

Európai Családtudományi Szemle

Időszakosan megjelenő elektronikus folyóirat

IV. évfolyam 2021. 3. szám

EURÓPAI CSALÁDTUDOMÁNYI SZEMLE

A folyóirat neve angolul: European Family Science Journal

Az Európai Családtudományi Társaság folyóirata

Alapítás éve: 2014.

IV. Évfolyam – 2021. 3. szám

Kiadó: Európai Családtudományi Társaság

Székhelye: 8900 Zalaegerszeg, Gólyahír utca 1.

Kiadásért felelős személy: Czettele Győző

Főszerkesztő: Czettele Győző

E kötet az L'Harmattan Kiadónál 2019-ben megjelent „Boldogabb családokért és ifjúságért II. Kötet” című, „Javaslatok a családi élet válsága és a demográfiai válság megoldásához” alcímű könyv második felét, tizenkét tanulmányát tartalmazza változatlan tartalommal. E folyóiratban való megjelenést az L'Harmattan Kiadó támogatta.

E folyóirat kötetet szerkesztette: Csabai Tiborné és Balásházy Imre

Az L'Harmattan Kiadónál megjelent könyv szerkesztői: Balásházy Imre, Csabai Tiborné és Farkas Péter

Szerkesztőbizottság tagjai:

Botos Katalin

Csabai Tiborné

Farkas Péter

Fekete Tamás

Krajsovszky Gábor

Krúdy Tamás

Len Adél

Mihalec Gábor

Nagykálldi Zsolt

Perczel-Forintos Dóra

Tomka Ferenc

Zych Tymoteusz (Lengyelország)

Varga Zs. András

Szerkesztőbizottság elnöke:

Balásházy Imre

Szerkesztőség: Czettele Győző, 1223 Budapest, Gyula vezér út 47/B, szerkesztoseg@ecssz.eu

A folyóirat honlapja: www.ecssz.eu

Nemzetközi azonosítószáma: HU ISSN 2064-8006

„A boldog családok jelentik a jövőt”

A folyóiratról

A párkapcsolat, a házasság és a család témakörei az emberi élet legelemibb kérdéseit ölelik fel. Az ember legmélyebb vágyait nem képes kielégíteni semmi, ami kevesebb, mint a nő és a férfi egysége, és ez a párkapcsolati, házassági egység a társadalom legfontosabb erőforrása. A párkapcsolati szokásoknak életbevágó a jelentősége a házasságra és a családra nézve. Amilyen a házasság és a család, olyan a kultúra. A másik tisztelete és szeretete nélküli szexuális viselkedéstípusok elterjedése összezavarhatja az emberi létezés fő útjait. Amikor a szexualitás a szeretetre irányul, akkor olyan boldog házasságokat, családokat és virágzó kultúrákat épít, amelyek elismerik minden egyes személy végtelen értékét.

Az utóbbi évtizedekben Európában e kérdéskörre meglehetősen eltérő válaszok lelhetők fel. E folyóirat felületet nyit azon érdeklődők és szakemberek számára, akiknek fontos a család, s akik szeretnék, hogy majd gyermekeik is boldog családban élhessenek. A folyóiratnak 2014-ben és 2015-ben megjelent már egy-egy száma magyarul, 2020-tól megújult formában, immár magyarul és bizonyos mértékben angolul is olvasható.

Szerzőinknek

Az Európai Családtudományi Szemle (ECSSZ), mint elektronikus folyóirat, lehetőséget biztosít a párkapcsolatok, a házasság és a család témaköreihez tartozó írások, tanulmányok és szócikkek megjelentetésére. Az ECSSZ célul tűzte ki a család körüli válság okainak és a lehetséges kiutaknak a keresését, valamint elemzését. A publikálásra szánt anyagok lehetnek: (i) a szerzők máshol magyarul még meg nem jelent saját írásai, vagy ha már megjelentek, akkor e másodkiadáshoz az előző kiadó beleegyezése szükséges, (ii) már publikált anyagok összefoglalói vagy fordításai, és (iii), beszámolók, ismertető, vélemények, interjúk.

A kéziratokat e Folyóirat sablonjának megfelelő formátumban e-mail-ben kérjük beküldeni a szerkesztoseg@ecssz.eu e-mail címre. A cikk sablon a honlapról letölthető: ECSSZ_Cikk_sablon.

A folyóirat jellegének megfelelő és közlésre alkalmasnak talált kéziratokat lektoráltatjuk. A kéziratok leadási határideje folyamatos, a megjelenés a sikeres lektorálást követően megtörténik. A folyóirat egyes számainak megjelenési ideje egyelőre nem becsülhető pontosan. A kézirat beküldésekor a (levelező) szerzőnek javasolt egy kitöltött "Kézirat benyújtási nyilatkozatot"-ot is csatolni. A nyilatkozat a honlapról letölthető.

TARTALOM

<i>Előszó</i>	5
<i>Tanulmányok</i>	
Muzslai Gábor és Muzslainé Nagy Etelka: Új generáció	8
Nagy Péter: A családi életre nevelés lehetőségei a különböző életszakaszokban	19
Pikó Bettina, Dr.: A családi életre nevelés kihívásai az értékek, attitűdök és magatartás tükrében	36
Rosta Andrea, Dr.: A családterápia lehetősége és nehézségei a család- és gyermekjóléti rendszerben	46
Székely János, Dr.: A gyermek: áldás	69
Szilágyiné Dr. Szemkeő Judit: Sikeres szülő	72
Téglásy Imre: Anthropophagia vagy anthropophilia?	90
Telek Zoltán: A tisztaságban rejlő erő	107
Tomka Ferenc, Dr.: A házasságok erősítésének útja – a szabad-szex megszüntetése	113
Török Iván: Innovatív programok a családi élet válságának kezelésére:	144
Uzsalyné Dr. Pécsi Rita: Köötődési úr – érzelmi nevelés – elköteleződés	156
Varga Csaba: Családteremtés	174

Előszó

E kötet az L'Harmattan Kiadónál 2019-ben megjelent „Boldogabb családokért és ifjúságért II. Kötet” című, „Javaslatok a családi élet válsága és a demográfiai válság megoldásához” alcímű könyv második felét, tizenkét tanulmányát tartalmazza változatlan tartalommal. E folyóiratban való megjelenést az L'Harmattan Kiadó támogatta.

Az első tanulmánykötetünkhöz hasonlóan nagy örömmel bocsátjuk útjára e második kötetet is. Szomorúan látjuk, hogy a fiatalok párkapcsolatokra vonatkozó szokásai általánosságban messzemenően nem tekinthetők egészségesnek, de többnyire még ideáljuk és jövőképük sem követésre méltó. A párkapcsolatot, a házasságot és a családot irányító értékrend mind hazánkban, mind egész Európában továbbra is anarchikus állapotban van. Főként ez okozza a családi élet válságát, és így a kedvezőtlen demográfiai adatokat is.

E válságokat nem a társadalom valamely alsóbb szintű helytelen törvénye vagy törvényei, illetve szabályai okozták és okozzák. Hanem ellenkezőleg, a felnőtt ember történelmileg bebizonyított egészséges létformájának, a házasságnak és a családnak immár globállissá vált leépülése. Tehát az ember és a társadalom alapegységét sikerült globális szinten velejéig megzavarni. Az ember önmagára ébredt lény, akinek szabadsága van, és aki önmagában magányos. Az ember legmagasabb rendű képessége, hogy szeretni képes, így alapvető rendeltetése és életcélja, hogy szeressen. Az ember kétnemű, és elemi komplementaritási igényvel rendelkezik, hogy kiegészüljön egészsé. Ha ezt az egészsé válást a szeretet köti össze, amely a szeretet természetéből adódóan időben nem fejeződhet be, akkor ezzel boldog házasság és család jön létre, amelynek legszebb gyümölcsei a testben és lélekben egészséges, vidám gyermekek. Ha a kiegészülés nem a szereteten, hanem önző szempontokon, avagy éretlen döntésen alapszik, akkor jutunk oda, amitől alapvetően gyötrődik mai világunk, azaz az elmagányosodást, szenvedést és betegséget okozó ideiglenes párkapcsolatokhoz. Ezekben a másik sokszor már élvezeti cikké vagy használati tárggyá silányul. Az ilyen kapcsolatok generálják például az abortuszt, a demográfiai válságot, a nagyságrendileg megnövekedett gyakoriságú pszichés betegségeket és párkapcsolati erőszakot, a nemek eltávolodását, a kevés és késői, labilis házasságot, a bűnözést, az alkoholizmust és az elmagányosodást. Természetesen az ilyen párkapcsolatokhoz gyermekként sem igazán jó tartozni.

Ha gond van a család intézménye körül, akkor azt alapjaiban és keserűen éli át az egész társadalom, annak minden felépítménye, így az oktatás, az egyházak, a munkahely, az egészségügy és az állami struktúra valamennyi rendszere. A családok stabilitását a házasságok harmóniája, azt viszont a párkapcsolatok kultúrája határozza meg elsődlegesen.

Mivel a demográfiai válság a családi élet válságának egyik tünete, így a demográfiai válságot természetesen csak a családi élet válságának gyógyításával lehet és szabad megoldani, hiszen ellenkező esetben az általános párkapcsolati válság fokozódása a társadalom szövetét továbbbetegítené, és így a társadalom létét tovább veszélyeztetné és gyengítené.

Az első tanulmánykötetben a családi élet válsága és a demográfiai válság okainak elemzésére került sor. Itt, a második könyvben, e válságokra megoldási javaslatokat, vagy a válságot enyhítő programokat kínálnak a szerzők.

E kötet létrejöttét a Családtudományi Szövetséggé alakult Családtudományi Platform szervezte, és egy sikeres konferencia előzte meg.

A tanulmányok minősége az érdeklődés fokozódására ad reményt. A témák súlya, társadalmi fontossága és a tanulmányok tudományos alapossága jó eséllyel indíthatnak olyan folyamatokat, amelyek elérhetik a legmagasabb szintű döntéshozókat. A szerzők és a Családtudományi Szövetség célja nem is lehet más e kötetrel kapcsolatban, minthogy fontosabb mondanivalója visszatükröződjön a társadalmi mozgásokat meghatározó szabályozásokban.

Megfontolt építkezésre van szükség, amely nem néhány teoretikus gondolat zártkörű eszmefuttatásában merül ki, hanem szilárd építményt hoz létre a társadalom különböző szintjein elméleti- és gyakorlati vonatkozásban egyaránt, és végül egészséges családokban, pozitív jövőképben és lelkes fiatalságban testesül meg. Összefogással és színvonalas érveléssel kell végeznünk azt a feladatunkat, amelyre felelősségünk kötelez.

E kötet tudományos, esszé és rövid összefoglaló jellegű szakmailag lektorált írásokat foglal magában. Tartalmukért és stílusukért egyedül a szerzők felelősek.

A szerkesztők reményeket fűznek a kötetben foglaltak jó szándékú, széles körű átgondolásához, e témakörben a társadalmi együtt gondolkodás növekedéséhez, valamint a megfogalmazottak megvalósulásához. Célunk most sem kevesebb, mint a jövő biztosítása, azaz: boldogabb párkapcsolatok, boldogabb házasságok, boldogabb családok és boldogabb ifjúság.

Budapest, 2019. augusztus 5.

A szerkesztők

Tanulmányok

Új generáció

Muzslai Gábor és Muzslainé Nagy Etelka¹

A történelem során azt láthatjuk, hogy a különböző korok megoldásra váró problémáira a társadalomban mindig születtek olyan emberek, akik szerették volna megreformálni a jelent a jobb jövő érdekében, sajnos számos esetben rossz eszközöket használtak ennek a célnak az eléréséhez. Az érdekessége a világ fejlődésének az, hogy miközben fejlődésről beszélünk, maga az ember érzelmi igényeiben semmit nem változott a teremtés óta. Az ember ősigénye, hogy szeressen, és szeretve legyen, változhatatlan. A ma embere is szomorú és sír, ha veszteség éri, dühös és haragszik, ha bántják, vagy, ha igazságtalanság éri és örül, amikor szeretik és elismerik, ha látja a gyermekeit és az unokáit boldogságban. Hogyan lehetséges az, hogy az ember alapvető igényeiben nem változott, a világ mégis fejlődik? Kérdés az is, hogy amit fejlődésnek tartunk, az tényleg előbbre viszi-e az emberiséget, és egy jobb jövőt készít-e elő vagy inkább hátralépés, és az emberiség önmaga alatt vágja a fát? Miért tart itt a világ, ahol tart? Miért van szükség egy bátor, új nemzedékre? Mi is az az eszköz, ami igazán segíthet, hogy a jövő szebb és boldogabb legyen?

Ha az ember érzelmeiben nem is, de gondolkodásában annál radikálisabban megváltozott, látható ez az élethez való viszonyulásában, a szavahihetőségében, a tiszteletadásában, a felelősségvállalásában, és még sorolhatnánk az egyre inkább eltűnő értékeket. Hogyan jutott az európai ember idáig, hiszen olyan nagy tudósnak tarja magát? Minden érvelését szigorúan a tudományokkal alátámasztva adja elő, mindeközben morálisan egyre lejjebb és lejjebb csúszik, és lassan a kihálás veszélye fenyegeti. Hogyan lehetséges ez?

Tragikus válság van jelen hosszú idő óta a demográfiában, a családalapítási kedvben. Az összefüggéseket nem nehéz meglátni, mert nem csak Európára igaz az említett megállapításunk, hanem a föld többi, gazdaságilag legfejlettebb térségeire is (Észak-Amerika, Kelet-Ázsia), ahol a jólétre való törekvés, és az individualista gondolkodás miatt a termékenységi ráta a reprodukciós szint alatt van. Ezt a hozzáállást támogatja az egészségügy, és a fejlődő orvostudomány, mert eszközt és lehetőséget ad arra, hogy a halálozási ráta alacsonyabb legyen, és a születésszabályozás nem csak a felnőtteknek, hanem a kiskorúaknak is könnyen hozzáférhető legyen. Az individualista gondolkodás, a gazdasági berendezkedés, a versenyszellem, a nyugdíjrendszer miatt a gyermekvállalás kitolódik, mert a fiataloknak előbbre való a karrierépítés, mint a házasság, és a családalapítás. Ezzel szemben azt láthatjuk, hogy a fejlődő országokban, mivel szükség van a gyermekek segítségére a munkában, és hogy a szüleikről gondoskodjanak idősebb korukban, illetve a fogamzásgátlás hiánya miatt magasabb a termékenységi ráta. Ezekben az országokban nem az individualista gondolkodás a jellemző, hanem sokkal inkább a család szeretete és fenntartása.

Tanulmányunkban munkánkhoz kötődő gondolatokat szeretnénk megosztani, mivel ahogy írásunk elején említettük, az ember érzelmi szükségei kielégítetlenek, ezért törekednünk kell a demográfiai válság, és a szabad szex okozta életellenes események megszüntetésére –

¹ Muzslai Gábor és Etelka: 2=1 Családsegítő és Házassimisszió Magyarország Alapítvány vezetői

gazdasági, politikai, és egyéb megoldások mellett –, és a lelki segítségnyújtásra is. Tanulmányunk második felében konkrét javaslatokat teszünk, amelyek radikálisak, de a jelen helyzetben bátorságra, és határozottságra van szükség.

Megoldási javaslataink

A társadalomban a házasság a legkisebb egység, amelynek állapota meghatározza a nemzet állapotát. A házasságok helyzetének orvoslása történhet direkt, vagy indirekt módon. A közvetett események, programok és támogatások az emberek számára információkat közölnek, illetve anyagi segítséget adnak, viszont nem nyújtanak segítséget a lelki válsághelyzetekben, és nem adnak válaszokat olyan kérdésekre, amelyek segítségével megoldást kaphatnának a párkapcsolati, vagy családi problémáikra. Ezért tartjuk fontosnak az olyan civil szervezetek törekvéseit, mint a 2=1 Házassmisszió, amelyben mozgalom jelleggel, belső motivációval érintjük meg személyesen a házaspárokat.

Megoldásnak tartjuk tehát a házasságok megerősödése, a gyermekek megszületése, és az egyre kevesebb mozaik család létrejöttének szempontjából a kiscsoportos kurzusokat azért, mert itt válaszokat kapnak a résztvevők a kérdéseikre, és azt érzik, hogy fontosak, míg egy konferencián csak egynek érzik magukat a tömegeből, ahol a kérdéseiket nem tehetik fel. Tapasztalatunk, hogy a 2=1 kurzusaiban, akik utolsó esélyként jöttek el a tanfolyamra, mert különben elváltak volna, azoknak helyreállt a kapcsolatuk, és még újabb gyermekek megszületését is vállalták. Akiknek jó a házasságuk, még erősebbé válik és ők is újabb gyermekeket vállalnak. Ezért fontosnak tartjuk, hogy **a kormány támogassa kiemelten azokat a civil szervezeteket**, ahol a családi élet megjavításával, megerősítésével, és a gyermekvállalás ösztönzésével foglalkoznak, valamint a fiatalokat felkészítik a házasságra. Sajnos jelenleg több olyan civil szervezet nem nyer a pályázatokon, amelyeknek nagy szükségük lenne rá, hogy az ilyen jellegű programjaikat megvalósítsák, és anyagiak hiányában nem tudnak olyan hatékonyak lenni, amilyenek lehetnének.

„Életre szóló házasság” kurzus

A demográfiai kudarc egyik nagyon fontos tényezője a sok válás, ezért elengedhetetlenül fontos a 2=1 Alapítvány házasság kurzusa („Életre szóló házasság”). A szétesett családokban élő gyermekek kevesebb %-ban vállalnak gyermekeket, és sokan össze se házasodnak, valamint kétszer nagyobb eséllyel válnak el, mint a nem elvált szülők gyermekei, pontosan a lelki sérüléseik miatt. Az elvált szülők gyermekei közül a lányok 60%-ban, a fiúk 35%-ban válnak el.² A marakodó házasságokban felnőtt gyermekek instabil környezetben nőnek fel, szorongók lesznek, hullámvölgyek sorozata az életük, ezért nem csak az fontos, hogy a szülők ne váljanak el, hanem az is, hogy kiegyensúlyozott, boldog családban nőjenek fel a gyerekek, mert a későbbi párkapcsolatukat a gyermekkori sérüléseik nagyban befolyásolják, ezt igazolják a statisztikák.

A kiscsoportos kurzusok lehetővé teszik, hogy a múlt lelki sebeiből meggyógyulva változtassanak jelen helyzetükön a párok. Megtanulnak egymásra figyelni, megtanulják tisztelni egymás gondolatait, elsajátítják az értő figyelmet, felismerik, hogy hol, és miért romlott el a kapcsolatuk. A legfontosabb esemény is megtörténik ezeken a kurzusokon:

² Kun Gabi: *Hogyan hat a válás a gyermekek felnőttkori párkapcsolatára?* NLCAFÉ, 2015.11.24
<https://nlc.hu/csalad/20151124/valas-gyerek-parkapcsolat/> (Letöltés ideje: 2019. 07. 10.)

megbocsátanak, és esélyt adnak egymásnak, illetve maguknak is az új kezdetre, megtanulnak közös célokat kialakítani, és megvalósítani. Általában a házaspárok szégyellik a problémáikat, úgy gondolják, hogy csak ők küzdenek nehézségekkel. A kiscsoportos tanfolyam biztosítja a kölcsönös bizalmat azáltal, hogy megnyílhatnak egymás előtt a párok, és a problémájukat egymással megosztva támogatást, és segítséget kaphatnak. Külön örömmel tölt el minket, hogy a megújult párok gyakran újabb gyermekek megszületését is vállalják.

Intim Héttvége

A statisztikák, és a tapasztalataink szerint is a válások legfőbb okai közé tartoznak az elhidegülés, a hűtlenség, anyagi okok, alkoholizmus, valamint a munka, és a túlterheltség. A 2=1 Alapítvány sikeres héttvégi tréningje, az Intim Héttvége, amely a pároknak gyakorlati segítséget nyújt. A felsorolt válási okok összefüggésben vannak a romantika, a kommunikáció, a minőségi idő, és az intimitás hiányával, valamint a pornó térhódításával, amelyek felőrlik a párok kapcsolatát. Sok éves gyakorlati tapasztaltunk, hogy ezek a problémás területek meggyógyulnak, helyreállnak, és újra elkezdnek jól működni a párok életében az Intim Héttvégenek köszönhetően.

„Ketten egy életre” kurzus

Elengedhetetlenül fontosnak tartjuk a párok házasságra való felkészítését. A 2=1 Házasságra felkészítő kurzus („Ketten egy életre”) abban más a többi hasonló, ezzel a céllal működő foglalkozástól, hogy nemcsak jegyespárok jelentkezhetnek a kilenc hetes kurzusra, hanem az együtt járó, vagy együtt élő párok is. Segít nekik abban, hogy jó döntést tudjanak hozni arra nézve, hogy valóban össze kell-e házasodniuk? A kurzus alatt megismerik önmagukat, és egymást, megértik, hogy mit jelent a szövetség és a hűség egy életen át, megtanulnak közös célokat felállítani, megtanulnak egészséges módon elszakadni a szüleiktől. A kilencedik hét végére biztosan tudni fogják azt, hogy összeillenek-e, esetleg melyek azok a területek, amelyen még dolgozniuk kell, hogy jó házasságban tudjanak majd élni egy életen át. Ezenkívül a kurzus ösztönző erővel hat a gyermekvállalásra is.

„Szülők vagyunk egy életen át” kurzus

A 2=1 Alapítvány szülőknek szóló kurzusa nemcsak abban segít, hogy hogyan legyenek jó szülők a párok, és hogyan neveljék a gyermekeiket, hanem a kilenc hét alatt megértik azt is a résztvevők, hogy ők miért lettek olyanok, amilyenek, és hogy az ő szüleikkel való kapcsolatuk hogyan befolyásolja az ő szülőségüket; miben kell nekik változtatniuk, vagy mit kell továbbvinniük a szüleik mintájából. Ezenfelül azok a szülők, akik sérültek a szüleiktől, egy megbocsátási folyamaton mennek át, ami szintén elengedhetetlenül fontos ahhoz, hogy ők maguk egészséges szülőkké váljanak. Ezért ez a tanfolyam nemcsak kisgyermekes szülőknek jó, hanem még nagymamáknak, és nagypapáknak is. Ezért is kapta a kurzus a „Szülők vagyunk egy életen át” címet.

Meglátásunk szerint, ha ezek a lehetőségek az egész országban minél több helyre eljuthatnának, akkor az sok házaspárnak, szülőnek, és házasságra készülőnek nagy segítséget jelenthetne. Kevesebb lenne a válások száma, és több a helyreállt, megújult házasság, több gyermek születne. S mivel a házasságra készülők valóban fel lennének készítve a házasságra a kurzus által, így ez csökkentené a válások számát, ami hosszú távon azt jelenti, hogy kevesebb

mozaik család lenne, és kevesebb lelki sérült gyermek, akik majd szintén anyukák és apukák lehetnek.

Ezért fontosnak tartjuk kihangsúlyozni azon civil szervezetek anyagi támogatását, amelyek valóban a párkapcsolatok megerősítésén, a családok helyreállításán, és a gyermekek megszületésén fáradoznak. A pályázati pénzek elosztásában prioritást kellene kapniuk ezeknek a szervezeteknek, hiszen ők a jobb jövőt, és a demográfiai mutatók javulását segítik elő. Luxus egy ilyen terhelt időben, hogy ennyire fontos szervezetek anyagi hiányok miatt ne, vagy csak takaréklángon tudjanak működni!

A másik fontos javaslatunk az élet, és családeellenes tevékenységek visszaszorítása, népszerűsítésük csökkentése: szabad szex reklámozása, abortusz, meleg kampányok. Ezeknek a megszüntetése nem lehetséges, mivel képviselőiknek a jog biztosítja cselekedeteik megélését. Ellenben ugyanez a jog biztosítja az élet, és a családépítő eszmék mentén élni kívánó emberek jogait is.

A homoszexualitás

Már az ókorban is jelen volt a társadalomban. Ezzel a témával kapcsolatban érdemes megvizsgálni az első század egyik leghitelesebb tanítójának írását, amely azt tárgyalja, hogy a teremtett világból felismerhető Isten, és az emberek fel is ismerték, ennek ellenére mégsem dicsőítették, és nem adtak neki hálát, hanem belevesztek a saját okoskodásukba, és ezért az érteni nem akaró szívük elhomályosult, és miközben kérkedtek bölcsességükkel, oktalanná váltak. Ezért adta Isten őket arra, hogy saját gyalázatos szenvedélyeiknek éljenek. A nők elváltak a természetes nemi kapcsolatot természetellenesre, a férfiak pedig abbahagyták az asszonnyal való természetes érintkezést, és egymás iránt gerjedtek fel buja vágyra, vagyis férfi férfival űzött ocsmányságot.³

Úgy gondolhatjuk, hogy ez a keménynek tűnő megfogalmazás szélsőségesnek tűnhet, de tanulmányunk olvasóját csak arra kérjük, hogy a továbbiakban megfogalmazott következtetéseket abban a kontextusban gondolja át, hogy az emberi jogok gyakorlata, és védelme azoknak is jár, akik a természetes biológiai szexuális folyamatok mentén tudnak csak gondolkodni. Ők elképzelhetetlennek tartják, hogy saját maguk, vagy gyermekeik, vagy azok, akikre hatással vannak, számukra természetellenes módon éljék meg nemiségüket.

Láthatjuk, hogy a történelem folyamán ez a jelenség nem szűnt meg, hanem folytatódott, és az említett szentírási szakaszban egyértelműen az oka is meg van nevezve a homoszexualitás kialakulásának. Ha úgy tetszik, tudományosan ez azt is jelentheti, hogy a férfi és a nő biológiailag meghatározott identitást hordoz, és ami ettől eltérő viselkedésforma, az a természetestől való elszakadás. Ezt az esetek legnagyobb százalékában az apai elutasítás váltja ki, ezt követően esetleg a környezeti hatás, állítja Dr. David Kyle Foster volt homoszexuális, aki világszerte előadásokat tart ebben a témában.⁴ Ezt az orvosolhatná, ha a házasság, és a család, mint legkisebb egység megkaphatná azt a fajta lelki támogatást, amely által biztosítani tudja az egészséges nemi identitás kialakulását, és megőrzését. Abban az esetben, ha a családok lelki egészsége javulna, akkor azoknak a fiataloknak a száma csökkenne, akik a sérült identitásuk miatt befolyásolhatóak a környezet által. Ha úgy tetszik, tanulmányunk ezen része róluk, és értük is szól. Kurzusainkban⁵ ehhez (is) nyújtunk támogatást.

³ Róm.1:20-28

⁴ Dr. Foster, David Kyle: *Szivárványtól a fényig*, Ellel Ministries Magyarország, 2015.

⁵ www.hazassagsikeresen.hu

Hazánkban egyelőre nem teljesen az európai trendet követjük a meleg mozgalommal kapcsolatban. Az adoptálás vagy a társszülőség⁶ révén a homoszexuális párok is ugyanolyan jogokra tehetnek szert, és ugyanazokat a segítségeket megkaphatják, mint a férfi-nő alkotta házasságok. Javasoljuk átgondolásra a szakmai területek képviselőinek és a törvényhozóknak, hogy az örökbefogadás, és a nevelőszülőség eseteiben szerencsés-e a gyermekeket olyan szülők hatása alá engedni, akik beállítottságuknál fogva nem képesek az egészséges családi minta átadására? Fenyítés esetén pl. 2005 óta bíróság elé lehet vonni a szülőt, hogy kiszűrjék a gyermekek elleni erőszakot, és meggátolják azt. Úgy gondoljuk, hogy ezen az alapon a magyar törvényhozás védelmezhetné azokat a gyermekeket is a lelki sérülésektől, akiket meleg szülők nevelnek, ami a legtöbb esetben nem azonnal látható, hanem fiatal felnőttként jön elő bennük a zavarodottság és a lelki káosz.

Mark Regnerusnak, és csapatának a kutatása szerint:⁷ „A homoszexuális vagy lesbikus párok által nevelt gyermekek közt (akik az egyik fél korábbi, heteroszexuális kapcsolatából származó biológiai gyermekei) később háromszor annyi a munkanélküli, mint a hagyományos családokban nevelkedettek között, és csaknem négyszer annyian szorulnak szociális segítségre. Azon fiatal felnőtteknek, akiket olyan nő nevelt, akinek volt lesbikus kapcsolata, a 28%-a munkanélküli, szemben a hagyományos családban nevelkedettek 8%-val. Az első kategóriába tartozók 40%-a csalta meg házastársát vagy élettársát, míg a második csoportba tartozóknak csak a 13%-a. Az első csoport 19%-a vett részt pszichoterápiás kezelésen depresszió, aggályoskodás vagy épp kapcsolataik sikertelensége miatt, míg a második csoportnak csak a 8%-a.”

Mark Regnerusnak nincs egyértelmű magyarázata minderre a különbségre, de van pár ötlete, hogy mi okozhatja őket. Az egyik az, hogy az azonos neművel viszonyt folytató szülők kapcsolata az esetek többségében sokkal instabilabbnak és változékonyabbnak bizonyult, mint a házasságé. A homoszexuális férfiak esetében kicsit jobb a helyzet, mint a lesbikusoknál, de azon gyermekek, akiknek biológiai apja homoszexuális viszonyt folytatott, általában hosszú ideig éltek együtt apjukkal, apjuk azonos neművel fenntartott partnerkapcsolataiban azonban sosem tartottak tovább három évnél. Természetesen akad számos példa a stabil homoszexuális párkapcsolatra, de ez kivételes, nem pedig általános, és sokkal kisebb az aránya, mint a hagyományos, heteroszexuális kapcsolatokban.

A lesbikus kapcsolatban élő nők gyermekeinek a 14%-a százalékáa nevelőszülőknél nevelkedett, szemben a heteroszexuális párok gyermekeivel, akiknek csak a 2%-a járt így; a lesbikus kapcsolatban élő nők gyermekeinek a 40%-át nevelték a nagyszülei, szemben a heteroszexuális szülők gyermekeinek 10%-ával; a lesbikus kapcsolatban élő nők gyermekeinek 19%-a élt valamikor egyedül 18 éves kora előtt, szemben a heteroszexuális szülők gyermekeinek a 4%-ával. Tulajdonképpen a lesbikus kapcsolatban élő nők gyermekeinek csak a 2%-a töltötte élete első 18 évét végig az édesanyjával.

Igazán sokkolóak a kutatás korai szexuális iniciációra, és molesztálásra vonatkozó adatai. A lesbikus anya által nevelt gyerekek 23%-a bevallotta, hogy „szexuálisan érintette” őt az anya, vagy a partnernője. 31% bevallotta, hogy szexre kényszerítették akarata ellenére. Ugyanez vonatkozik a homoszexuális apa által nevelt gyerekek 25%-ára. A lesbikus anyák által

⁶ Polgári Törvénykönyv (2013. évi V. törvény), 4:187. §

⁷ Regnerus, Mark NFSS, 2012, <http://www.magyarokurir.hu/hirek/rengeteg-szemponthol-hatranyan-vannak-melegparok-altal-nevelt-gyermekek> (Letöltés ideje: 2019. 07. 10.)

neveltek 20%-a, és a homoszexuális apa által neveltek 25%-a nemi úton szerzett betegségben szenvedett.”

Az alábbi idézetben olvasható a gyermek jogainak definíciója, illetve az is, hogyha valakinek tudomására jut a bántalmazás, és ennek bejelentését elmulasztja, ő maga is bántalmazónak minősül.

„A hazai jogalkotás több törvényben fogalmazza meg a gyermekbántalmazással és elhanyagolással kapcsolatos teendőket. Különösen kiemelendő a gyermekek védelméről és a gyámügyi igazgatásról szóló 1997. évi XXXI. Törvény (továbbiakban Gyermekvédelmi Törvény), **melynek 2005. január 1-től hatályos módosítása a világon 14.-ként mondja ki a testi fenyítés teljes tilalmát.** E szerint „a gyermeknek joga van emberi méltósága tiszteletben tartásához, a bántalmazással – fizikai, **szexuális vagy lelki erőszakkal** –, az elhanyagolással, és az információs ártalommal szembeni védelemhez. A gyermek nem vethető alá kínzásnak, testi fenyítésnek, és más kegyetlen, embertelen vagy megalázó büntetésnek, illetve bánásmódnak.” Az egészségügyi szolgáltatókat az egészségügyről szóló 1997. évi CLIV. Törvény, továbbá az egészségügyi, és a hozzájuk kapcsoló személyes adatok kezeléséről és védelméről szóló 1997. évi XLVII. **Törvény arra kötelezi, hogy értesítsék a gyermekjóléti szolgálatot,** ha feltételezhető, hogy **a gyermek sérülése,** vagy betegsége bántalmazás, elhanyagolás következménye, illetve, ha a gyermek egészségügyi ellátása során bántalmazására, **elhanyagolására utaló körülményről** szereznek tudomást. A jelzési, jelentési kötelezettség elmulasztása **maga is bántalmazó, elhanyagoló magatartásnak, de legalábbis foglalkozás körében elkövetett gondatlanságnak minősül,** mivel ez is veszélyezteti a gyermeket, és **neki további sérelmet okozhat.**

Véleményünk szerint nemcsak a fizikai szexuális erőszak minősül bántalmazásnak, amennyiben elismerjük, hogy az ember nem csak test, hanem pszichésen is működő lény. Valószínű, hogy bűncselekménynek ítélné a jogrendszer a fenti törvény alapján, ha valakit megnyomorítva hordóban nevelnének fel azzal a céllal, hogy kolduljon a család számára. Ugyanilyen torzulást okoz pszichésen, és erkölcsileg egy olyan gyermekkor, ahol nem adtak esélyt a gyermeknek, hogy egészséges férfi–nő kapcsolatot lásson mintaként a szüleinél. Fiúként apa mellett nőjön fel, aki valódi férfi, és emellett ismeri az anyai ölelést is. Lányként pedig anya mellett nőjön fel, aki valódi nő, és emellett ismeri az apai elismerést is. Azok a gyermekek, akik ezt nem tapasztalhatják meg, mert homoszexuális vagy leszbikus párok nevelik fel őket, „erőszakot” szenvednek a szexuális identitásukban, abban az értelemben, hogy akaratuk és beleegyezésük ellenére nincs számukra biztosítva a természetes családi légkör, amiből kifolyólag rossz mintát követhetnek, és emiatt torzult családi életet folytathatnak. Az ilyen családokban nem a gyermek jogai és érdekei érvényesülnek, hiszen minden gyermeknek joga van egy igazi apához és egy igazi anyához. A homoszexuális/leszbikus párkapcsolatokban az a vágy, hogy gyermeket nevelhessenek közösen, valójában önmagukra irányuló vágy pusztán, mert nem veszik figyelembe, hogy a gyermeknek mire van szüksége igazán.

A meleg pároknál a béranyaság vagy a mesterséges megtermékenyítés ugyan a sokszorozódás látszatát kelti, de valójában nem biztosítja azt a fajta reprodukciós folyamatot, amelyben az utódok olyan életmintát kapnak, amely képessé teszi őket az egészséges párkapcsolatra, és a további reprodukcióra.

Előző tanulmányunkban részletesen kifejtettük a szabad szex fizikai, lelki, szellemi káros következményeit az egyénre, a családra, és a társadalomra vonatkoztatva.⁸ Olyan rendeleteket nem hozhatunk, amelyek az egyén szexuális életvitelét szabályozzák, ennek ellenére felelősségünk, hogy olyan rendeleteket viszont ne hozzunk, amelyek felszabadítják vagy támogatják az olyan együttélési formákat, amelyek bizonyítottan fizikai, lelki, szellemi káros következményeket vonnak maguk után, illetve a társadalom reprodukcióját veszélyeztetik. Reprodukció alatt nemcsak a létszámnövekedésre gondolunk, hanem arra, hogy a következő generáció olyan életvitelmintát kapjon, ami a további reprodukcióra képessé teszi őket. Az élettársi viszony törvényekkel való megtámogatása azért nem segíti elő a hosszú távú reproductív folyamatot, mert olyan életvitel-minta elemeket hordoz, amelyek a következő generációt kevésbé fogják ösztönözni arra, hogy egy elkötelezett életre szóló párkapcsolatban gyermekeket hozzanak a világra, és azokat felneveljék. Ezzel szemben példát és bátorítást kapnak a szabad szexuális életre, amivel egyébként az abortuszok számát is növelik.

Az élettársi kapcsolatok instabilak, emiatt nagyobb százalékban bomlanak fel, mint a házasságok. Az ilyen kapcsolatban élő nők jogosan nem szívesen vállalnak gyermeket, mert nem érezhetik magukat biztonságban, és egy esetleges szakítás után nem szeretnék egyedül felnevelni a születendő gyermeküket.

Javasoljuk az élettársi kapcsolatokban élők támogatását a házassági elköteleződésre azzal a céllal, hogy a fizikai, lelki és szellemi káros következményektől megóvjuk a felnövekvő nemzedéket, valamint a demográfiai csökkenés ezáltal is kisebb mértékű legyen.

Mind a szabad szex, mind a szexuális tisztaság hatással van az egyén identitására, sorsára, kapcsolataira, környezetére, egészségére. A szexualitáshoz való hozzáállásunk a teljes lényünket érinti, lelkünket, szellemünket, és testi állapotunkat - építheti vagy rombolhatja, egészségessé, vagy beteggé teheti. Ahhoz, hogy teljes lényünk lelkileg, szellemileg, és fizikailag ne legyen sebzett, és hosszú távú kapcsolatra alkalmatlan, hanem egészséges személyiséggel rendelkezünk, és így képesek legyünk házasságot kötni, és hosszú távon fenntartani, a szexuális tisztaság megőrzésére van szükségünk. A társadalmunkban felhalmozódott lelki mínuszok, és veszteségek csökkentéséhez, és azon személyek megsegítéséhez, akik sebzettek, túl vannak néhány párkapcsolaton, és képtelenek bizalommal tekinteni a jövőbe, a kormánynak, az egyházaknak, és a civil szervezeteknek segítséget kell biztosítaniuk a helyreálláshoz.⁹

Az abortusszal kapcsolatban a Koránból szeretnénk idézni: Korán, 6. szúra: 151: „Gyertek ide! Majd elmondom, hogy mit tiltott meg nektek az Uratok. Ne öljétek meg a gyermekeiteket csupán azért, mert féltetek attól, hogy elszegényedtek.” „Tudjátok meg, Mi majd gondoskodni fogunk rólatok, és róluk is.”

Az iszlám vallású kultúrák a családot eszmeileg védik olyan szinten, hogy pl. Törökországban nincs családi pótlék, mégis 2,15 gyermek jut egy szülőképes korú nőre.¹⁰ Ennek oka az ideológiai háttér, a vallási meggyőződés és az, hogy a meggyőződésüket

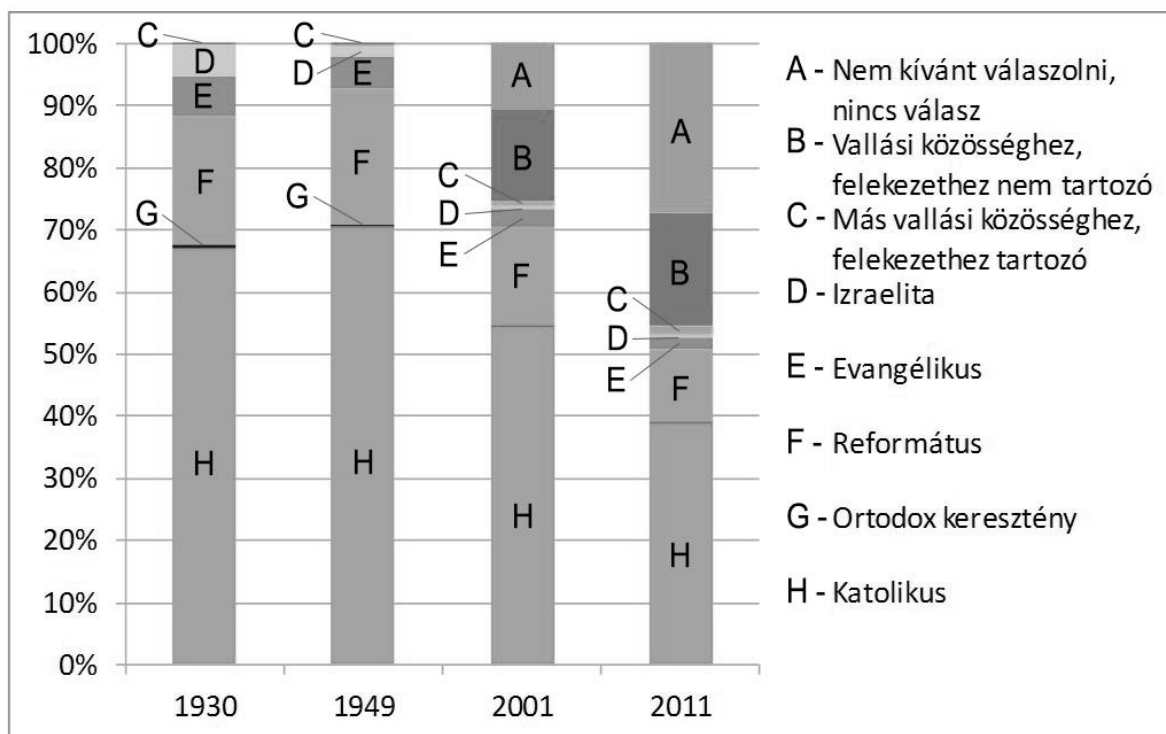
⁸ Muzslai–Muzslainé: A szabad szex okai és következményei, és a szexuális tisztaság hatásai, In: *Boldogabb családokért és ifjúságért. A családi élet válsága és a demográfiai válság okainak elemzése*. Balásházy–Major–Farkas, L'Harmattan Kiadó, 2018, 311–342.

⁹ Muzslai Gábor – Muzslainé Nagy Etelka, A szabad szex okai és következményei, és a szexuális tisztaság hatásai, In: *Boldogabb családokért és ifjúságért. A családi élet válsága és a demográfiai válság okainak elemzése*. Balásházy–Major–Farkas (szerk.), L'Harmattan Kiadó, 2018, 311–342

¹⁰ https://hu.wikipedia.org/wiki/Országok_termékenységi_ráta_szerinti_listája (Letöltés ideje: 2019. 07. 10.)

gyakorlattá váltják. Ezzel szemben Európában, és Magyarországon a kereszténység kultúrává alacsonyodott le, ami sok esetben kimerül a vasárnapi templomba járással, az ünnepkörök megtartásával, de hiányzik belőle az ideológiai meggyőződés, és az ebből következő következetes életvitel. Hit és ideológiai meggyőződés nélkül a vallás nem vonzó. „*Minden vallás egyforma: alapvetően nem más, mint merő büntudat, csak más ünnepekkel.*” (Cathy Ladman)

Magyar népesség megoszlása **vallási, felekezeti** hovatartozás szerint, 2011

szamvarazs.blogspot.hu

Forrás: KSH, Népszámlálási adatok, 2011

1. ábra Magyar népesség vallási, felekezeti megoszlása 1930–2011 között

Látható az 1. ábrán, hogy az ország nagyobb része kereszténynek tartja magát. Több mint 5 millió ember! Ez óriási lehetőség lehetne, hogy megváltoztassa a nemzet házassághoz, családhoz való viszonyulását. Ha valóban több, mint 5 millió keresztény van az országban, akkor ez kritikus tömegként kellene, hogy megjelenjen, és azokat a produktumokat, eredményeket kellene, hogy felmutassa, amelyek a keresztény hit természetes velejárói. Ha ez az 5 millió ember valóban követné Krisztus tanításait, akkor nem küzdenénk a jelenlegi demográfiai, és egyéb problémákkal.

A nemzet számára a megoldás sokkal inkább lelki szintű, mint politikai vagy gazdasági.

A magyar Alkotmány kimondja: „*Az emberi méltóság sérthetetlen. Minden embernek joga van az élethez és az emberi méltósághoz, a magzat életét a fogantatástól kezdve védelem illeti meg.*”

Ennek ellenére naponta 100 magzat esik áldozatul az abortusznak. Azt látjuk, hogy hiába vették bele az Alkotmányba a magzat védelmét, mégis megölhetik őket. Ez az állam részéről egy adóság a megszületendő gyermekek felé.

Másrésről az egyház adóságát is látjuk, mivel hagyta a hitet kultúrává lealacsonyodni azáltal, hogy sok esetben a közösségeikben nem hiteles, nem követendő módon tanítják a

keresztény értékrendet. A templomok karbantartása, a rendszer fenntartása van leginkább fókuszban, az egyénnel való törődés, és az egészséges, tiszta tanítás helyett. Tisztelet azon kivételeknek, akik lelkiismeretesen próbálják betölteni szolgálatukat/hivatásukat. Tanulmányunk e szavai keménynek tűnhetnek, de minden munkának, így az egyház lelki munkájának is a mutatója az elért eredmény.

A lelki oldalért az egyháznak sokkal többet kellene tennie – nem inkvizíciós eljárásokra gondolunk! A jézusi hozzáállás a teljesség igénye nélkül ezeket jelentheti: az embereket a maguk környezetében felkeresni, együtt lenni velük, nem az egyház érdekeiért, hanem szeretetből foglalkozni velük, azonosulni a problémáikkal, határozott, bátor kiállást tanúsítani a Biblia szavai mellett hiteles módon, valódi válaszokat adni, feltétel nélkül szeretni, stb. Ezek segíthetnek a lelki oldal helyreállításában, ami egyben az abortuszok számának csökkenését, és sokkal több gyermek megszületését is eredményezné.

Javasoljuk az egyházak állami támogatását újragondolni. Egy egyház elvileg nem felelősségre vonható, mert független szerv. Munkájának eredménye elvileg szintén nem mérhető, hiszen az emberek élete folyamatosan változik. Ennek ellenére, amire támogatást kap az egyház a kormánytól, azokon a területeken fontos lenne az elszámoltathatóság. Ha egy orvos nem végzi jól a munkáját, akkor megvonják az engedélyét, ugyanígy az egyházakban a hívek közt is mérni kellene a szabados szexualitás mértékét, a házasságkötések arányát, a válások arányát, a gyermekvállalások gyakoriságát, és ha anonim módon lehetséges, akkor az abortuszok gyakoriságát. Ezeknek függvényében kaphatna az adott egyház további támogatást az állam részéről.

Az egyház és az állam közti kapcsolat mindig érzékeny kérdés, de ezen a területen szükséges egy olyan ügymenet kidolgozása, amelynek az a célja, hogy azok az egyházak kapjanak jelentős pénzügyi állami támogatást, amelyek a családügyi, és a demográfiai területeken pozitív változásokat tudnak felmutatni. Ezt azért javasoljuk, mert tapasztalatunk szerint az egyházi közösségeknél is egyre több az élettársi kapcsolat, a válás, az újrarázasodás, és az ebből születő mozaik családok, ahol további sérült gyermekek növekednek fel. A kormánynak ez a fajta hozzáállása motiváció lehetne az egyházak részére, hogy a családokkal kiemelten foglalkozzanak.

A kibertérben található destruktív adatforgalom ügyében a kormánynak szükséges radikális lépéseket tennie. Az interneten megtalálható pornó oldalak, agresszív játékok, és szexuális vágykeltő reklámok betiltása vagy szabályozása sürgető lenne. Ezt, ahogy látjuk, már sok országban megtették, Kínában, Izraelben, afrikai, és muszlim országokban. Angliában 2017-től arra kötelezik a pornóoldalakat, hogy minden látogatójuk esetében ellenőrizzék az életkort. Ezt a bankkártya szám megadásával teszik meg, nem csak azzal, hogy az életkorukat megjelölik. Amely weboldal ezt elmulasztja, 250 ezer fontig terjedő bírságot kaphat. „*A pornográfiaellenes küzdelmet lehet ókonzervatív alakok idejétmúlt törekvéseiként, a szólás és önkifejezés szabadsága elleni bigott harcként feltüntetni. És lehet azt mondani, amire a köztisztviselő álló amerikai szociálpszichológus, Philip Zimbardo figyelmeztet: félő, hogy a most felnövő nemzedék fiait tönkretesz a magány, az online játék és a pornó. Vagy pedig arra a következtetésre jut, mint a feminizmus egyes képviselői: a pornográfia a prostitúció előszobája, ezért, ha erkölcsi alapon nem is, legalább emberjogi, társadalmi okokból szigorúbban kellene szabályozni.*” Mi is követhetnénk azoknak a nyugati típusú demokráciáknak a törekvéseit, akik erőfeszítéseket tesznek azért, hogy a pornográfiától megóvják a fiatalokat. Amikor Angliában David Cameron bejelentette, hogy kötelezni fogja az internetszolgáltatókat, hogy blokkolják a pornográf tartalmakat, és csak azoknak az

előfizetőknek oldják fel, akik kimondottan kérik, akkor ennek hatására az internetezőknek több mint a fele nem kérte a blokk feloldását.¹¹

Javasoljuk, hogy minél hamarabb tegye meg a kormány azokat a szükséges lépéseket, amelyekkel betiltja a pornó oldalak, agresszív játékok, és vágyfokozó reklámok használatát azzal a céllal, hogy egy egészséges nemzedék növekedhessen fel, és megóvja a szenvedélybetegségtől azokat, akik ezeket az oldalakat használnák. Ugyanakkor a házassági intimitás rombolását is megfékezhetné ezáltal.

Miért is adtuk írásunknak az Új Nemzedék címet?

Új nemzedék alatt értjük azokat, akiknek meg kell születniük, hogy a nemzet fennmaradjon, hogy az időseknek ne kelljen félniük a létbizonytalanságtól, mert ez a generáció ki fogja termelni a nyugdíjukat, és akiknek továbbadhatjuk a keresztény értékeket. Ezen túlmutatva szeretnénk a figyelmet felhívni arra, hogy ahhoz, hogy ők megszülethessenek, nekünk kell új generációvá válnunk a gondolkodásunkban, az életvitelünkben, a hozzáállásunkban, és a felelősségvállalásunkban. Egy egykori példabeszéd szerint régi, kopott posztóhoz nem varrunk újat, mert az új a régi ruhát még tovább szakítja.¹² Tehát új ruhára van szükség, nem a régi foltozására. Javaslatainkkal ahhoz szeretnénk hozzájárulni, hogy a nemzet lelki élete megtisztuljon, és megújuljon.

Javaslataink összegezve

- Fontos az olyan civil szervezetek kiemelt állami támogatása, amelyek kiscsoportos foglalkozások révén közvetlen személyes pozitív hatást gyakorolnak a házasságokra és a családokra.
- A 2=1 Házaspárti misszió szolgálata nemzetközi szinten 2,5 millió házaspárt ért el 30 év alatt. Magyarországon is mérhető eredményeket mutat fel. Javasoljuk ennek a munkának a támogatását, hogy még hatékonyabb lehessen az egész ország részére.
- Javasoljuk, hogy a gyermekvédelmi törvény kiterjedjen azokra az esetekre is, ahol a gyermeket homoszexuális/leszbikus párok nevelik, és ezzel természetellenes életmódot adnak át, amellyel a gyermek akarata ellenére lelki válságba, és identitászavarba juthat.
- Javasoljuk az élettársi kapcsolatokban élők támogatásának újragondolását azzal a céllal, hogy motiváljuk őket a házastársi elköteleződésre, hogy a fizikai, lelki és szellemi káros következményektől megóvjuk a felnövekvő nemzedéket, és a demográfiai csökkenés ezáltal is kisebb mértékű legyen.
- Javasoljuk az egyházak állami támogatásának újragondolását. Azok az egyházak kapjanak jelentős pénzügyi állami támogatást, amelyek a szabad szexualitás visszaszorítása, a jó házasságok kialakulásának, és fennmaradásának elősegítése, vagy másként fogalmazva a családügyi és a demográfiai területeken határozott pozitív változásokat tudnak felmutatni.
- Javasoljuk, hogy minél hamarabb tegye meg a kormány azokat a szükséges lépéseket, amelyekkel betiltja a pornó oldalak, agresszív játékok és vágyfokozó reklámok használatát, azzal a céllal, hogy egy egészséges nemzedék növekedhessen fel, és megóvja a

¹¹ Szőnyi Szilárd, *Nem szégyen tanulni Izraeltől: így lehet korlátozni az online pornót!* Válasz.hu, 2016.11.17. <http://valasz.hu/vilag/nem-szegyen-tanulni-izraeltol-igy-lehet-korlatozni-az-online-pornot-121369>

(Letöltés ideje: 2019. 07. 03.)

¹² Lk.5:35

szenvedélybetegségtől azokat, akik ezeket az oldalakat használnák. Ugyanakkor a házassági intimitás rombolását is megfékezhetné ezáltal.

- Szeretnénk a figyelmet felhívni arra, hogy ahhoz, hogy a gyermekek megszülethessenek, nekünk kell új generációvá válnunk a gondolkodásunkban, az életvitelünkben, a hozzáállásunkban, a felelősségvállalásunkban. Ha ez a változás a magát kereszténynek nevező több mint 5 millió ember életében megtörténne, az biztosan jótékony hatással lenne azok életére is, akik magukat nem nevezik kereszténynek.

A Családi Életre Nevelés lehetőségei a különböző életszakaszokban

Nagy Péter¹

Az alábbiakban összefoglaló áttekintést nyújtok a Katolikus Egyház Pécsi Egyházmegyéjében a családi életre nevelés terén folyó tevékenységről. Röviden bemutatom a különböző életkorú és életállapotú csoportok számára összeállított program tartalmát és összegzem a 7 éve elkezdett munka eddigi tapasztalatait.

Előzmények

1993-ban egy pécsi általános iskolában tanítottam rajz és műalkotás elemzést, ami egyike azon tantárgyaknak, ami sok lehetőséget kínál kötetlen beszélgetésekre, ahol a gyerekek elmondják véleményüket, gondolataikat, beszélhetnek érzéseikről, problémáikról. A szaktanteremben – ahol többnyire az egész napot töltöttem – a beszélgetések már az óráközi szünetekben elkezdődtek, így a tanórák már eleve oldott légkörben indultak, ami többnyire az óra végéig meg is maradt. Gyakran előfordult, hogy azok a tanulók vagy osztályok, akik a kötetlen beszélgetésekben a legközlékenyebbek, legnyitottabbak voltak, emellett pedig leginkább együttműködők a tanórán, a kollégák tapasztalata szerint kezelhetetlenek vagy legalábbis problémás magaviseletűnek számítottak.

Ekkor fogalmazódott meg bennem először, hogy oktatási rendszerünkben a szükségesnél jóval kevesebb idő jut a személyes ember-ember kapcsolatra, és hiányzik valamiféle „életre nevelés”. Ekkor azonban még nem volt elképzelésem arra vonatkozóan, hogy miként lehetne ezen változtatni, mint ahogy arra sem, hogy az egyéb tantárgyak esetében is megvalósítható-e valamiféle együttműködésre hangoló program.

Másfél évtizeddel később vettem részt a Sapientia Egyetem Családtudományi Intézetének szervezésében Hortobágyiné dr. Nagy Ágnes vezetésével egy *Családi Életre Nevelés*-képzésen, ami választ adott sok, korábban nyitva maradt kérdésre. Ezt követően elvégeztem az etikatanári szakot.

2010-ben felkérést kaptam az iskolám igazgatójától, hogy az osztályfőnökök munkáját támogatandó állítsak össze egy programot, ami segítséget nyújthat az oktatás hatékonyságának növelésében és a magatartási problémák kezelésében. A munka során elkerülhetlenné vált, hogy felmerő rendszerben valami hasonlót kidolgozzak – az intézmény kollégiumában lakó – középiskolás diákok számára, később pedig felmerült az egyetemisták megszólításának igénye is. A programok elindítását követő negyedik évben Dr. Udvardy György pécsi megyéspüspök úr kérésére a programot valamennyi egyházmegyei fenntartású oktatási intézményre kiterjesztettük, és azóta is bővítjük.

¹ Nagy Péter pedagógus, a Pécsi Egyházmegye Családi Életre Nevelés és Életstratégia Programjának vezetője

Problémafelvetés

Az oktatási intézményekbe kerülő gyermekek egyre nagyobb számban érkeznek alapvető szocializációs és a személyiségüket érintő hiányosságokkal, amelyek különböző mértékben ugyan, de megnehezítik az alaptantervben előírt és az életkor alapján elvárható tanulmányi szint teljesítését. A verbális kommunikáció, a közösségben való alkalmazkodás, a konfliktusok kezelése, a koncentráció, a vágyak késleltetése, az önfegyelem, mások és a szabályok tiszteletben tartása, az empátia stb. terén jelentkező problémák, hiányosságok kezelése sok időt és jelentős személyi kapacitást köt le. Ez egyrészt csökkenti a – pedagógus és a többi tanuló mellett – a gyermek saját teljesítményét, másrészt jelentősen megnehezíti a másokhoz fűződő emberi kapcsolatok kialakítását, sok esetben pedig terheli az intézmény kapcsolati légkörét is.

Az okok részletes feltárása külön tanulmányt igényelne, hiszen nem lehet figyelmen kívül hagyni a különböző társadalmi, gazdasági, szociális, egészségügyi és egyéb szempontokat, ugyanakkor a gyakorlati tapasztalat azt mutatja, hogy a felmerülő problémák háttérében egyre többször és egyre nyilvánvalóbban a házasságok és a család működésképtelensége áll. A felszínes személyes kapcsolatok, az elköteleződés, valamint a jól definiált értékek hiánya, a családi szerepek koordinátlansága, a felelősség áthárítása és az anyagiasság sokszor minden más szempontot felülíró egyeduralkodója a személyiség legfontosabb alapigényeit hagyja figyelmen kívül: a *szeretetkapcsolatban levést és az egyediséget, mint értéket*.

Az elmúlt évtizedek különböző társadalmi folyamatai és hatásai komoly nyomással nehezednek a családokra. A munkavállalási szokások és lehetőségek megváltozásából adódó nehézségek, az individualizáció, az értékek relativizálódása, valamint a szülők egymás közti viszonyában fellelhető magánéleti rendezetlenségek miatt egyre több gyermek kényszerül nélkülözni hosszabb-rövidebb időre egyik vagy másik – nem ritkán mindkét – szülő fizikai, érzelmi jelenlétét, figyelmét. A gyermekek veleszületett alapigénye, hogy „foglalkozzanak velem, figyeljenek rám” így sok esetben kielégítetlen marad, ezért mindent el fognak követni, hogy ezt pótolva magukra irányítsák a figyelmet.

Családi környezetben, személyre szabottan ez még jól kezelhető (lenne), mégis sok szülő a neveléssel kapcsolatos tennivalókat másoktól várja el. Márpedig az oktatási intézmények lehetőségei e téren sokkal korlátozottabbak annak ellenére is, hogy emberileg és módszertanilag is komoly törekvések vannak rá. A másokkal nehezen együttműködő, folyamatosan személyes törődést igénylő gyermek az iskolába kerülésével – ahol egy osztályban akár 25–28 tanuló is lehet – minden, az oktatási rendszerben érintett többi résztvevő életére komoly hatással lesz, amit nem lehet figyelmen kívül hagyni. A családi háttér hiányosságai miatt hátránnyal érkező gyermek elvárja, de nem minden esetben tudja megkapni a személyes – szülői minőségű – törődést, az osztálytársak és szülei jogosan várják az intézmény által ígért és egyébként elérhető oktatási színvonalat, a pedagógusok pedig szeretnék megfelelni mind a tanügyi, mind az önmagukkal szemben támasztott szakmai és minőségi elvárásoknak. Nem utolsó sorban pedig a fenntartók és az intézményvezetők – a megkerülhetetlen szakmai és adminisztratív elvárásoknak való megfelelés mellett – szeretnék biztosítani a mindenki számára nélkülözhetetlen kedvező légkört.

A problémák egy része tantárgypedagógia módszerekkel némiképp korrigálható, egy ponton túlmenően azonban megkerülhetlenné válik külön nevelési program beiktatása, így elkerülhetetlen, hogy az oktatási intézményekben a mostaninál nagyobb figyelmet fordítsunk a nevelésre – annak ellenére is, hogy a szülők ez irányú felelősségét egyetlen intézmény sem vállalhatja magára.

Célok meghatározása

A *Családi Életre Nevelés és Életstratégia Program* célja, hogy a szülők, családok szerepét támogatva és erősítve – szükség esetén pedig pótolva – segítséget nyújtson a megfelelő szocializációs és kommunikációs képességek, készségek kialakításában, elmélyítésében, amelyek nélkülözhetetlenek az intézményi struktúrában zajló oktatásban, később pedig a különböző társadalmi együttműködésben.

Ezek a képzési területek a tantárgyak oktatásában eddig többnyire közvetett módon voltak jelen – általában módszertani elemként –, ám az utóbbi években sajnos – az alapok hiánya miatt – ez már nem tekinthető elegendőnek.

A nevelés – mint értékrend átadás – kérdése azonban óhatatlanul szükségessé teszi az *érték* fogalmának tisztázását. Az elmúlt évtizedek hiányos – legtöbbször hiányzó – világnézeti, filozófiai, teológiai, etikai nevelésének következményeként meghatározóvá vált a materiális szemlélet. Az egzisztenciális biztonságra épített magánélet azonban nem elégíti ki az ember egyik legfontosabb alapigényét, a szeretetkapcsolat utáni vágyát, és nem tud megfelelő segítséget nyújtani kritikus élethelyzetekben. Súlyos mulasztás lenne tehát, ha pont ezekre nem készítenénk fel gyermekeinket.

A személyiséget érintő legfontosabb kérdések körüljárása, különböző életstratégiák megismertetése elengedhetetlenül fontos a következő generációk számára, ha a szakmai hivatásra való magas szintű felkészítés mellett a magánéleti boldoguláshoz, a tartós, kiegyensúlyozott párkapcsolat kialakításához is segítséget szeretnénk nyújtani. Ezek megvalósítása ugyanis sok esetben egészen más logika alapján történik, felépítésük nem a materiális *dolgok* természete szerint zajlik, éppen ezért egészen más stratégiát és személyiségjegyeket igényelnek. E módszerek, technikák megismerhetők, taníthatók, tudatosításuk – a személyiséget formáló hatásuk révén – lehetővé teszi, hogy a gyermekek, fiatalok megértsék, vagy legalább felismerjék a bennük zajló folyamatokat, és ezáltal – valamint a szabadságukból adódóan – nagyobb esélyük legyen választásra, jó döntések meghozatalára.

A diákok számára meghirdetett iskolai programokkal párhuzamosan szükség van a felnőttek – szülők – korosztályát célzó programokra is, akik sok esetben szívesen is fogadják a gyermekneveléssel kapcsolatos megerősítést, ha az nem a személyes problémákon keresztül, hanem általánosságban szólítja meg őket. A családi élettel vagy párkapcsolattal összefüggő – de még szakember segítségét nem igénylő – problémák felszínre hozására, megbeszélésére komoly segítséget jelenthetnek a szülői klubok, előadások.

Az oktatás-nevelés terén egyértelműen meglévő női dominancia egyelőre nem látszik megváltoztathatónak, ugyanakkor a fiúk szocializációja szempontjából nagy szükség lenne az apai jelenlét megerősítésére a családban, a férfi pedagógusok számának növelésére pedig a tantestületekben. A különböző tematikus programok – fiú tanulók számára meghirdetett, a férfi identitást felépítő és megerősítő *Fiú-nap*, valamint az apák számára meghirdetett szülői értekezletek – jó alkalmat kínálhatnak arra, hogy a gyereknevelésről és az apának a gyermek életében betöltött, mással nem helyettesíthető szerepről is szó essék.

A családi életre való felkészülés szempontjából fontos az egyetemisták, fiatal felnőttek megszólítása is. A párválasztással kapcsolatos dilemmák – mint pl. az elköteleződéstől való túlzott félelem – sokszor nem életszerű, az ember antropológiájától idegen elgondolásokon, téveszméken alapulnak. Programunk célja, hogy nyilvánosan meghirdetett előadásokkal, működő házasságok bemutatásával és megküzdött élethelyzetekről szóló személyes tanúságtételekkel tágabbra nyissuk a házasságról, családról alkotott kép horizontját, és a pozitív

mintákat nélkülöző vagy negatív személyes tapasztalatokkal érkező fiataloknak alternatívákat mutassunk.

A Családi Életre Nevelés és Életstratégia Program ismertetése

Az általános iskolák felső tagozatos diákjai számára összeállított program körkörös, évről-évre visszatérő alaptémákra épül:

1. Első közösségi élmény – a család
2. Önismeret – ki vagyok én?
3. Családon kívüli közösségek – szabályok jelentősége
4. Értékes élet – mik a céljaim?
5. Alapvető értékek

Az alaptémákat minden évben más tartalommal és változatos módszertani feldolgozásban beszéljük meg az alábbi gondolatmenet alapján:

Témakör	5. osztály	6. osztály	7. osztály	8. osztály
<i>Első közösségi élmény – a család</i>	Mi a család? – szerepek a családban	Ahány család, anyyiféle	A kommunikáció alapjai – helyzetgyakorlatok	Milyen családban szeretnék élni?
<i>Önismeret – ki vagyok én?</i>	Tulajdonságaim – kitől örököltem?	Családban tanult viselkedés	Konfliktusok a családban – a vitatkozás szabályai	Milyen emberré szeretnék válni?
<i>Családon kívüli közösségek</i>	A közösség fogalma – családon kívüli közösségek; A szabályok jelentősége	Helyem az osztályban – szabályalkotás a gyakorlatban	Önkritika és példaképek – „Csodapatika”	Idegen környezetben – divat és etikett; készülés a szóbeli felvételire
<i>Értékes élet – mik a céljaim?</i>	A tanulás	Értékes vagy!	A gondolkodás szemüvegei – döntéshozatali szempontok	Felkészülés a párkapcsolatra – együttjárás és szerelem
<i>Alapvető értékek</i>	A barátság fogalma és szabályai	A bizalom – kiben bízhatok? Média és közösségi oldalak	Alkotmányozás és vitanap – a vitatkozás szabályainak gyakorlati feldolgozása	Az önuralom – mi kell ahhoz, hogy azzá lehessenek, amivé válni szeretnék?

A program tematikája a gyermekekben is meglévő – szülői háttértől, intézményfenntartói szándéktól és egyéb elvárásoktól független –, a vágyakozás szintjén (még²) megfogalmazódó

² Sajnos azonban e téren is érzékelhető egyfajta individualizálódás, a *kapcsolatoktól a tárgyak, a másik személy felől a dolgok felé* fordulás.

alapigényekből indul ki. Ilyen pl. a *szereketkapcsolatban levés és az egyediség megélése*, vagy a *szabadság és az elismerés utáni vágy, a személyünkhöz való viszonyulással kapcsolatos elvárások* stb. Ezek megfogalmazása, tudatosítása teremti meg azt a kommunikációs közeget és alaphangulatot, amihez mindenki könnyen tud csatlakozni, hiszen ezekben egyformák vagyunk.

A közösségi élmény megteremtése mellett kiemelten fontos szerepet kap a gyermekek megszólalási lehetősége, amikor elmondhatják az adott témával kapcsolatos élményeiket, tapasztalataikat, problémáikat. Egymás meghallgatása erősíti a közösséggé alakulást, a másik ember személyiségében rejlő gazdagság és egyediség megtapasztalását. Ezekben a beszélgetésekben fontos törekvés, hogy ne legyen minősítés, hiszen elsődleges cél a diákok belső világának felszínre hozatala, megismerése, a bennük lévő érzések, gondolatok megfogalmazása.

Elengedhetetlenül fontos a bizalmi légkör megteremtése, amiben gyakran előnyt jelent, hogy külsősként³ – egyházmegyei emberként – és nem a tantestület részeként vagyok jelen az órákon. A gyermekek elfogulatlan és előítélet nélküli megszólítása gyakran hoz felszínre a tanító kollégák számára is új információkat. A családjukat követő konzultáció az osztályfőnökökkel gyakran segít a felmerülő problémák megvitatásában, a megoldások keresésében, aminek különösen akkor van nagy jelentősége, ha a szülőkkel való együttműködés akadályokba ütközik.

A program jelenleg 8 egyházmegyei és 1 rendi fenntartású intézményben fut. Az időbeosztása során fontos törekvés, hogy lehetőség szerint minden osztályban tanévenként legalább 5 alkalommal találkozzunk a diákokkal. A pontos menetrend kialakítása az intézményvezetőkkel történő előzetes egyeztetés alapján történik. Az ő együttműködésük elengedhetetlenül fontos része a programnak, hiszen a már kialakított órarendbe való beillesztés gyakran komoly átszervezéseket igényel. A program általános elfogadottságát jól mutatja, hogy az elmúlt 5 tanévben erre – valamint tanterem hiányra, a tanító kollégák munkarendjének átszervezésére – való hivatkozással még nem maradt el foglalkozás.

Fiú-nap

Az eredetileg 7–8. osztályos fiúk számára összeállított program célja a serdülőkorba lépő fiúk felvilágosítása a *férfitől*ről. Összeállításának közvetlen oka az oktatási intézmények, elsősorban pedig az osztályfőnökök részéről felmerülő igény, de a program egyre több intézménybe való meghívása már a szülők közreműködésének köszönhető. A serdülőkorba lépő fiúk körüli problémák hátterében leggyakrabban előforduló okok:

1. a férfiak (apák) eltűnése a családokból,
2. a férfiak eltűnése az oktató-nevelő munkából,
3. megfelelő közösségek hiányában a férfi jelenlét hiányával párhuzamosan megjelenő női dominancia a fiúk környezetében,
4. a tradicionális férfiszerepek antagonistáinak túlréprezentálása a médiában és a szórakoztatóiparban,

³ Természetesen ennek megvannak a hátrányai is, ugyanakkor egy-egy érzékeny témára való rányitás jó alkalmat is adhat olyan beszélgetésekre, amit a „beavatottak” pont a helyzetből adódó nehézségek miatt esetleg túlzott óvatossággal elkerülnek. A programnak és a benne szereplőknek ugyanakkor nyitottnak kell lenniük az ilyen helyzetekre is, mert pontosan az elakadások és feldolgozatlan élmények lehetnek hátráltatói a személyiségfejlődésnek és szocializációnak.

5. a személytelen szexualitás – pornográfia – megjelenítésének minden korábbinál szélesebb körű elterjedése és elérhetősége.

A program összeállításának alapjául Richard Rohr: *A férfi útja II.*⁴ c. könyv egyik gondolata szolgál, ami több kultúrát, hagyományt és írásos emléket figyelembe véve négy – általánosan fellelhető – férfi archetípust állít fel. Ebből kiindulva és erre ráépítve jelennek meg a – többnyire – saját kultúránkból és történelmünkéből, valamint a hétköznapi életből vett példák. E program során a férfivá válásnak elsődlegesen nem a biológiai, sokkal inkább a személyiségi–lelki vonulatait helyezük előtérbe. A fiú/férfi/apa személyiségfejlődés ívét már a 11–13 éves fiúk nagyon pontosan képesek megfogalmazni.

A fiúknak meghirdetett programra évek óta folyamatosan növekvő érdeklődés mutatkozik. Híre mára eljutott az egyházmegye intézményein túlra is, ugyanis – szülők, pedagógusok vagy intézményvezetők részéről – egyre több meghívás érkezik nem egyházmegyei, vagy nem rendi fenntartásban működő oktatási intézményekből is.

Életstratégia Program

Ez a program a Családi Életre Nevelés Program továbbfejlesztett változataként középiskolás diákok számára készült. A névválasztásnál fontos szempont volt, hogy egyrészt elkülönüljön az általános iskolásoknak szánt programtól, másrészt tömören fejezze ki, hogy ez esetben már sokkal szélesebb körű tájékoztatásról, a magánélet leglényegesebb területeit érintő stratégiáról van szó, amelyek az alábbi nagy csoportokba sorolhatók:

a nézeteltérések (mint az emberi kapcsolatok természetes velejárója) és a kommunikáció jelentősége;

- szakmai előmenetelt segítő kommunikációs gyakorlatok;
- alapfogalmak tisztázása: pl. ember, élet, szabadság;
- a szabadság fogalma és értelmezése;
- a szabadságból fakadó döntéskényszer és a következmények összefüggése;
- a döntéshozatal központjai és folyamata;
- a döntéshozatal stratégiai lépései;
- szerelem és kommunikáció;
- szerelem és szexualitás;
- a korai szexualitás következményei;
- egyéb.

Az *Életstratégia Program* jelenleg 11 egyházmegyei és 2 rendi fenntartású középiskolában fut, de a CSÉN Programhoz hasonlóan rendszeresen érkeznek meghívások más fenntartók által üzemeltetett intézményekből is, miközben egyértelmű, hogy a program a zsidó-keresztény értékrend mellett elkötelezett. A program fogadtatása a diákok részéről – fenntartótól függetlenül – egyértelműen pozitív.

Párkapcsolati Műhely

Párkapcsolat terén – az elmúlt 6 év tapasztalata alapján – az egyetemista korosztályra 2 dolog jellemző: bizonytalanság és tanácstalanság, miközben továbbra is megvan bennük a vágy a

⁴Ursus Libris Bp., 2001, 2010-es utánnomás

kizárólagosságra és egy jó társra. Jóllehet az elköteleződés nélküli együttélési formák és a szexuális aktivitás általánossá vált, a fiatalok többnyire nélkülözik a párkapcsolat tartósságát előmozdító kommunikációs technikák és megküzdési stratégiák ismeretét.

Ennek háttérében a stabil családok és a szocializációs tapasztalat hiánya egyértelműen kimutatható. Az elmúlt évtizedekben felnőtt két generáció számára már nem jelentett gondot a nem elképzeléseik szerinti házastársi kapcsolatok felszámolása és új – akár elköteleződés nélküli – kapcsolat kialakítása. A nem vagy rosszul működő szülői kapcsolatokban felnőtt fiatalokban sok esetben a konfliktusokhoz legtöbbször kudarc és tehetetlenség érzése társul, és hiányoznak az eredményes megküzdéshez szükséges megoldási stratégiák.

A válásokkal együtt az élettapasztalat átadásának szokása is legtöbbször megszakadt. Részben, mert nincs mit átadni – hiszen sok esetben inkább felejteni szeretnének a szülők –, részben meg azért, mert azok a közösségi fórumok, ahol ez magától értetődően megtörtént vagy megtörténhetett, a fokozatosan individualizálódó társadalomban megszűntek.

Elmondható, hogy mostanáig már a 3. generáció nő fel – jobb híján – pusztán saját tapasztalati tájékozódás alapján. Jól kifejezik ezt a folyamatot egy 3 gyermekes édesapa szavai: „Máig rejtély számomra, hogy apám mi alapján élte, éli az életét és milyen rendezőelvek mentén hozta a – családuknak egészét érintő – legfontosabb kérdésekben a döntéseket.” Az elbizonytalanodás gyakran vezet új, egyéni utak kereséséhez, amelyek kiválasztása inkább véletlenszerű, mint tudatos, és amelyeknek eredménye ennek megfelelően inkább nevezhető kudarcnak, mint sikernek.

A *Párkapcsolati Műhely* a házasság minőségét alapvetően meghatározó rendezőelvek bemutatásával és gyakorlati tanácsadással kíván segítséget nyújtani, évtizedeken át működő házasságok személyes tapasztalatait, a buktatók elkerülését vagy a nehézségek sikeres megküzdését bemutatva.

A program lebonyolítása során különös hangsúlyt fektetünk arra, hogy ne keltsünk illúziót, vagy ne támasszunk életidegen elvárásokat a házassággal szemben, továbbá, hogy ne csupán elméleti, hanem gyakorlati tanácsokat is adjunk. Fontosnak tartjuk érzékeltetni, hogy az elvi megfogalmazások sokféleképpen valósulhatnak meg a gyakorlatban, és többféle megoldás is eredményre vezethet. Az időről időre meghívott házaspárok saját életpéldájuk bemutatásával teszik ezt személyessé. A megszólíthatóság és a személyes kérdésekre a válasz megtalálásához nyújtott segítség szintén fontos része a programnak.

Párkapcsolat felsőfokon

Az elmúlt két esztendőben a Házasság Hetéhez kapcsolódóan közösen indított előadás-sorozatot a Kosztolányi Dezső Céltársulás és a Pécsi Székesegyház Nagycsaládosok Egyesülete a Pécsi Tudományegyetem hallgatói számára, ami 3 nyitott előadást és egy szakértői fórumot tartalmazott. Ez utóbbin a szakértők meghallgatását követően személyes kérdéseket lehetett feltenni a meghívott vendégeknek. Az előadások szervezése során különös figyelmet fordítottunk az egyetemisták időbeosztására.

Az előadások témája:

1. A párkapcsolatra való egyéni felkészülési lehetőségek felvázolása.
2. A felelősségteljes párkapcsolat lényegét érintő kérdések (kommunikáció és konfliktusok rendezése, férfi–női különbség).
3. A házassággal kapcsolatos téveszmék.

A fórumon első évben a házassággal, a családdal, az ember személyiségével foglalkozó szakértők (pszichiáter, családterapeuta, pszicho-dráma vezető, ügyvéd, egyetemi lelkész) véleményét hallgattuk meg a házasságban előforduló leggyakoribb problémákról, a második évben pedig évtizedek óta házasságban élő, többgyermekes házaspárok beszéltek a család és a szakmai karrier összeegyeztethetőségének általuk megélt módjairól.

Az elméleti előadást jól demonstráló, valós élethelyzetből vett személyes példák, valamint a szakértők által elmondottak sok tekintetben mutattak átfedést, ami kölcsönösen megerősítette az elhangzottakat. A programot mindkét évben nagy érdeklődés kísérte.

Holnapformáló

A Családi Életre Nevelés programmal kapcsolatba kerülő kollégák, tanárok, nevelők véleménye megegyezik abban, hogy a gyermekekkel való foglalkozás hatékonyságát jelentősen növelné, ha azt a szülők és a családi környezet is támogatná. Ellenkező esetben ugyanis akár a hét első két tanítási napja is rámehet, mire a hétvége után a gyermek ismét felveszi a hatékony oktatáshoz szükséges fordulatszámot, betartja a házirendet stb., vagyis alkalmassá válik a közösségben való tanulásra. Az intézményvezetők és az osztályfőnökök határozott kérésére kezdtük összeállítani szülők számára azt a programot, aminek a *Holnapformáló* címet adtuk.

A *Holnapformáló* összeállításának másik oka, hogy a Baranya Megyei Rendőr-főkapitányság Bűnmegelőzési Osztálya által végzett, szülőknek szóló bűnmegelőzési tanácsadások csupán a már elkövetett kihágások büntetőjogi következményeit ismertetik, miközben a családon belüli megelőzés lehetőségeiről sajnálatos módon nem sok szót ejtenek.

A két oldalról felmerülő igény vetette fel a két program összekapcsolásának lehetőségét, amit Fekete Rita alezredes asszonnyal, a bűnmegelőzési csoport előadójával közösen alakítottunk ki. Ennek eredményeként már több iskolában hangzott el a *Holnapformáló*, amelynek 5 előadása minden esetben 2 jól elkülönülő részből áll. Az előadás első felében a jól működő családnak a személyiségre és a különböző szocializációs folyamatokra gyakorolt hatását, a másodikban pedig az ennek hiányában kialakuló függőségeket és cselekvési anomáliákat mutatjuk be, amik adott esetben könnyen átléphetik a büntetőtörvény által is kifogásolható küszöböt. Vagyis a nem működő család kapcsán kialakuló szocializációs és személyiségi hiányosságok némi idő eltolódással a társadalom egyéb színterein – pl. egészségügy, kriminalizáció stb. – jelentenek majd megoldandó problémákat.

Az előadások témái:

1. A szabadság és büntethetőség kérdése
2. Az *énkép* és a függőség kialakulásának összefüggései
3. Vagyok, vagy csak látszom? – a reális és helyes önismeret hiányának veszélyei
4. Férfi–női karakterek és a családban előforduló erőszak okai, következményei
5. A férfi és a női gondolkodás különbözősége és a szexuális bűncselekmények összefüggései

A program legfontosabb üzenete, hogy amit a szülők a gyereknevelés terén nem végeznek el személyes szeretettel és egyénre szabott eszközökkel, azt az állam – a gyámhatóság, a rendőrség és egyéb szervezetek által – adminisztratív módon, jogi úton, legtöbbször személytelenül a törvény szigorával és az erőszakos szervezetek segítségével fogja számonkérni. A bűnössé vagy áldozattá válás elkerülésének leghatékonyabb megelőzési módja a jól működő házasság és család.

A családi életre nevelés program megvalósításának személyi feltételei

A családi életre nevelés program iskolai bevezetése kapcsán több szempontot is alaposan át kell gondolni. Ezek egyik legfontosabbika a foglalkozást tartó személy személyiségének kérdése, ami – meglátásom szerint – meglehetősen összetett kérdés. Mivel a családi életre nevelés elsősorban értékrend átadásnak, sokkal inkább a személyre gyakorolt személyes hatással hat (nevezhetjük hitelességnek is), semmint a tartalommal. Ennek megértését jelentősen megkönnyítheti, ha azt a szempontot vesszük kiindulásnak, hogy a gyermekek nem tehetnek arról, hogy nem kapták meg a személyiségük kialakulásához szükséges támogatást. Nem kérhető rajtuk számon – elvárás szintjén sem –, amit nem kaptak meg, ugyanakkor pont a Családi Életre Nevelés program vállalja arra, hogy e hiányosságokat pótolja. A programban résztvevő személy feladata elsősorban tehát az, hogy lehetőséget teremtsen, és nem az, hogy számonkérjen.

A program eredményessége szempontjából ugyanis sokkal nagyobb szükség van a gyerekek felé való nyitottságra és empátiára, mint bármelyik szaktárgy esetében, hiszen itt nincsenek kötelező elvárások, előírt teljesítendő szintek. Minden gyermeknek, minden osztálynak önmagához képest kell fejlődnie, amihez elengedhetetlenül fontos, hogy az aktuális témákhoz meg tudjuk találni az adott osztályközösség „bemeneti csatlakozási pontját”, ami településenként, iskolánként, de akár osztályonként is jelentős eltéréseket mutathat.⁵ Ez gyakorlatilag azt jelenti, hogy nem egységes tanmenet, csupán irányvonalak mentén lehet haladni.

A másik fontos szempont, hogy a programot vezető személynek sokkal inkább kell szülői, mint tanári attitűddel rendelkeznie. A családi életre nevelés során nem lehet eltekinteni attól, hogy – amennyire csak lehet – minden pillanatban személyre szabott válaszokat adjunk a konkrét helyzetekre. A program sikerét jelentősen befolyásolja a feltétel nélküli elfogadás, ami megkönnyíti az adott közösség megnyílását és a programmal kapcsolatos esetleges ellenállásának leküzdését. Amíg csak lehet, kerülni kell a nyílt fegyelmezés minden formáját, és törekedni kell a kölcsönös együttműködés kialakítására.

A harmadik fontos szempont a flexibilitás és érzékenység. Gyakran előfordul, hogy a tervezett programot az utolsó pillanatban vagy akár a foglalkozás során meg kell változtatni, mert olyan aktuális kérdés merül fel, aminek megbeszélésére lehet, hogy a későbbi alkalom – még ha terveztük is – már nem lesz ennyire alkalmas, vagy amikor egyértelművé válik, hogy a tervezett program – valami oknál fogva – nem talál megértésre. Ilyen esetekben viszonylag gyorsan át kell tervezni a programot és akár rögtönzéssel, akár egy másik, aktuális program beemelésével tovább kell lépni.

Mindezekon túlmenően a program lebonyolításának eredményessége nagyban függ attól, hogy a program vezetője milyen mértékben képes az adott célcsoportnak megfelelő szóhasználattal, értelmi, szociális és érzelmi érettségüknek megfelelően felvezetni az adott témát. Nagy segítséget jelentenek az előadásokat kiegészítő prezentációk, film részletek és hanganyagok, valamint az illusztrációnak szánt irodalmi szövegrészletek, amelyeket szintén nem minden esetben lehet mechanikusan ismételni, hiszen sok esetben több témához is kapcsolódhatnak. Természetesen fontos, hogy a program a lebonyolítás során – a gondosan előkészített anyagok ellenére is – a spontaneitás és élményszerűség hatását adja.

⁵ A több éves tapasztalat egyértelműen mutatja, hogy ezekben is elsősorban a családi háttérben meglévő, sokszor igen jelentős eltérések jelentik a legfőbb okot.

Saját tapasztalatok, összegzés

Mára elmondható, hogy a program fogadtatása – az oktatási intézmények fenntartójától függetlenül – pozitív. A diákok, a szülők és a pedagógusok részéről egyaránt sok jó visszajelzés érkezik, ami – véleményem szerint – a tartalom kívül annak is köszönhető, hogy kiindulási pontként azokat a közös értékeket vesszük alapul, amelyek szocializációtól függetlenül az ember legbensőbb, vagy ha úgy tetszik, alapigényeivel összhangban vannak. Ilyenek például – hogy csak néhányat említsünk – a szeretet, az elismerés, az értékesség és egyediség megtapasztalása, vagy az együttműködésen és kölcsönös tiszteleten alapuló emberi kapcsolatok utáni vágy.

Összefoglalás és javaslat

A *Családi Életre Nevelés és Életstratégia Program* oktatási intézményekben történő elindítása – a visszajelzések tükrében – egyértelműen hasznosnak bizonyult. A tanulókat – korosztálytól függetlenül – komolyan foglalkoztatják az életüket közvetlenül érintő kérdések, ugyanakkor az oktatási intézményekben – és sajnos a családok egyre nagyobb részében – sincs, vagy csak nagyon szűk tere van az erről való gondolkodásnak, eszmecserének. Megnyilatkozásaik, aktivitásuk sok esetben az őket tanító pedagógusokat is meglepi, hiszen a *Családi Életre Nevelés és Életstratégia Program* foglalkozásokon sokszor azok a tanulók tanúsítanak nagyobb aktivitást és nyitottságot, akikre – a tanulmányi eredményeik alapján – az osztályfőnökök kevésbé számítanak. Vagyis a szocializáció, a kommunikáció, az érzelmi intelligencia és általában az emberi kapcsolatok terén meglévő készségek nincsenek közvetlen összefüggésben a kognitív képességekkel.

A szociálisan leszakadó térségekben működő iskolák esetében hasonló tapasztalatokról számolhatok be. A tanulás terén különböző nehézségekkel küzdő, a korosztály alapján elvárható teljesítményektől elmaradó tanulók esetében is a *Családi Életre Nevelés* során felmerülő témák kapcsolódási pontot – mintegy hidat – képeznek a személyes élethelyzet és az oktatási rendszer által nyújtott továbblépési lehetőségek felismerése között. Ezeken a területeken kiemelten fontos, hogy tanulási képességeket segítő, fejlesztő és motiváló elemekkel egészítsük ki a programot.

A középiskolákban az *Életstratégia Programot* olyan alapvető összefüggések ismertetésével kezdjük, amelyekről talán még pár évvel ezelőtt sem gondoltuk volna, hogy magyarázatra szorulnak. Ilyenek pl. a *szabadság* fogalmának értelmezése, a *szabadság–döntés–felelősség* egymástól elválaszthatatlan összefüggéseinek felismerése, a döntéshozatal belső mechanizmusának lépései – mint az előnyök és hátrányok számbavétele, mérlegelése, az intuíció és a meghozott döntés közti kapcsolat különbözősége –, a várható következményekkel való szembesülés, a felelősségteljes párkapcsolatra való tudatos felkészülés szükségessége és a leggyakoribb csapdák felismerése.

Szomorú tapasztalat, hogy miközben mindezek a felvetések szakmai kérdések esetében evidensnek bizonyulnak, addig a magánélet terén – többnyire – az érzések, a pillanatnyi benyomások alapján, véletlen- és ösztönszerűen meghozott döntések jellemzők. A magánélet tudatos tervezésének szükségessége, egyáltalán ennek lehetősége a középiskolások többségének számára az újdonság erejével hat.

Az egyetemi hallgatók számára, az Egyetemi Lelkészség keretén belül meghirdetett *Párhuzamos Műhely* elmúlt 6 esztendejében több száz fiatal fordult meg, nagyobb részük havi rendszerességgel. A boldogságra, egy megbízható társra való vágyakozás mellett nagyon

erősen jelen van az elbizonytalanodás – „nem vagyok elég jó” – és a kudarcból való félelem, mondván: „a környezetemben szinte minden párkapcsolat csalódással, a házasság válással végződött.”

A személyes beszélgetések és a változatos témák mellett nagyon fontosnak találtuk, hogy jól működő házasságokat is bemutassunk. Meghívott vendégeink kiválasztásában tudatosan törekedtünk arra, hogy ne párkapcsolattal vagy pszichológiával foglalkozó szakembereket, hanem hétköznapi, civil foglalkozású házaspárokat hívjunk, akik nem elméleti oldalról közelítik meg a házasság és a személyes kapcsolat lényegét, hanem vállalják, hogy betekintést engednek kapcsolatuk belső, gyakorlati működésébe: gyereknevelési, pénzügyi, a tágabb családot érintő kérdések kapcsán felmerülő nézetkülönbségek egyeztetése, a közös döntéshozatal szempontjai, konfliktusok kezelése és rendezése stb., vagyis a közös életvezetéshez adnak gyakorlati ötleteket. Fontos, hogy a találkozások alkalmával a párok közvetlenül is megszólíthatók legyenek, így akár személyes kapcsolat kialakítására is lehetőség van.

A *Párkapcsolat Felsőfokon* előadás-sorozat szintén komoly hallgatóságot vonzott, akik mindkét évben rendszeresen megtöltötték a 160 fős előadótermet. A házasságról, elköteleződésről, a hűségéről, mint alapigényről szóló előadásokra van érdeklődés, és nem csupán az egyetemi hallgatók, hanem a náluk akár évtizedekkel idősebb korosztály képviselői közül is.

Számomra mindenképpen fontos és érdekes tapasztalat, hogy miközben a személyiségfejlesztésről, önismeretről, sikeres életvezetésről egyre több jó szakkönyv jelenik meg – jó lehetőséget kínálva az önfejlesztésre –, a személyes kapcsolatokon keresztül való bátorítás, a hitelesnek, adott kérdésben kompetensnek elfogadott emberektől kapott biztatás és megelőlegezett bizalom továbbra is nélkülözhetetlennek tűnik. Éppen ezért a Családi Életre Nevelés program egyik kiemelkedően fontos szempontjának kell lennie, hogy olyan személyeket tudjunk kiállítani, akik hozzáállásuk, nyitottságuk és felkészültségük alapján alkalmasak arra, hogy a fiatalok számára a hiányzó vagy sérült szülői kapcsolatot – a pótolhatatlanság ellenére is – valamilyen módon mégiscsak pótolni tudják.

Résztevők értékelései és visszajelzések

A mellékletekben csatolt értékelések a különböző programok résztvevőinek véleményét tükrözik – a teljesség igénye nélkül.

Melléklet 1.

Családi Életre Nevelés Program értékelése általános iskolai osztályfőnökök véleménye alapján

Városi általános iskolák, Baranya megye

„A mai gyerek életében kevés az olyan pillanat, amikor a lelkével, a *miért vagyok a világban* gondolattal foglalkozik. Számomra a legpozitívabb értékelés, hogy a tanóra még akkor is zajlott a gyermekekben, amikor a tantermet már elhagyták.” (8. oszt.)

„Az óra sohasem fejeződött be a kicsengetéssel, mert a házi feladat – ami legtöbbször célok kitűzése, önmegfigyelés, önértékelés volt – mindig átkötötte a következő órát, amire a gyerekek még 2–3 hét elteltével is emlékeztek, ami manapság ritka, mint a fehér holló.

»Z« generáció kontra Nagy Péter 0:1” (7. oszt., edző)

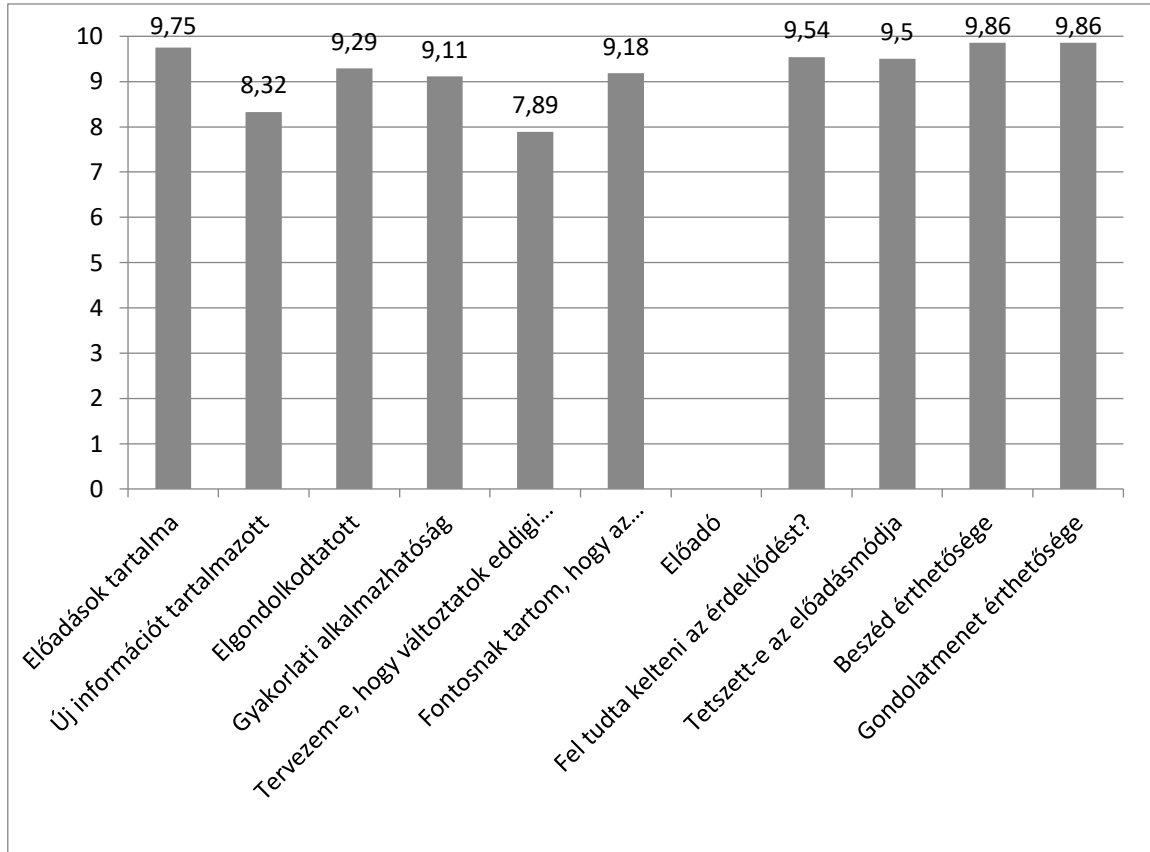
„Nagy örömünkre szolgált a Családi Életre Nevelési Program bevezetése az iskolánkban, amelynek keretében öt rendkívüli osztályfőnöki órán vehettünk részt. Az órák anyaga nagyon időszerű témákat dolgozott fel, mint barátság, osztályközösség, szerepem a családban, milyen a jó szülő, a tanulás technikája, ill. a helyes önismeret felé vezető út. A témákat nagyon a gyerekek véleményére és aktív közreműködésükre építve járta körbe. A szerepjátékok alkották a legnagyobb sikert, de a közös beszélgetésbe is mindenki bekapcsolódott. Nagyon tetszett, hogy életszagú házi feladatokat kaptak a gyerekek hétről hétre, amelyeket meg is beszéltek a következő alkalommal.

Nagyon köszönöm a megerősítést abban a munkában, amely a jó osztályközösség kialakításáért folyik nap, mint nap. Sok jó ötletet merítettem az óráiból, amelyeket a jövőben alkalmazni is szeretnék.” (5. oszt.)

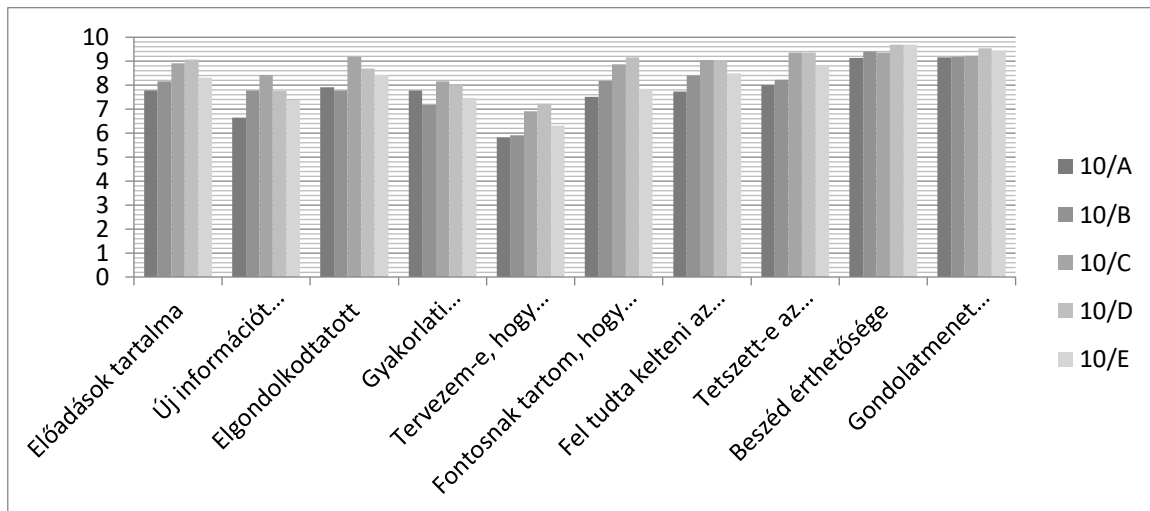
„A 8. osztálynak tartott előadások a korosztályhoz szóltak, az ő problémáik kerültek felvetésre. Az előadások logikusan felépítettek, jól átgondoltak és megszerkesztettek voltak. Nemcsak az előadó gondolatai kerültek napvilágra, hanem számos lehetőség adódott egyéni vagy csoportmunkára is. A gyerekek – visszajelzéseik is ezt igazolják – hasznosnak ítélték meg az ott hallottakat és igyekeztek azt tudatosan beépíteni és használni mindennapjaikban (például a kulturált vitatkozás szabályait). Úgy vélem, hogy ezek az előadások „hiánypótlóak” voltak, valamint sokat segítettek a közösség életében felmerülő problémák higgadtabb kezelésében. Mindenképpen hasznos lenne, ha az előadássorozat folytatódhatna.” (8. oszt.)

Melléklet 2.

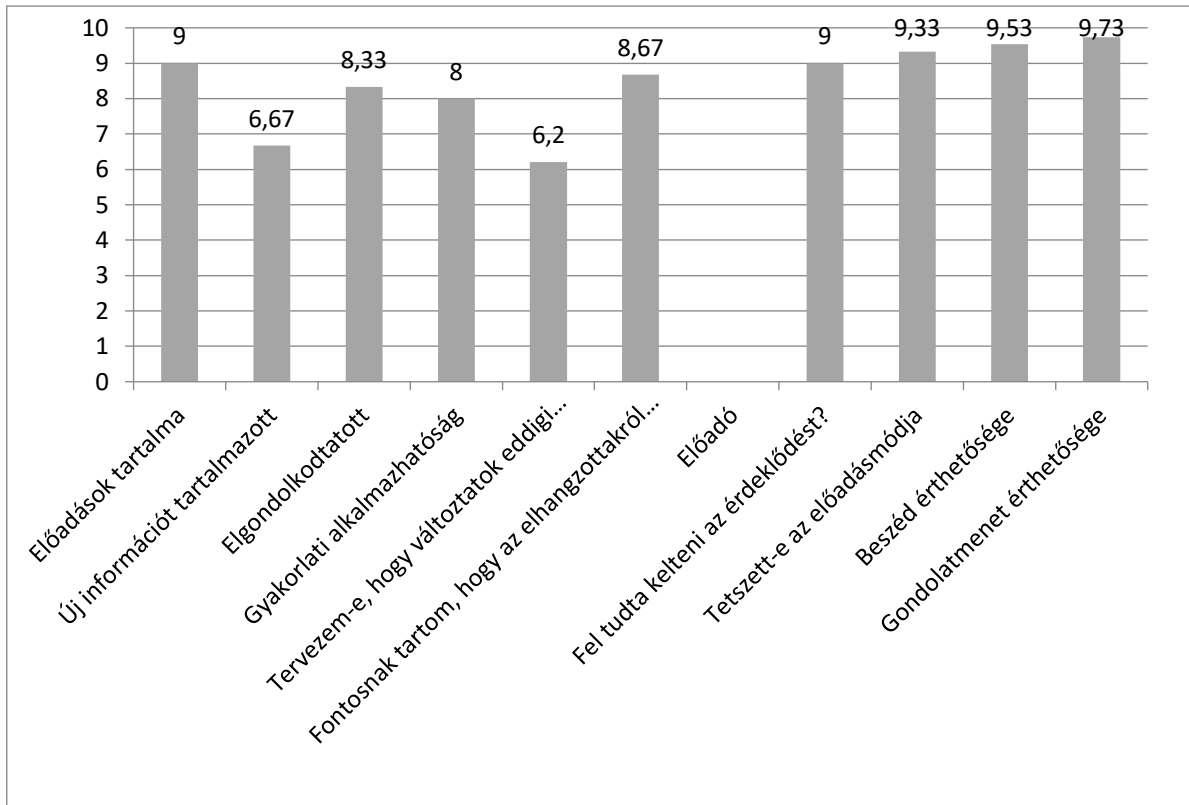
Középiskolás tanulói értékelések és vélemények az Életstratégia Programról

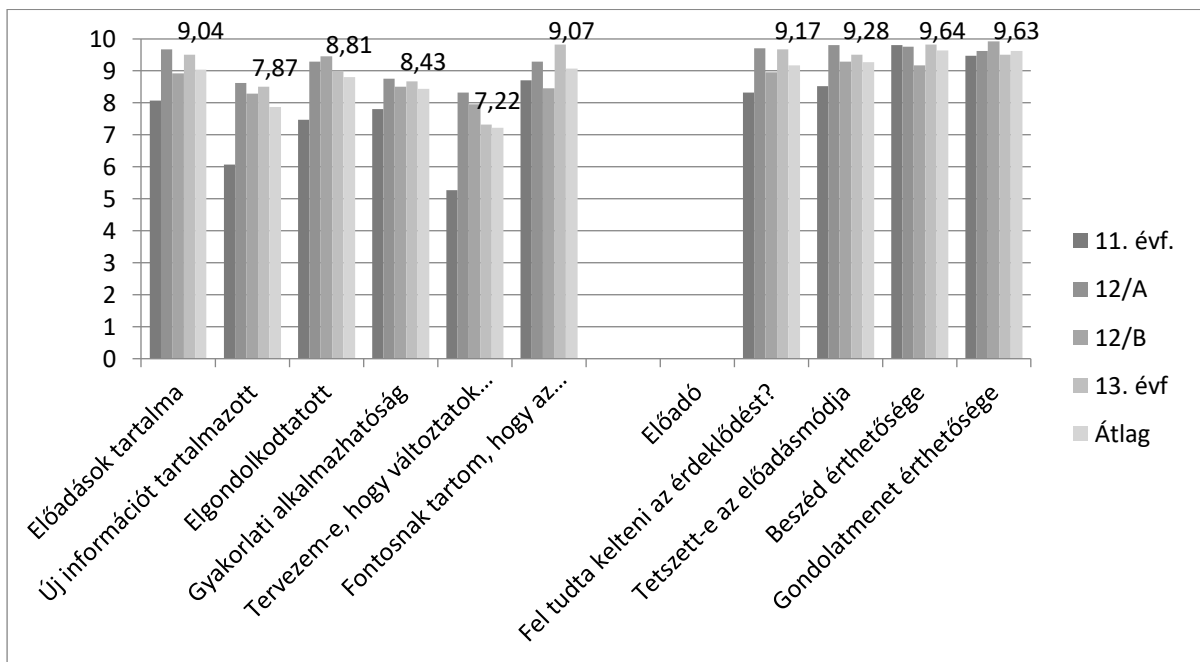
1. ábra Pécsi gimnázium (PEM) 12. évfolyamos diákjainak értékelése 10-es skálán

2. ábra Pécsi gimnázium (rendi fenntartású) 10. évfolyamos diákjainak értékelése 10-es skálán

3. ábra Újonnan átvett Tolna megyei gimnázium (PEM) 12. évfolyamos diákjainak értékelése

4. ábra Újonnan átvett Tolna megyei gimnázium (PEM) 11–13. évfolyamos diákjainak értékelése

Pécsi gimnázium (rendi fenntartású) (12. évfolyam)

- Ne hagyja abba, amit csinál, sőt, a hallgatóság körét ki kellene bővíteni.
- Nagyon tetszett az előadás.
- A házasságról többet beszélhetett volna.
- Több ilyen előadás legyen.
- A felnőtt élettel kapcsolatban többet foglalkozni, hisz ezeket egy 16 évesnél már megváltoztathatjuk.
- 5 alkalom helyett legyen 6 alkalom, ez az idő kevés szerintem ezek megbeszélésére.
- Legyen több ilyen előadás!
- Érdekes, élvezhető volt a PowerPoint.
- Több órát kellene tartani.
- A játékok nagyon tetszettek.
- Többet kellene ezekről beszélni.
- A párkapcsolatról bármikor lehetne még többet beszélni, és az érzelmekről, amelyek hozzá kapcsolódnak, mert manapság erről sok mindenkinek elég csúnya a gondolkozása.
- Szerintem lehetne több óraszámban beszélni ezekről a témákról, mert fontos, hogy többet beszéljünk ezekről.
- Kevés volt az idő, és nem lehetett annyira belemerülni.
- Minden tökéletes volt!
- Nagyon jó volt! :) Köszönöm a sok új információt!

Városi gimnázium (KLIK) – Baranya megye (12. évfolyam)

- Tetszett az előadás. Elgondolkodtató dolgokról beszélgettünk.
- Szerintem az előadásmód meggyőző, hatásos volt. Maga a téma érdekes volt.
- Tetszett az előadás, hasznos volt.
- Érdekes volt. Itt-ott rá lehetett ismerni néhány osztálytársra, de még tanárra is, akik csak a látszatnak élnek. Kérdésem, javaslatom nincs, jól megy így, ha fel is merülne később, biztos kiderül.
- Nekem nagyon tetszett az előadás, érdekesnek találtam. Tetszett a sok humoros példa, sokat tudtam az előadás témáján gondolkodni.
- Nekem nagyon tetszett az előadás, nagyon érdekes volt, sok fontos dolgot megtudtam. Már nagyon várom a következő előadást. Kár, hogy csak pár alkalomról van szó, szívesen hallgatnék még több előadást is.
- Az előadás nagyon tetszett. Sok hasznos információt tudtam meg az előadótól. A figyelmemet lekötötte, és mindenre választ kaptam, ami felmerült bennem az előadás közben. Nagy hatással volt rám és megtanultam, hogy merjek önmagam lenni. Különösen tetszettek az előadó humoros közbevetései. Összességében nagyon élveztem és tetszett.
- Érdekes, elgondolkodtató, lényeges dolgokat bemutató előadás. Tetszett, hogy érvekkel támasztotta alá állításait. Meggyőző volt.
- Tetszett, kérdésem nincs.

- Nagyon tetszett az előadás, nagyon érdekes volt. Sok új dolgot tanultam. Hasznos volt. Az előadás után még sokáig gondolkodtam egy-két dolgon, amit a többiekkel meg is beszéltem. Kíváncsian várom a következő előadást is.
- Nagyon tetszett az előadás. Kicsit kételkedve fogadtam az ötletet, de nagyon kellemesen csalódtam. Szinte mindennel maximálisan egyetértettem, és még napokkal később is eszembe jutottak az elhangzottak. Nagy érdeklődéssel várom a következő előadást.
- Tetszett az előadás. Hasznos információkat hallottam.
- Nekem igen pozitív csalódás volt, mivel szárazabb és unalmas dolgokra számítottam. Nagyon sok érdekes dolgot hallottam, és sok dolgot kivetítettem a jövőképemre, és pár dologhoz máshogy fogok hozzáállni.
- Őszintén megmondva, olyan előadást vártam, amin csak túl kell esni. Nagy meglepetésre a maga előadása szöges ellentéte volt ennek. Az a két óra szinte elrepült, sok gondolatébresztő dolog hangzott el. Sőt, utána még otthon is gondolkodtam az elhangzottakon.
- Az előadás jó volt. Kérdésem nincs, mert minden benne volt az előadásban, ami érdekelt.
- Nekem az első óra jobban tetszett, amint a második. A személyes történetek is nagyon tetszettek. Remélem, hogy a következő előadás is ilyen izgalmas lesz.
- Szerintem jó volt az előadás, érdekes volt a téma és sok új dolgot tudtam meg. Mindenki számára hasznos lehet, és szerintem az is volt. Várom már a következő előadást.
- Nekem nagyon tetszett az előadás, érdekes volt a téma. Számomra nagyon hasznos volt. Várom már a következő előadást.
- Nagyon tetszett, érdekes volt. Nem számítottam arra, hogy ennyire jó lesz.

Városi gimnázium (PEM) – Tolna megye (11–13. évfolyam)

- Gyakrabban legyen ilyen előadás.
- Lehetne több előadás is. :)
- Minden szuper volt, nagyon szerettem az előadásokat.
- Érdekes volt, elgondolkodtatott.
- Nekem ez így megfelelt.
- Nagyon tetszett!
- Nagyon jó és érdekes előadások voltak, hasznos információkkal szolgáltak.
- Véleményem szerint a döntésekről szóló előadás egy kicsit hosszú, túlmagyarázott volt, de a példák minden alkalommal tetszettek.
- Tartsanak hosszabb ideig.
- Szerintem tökéletesen lefedte a legszükségesebb dolgokat középiskolában.

Melléklet 3.

Osztályfőnökök véleménye az Életstratégia órákról – a diákok visszajelzései alapján

Pécsi gimnázium (10. és 11. évfolyam osztályfőnökei)

- Hasznos és érdekes;
- Jól összeszedett témák;
- Dolgok többféle nézőpontból való megvilágítása;
- Új nézőpontok;
- Nem voltak tabuk;
- Megerősítő *(kortársak többségi/hangosabb véleményével szemben)*;
- Személyes példák hasznosak;
- Többet is szívesen hallgatnának;
- Jók voltak a videók és a feladatok!
- A közösségi játékok nagy élményt jelentettek;
- A diákok megnyíltak egymás és az előadó előtt;
- A jól választott versek nagy hatást gyakoroltak a diákokra;
- Aktuális, élő problémák;
- Egyenes, tiszta válaszok;
- Informatív;
- A diákok számára érthető és aktuális témák;
- „Nyílt sisakos megbeszélés”
- A szituációs gyakorlatok tetszettek;
- Több is beleférne; Kevés volt az 5 alkalom;
- Kérdésekre több lehetőség kell.

A családi életre nevelés kihívásai az értékek, attitűdök és magatartás tükrében

Dr. Pikó Bettina¹

Értékek és attitűdök

A házasság és a család intézményének válsága köztudott, és tudományosan is igazolt tény.² Ugyanakkor a lakosság többsége ma is úgy vélekedik, hogy a gyermekvállaláshoz továbbra is alapvető a stabil párkapcsolat a munkaerőpiaci helyzet stabilitása mellett.³ Amit azonban legnagyobb valószínűséggel a hosszú távú, vagyunközösséget is biztosító házasság alapoz meg. Egy hosszabb ideig tartó párkapcsolat azonban nem minden esetben jelent házasságot: a fiatalok egyre növekvő számban fogadják el az élettársi kapcsolatot, aminek oka a társadalom értékrendjének globális átalakulása, a korábban deviánsnak tekintett magatartás elterjedté válása. Ugyanakkor a házasságkötések száma és a termékenységi arányszám egyértelműen összefügg: a házasságban élő pároknak az élettársi kapcsolatban élőkhez képest magasabb a gyermekvállalási hajlandósága.⁴

A válságra utaló jelek ellenére a fiatalok körében továbbra is jelen van az a szemlélet, hogy a házasság, mint élethosszig tartó elkötelezettség, a legkívánatosabb párkapcsolati forma. Ezt jól demonstrálja az az amerikai fiatalokkal készült vizsgálat,⁵ amelyben bár a házasság előtti nemi kapcsolatot teljesen természetesnek tartják, és a megkérdezettek fele elfogadja az élettársi kapcsolatot is, a házasság a legtöbbször számára tervként szerepel. A válást legtöbbször negatív jelenségnek tartják, ami nem meglepő, hiszen sokan saját magukon is tapasztalták ennek káros hatásait. Nem tekintik ugyanakkor szégyennek, ha párkapcsolati tanácsadásra kellene menniük, és a családi életre nevelést is fontosnak tartják a megelőzés érdekében.

Egy hazai kutatás⁶ is azt igazolja, hogy a fiatalok házassággal, családdal kapcsolatos tervei és véleményei alapján semmiképpen nem beszélhetünk a család mint társadalmi intézmény széteséséről, hiszen a középiskolás fiatalok többsége ma is házasságpárti. Ugyanakkor érzékelik a házasság válságának problémáit, az élettársi kapcsolatok társadalmi elfogadottságát csakúgy, mint a negatív tendenciák háttérben megbújó értékrendbeli változásokat, valamint a házasság és család területén megnyilvánuló legújabb trendeket. Érdekes jelenség, amire érdemes külön odafigyelni, hogy szemléletünkben egyaránt jelen van a szabadabb viszonyulás

¹ Dr. Pikó Bettina, SZTE ÁOK Magatartástudományi Intézet, Szeged

² Tóth Olga – Dupcsik Csaba: Családok és formák – Változások az utóbbi ötven évben Magyarországon. *Demográfia*, 50(4), 2007, 430–437.

³ Szalma, I.: Attitűdök a házasságról és a gyermekvállalásról. *Demográfia*, 53(1), 2010, 38–66.

⁴ Pongrácz Tiborné: A gyermekvállalás, gyermektelenség és a gyermek értéke közötti kapcsolat az európai régió országaiban. *Demográfia*, 50(2–3), 2007, 197–219.

⁵ Martin, P.D. – Specter, G. – Martin, D. – Martin, M.: Expressed attitudes of adolescents toward marriage and family life. *Adolescence*, 38, 2003, 359–367.

⁶ Kovács Eszter és Pikó Bettina: Válságban a család? Középiskolások párkapcsolati preferenciái. *Demográfia*, 2007, 50(2–3), 282–296.

és a hagyományos értékrendhez való kötődés. Bár a házasságkötés kívánatosnak tűnik a legtöbb középiskolás számára, az életkor előrehaladásával elbizonytalanodnak, kevésbé bíznak az élethosszig tartó elkötelezettségre való képességükben, s főként emiatt tartanak az elköteleződéstől.

A házassággal, családalapítással és a család működtetésével kapcsolatban a változások azonban nem új keletűek. A háttérben a modernizációs folyamatok állnak, amelyek fokozatosan eltörölték azokat a kényszereket, amelyek korábban meghatározták az önálló életkezdési döntéseket és a későbbi irányvonalakat.⁷ Ezek a változások felgyorsultak az 1960-as évektől, amikor a kapcsolatok liberalizálódása még inkább felerősítette azt az értékválságot, ami a hagyományok természetes továbbvitelét egyre kevésbé biztosította.⁸ Ezek a változások – főként, mert az értékpreferenciák átalakulásán alapultak, átformálták a társadalmi érték- és normarendszert, valamint a jogrendszert is – olyan mélyen érintették a kapcsolati háló rendszerét, a társadalomban betöltött nemi szerepeket, a gazdasági törvényszerűségeket és kulturális viselkedési mintákat, hogy kérdés, fenn lehet-e tartani vagy akár megerősíteni a hagyományos szerepfelfogáson alapuló szokásrendszert. Az értékválság a *durkheimi anómia* állapotát is jelzi, amikor változóban van a társadalom, a régi társadalmi normák érvényüket veszítik, de az újak még nem terjedtek el annyira, hogy konszenzus alakuljon ki a létjogosultságukat illetően. Kétségtelen, hogy a liberalizálódási hullám azt eredményezte, hogy az egyéni autonómia előtérbe kerülésével nőtt a tolerancia a nem hagyományos párkapcsolati és családi formációk irányában (pl. válás, házasságon kívüli párkapcsolatok, élettársi kapcsolatok, szingli életforma, gyermektelenség, homoszexuális kapcsolatok legalizálása, stb.), a fogyasztói társadalom pedig szintén gyengítette a hagyományos értékek megőrzésére irányuló törekvéseket.⁹ Ez utóbbi egyáltalán nem kedvez a hosszú távú és elkötelezett párkapcsolatoknak, hiszen a mértéktelenség kultúrája a hedonizmus minden formáját preferálja, ami alól az emberi kapcsolatok sem kivételek.¹⁰

A posztmodern kort, ami lényegében egybeesik a fogyasztói társadalommal, sokan értékválsággal jellemzik, ami viszont már önmagában is bizonyos értékek által értelmezett szemléletet tükröz. Az *anómia* számos jelét kétségkívül magán viseli ez a kor. Ez nem is lehet másként egy *plurális* értékrenddel rendelkező társadalomban, ami szükségképpen alakult ki az individualizáció – az egyéni életút, az egyéni sors választása, mint lehetőség – következményeként.¹¹ Mivel ez a fogyasztás kultúrájának kora is, ez azzal jár együtt, hogy létének és jóllétének a biztonságát az egyén már nem a kapcsolatai biztonságában keresi, hanem az anyagi javak felhalmozásában látja annak garanciáját. Bár az emberi élet továbbra is sérülékeny, ha segítségre szorul, inkább bízik abban, hogy valamilyen szolgáltatást megvásárol, mintsem, hogy a társas kapcsolati háló segítségére szoruljon. Nem is kárhoztatható ezért, hiszen a szocializáció során e normákat és értékeket interiorizálja, ugyanakkor a kapcsolatépítéshez szükséges bizalmi tőke hiányában nehéznek, olykor egyenesen megvalósíthatatlannak tűnik számára a stabil kapcsolatok létesítése.

⁷ Szukicsné Serfőző Klára: A családi állapot szerinti összetétel és az iskolázottság változásának hatása a termékenységre. In: Cseh-Szombathy László és Tóth Pál Péter (szerk.): Népesedés és népességpolitika. Tanulmányok, Budapest, Századvég Kiadó, 2001, 42–69.

⁸ Thornton, A. – Young-DeMarko, L.: Four decades of trends in attitudes toward family issues in the United States: The 1960s through the 1990s. *Journal of Marriage and Family*, 2001, 63, 1009–1037.

⁹ Barlow, A. – Probert, R.: *Regulating marriage and cohabitation: Changing family values and policies in Europe and North America – An introductory critique*, Law & Policy, 2004, 26(1), 1–11.

¹⁰ Pikó Bettina: *Kultúra, társadalom és lélektan*, Budapest, Akadémiai Kiadó, 2003.

¹¹ Beck, U.: *Risk society: Towards a new modernity*, London, Sage, 1992.

Andorka Rudolf nyomán¹² definiálva „az értékek olyan kulturális alapelvek, amelyek kifejezik azt, hogy az adott társadalomban mit tartanak kívánatosnak vagy fontosnak”. Az ún. Európai értékrend vizsgálat 24 országban kutatja a nyolcvanas évektől kezdve az értékek alakulását, aminek alapján a kutatók megállapították, hogy a fokozódó individualizmus (az egyéni életút, értékek és életcélok egyéni és szabad megválasztása) mellett pluralizáció és tradícióvesztés következett be. Ez a tendencia ugyan hazánkban is jelen van, azonban a hazai kutatási eredmények mégis arra engednek következtetni, hogy a fiatalok értékrendjében a konzervatív értékek szintén jelen vannak, különösen a családdal, gyermekneveléssel, házassággal kapcsolatban. Mintha egyszerre lenne meghatározó az együttműködés, az összetartozás, a kölcsönös segítség értéke és az egyéni autonómia fontossága.¹³ Ami nem meglepő egy plurális értékrendszerű társadalomban, kérdéses azonban, hogy mennyiben válik így lehetővé egy szilárd, viselkedési döntésekhez útmutatóként is szolgáló értékrend kialakulása.

Az ún. aspirációk hosszú távú, általános célok, amelyek értékattitűdöket és magatartási döntéseket is magukban foglalnak. Megkülönböztetünk *intrinzik*, belülről vezérelt, valamint *extrinzik* aspirációkat; az utóbbiakat külső elvárások és jutalmak keresése motiválja. Más megközelítésben beszélhetünk materiális és posztmateriális értékek által dominált aspirációkról, amelyek lényegében megfelelnek az extrinzik/intrinzik kategóriáknak.¹⁴ A fiatalok értékattitűdjeit tükröző jövőbeli aspirációikat vizsgálva – a Dél-Alföldi Ifjúságkutatás adatbázisát felhasználva¹⁵ – megállapíthatjuk, hogy első helyen a társas kapcsolatok állnak, amit az egészség követ, a harmadik helyen pedig a személyes növekedés igénye áll. Valamennyi *intrinzik*/posztmateriális értékeken alapuló aspiráció. Ezeket követi a gazdagság, a divat/imázs és a társadalmi elköteleződés/segítségnyújtás, végül a sort a presztízs zárja. Az utóbbiakat tekintve a társadalmi elköteleződés kivételével a másik három *extrinzik*/materiális értékeken alapuló aspiráció (1. ábra).

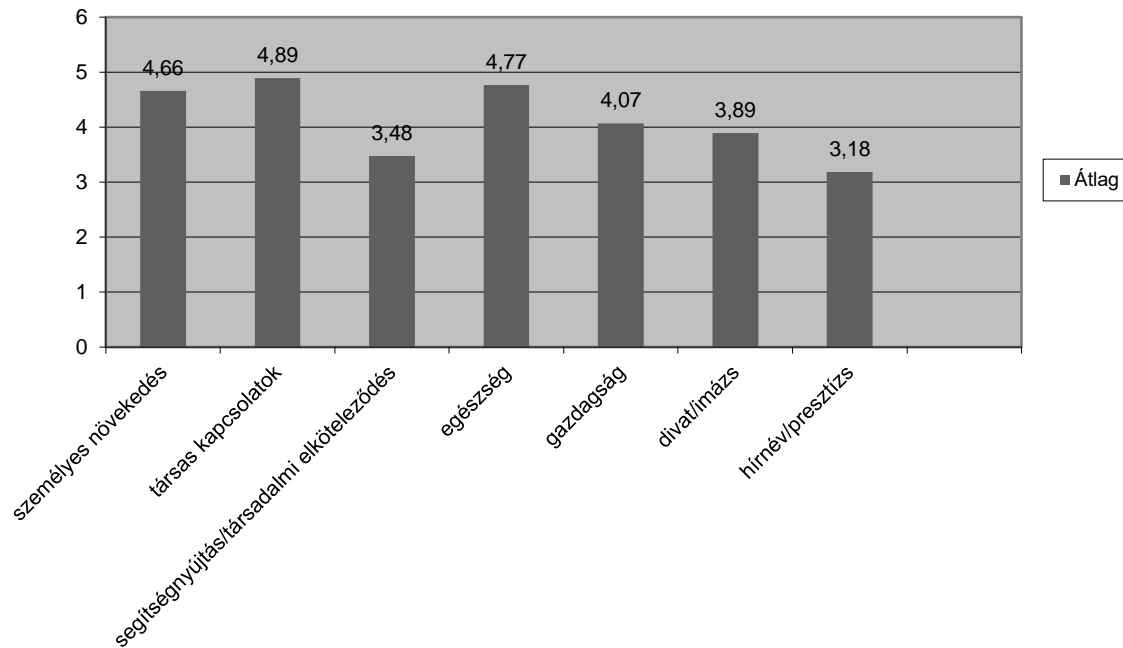
¹² Andorka R.: *Bevezetés a szociológiába*, Budapest, Osiris, 1997, 490.

¹³ Hillerné Farkas Judit: *Az értékrend változásai empirikus vizsgálatok tükrében (A rendszerváltástól napjainkig)*, Budapesti Gazdasági Főiskola, Magyar Tudomány Napja, 2004. http://elib.kkf.hu/okt_publ/tek_2004_12.pdf (Letöltés ideje: 2017. 04. 01)

¹⁴ Martos Tamás – Szabó Gábor – Rózsa Sándor: Az aspirációs index rövidített változatának pszichometriai jellemzői hazai mintán, *Mentálhigiéne és Pszichoszomatika*, 7(3), 206, 171–191.

¹⁵ Skultéti Dóra és Pikó Bettina: Fiatalok értékattitűdjei a társadalmi helyzet tükrében. In: S. Nagy Katalin és Orbán Annamária (szerk.): *Értékek és normák interdiszciplináris megközelítésben*, Budapest, Gondolat, 2007, 117–124.

1. ábra. Fiatalok jövőképe az értékek mentén

A 2. ábra tovább erősíti azt a feltételezést, hogy a középiskolások értékrendjében az *intrinzik* és posztmateriális értékek megelőzik az *extrinzik* és materiális értékeket. Ez azért is kiemelten fontos, mert Ljubomirszky empirikus kutatások alapján megállapította,¹⁶ hogy a boldogsághoz elsősorban a társas kapcsolati háló járul hozzá, és bár sokszor azt gondoljuk, hogy az anyagi javak jelentik a biztonságot, a megbízható társas kapcsolatok szerepe ennél sokkal lényegesebb.¹⁷

Egy másik kutatásban¹⁸ az értékorientációk feltérképezéséhez a következő kilenc értéket vettük alapul a Rokeach értékmérő skála alapján:¹⁹ egészség, barátság, család, lelki béke, becsületesség, karrier, társadalmi elismerés, pénz és hatalom. A válaszok alapján arra a kérdésre, hogy ezek az értékek mennyire fontosak a megkérdezett középiskolások számára, a következő sorrend született (3. ábra):²⁰

A középiskolások által preferált értékek fontossági sorrendjét a „nagyon fontos” és „fontos” kategóriák gyakoriságai alapján állítottuk fel. Látható, hogy szinte azonos százalékban az egészséget (97,5%) és a barátságot (97,2%) jelölték meg a fiatalok a két legfontosabb értéknek, amit harmadik helyen a család (93,5%) követ. Ezt követi a lelki béke (90,0%) és a becsületesség (89,0%). Megállapítható, hogy az értékpreferenciák első öt legfontosabb értékei közül valamennyi belső érték. Ezután a karrier (81%) áll az értékek hatodik helyén, illetve a társadalmi elismerés (72,9%) a hetedik helyen. Végül az értékek sorrendjét tisztán külső értékek

¹⁶ Ljubomirszky, S.: *Hogyan legyünk boldogok?* Budapest, Ursus Libris, 2008.

¹⁷ Kahneman, D. – Krueger, A.B. – Schkade, D. – Schwarz, N. – Stone, A.A.: Would you be happier if you were richer? A focusing illusion. *Science*, 2006, 312, 1908–1910.

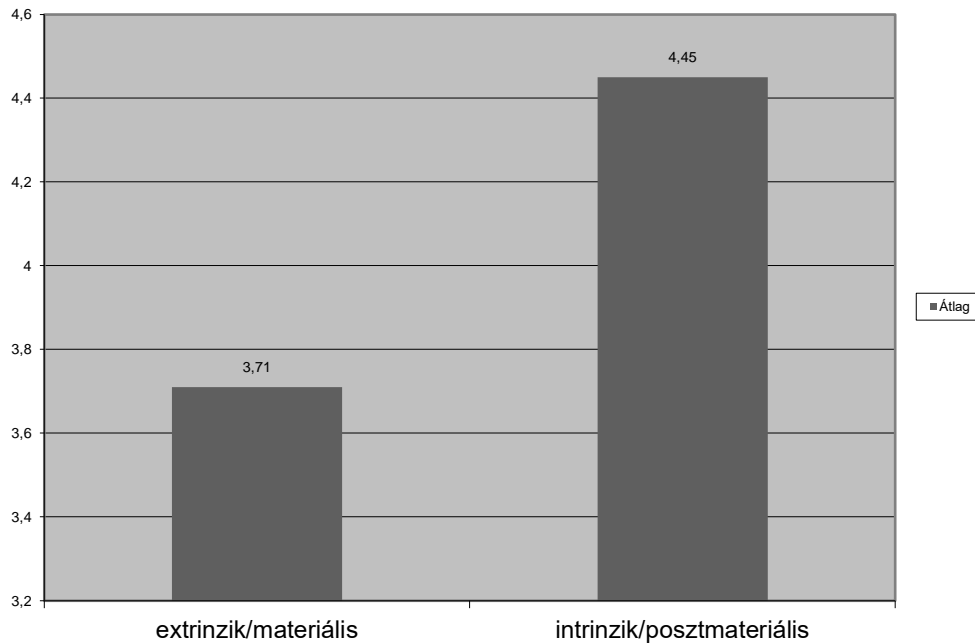
¹⁸ Szegedi Ifjúságkutatás 2001.

¹⁹ Rokeach, M.: *The nature of human values*, New York, Free Press, 1973.

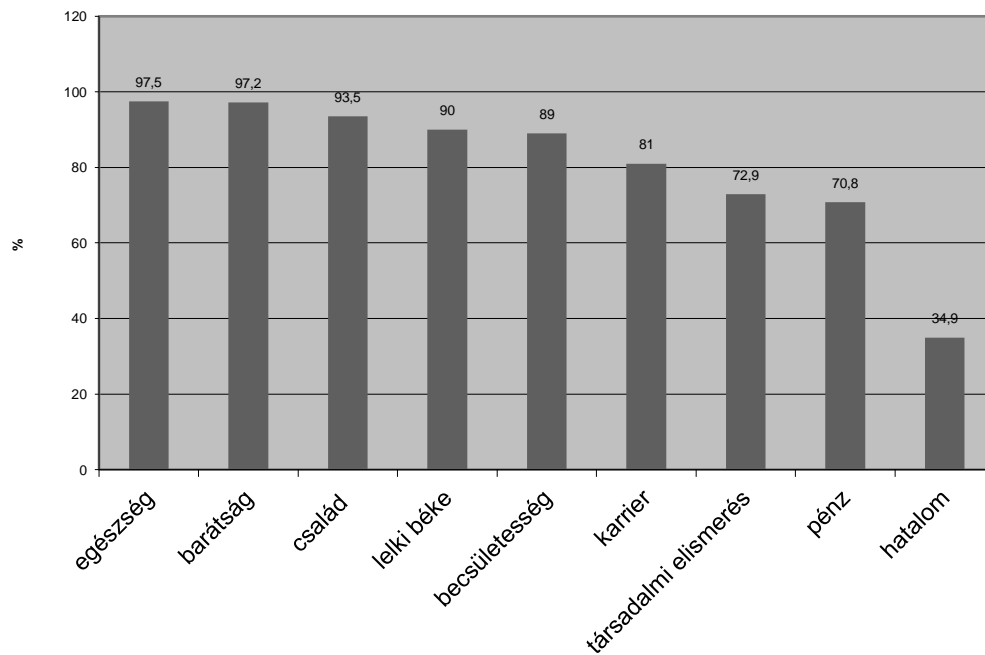
²⁰ Pikó Bettina: Serdülők értékorientációja és egészségmagatartása, *Iskolakultúra*, 18(3–4), 2008, 62–68.

zárják: pénz (70,8%) és a hatalom (34,9). Ez utóbbi különösen kevés százalékot kapott a többi – akár belső, akár külső – értékkel összehasonlítva.

2. ábra. Az értékek kategóriák szerinti besorolása

3. ábra. Középiskolások értékpreferenciáinak sorrendje

Faktoranalízissel is jól elkülönültek az *intrinzik* (egészség, család, barátság, lelki béke, becsületesség) és *extrinzik* (karrier, hatalom, pénz) értékek szerinti kategóriák, míg a társadalmi elismerés mindkét faktorba belekerült. Érdekes még azt is kiemelni, hogy a belső értékeket a lányok többen jelölték meg az értékpreferenciáikban, ami kedvezőbb egészségmagatartással járt együtt, míg a külső értékek a fiúkat jellemezték jobban, gyakoribb volt továbbá a magasabb társadalmi helyzetű és több zsebpénzzel rendelkező, valamint kevésbé vallásos fiatalok körében. A külső értékeket preferálók hajlamosabbak voltak több alkoholt is fogyasztani.²¹

Értékeken alapuló intervenció

Az értékattitűdők szempontjából a serdülőkor különösen kritikus időszak, amikor a biológiai és pszichoszociális változások mellett a személyiségfejlődés is erőteljesen felgyorsul. Ebben az időszakban a kortársak szerepe egyre erőteljesebbé válik, ugyanakkor a kutatások azt igazolják, hogy a szülők, a család szerepe – noha átalakul ugyan – még ha látenszen is, de továbbra is jelentős a fiatalok életében.²² Az empirikus kutatások azt igazolták, hogy míg a pozitív szülői azonosulás egyfajta védőfaktoraként funkcionál, azaz alacsonyabb szerfogyasztással jár együtt, a negatív családi kapcsolatok, konfliktusok a kockázatot emelő rizikófaktoraként vannak jelen.²³

A szülői minta úgymond meghatározó lehet a fiatalok értékattitűdjeinek kialakulásában, csakúgy, mint a házassághoz, családalapításhoz való viszonyulásban. Sajnos a mostani trendek miatt nem lehetünk igazán derűlátóak. Egyrésztől mind a hazai, mind pedig a nemzetközi kutatási eredmények azt igazolják, hogy a fiatalok igenis vágynak az élethosszig tartó elköteleződéssel járó párkapcsolatra, a gyermekneveléshez a családot tartják a legmegfelelőbbnek.²⁴ Másrészt a serdülők esetében is igazolható, hogy a szülők szerepe meghatározó az értékrendjük kialakításában.²⁵ Ugyanakkor mit látnak a fiatalok? Válasok és kudarcokkal teli házasságon belüli és kívüli kapcsolatok jellemzik a szüleik generációját, értékrendjük pedig korántsem olyan szilárd, mint amire a bizalmat építeni lehetne. Ahhoz, hogy a jövő generációja sikeresebb legyen a párkapcsolatok terén, segítségre van szükségük. Tudatosan kell felkészíteni őket a házasságban és a családban betöltött szerepeikre, hogy a jelenlegi tendenciák további romlását megakadályozzuk.

A párkapcsolatok, a házasság és a családok erősítése nemcsak az egyének, hanem a közösségek és az egész társadalom érdeke, az erről szóló szakkönyvek és bestseller segítő könyvek mellett a párkapcsolati terápiák és tanfolyamok terjedése is ezt bizonyítja. Kevés koncentrálna azonban a prevencióra, pedig míg a párkapcsolati tanácsadás a már felmerülő problémák kezelésére szolgál, a felkészítő programok éppen a megelőzést és a kapcsolatépítési készségek fejlesztését tűzik ki célul.²⁶ Az egyházak kínálnak ugyan házasságra felkészítő programokat a jegyesoktatás keretében, az iskolákban pedig – több-kevesebb sikerrel –

²¹ Pikó: 2008.

²² Hair, E. C. – Moore, K. A. – Garrett, S. B. – Ling, T. – Cleveland, K.: The continued importance of quality parent-adolescent relationships during late adolescence, *Journal of Research on Adolescence*, 18, 2008, 187–200.

²³ Gutman, L. M. – Eccles, J. S. – Peck, S. – Malachuk, O.: The influence of family relations on trajectories of cigarette and alcohol use from early to late adolescence, *Journal of Adolescence*, 34(1), 2011, 119–128.; Pikó B. – Balázs M.Á.: Authoritative parenting style and adolescent smoking and drinking, *Addictive Behaviors*, 37, 2002, 353–358.

²⁴ Kovács–Pikó: i. m.; Martin–Specter–Martin–Martin: i. m.; Szalma: i. m.

²⁵ Pikó B. – Brassai L.: Values and health-related behaviour. A comparison of youth in Hungary and Transylvania, *European Journal of Mental Health*, 2(2), 2007, 171–181.

²⁶ Silliman, B. – Schumm, W.R., Marriage preparation programs: A literature review. *The Family Journal*, 8(2), 2000, 133–142.

működnek szexuális felvilágosító programok, azonban valahol a kétféle megközelítés nem kapcsolódik egymáshoz. Egy egyetemisták körében végzett vizsgálat azt mutatja, hogy a házassággal kapcsolatos elképzelések és elvárások nagymértékben irreálisak, a romantikus elképzelések felülírják a problémák gyakorlati megoldásának szükségességét, a házasság harmonikus megvalósítása emiatt gyakran csak ábránd marad, aminek csaldódás, házasságon kívüli kapcsolatok keresése és válás lesz a vége.²⁷ Ez a tanulmány rámutat arra is, hogy még korábban, a középiskolában kellene a felkészítést bevezetni annál is inkább, mert – amint más tanulmányok leírták – a fiatalok értékrendje ebben az időszakban biztosítja a fogékonyságukat ezen ismeretekre és a készségek fejlesztésére. A programok azonban vagy csak a biológiai összefüggésekre koncentrálnak, vagy éppen ezt a részt hanyagolják el teljesen. Ezzel szemben integratív szemléletű oktatásra lenne szükség.

A szexualitással kapcsolatos kérdések mindig is az emberi élet nagy kihívásait jelentették, azonban míg korábban tabunak számítottak, manapság jelentős publicitást kap ez a téma. Sajnos ez egyszerre jelent előnyt és hátrányt, illetve veszélyeket is. A serdülőkor az intimitásnak, a kortárskapcsolatok létesítésének, a kapcsolati sémák begyakorlásának az időszaka. Nem mindegy, hogy milyen élményeket szereznek a fiatalok, ráadásul mindez komoly veszélyekkel is járhat, ami akár az egész további életükre negatív kihatással lehet, amennyiben nem társul kellő felelősségvállalással.²⁸

Evans és Tripp véleménye szerint²⁹ a veszélyeket és a biztonságos szexet túlhangsúlyozó szexedukáció valahol a promiskuitás kultúráját erősíti, és nem készít fel a tartalmas és érzelmeken alapuló párkapcsolatokra. Ez a valóság azt mutatja, hogy az elrettentés hatékonysága alacsony, és nem vezet absztinenciára, de még sajnos sok esetben a biztonságra való odafigyelésre sem. Egy kb. 20 000 fő részvételével készült európai kutatásból az derült ki, hogy amit a legtöbben hiányolnak a szexedukációból, a szex érzelmi szempontjai és a párkapcsolati nehézségek megelőzése, illetve kezelése.³⁰ Ezen a téren tehát magukra hagyjuk a serdülőket, és mivel a problémáikat főként a kortársaikkal beszélnek meg, akik maguk sem rendelkeznek túl sok információval, számos kérdés tisztázatlan marad a számukra.³¹ Ehhez még tegyük hozzá, hogy a mai serdülők szülei jelentik azt a generációt, ahol már jelentős a válás, a különélés, a házasságon kívüli partnerkapcsolatok sokszor kritikátlan létesítése, ami azt jelzi, hogy a felnőttek problémái is sok esetben megoldatlanok ezen a téren. A komplex, integrált felkészítés középpontjában a kölcsönösség: egymás kölcsönös tisztelete, szeretete és megértése áll, amit a házasság biztosíthat.

A házasság „oktatás” (*marriage education*) kurzus számos helyen működik a világban. Harpern-Meekin beszámol³² egy házasságra való felkészítő amerikai intervenciós programról, amelynek célja a fiatalok kapcsolatépítési készségeinek fejlesztése, és több helyen is sikerrel járt. Az ilyen felkészítő programok kiindulópontja az egészséges kapcsolatok jellemzőinek

²⁷ Sharp, E.A. – Ganong, L.H.: Raising about marital expectations: Are unrealistic beliefs changed by integrative teaching? *Family Relations*, 49, 2000, 71–76.

²⁸ Lindberg, L. D. – Maddow-Zimet, I.: Consequences of sex education on teen and young adult sexual behaviors and outcomes, *Journal of Adolescent Health*, 2002, 51, 332–338.

²⁹ Evans, D. L. – Tripp, J. H.: *Sex education: The case for primary prevention and peer education*, *Current Pediatrics*, 2006, 16, 95–99.

³⁰ Wylie, K.: Sex education and the influence on sexual wellbeing. *Procedia Social and Behavioral Sciences*, 5, 2010, 440–444.

³¹ Whifield, C. – Jomeen, J. – Hayter M. – Gardiner, E.: Sexual health information seeking: A survey of adolescent practices. *Journal of Clinical Nursing*, 22, 2013, 3259–3269.

³² Halpern-Meekin, S.: High school relationship and marriage education: A comparison of mandated and self-selected treatment, *Journal of Family Issues*, 32(3), 2011, 394–419.

megismerése, megvitatása. Ugyanilyen fontos azonban az egészségtelen kapcsolatok bemutatása, a kapcsolatok dinamikájának megértése, vagy olyan gyakorlati kérdések megbeszélése, mint a pénzügyek párkapcsolaton belüli elrendezése.³³ Gardner és mtsai³⁴ a kapcsolatokról szóló ismereteket fontosnak tartják a párkapcsolati erőszak, a tinédzserkori terhességek szempontjából is, amellet, hogy a sikeres házassághoz való pozitív attitűdök megalapozása a cél.

Egy komplex intervenciós programban a pozitív szemléletű szexedukáció ötvöződik a házasságra való felkészítéssel. A biológiai és a kulturális szempontoknak egymást erősíteniük kell, hiszen az emberi viselkedés mindkettőt magába foglalja. Ehhez mindenekelőtt biztosítani kell a megfelelő, inter- és multidiszciplináris kurzusok keretében a leendő szakemberek (pedagógusok, orvosok és más egészségügyi szakemberek) megfelelő felkészültségét. Mivel az ember biopszichoszociális-spirituális lény,³⁵ a tematikának is tükröznie kell ezt a szemléletet. A kiindulópontot az anatómiai-élettani alapok jelentik, de ugyanilyen fontosak a pszichológiai szempontok, a társadalmi és kulturális kérdések, valamint a jogi és gazdasági szabályok megismerése. Javasolt témák, többek között:

- Anatómiai és élettani alapok (nemi érés, hormonális szabályozás)
- A szexuális identitás lényege, variánsai, a testképről alkotott elképzelések
- A szexuális viselkedés spektruma
- A szexuális vágyak és fantáziák természetrajza
- Az egészségmegőrzés lehetőségei a szexualitásban, mikrobiológiai alapok
- A szexualitást érintő egészségügyi ellátás lehetőségei
- Az életciklus különböző szakaszaiban megjelenő szexualitás
- A szexualitás jogi szabályozását érintő kérdések, pl. erőszak, prostitúció
- A szexualitás kulturális szempontjai
- A szexualitás vallási és spirituális szempontjai
- Az intimitás és a párkapcsolatok pszichológiai/érzelmi háttere, szabályszerűségei és csapdái
- A házasság és a család történelmi alakulása, trendek, válságok, társadalmi nemi szerepek és ezek változásai, kulturális eltérések és variációk
- A házasság és a családi élet dinamikája, stressz, konfliktusok, ezek menedzselése, a generációk közötti eltérések, átmenti életciklusok kezelése
- A család működése (jogi, gazdasági keretek)
- Speciális helyzetek kezelése (pl. adoptálás, gyermektelenség, abortusz, fogyatékoság, stb.).

Fontos, hogy ezek a témák egymásra épüljenek, és ne kampányszerűen jelenjenek meg, hanem folyamatos részei legyenek a tanmenetnek. Éppen a multi- és interdiszciplináris jelleg

³³ *School of Thought – Healthy marriage and relationship education matters to our youth*, <https://www.dibbleinstitute.org/Documents/SchoolofThought.pdf>

(Letöltés ideje: 2017. 04. 03.)

³⁴ Gardner, S.P. – Giese, K. – Parrott, S.M.: Evaluation of *The Connections: Relationships and Marriage Curriculum*. Family Relations, 53(5), 2004, 521–527.

³⁵ Lázár Imre: A biopszichoszociális-spirituális modell – a szellem, a lélek és a test ökológiája, In: Kapocs Imre – Maár Márton – Szabadka Péter (szerk.): *Hány lépés az élet? Ifjú-kór 4*. Okker Kiadó, Budapest, 2006, 365–378.

következtében nem könnyű kihívás felépíteni és működtetni egy ilyen programot, ezért csak jól felkészült szakemberek tudnak ennek megfelelni.

Összefoglalásként megállapíthatjuk, hogy a fiatalok nyitottak lennének a házasság, valamint a családalapítás irányába, értékrendjükben a hosszú távú elköteleződés és a család előkelő helyet foglal el, azonban a jelenlegi társadalmi trendek és sokszor személyes élményeik, valamint a megfelelő kapcsolati készségek hiánya megakadályozhatják elképzelt terveik megvalósítását. Olyan komplex intervenció program megvalósítására van tehát szükség, ahol a pozitív szemléletű oktatás ötvöződik a házasságra való felkészítéssel, azaz a biológiai és a kulturális szempontok nem ellentétes, hanem egymást erősítő jelenségként kerülnek bemutatásra.

Irodalomjegyzék

- Andorka R.: *Bevezetés a szociológiába*, Budapest, Osiris, 1997.
- Barlow, A. – Probert, R.: *Regulating marriage and cohabitation: Changing family values and policies in Europe and North America – An introductory critique*, *Law & Policy*, 2004, 26(1), 1–11.
- Beck, U.: *Risk society: Towards a new modernity*, London, Sage, 1992.
- Evans, D. L. – Tripp, J. H.: *Sex education: The case for primary prevention and peer education*, *Current Pediatrics*, 2006, 16, 95–99.
- Gardner, S.P. – Giese, K. – Parrott, S.M.: Evaluation of *The Connections: Relationships and Marriage Curriculum*. *Family Relations*, 53(5), 2004, 521–527.
- Gutman, L. M. – Eccles, J. S. – Peck, S. – Malachuk, O.: The influence of family relations on trajectories of cigarette and alcohol use from early to late adolescence, *Journal of Adolescence*, 34(1), 2011, 119–128.
- Hair, E. C. – Moore, K. A. – Garrett, S. B. – Ling, T. – Cleveland, K.: The continued importance of quality parent-adolescent relationships during late adolescence, *Journal of Research on Adolescence*, 18, 2008, 187–200.
- Halpern-Meekin, S.: High school relationship and marriage education: A comparison of mandated and self-selected treatment, *Journal of Family Issues*, 32(3), 2011, 394–419.
- Hillerné Farkas Judit: *Az értékrend változásai empirikus vizsgálatok tükrében (A rendszerváltástól napjainkig)*, Budapesti Gazdasági Főiskola, Magyar Tudomány Napja, 2004. http://elib.kkf.hu/okt_publ/tek_2004_12.pdf (Letöltés ideje: 2017. 04.01)
- Kahneman, D. – Krueger, A.B. – Schkade, D. – Schwarz, N. – Stone, A.A.: Would you be happier if you were richer? A focusing illusion. *Science*, 2006, 312, 1908–1910.
- Kovács Eszter és Pikó Bettina: Válságban a család? Középiskolások párkapcsolati preferenciái, *Demográfia*, 2007, 50(2–3), 282–296.
- Lázár Imre: A biopszichoszociális-spirituális modell – a szellem, a lélek és a test ökológiája, In: Kapocs Imre – Maár Márton – Szabadka Péter (szerk.): *Hány lépés az élet? Ifjú-kór 4.* Okker Kiadó, Budapest, 2006, 365–378.
- Lindberg, L. D. – Maddow-Zimet, I.: Consequences of sex education on teen and young adult sexual behaviors and outcomes, *Journal of Adolescent Health*, 2002, 51, 332–338.
- Lyubomirsky, S.: *Hogyan legyünk boldogok?* Budapest, Ursus Libris, 2008.

- Martin, P.D. – Specter, G. – Martin, D. – Martin, M.: Expressed attitudes of adolescents toward marriage and family life, *Adolescence*, 38, 2003, 359–367.
- Martos Tamás – Szabó Gábor – Rózsa Sándor: Az aspirációs index rövidített változatának pszichometriai jellemzői hazai mintán, *Mentálhigiéne és Pszichoszomatika*, 7(3), 206, 171–191.
- Pikó Bettina: *Kultúra, társadalom és lélektan*, Budapest, Akadémiai Kiadó, 2003.
- Pikó Bettina – Brassai L.: Values and health-related behaviour. A comparison of youth in Hungary and Transylvania, *European Journal of Mental Health*, 2(2), 2007, 171–181.
- Pikó Bettina: Serdülők értékorientációja és egészségmagatartása, *Iskolakultúra*, 18(3–4), 2008, 62–68.
- Pikó B. – Balázs M.Á.: Authoritative parenting style and adolescent smoking and drinking, *Addictive Behaviors*, 37, 2002, 353–358.
- Pongrácz Tiborné: A gyermekvállalás, gyermektelenség és a gyermek értéke közötti kapcsolat az európai régió országaiban, *Demográfia*, 50(2–3), 2007, 197–219.
- Rokeach, M.: *The nature of human values*, New York, Free Press, 1973.
- School of Thought – Healthy marriage and relationship education matters to our youth*, <https://www.dibbleinstitute.org/Documents/SchoolofThought.pdf>
- (Letöltés ideje: 2017. 04. 03.)
- Sharp, E.A. – Ganong, L.H.: Raising about marital expectations: Are unrealistic beliefs changed by intergrative teaching? *Family Relations*, 49, 2000, 71–76.
- Silliman, B. – Schumm, W.R., Marriage preparation programs: A literature review. *The Family Journal*, 8(2), 2000, 133–142.
- Skultéti Dóra és Pikó Bettina: Fialok értékattitűdjei a társadalmi helyzet tükrében. In: S. Nagy Katalin és Orbán Annamária (szerk.): *Értékek és normák interdiszciplináris megközelítésben*, Budapest, Gondolat, 2007, 117–124.
- Szalma, Ivett: Attitűdök a házasságról és a gyermekvállalásról. *Demográfia*, 53(1), 2010, 38–66.
- Szukicsné Serfőző Klára: A családi állapot szerinti összetétel és az iskolázottság változásának hatása a termékenységre. In: Cseh-Szombathy László és Tóth Pál Péter (szerk.): *Népesedés és népességpolitika. Tanulmányok*, Budapest, Századvég Kiadó, 2001, 42–69.
- Thornton, A. – Young-DeMarko, L.: Four decades of trends in attitudes toward family issues in the United States: The 1960s through the 1990s. *Journal of Marriage and Family*, 2001, 63, 1009–1037.
- Tóth Olga – Dupcsik Csaba: Családok és formák – Változások az utóbbi ötven évben Magyarországon. *Demográfia*, 50(4), 2007, 430–437.
- Whifield, C. – Jomeen, J. – Hayter M. – Gardiner, E.: Sexual health information seeking: A survey of adolescent practices. *Journal of Clinical Nursing*, 22, 2013, 3259–3269.
- Wylie, K.: Sex education and the influence on sexual wellbeing. *Procedia Social and Behavioral Sciences*, 5, 2010, 440–444.

A családterápia lehetősége és nehézségei a család- és gyermekjóléti rendszerben

Dr. Rosta Andrea¹

Bevezetés

A családok nehézségeinek, problémáinak professzionális megsegítésére több szakma alakult ki. Ezek a professziók módszerükben, szemléletükben, eszközeikben, valamint kompetenciájukban jelentősen különböznek egymástól. Jelen írás ezek közül a családterápia segítő rendszerét emeli a középpontba.

A különböző segítő eljárások közül azért tekintem kiemeltnek a családok megsegítésében ezt a módszert, mert esetében a szó szoros értelmében vetten családsegítésről van szó, azáltal, hogy az egész családdal foglalkozik. „A családterápia egy olyan pszichoterápiás módszer, amely a kezelés egységének a család egészét tekinti. Az egyéni terápiás módszerekkel szemben [...] a családterápia a problémát a család szintjén értelmezi és kezeli, annak ellenére, hogy a tűnethordozó gyakran csak az egyik családtag.”² A családterápia az egyes családtag által hordott tünetet nem az adott családtag „betegségének” tekinti, hanem a család „betegségének”. Ily módon a kezelésben jellemzően a családi interakciók, a kapcsolati rendszer átalakítására törekszik, hogy ezzel változtassa meg a család működését. A családterápia célja a család diszfunkcionális működéséből fakadó szenvedésnyomás csökkentése terápiás eszközökkel. A családterápia „elsődleges célja a család egészének kedvező irányú befolyásolása”,³ a családi működés megváltozása pedig javíthatja az egyes családtagok működését is. A családot, családtagokat terhelő szenvedés forrása elsősorban a kielégítetlen szükségletekből – mint a biztonság, elfogadottság, érzelmi és fizikai szükségletek, szexualitás, gondoskodás – fakad, vagyis, hogy a család nem tudja a tagjai részére betölteni azokat a hagyományos funkciókat, melyek számukra fontosak. A problémák forrásai általában a családtagok közötti megoldatlan konfliktusok. A család törekszik az egyensúlyi állapotra, ezért a konfliktusok jelenléte miatt a családtagok egyike gyakran szokatlan viselkedést (tünetet) produkál, ezzel próbálva meg helyreállítani a korábbi egyensúlyi állapotot, és emiatt a család ideális esetben külső segítséget kér. A konfliktusokkal három dolgot lehet tenni. Megoldani, eltérni (elszenvedni) és kilépni belőlük. A családterápiát kérők elsősorban a megoldás érdekében jelennek meg, s ezért dolgozik a terapeuta velük, de szerepe lehet abban is, hogyha még sem sikerül a családtagok számára megnyugtató eredményt hozni, akkor segítsen abban, hogy minél kisebb további sérüléssel járjon a kilépés.

¹ Dr. Rosta Andrea családterapeuta, Pázmány Péter Katolikus Egyetem Bölcsész- és Társadalomtudományi Kar tanszékvezető egyetemi docens

² Barát Katalin – Demetrovics Zsolt: Családterápia és szerfüggőség, In: Demetrovics Zsolt (szerk.): *Az addiktológia alapjai III.* Budapest: ELTE-EÖTVÖS, 2009, 345–363: 345.

³ Telkes József: *Családterápia.* szuszo.groupsite.com/uploads/files/x/000/003/957/csaladterapia.doc (Letöltés ideje: 2017. 04. 19.)

A családterápia, mint segítő szakma bemutatását indokolja annak aktualitása, hogy a korábbi, viszonylag zárt működési közegéből kilépett azzal, hogy a családsegítő és gyermekjóléti rendszer 2016-os szerkezeti átalakításában új elemként bekerült a családterápia szolgáltatása is.⁴ Ezzel mintegy elismerve a törvényalkotók azon felismerését, hogy milyen új lehetőségeket kínálhat a családterápia módszere ebben a hagyományos, elsősorban egyénekre koncentrálnak segítő rendszerben. A családterápiának ebben az új közegben való alkalmazása kihívás elé állította mind a szolgáltatást nyújtó intézményeket, mind a klienseket, s nem utolsósorban a családterapeutákat.

Az olvasó rövid betekintést kap a családok szerkezeti és működési nehézségeibe, melyekre a családterápia is reflektál. A szerző szándéka szerint megismerkedhetünk a családterápia, mint segítő eljárás legfontosabb ismérveivel. Végül összegzésre kerül a családterápiának a család- és gyermekjóléti rendszerbe való bevezetésével járó előnyök és nehézségek közel másfél éves tapasztalata.

I. A családok szerkezeti változásai és működésbeli zavarai

Az elmúlt évtizedekben jelentős változásoknak lehetünk tanúi a családok tekintetében. Ezek a módosulások több szinten jelentkeztek. Csak jelzés értékűként ide sorolhatók az olyan szerkezeti változások, mint a házasságkötések számának csökkenése, illetve életkori kitolódása; a párkapcsolaton alapuló együttélési formák arányának csökkenése, illetve a párkapcsolati formák pluralizálódása. A gyerekszámcsökkenés, illetve a házasságon kívül született gyerekek arányának növekedése, valamint a gyermekes családformák sokszínűsége. Itt beszélhetünk a napjainkra tradicionális családi modellként számon tartott nukleáris családok (apa-anyagyerekek) mellett,⁵ az ún. alternatív élet- és családi szerveződések megjelenéséről és számuk emelkedéséről (egyedül élők, egyszülős- és mozaik családok, egynemű párok által alkotott családok), továbbá a három vagy többgenerációs együttélési formák visszaszorulásáról.⁶ Vannak olyan hangok, melyek az előbbi változásokat nem egyszerű változásoknak tekintik, hanem a család és a házasság válságtünetének megnyilvánulásaként.⁷

⁴ 2016. január elsejétől. Egy érdekes gondolatként vetődik fel azonban az a kérdés, hogy napjainkra nagyon sok oldaláról támogatjuk a családokat, sokféle rendszere alakult ki a családok megsegítésének. A gyerek egyszerre járhat fejlesztő pedagógushoz vagy pszichológushoz. A családdal segítő beszélgetésben foglalkozik a családsegítő, részt vesz esetkonferencián. Az iskolában team áll össze a gyerek problémája miatt. S most egy újabb segítő rendszerként megjelenik a családterápia védőhálója is. Felvetődik a kérdés, mit is jelent, mit üzen, milyen segítséget jelent a családnak konkrétan az, ha ennyi védőhálót vannak köré.

⁵ A tradicionálisnak nevezett családi forma maga is történelmileg változó fogalom, azzal a jellegzetességgel, hogy hosszabb mértékű idősorokban történik a változása. Százötven évvel ezelőtt és korábban a többgenerációs együttélések voltak a hagyományos családi együttélési formák. Ellenben a ma klasszikusnak számító – a polgárosodás és a kapitalizmus fejlődésének hatására kialakult – nukleáris család számított az alternatív, modern, sokak által fájdalmas változásnak látszó együttélési típusnak.

⁶ Harcsa István – Monostori Judit: Demográfiai folyamatok és a családformák pluralizációja Magyarországon, In: Kolosi Tamás – Tóth István György (szerk.): *Társadalmi riport 2014*, Budapest, TÁRKI, 2014, 83–109.

⁷ Tóth Olga: Társadalmi integráció és család, In: Kovács Imre – Dupcsik Csaba – P. Tóth Tamás – Takács Judit (szerk.): *Társadalmi integráció a jelenkori Magyarországon*, Budapest, MTA Társadalomtudományi Kutatóközpont, 2012, 369–383: 370. Annak a kérdésnek a megválaszolása, miszerint ezek a változások mennyire utalnak a család válságára, és esetleg mennyire probléma a családok, a társadalom fennmaradása számára, már összetettebb kérdéskör: ideológiai, politikai, szakmai, etikai vetületei vannak, melynek feltárására ez az írás nem vállalkozik. Sok tekintetben a családi szerkezeti átalakulások a változás következményei, ami nem válság, hanem alkalmazkodás. Vagyis követi a gazdasági, termelési viszonyokat: többek között a fiatalok a földről az iparba/városba mennek, s ott alapítanak családot.

A család ezen „válságjelei” – melyet számos szakirodalom jogosan a szerkezeti átalakulásokkal is összeköt – lehetőséget nyújtanak a családdal kapcsolatos normatív szemléletre. Eszerint tekinthető a nukleáris családi formáció hagyományos, klasszikus, integrált, „ép”, „rendes” családnak, s valamennyi ettől eltérő család pedig modern, alternatív, dezintegrált, „nem rendes” családnak. A család normatív meghatározása alapját jelenti/jelentheti a család jogi meghatározásának is. Ez azért különösen fontos, mert a családtámogatások jellemzően a jog által körülírt családfogalomhoz nyúlnak vissza. Továbbá a családokat érintő változások (pozitív vagy negatív) tudományos és hétköznapi minősítései is kénytelenek valamilyen optimális családot leképező definíció viszonyításából kiindulni. Témánk szempontjából azért különösen fontos a család normatív minősítése, mert a családi nehézségek ellensúlyozására hozott kezelőrendszerek és eszközök jelentős része, szintén a normatív család „idealizált” képéből indul ki, és erre törekszik.

A gyakorlati tapasztalat azonban azt mutatja, hogy a család és a párkapcsolatok fogalma összetett és változó, így „a normatív megfogalmazások nem csupán a tudományosság próbáját nem állják ki, de a hétköznapi tapasztalatokkal, a demográfiai tényekkel sem mindig egyeztethetők össze.”⁸ Jól mutatja ennek az idealizált családfornának a szakmai felhasználási nehézségét az is, hogy a hagyományos családi életciklusszemlélet egyre kevésbé alkalmazható a számukban egyre növekvő, nem klasszikus családfornákra. Illetve utal arra a tudományos nehézségre is, hogy a családok működésének vizsgálata mindezidáig – megfelelő mérési eszközök hiányában – jellemzően szerkezeti tanulmányozás, miközben annak működéséről, és főleg annak minőségéről nem tudunk meg sokat. Mindez pedig ellentmond annak a követelménynek, hogy a családi nehézségekbe való professzionális segítő beavatkozás iránya, eszközválasztása nagyban igényli utóbbi tudását (is).

Érdekes magyarázatot nyújt a tradicionális családfelfogásra és ennek „átörökítésére” a „familizmus” fogalma és jelenségek. Az ún. ideológiai familizmust az ezzel foglalkozó szerzők „családcentrikusságnak” nevezik. Tartalma szerint „a család és a családi kapcsolatok az élet minden területénél nagyobb fontosságot élveznek az emberek értékrendjében.”⁹ Úgy fogható fel, mint egyfajta elköteleződés a tradicionális értékrend mellett (kenyérkereső apa; családi, háztartási feladatokat végző anya; több gyermek vállalása). A familizmus mint társadalmi állapot olyan társadalmakra vonatkozik, „amelyekben az embertársakba és a társadalmi intézményekbe vetett bizalom szintje igen alacsony. Ezért az emberek számára csupán a családi kapcsolatok képesek valamiféle védelmet nyújtani.”¹⁰ Bizonyos meglátások szerint hazánkban mindkettő familizmus él, ugyanakkor a magyar társadalomban a felnőttek csak egy kisebb része él konzekvensen a nemi szerepekről és a családról vallott koherens tradicionális értékrendjével. Ennek egyik oka nyilván az élet maga, a kényszerek. „A többség azonban mintha csak azért értene egyet a tradicionális állításokkal, mert ”csak azok vannak kéznél”, mert hiányzik a nyelv a családdal kapcsolatos változások feldolgozására [...]”,¹¹ illetve a nyitás az erről szóló diskurzus irányába.

Mint mindennek, ennek is két oldala van. Valóban vannak új életformák, új családi mintázatok, s lehetnek olyanok, akik ebben szeretnek élni, s az előző állítás fényében, keresik a maguk kifejezőmódját. Vannak olyanok, akik nem a meglévőben szeretnek élni, de ebbe kényszerültek, s szeretnék ebből a lehető legtöbbet kihozni. S vannak azok, akik az ún.

⁸ Tóth: i. m., 370.

⁹ Dupcsik–Tóth: i. m., 324.

¹⁰ Dupcsik–Tóth: i. m., 324–325.

¹¹ Dupcsik–Tóth: i. m., 325.

tradicionális családi működést választják (házasságra lépnek, gyermeket vállalnak, nem válnak el), s ezért dolgoznak, erre predestinálja őket belső értékük.

Utóbbi társadalmi csoport, akik még mindig többségben vannak a mai családi életformát tekintve, hívja fel a figyelmet arra, hogy a változó társadalmi szokások, felfogások, viselkedésbeli minták kézzelfoghatósága mellett nem lenne teljes a kép, ha nem beszélénk arról, hogy az emberek értékek mentén élnek. Olyan értékek mentén, amit magunkkal hozunk, amit magunkénak érzünk, amit láttunk, tanultunk és interiorizáltunk. Ezek lesznek a mi belső irányítóink, s a magunkról vallott belső énképünk. Mivel a szocializáció folyamán az egészséges én kialakulásában nagy szerepe van a külső értékek internalizálásának, így ezekhez köthető a belső énkép részévé és belső normává váló (idealizált) család kép is. Ez a belső norma, amely értéké válik a személy számára, komoly én-védő funkcióval szolgál, és a külső körülményektől (változásoktól, kényszerektől) független vezérlő elvvé válik. A családtagok így a belső normával egyeztetik össze a cselekvéseiket, és ha ez nem konzisztens a megélt tapasztalatokkal, az belső feszültséget, végső soron szenvedést okoz.

Jelen sorok szerzője elkötelezett a házasság intézménye és a gyermekvállalás fontossága mellett, különösen, ha ez egy olyan családban valósítható meg, ahol a tagok őszintén figyelnek egymásra és a másik szükségleteire, óvják, védik és fejlesztik egymást, biztonságban érzik magukat, továbbá életre szóló gyökereiket megkapják egymástól és adják egymásnak. A házasság, a család, a gyermek értékének helyreállítása és megerősítése egyéni, közösségi és társadalmi érdek. Az egyén a család által válik integráns egésszé, és integrál maga is a nagyobb közösségekbe. Ma se tudunk jobb közösséget az egyén fejlődése, kiteljesedése, emberré válásához, mint a család. A család intézménye által képviselt értékek az egyén jólétének, lelki egészségének és a társadalom fejlődésének alapját jelentik, ezért általános törekvés, hogy a családokat megerősítsük, támogassuk.

Ugyanakkor szociológusként az is nyilvánvaló, hogy a családok és a párkapcsolatok terén tapasztalt változásokat nem lehet átlépni, és visszafelé menni az időben. Tudomásul kell venni, hogy a társadalomtörténeti változások, a világnézetek pluralizáltsága, a világ nyitottsága és így a növekvő sokszínűség hatással bír az emberre magára és a kapcsolatai alakítására, ebben is a sokféleség irányába hatva. Ebben a kontextusban kevésbé fontos kérdés, hogy mi a társadalmilag idealizált vagy normatív formája a családnak. A kérdés inkább az, hogy azokban a változatos formákban, melyben az ember megéli a párkapcsolatát vagy a családi életét, az mennyire tudja betölteni a hozzá társított (s fentebb említett) funkcióit. Úgy tűnik, hogy a családi együttélési formák sokat változtak, s a velük szembeni hozzáállás hol megengedő, elfogadó, hol elutasító vagy éppen üldöző, a kultúrák függvényében alakulva. Ugyanakkor nem ilyen mértékben változtak azok az alapelvárások a családokkal szemben, amelyek a betöltendő szerepeire vonatkoznak. „A család jelentése az egyének számára a család alakját és struktúráját érintő radikális változások ellenére folyamatos.”¹² Ez a folyamatosság pedig a benne megélt és elvárt érzelmekhez társított. Olybá tűnik, hogy bármilyen formában is éljük meg a családi életünket, a legtöbb ember ugyanazt várja tőle, és ugyanattól szenved benne. S ez lehet a közös eredője a családi nehézségek, válságok kapcsán a különböző beavatkozási, segítő formáknak is. A közös cél nem szükségszerűen az kell, hogy legyen, hogy milyen összetételű családban éljen az egyén (s a különböző támogatásokat ebbe az irányba fogalmazzuk meg), hanem a családok megerősítése, a családi jólét növelése, a családi funkciók mind hatékonyabb betöltése mentheti meg a család intézményét. Csak egyet lehet érteni Buda Bélával, hogy „a népnevelő

¹² Barnes, G. G.: *Család, terápia és gondozás*, Budapest, Animula, 2001, 13.

vagy moralizáló jellegű központi üzenetek gyakran éppen visszafelé sülnek el, elutasítást vagy érdektelenséget váltanak ki.”¹³

A szerkezeti változások mellett működésbeli zavarok is kitapinthatók a mai családok mind jelentősebb részénél, illetve nem egy esetben a szerkezeti változásokból fakadnak a működési zavarok, illetve fordítva is igaz; a működési zavarok előre jelezhetik a szerkezeti változásokat is. Ilyen működési zavarokra utal a válások nagy száma, eszerint majd minden második házasságkötés válással végződik; vagy szintén a családi problémák egyfajta mutatója a családi nehézségek, konfliktusok és bántalmazások problémájával érkező magas klienskör a családsegítő és gyermekjóléti rendszerben, a nevelési tanácsadóknál vagy a pár- és családterápiákon.

A házassági és családi nehézségekben, feszültségekben különösen kiemelendő a kommunikációs zavar és az egymással szembeni negatív indulatok, a megváltozott nemi szerepekből adódó bizonytalanságok és ellentétek, valamint a párkapcsolati viták (például a szexuális és érzelmi kizárólagosság, a féltékenység, a hűtlenség, az érzelmi és szexuális kielégületlenség, stb.) jelentősége, illetve a külső erőforrások hiánya.¹⁴ Emellett a mentális megbetegedések növekvő aránya, az alkohol- és egyéb függőségek, valamint a szuicidium alakulása a családok védő-óvó-megtartó erejének deficitjét tükrözik.¹⁵

Mind a szerkezeti változások, mind a működésbeli zavarok komoly következményekkel járhatnak. Többek között megbonthatják a család egyensúlyát, megbetegíthetik a családtagokat, illetve zavar támadhat a családtagok együttműködésében, és a családi funkciók betöltésében. Mindezen nehézségek leküzdésére idővel kialakultak bizonyos segítő közegek, eljárások és eszközök mind a családi funkciók betöltésének elősegítése érdekében (lásd többek között a szociális munkát), mind a családtagok kapcsolati nehézségeinek rendezésére (lásd példának okáért a pár- és családterápiát).

Jelen munka a családi nehézségek csökkentésében, a család segítésében a családterápia módszerét állítja a középpontba. Kiválasztását több szempont indokolja. Ez az a segítő módszer, mely teljes nyitottsággal áll valamennyi családforma, az emberek által családnak nevezett, családként megélt forma előtt. Funkcionális, működésbeli, szerkezetbeli, érzelmi, kapcsolati nehézségekre egyaránt kiterjed a figyelme. Nemcsak az egyes, esetenként problémás családtagokra koncentrál, hanem a család egészére, még kiterjedtebb megoldást kínálva a család számára. Ennek jelentősége abban áll, hogy „a családterapeuták elsők között ismerték fel, hogy amikor a tünethordozó személy (index páciens, kinevezett páciens) segítséget kér, egész családja problémával küzd és segítségre szorul.”¹⁶ Így a „problémahordozó” családtag a családi egyensúly felborulását fejezi ki. A családterápia legfontosabb mondanivalója, hogy minden együtt élő családtagot bevon, hogy részt vegyenek, és felelősen dolgozzanak a kívánatos változásért folytatott közös munkában. Relevanciájára utal az is, hogy bár hasonlóan a legtöbb családot segítő megoldáshoz, ez is jellemzően a már kialakult problémákra reflektál, ilyen értelemben a harmadlagos megelőzés szintjébe tartozó megoldás. Ugyanakkor a családi működési zavarokra érkező utólagos beavatkozása mellett prevenció hatása is van a későbbi hibák elkerülésében, amennyiben a család felismerései által megelőzi az ezen zavarok soron következő generációra történő „átörökítését”.

¹³ Buda Béla: *A házasság és a család mai problémái*, Kapocs 2, 2013, 2–13: 8.

¹⁴ Buda: 2013, 4.

¹⁵ Komlósi Piroska: A család támogató és károsító hatásai a családtagok lelki egészségére, In: Gerevich József (szerk.): *Közösségi mentálhigiénié*, Budapest, Animula, 1997, 13–35: 13.

¹⁶ Goldenberg, Herbert – Goldenberg, Irene: *Áttekintés a családról* I. kötet. Budapest, Animula, 2008, 27.

Végül, de nem utolsó sorban kitüntetett figyelem fordul felé azért is, mivel a családterápia, mint segítő szakma aktuálisan maga is kihívás alatt áll. Elsősorban azzal, hogy 2016. január elsejétől alkalmazása bekapcsolódik egy másik segítő rendszerbe, a család- és gyermekjóléti rendszerbe, mely a családterápia számára számos megválaszolásra váró dilemmát indukál. Írásom első felében a családterápiás segítség jellemzőivel ismerkedhetünk meg, míg a második részben a gyermekjóléti rendszerbe való bevezetésének első tapasztalatait foglalom össze, lehetőségeit és nehézségeit összegezve.

II. A családterápia, mint segítő beavatkozás

II.1. Paradigmaváltás a terápiában és a családi segítségben

Az '50-es években az Egyesült Államokban megszülető családterápia¹⁷ korának nagy paradigmaváltását hajtotta végre azzal, hogy szakított a múlttal, kidolgozva egy új szemléletet, értelmezést és módszert. Ilyen értelemben a családterápia nem pusztán egy más módszer a terápiák között, hanem „teljesen újszerűen képzei el az emberi problémákat, értelmezi a viselkedést, a tünetek kialakulását és kezelését.”¹⁸ Újdonsága abban mutatkozik meg, hogy a korábbi egyéni kezelésekkal és intra-pszichés megközelítéssel szemben a kapcsolati tényezők figyelembevételét és a rendszerszemléletű gondolkodást helyezte a terápia középpontjába, a család egészét tekintve a probléma forrásának és egyben megoldásának. „A családterápia elmélete azon alapul, hogy az ember nem elszigetelt lény. Társadalmi csoportok tagjaként cselekszik, és úgy reagál a többiekre. Amit valóságként él meg, az belső és külső összetevőktől függ.”¹⁹ Eszerint az egyén állapota nagyban függ attól, ahogy társadalmi környezete, benne családja befolyásolja őt, s amelyet ő szintén befolyásol. Minden mindenre hat, és minden mindennel összefügg. „A család, mint kölcsönhatásokban működő rendszer, mint önálló egység, több az öt alkotók összességénél”²⁰ gondolat képezi gyökerét a rendszerszemléletnek, s ennek szellemisége alapozza meg a családterápia működését. Ez nagyban eltér azoktól a jellemzően egyéni esetkezelésekre építő módszerektől, melyek többségében vannak jelen a család professzionális segítségével. A rendszerszemlélet jelentőségére utal, hogy napjainkra a klasszikusan egyéni esetkezelésű rendszerek is közelítenek ehhez a szemléleti gondolathoz; lásd családhangsúlyú esetmunka vagy rendszerszemléletű esetkezelés a szociális munkában.

Az '50-es években az új segítő eljárásaként kialakult rendszerszemléletű családterápia lényegében „a családot egy önmagában egészként működő, környezetétől határok mentén elkülönült egységnek tekinti, ahol a családtagok érzelmi és viselkedésbeli megnyilvánulásai folyamatos kölcsönhatásban vannak egymással.”²¹

¹⁷ A hazai rendszerszemléletű családterápia közel húsz év késéssel kezdte meg működését. Kezdetei a '70-es évek közepére vezethetők vissza. Ekkortájt jelentek meg az első hazai családterápiás cikkek (Buda Béla). Majd Füredi János, Goldschmidt Dénes, Komlói Piroska és Székács Judit nevéhez fűződően megalakult az első családterápiás műhely. 1977-től a Magyar Pszichiátria Társaság családterápiás munkacsoportjaként működött tovább a csoport, majd 1989-től Magyar Családterápiás Egyesület néven önállósult, elkezdve a családterápiás képzéseket, s bekapcsolódva a nemzetközi családterápiás vérkeringésbe. Az Egyesület a hazai pár- és családterápia módszerének kiképző és továbbképző, valamint szakmai integráló szervezete. Jelenleg több, mint ezer főt taksál tagjainak száma. A hazai családterápia legújabbkori történelmében pedig a Semmelweis Egyetem Mentálhigiéné Intézete elindította a mentálhigiénés családtudományi és családterápiás egyetemi képzését 2015-től.

¹⁸ Goldenberg–Goldenberg: i. m., 22.

¹⁹ Minuchin, Salvador: *Családok és családterápia*, Budapest, Animula, 2005, 8.

²⁰ Goldenberg–Goldenberg: i. m., 22.

²¹ Walrond-Skinner, Sue: Előszó, In: Barnes, G. G.: *Család, terápia és gondozás*, Budapest, Animula, 2001, 8–9. idézi Barát–Demetrovics: i. m., 345.

II.2. Családterápia a fejlődés tükrében

„A családi kapcsolatok, legyen azok jellege meghitt, stabil vagy összeolvadó, esetleg kaotikusan széthulló, a legtöbb ember tapasztalatában központi jelentőségűek. Sok ember számára a család az ideálistól vagy a normálistól eltérő szociális csoport, ez pedig nagy tudást és mély megértést kíván a család kezelőjétől, s főképpen a segítséget megalapozó új, releváns megközelítéseket.”²² Az előbbi gondolatok mottóként szolgálhatnak minden családdal foglalkozó segítő szakmának, beleértve a családterápiát is.

A fejlődést, változást nemcsak a családok irányában fogalmazza meg a családterápia, hanem magával szemben is. Eszerint „a családterápia sajátos, lélektani gyakorlat- és elméletrendszer, amely csaknem fél évszázados fejlődéstörténete során folyamatosan változott, mindig új arculatai tűntek elő, és mindig új súlypontok sejtettek fel.”²³ A családterápia eddigi fejlődését tekintve volt pszichiátriai értelemben vett gyógy mód; társadalmi segítség és gondoskodás abban az értelemben, hogy megküzdésben, adaptációban és problémamegoldásban kívánt segítséget nyújtani. Később a családi rendszer fejlődése került előtérbe, beleértve a belső családi életciklus megfelelő működtetését, mind a külvilág felé való rugalmasságát.²⁴

A családterápia nemcsak abban különleges, hogy folyamatos megújulásra képes, hanem abban is, hogy napjainkra a családterapeuták többsége magára „szabja” a terápiás elméleteket és módszereket, hiszen a családterapeuta a saját személyiségével dolgozik leginkább, s így fontos, hogy a családterápiás iskolák és eszközök sokaságában megtalálja magát. A családterápia történetének elmúlt hat évtizedében sokféle irányzat és módszer alakult ki (strukturális-, stratégiás-, pszichodinamikus-, milánói-, transzgenerációs-, kognitív-viselkedéses-, szociális konstruktivista-, pszichoedukatív modell stb.).²⁵ Közös tulajdonságuk, hogy „a családi élet és nehézségek egy-egy fontos területét célozzák meg.”²⁶ Ezek az irányzatok nem egymás ellenében születtek és működnek. „Kezdetektől fogva átjárhatóak egymás számára az iskolák, noha mindegyiknek van önálló elmélete vagy legalábbis szemléleti megközelítésmódja, saját koncepciói és fő indikációs területei, de az iskolák szabadon mérlegelhetik más koncepciók és technikai elemek alkalmazását.”²⁷ Napjainkra a családterápia művelésében inkább jellemző az iskolák tekintetében az integratív szemlélet, a módszerek, eszközök viszonyában pedig az eklektikusság. Ez a fajta integráció a családterápiás beavatkozás előnyeként tartható számon.

II.3. A családterápia szemléletmódja a családok megsegítésében

A családterápia a családokkal való munkában alapvetően három szemléletet követ: rendszerszemlélet, életciklus szemlélet és a transzgenerációs szemlélet.

A rendszerszemlélet alapján egy család jóval több, mint tagjainak összessége, akik térben és időben, illetve pszichés közegben együtt élnek. „Minden egyes család egy természetes módon fennmaradó, sajátos egyéni tulajdonságokkal jellemezhető társadalmi rendszer, kialakítva a maga szabálykészletét, és a tagjainak szánt illetve kijelölt szerepeket.”²⁸ Az ilyen rendszer

²² Wallrond-Skinner: i. m., 8.

²³ Buda Béla: Az ember, a család és a terápia képe a családterápiában. Ígéret, konstrukciók, illúziók, In: Koltai Mária (szerk.): *Család – pszichiátria – terápia*, Budapest, Medicina, 2003, 15–33. 15.

²⁴ Buda: 2003: 15.

²⁵ Bővebben az iskolák összefoglalását lásd: Goldenberg–Goldenberg: i. m., II., III. kötet.

²⁶ Barát–Demetrovics: i. m., 346.

²⁷ Buda: 2003, 18.

²⁸ Goldenberg–Goldenberg: i.m, 1.

szervezett hierarchiával rendelkezik, külső és belső határai vannak, alrendszeri funkciókat működtetnek, és kommunikáció útján szállítják a szükséges információkat egymásnak, közös előtörténettel rendelkeznek, továbbá szabályokkal, visszatérő viselkedési mintákkal és hiedelmekkel bírnak magukra és társadalmi környezetükre vonatkozóan. A család rendszerében a családtagokat „erős, tartós, kölcsönös, többgenerációs érzelmi kötődések és lojalítások kötik egymáshoz; ezek intenzitása, valamint a személyek közötti távolságok időben változhatnak, ám a család fennállása során kitartanak.”²⁹ A család tehát családtagokból és a közöttük lévő kapcsolatokról áll, melyekben oda-vissza hatások, kölcsönhatások, befolyások működnek, és működtetik a család rendszerét. Amikor a családterapeuta dolgozik, ezeket a kapcsolati viszonyokat, azok működését és minőségét tárja fel olyan, az előbb említett rendszer elemeken keresztül, mint például a hierarchia (alrendszerek, határok): cirkularitás (az elemek közötti kölcsönhatás), homeosztázis (egyensúlyra törekvés, visszacsatolás), szabályok és szerepek, kommunikációs mintázatok és hiedelem, interaktív viszonyok (diád, triád, trianguláció).

Összegezve az elmondottakat; a rendszerműködés családra vonatkozó meghatározása azt eredményezte, hogy a családokkal való bánásmódban egy újfajta szemléletmód nyert teret, az interakcionális szemlélet. Ezek szerint, ha meg akarjuk érteni a családot, hogy miért működik úgy, ahogy látjuk, nem az egyes személy problémájára kell koncentrálnunk (bár ez is elengedhetetlen és kezelendő adott esetben), hanem arra, amit a család közösen létrehozott, vagyis a családtagok egymás közötti interakcióit kell megvizsgálnunk. A hangsúly nem a családon belüli egyéneken lesz, hanem azon, amit ők együttesen interakcióik révén kitermelnek.

Bár a rendszerszemléletű gondolkodás előnyei nem tagadhatók, s ma is a legfontosabb eszköz a család működésének feltérképezésében, ugyanakkor a '80-as évek második felétől megkérdőjeleződött a feltétel nélküli elfogadása, vagy pontosabb, ha úgy fogalmazzunk, hogy nem minden esetben használható feltétel nélkül. „Az egész rendszer leírásának szintjén ez a szemlélet nagyon értékes, a zavar akkor következett, amikor a terapeuták látszólag úgy viselkedtek, mintha ez a hozzáállás a klinikai gyakorlat szintjén is elfogadható lenne.”³⁰ Gondolva itt az emberi erőviszonyokról szóló nemi és etnikai kérdésekre, beleértve a családon belüli bántalmazásokat, melyekre kevésbé használható a rendszerszemlélet. Ugyanakkor a feltétel nélküli elfogadást néha félreértik. Rogers szerint ez tulajdonképpen egy megelőlegezett bizalom, amit azután a realitásban megjelenő, feltáruló tények közös értékelése követ.

A családok vizsgálatának egy másik fontos szempontja a *családi életciklus szemlélet*. Az életciklus jelentősége abban áll, hogy a család az életciklusán keresztül változik, fejlődik. „Az életciklus fogalma voltaképpen egy gondolkodási keret arról, hogyan is működik egy család a kulturális és társadalmi normák talaján.”³¹ Ezek a családoktól elvárt vagy megjósolható életszakaszok behelyezhetők egy biológiai keretbe, így nagyban függnak az életkortól, de jellemzően kulturális elvárások szabják meg.

A család két legfontosabb feladata, hogy állandóságot, illetve változást nyújtson a családtagok számára. Míg az állandóság a biztonságot teremti meg, a változás a család fejlődését. Az állandóság és a változás egymást követő fordulatai az életciklus alakulásában ragadhatók meg leginkább. A család (hasonlóan az egyén személyiségfejlődéséhez³²) nem egyenes vonalban, hanem szakaszosan, életciklusokon keresztül fejlődik. „A család a

²⁹ Goldenberg–Goldenberg: i.m., 1.

³⁰ Jenkins, Hugh: *A rendszer kezelése*, Budapest, Animula, 2008, 8.

³¹ Barnes: i. m., 23.

³² lásd Freud, Piaget vagy E. H. Erikson elméleteit

házasságtól (ill. a házaspárok megismerkedésétől) a család felbomlásáig tartó életciklusán keresztül számos fejlődési szakaszon megy keresztül, miközben az egyes szakaszokra a strukturális viszonyok viszonylagos stabilitása jellemző.”³³ Ezek a nem egyszer rítusokkal, ceremóniákkal kísért családi életciklusok (többek között a párkapcsolat kiépítése/házasságkötés, az első gyermek megszületése, a gyermek iskolába menetele, vagy a serdülőkor családi próbája, és a gyermekek elköltözése a származási családtól) általában jól ismertek a korábbi generációk életéből, illetve nem egy szakasz egyetemesnek tetelezhető fel.

A családok segítésében azért fontos az életciklus szemlélet, mert egyfelől megmutatja, hogy a családnak milyen feladatokat kell betöltenie, hiszen „az életciklus szakaszok más-más konkrét fejlődési feladat teljesítését kívánják meg”,³⁴ miközben a családi szerepelvárásokat a fejlődési feladatok határozzák meg. Másfelől a családi problémák a változás szakaszában jelentkezhetnek,³⁵ s mintegy normatív krízisként³⁶ nehezítik meg a család életét, s ennek megfelelően nemegyszer az életciklusban elakadt családok jelennek meg a családterápiában. „[...] az átmenetekben a család sebezhetőbb – de nem szükségszerűen diszfunkcionális – lehet, és segítségre szorulhat, hogy elegendő erőt gyűjtsön a változás végig viteléhez.”³⁷ Az életciklus probléma ott jelentkezhet, amikor az adott életciklusra jellemző fontos feladat teljesítése késik, megakad vagy nem teljes, s ilyenkor ezek a nehézségek a későbbi fejlődési korszakokban újra jelentkezhetnek.³⁸ Továbbá az adott életciklusban meg nem oldott feladat következtében, megnehezülhetnek a következő ciklus változásai. Emellett az életciklus váltás valamennyi családtagot érinti, s a rendszeren belüli viszonyokat (szabályok, szerepek, határok, hierarchia) újra kell rendezni, ennek elmaradása pedig problémákat okozhat.³⁹

Amit kaphatunk a családok megértéséhez az életciklus szemlélet segítségével, az az, hogy látva az életciklus-váltásokhoz, a fejlődéshez, változáshoz való viszonyt a családban, egyben sokat megtudhatunk a családok megküzdési- és működésmódjáról. Továbbá egyfajta értelmezési keretet nyújthat az egyéni és családi diszfunkciókra, teret adva a beavatkozások megtervezésére is.

Ahogy a rendszerszemléletnél láthattuk, úgy itt is fontos tudnunk a családi segítésben a család megértéséhez használt életciklus-szemlélet korlátait. Bár többnyire igaz, hogy a családok élete megjósolható, egyetemes, egymásra épülő szakaszok mentén zajlik, de emellett számos családot érintő kérdés kötődik adott társadalmi-kulturális közeghez (mint a nemi szerepek, generációk közötti hierarchia, gyermeknevelési minták, idősek szerepe és értékelése). Vagyis az életciklusok kapcsán is fontos a társadalmi-kulturális-történeti kor kontextusa.⁴⁰ Korlátai közé tartozik, hogy alapvetően egy leíró jellegű, normatív szemlélet a nukleáris családokra vonatkozóan. Nem igazán tud mit kezdeni a gyermek nélküli családokkal vagy az alternatív együttélési formákkal, vagy a sajátos életstílusokkal. Problémát okozhat, hogy az egyes életszakaszok maguk is kitolódnak nem egy családban. Fő figyelmet elsősorban a szakaszokra

³³ Telkes: i. m.

³⁴ Goldenberg–Goldenberg: i. m., 22.

³⁵ Dallos, Robert – Procter, Harry: Családi életciklusok, In: Biró Sándor – Komlósi Piroska (szerk.): *Családterápiás olvasókönyv*, Budapest, Animula, 2001, 27–31: 28.

³⁶ Normatív krízis: azok a krízisek, amik a természetes változás részeként jelennek meg, ismertek, megjósolhatóak, megismétlődnek más családoknál is, esetlegesen tudjuk, mi vár ránk, így bizonyos felkészülést/elviselést is adhatnak.

³⁷ Goldenberg–Goldenberg: i. m., 36.

³⁸ Goldenberg–Goldenberg: i. m., 39.

³⁹ Dallos–Procter: i. m., 29.

⁴⁰ Goldenberg–Goldenberg: i. m., 37.

fordít, miközben a szakaszok közti átmenetek szintén fontosak, a családok megsegítése oldaláról különösen, hiszen főleg ezek az átmenetek azok, amelyek leginkább ráirányíthatják a családi deficitekre a figyelmet.⁴¹

A családterápia családokkal kapcsolatos szemléletmódjának harmadik építőköve a *transzgenerációs szemlélet*. A családterápia transzgenerációs szemlélete azon specifikumok közé tartozik, melynek használata nem jellemző a hagyományos (jellemzően szociális alapú) családsegítésben.

Alapvető családterápiás megközelítés, hogy a családtagok interakcióikban, kapcsolódásukban sémák alapján működnek. Szabályok, ismerős és állandó kapcsolati minták, mintázatok alapján működnek, illetve a családi interakciók ezeket követik. Ezáltal biztosítva van a család működésében, a családtagok egymással való viszonyában a kiszámíthatóság, előre jelezhetőség, az ismerősség és biztonság. Ezek egy részét a választott család alakítja ki mindennapi működésük során, azonban egy jelentős része „hozott anyag”, az előző generációkból származnak. Vagyis a mintázatok akár több generációs ismétlődéssel történhetnek a szocializáció, illetve a családi mintázatok követése révén, tükrözve a korábbi generációk hiedelmeit és értékítéleteit. „Transzgenerációs hatások alatt a családban generációról, generációra átörökített viselkedésmintákat, működésmódokat, hiedelmeket vagy traumákat értünk. Ezen mintázatok alapvető szerepet játszanak a család működésében, s gyakran a patológiás működés hátterében is ilyen jellemzők állnak.”⁴² Bár a családterápia jellemzően a jelenre koncentrál, de a jelen nehézségeinek megértése érdekében nem hanyagolhatja el a múlt jelentőségét. Így a korábbi generációkból hozott interakciós mintázatok, sérelmeket, elvárásokat, delegációkat, adósságokat, illetve az előző nemzedékekkel szembeni lojalításokat, függőségeket, tarkítva az előző generációkkal szembeni – a családtagok, a család életét megnehezítő, nem egyszer megbéklyózó – érzelmi sokszínűségekkel. Így válik érthetővé a múlt megértésének szükségessége a családtagok számára, melyben sokat segíthet a családterápia munkamódszere. „A családterápia elemzésének terepe általában az itt és most, de a rendszer modellje valamilyen mögöttes és önálló történetiséggel bíró struktúrára utal, és ezzel kiemeli a család távoli és közeli múltját is, mint a jelen interakcióit befolyásoló változósort.”⁴³

„A családok generációkon keresztül hordoznak rituális témákat vagy forgatókönyveket, és valamiképpen tudnak a múltbeli és jelen eseményekről, még ha nem is világos számukra, hogyan.”⁴⁴ Innen érthető meg igazán a családterápiában az az elterjedt elképzelés, mely „a családot érzelmi egységnek, egymást átszövő kapcsolatok hálózatának tekintette, amelyet a legjobban többgenerációs vagy történeti elméleti keretben elemezve érthetünk meg.”⁴⁵ A transzgenerációs hatások jelentősége a családok működésében, s az eszerinti segítő beavatkozások fontossága mutatkozik meg abban az eszközhasználatban, mely napjainkra elkerülhetlenné (szinte kötelezővé) vált, s ez nem más, mint a genogram felvétele. „A genogram strukturális diagram, amely a család három-négy generációjának kapcsolatrendszerét

⁴¹ Goldenberg–Goldenberg: i. m., 47–48.

⁴² Barát–Demetrovics: i. m., 345.

⁴³ Buda: 2003, 15.

⁴⁴ Jenkins: i. m., 99.

⁴⁵ Bowen, idézi Goldenberg – Goldenberg: i. m., 42.

is képes ábrázolni. A célja a minták hagyományozásának ábrázolása, vagyis, hogy a múlt eseményei [...] hogyan befolyásolják az aktuális mintákat.”⁴⁶

Végző soron a transzgenerációs szemlélet jelentősége abban áll a család megsegítésében, hogy használatával a módszer igyekszik a családtagokat eljuttatni ahhoz a személyes felismeréshez, hogy milyen emberek akarnak lenni, eljuttatni őket a saját választásukig. Néha utóbbi beindulására valamilyen traumára van szükség. Rávilágíthat, hogy hol vannak magukban ők, s hol a szülők (nagy szülők) a maguk üzeneteivel.

A transzgenerációs hatás tudatosulása elvezethet odáig, hogy a családtagok tudnak válaszolni arra a kérdésre, hogy saját életüket élik-e, vagy mások elvárásait, a magukkal cipelt családi kényszereket.

A családterápia segítő rendszerének megismerésében szükséges még egy sajátosság megjelenítése, ez pedig az *erőforrás központúsága*, amit akár a családterápia hatáselemként is felfoghatunk. Az erőforrás központúság egyrészt egy szemlélet, amennyiben a családterápia „hisz abban, hogy a családok képesek változni, alakulni.”⁴⁷ Másfelől módszer (eszköz), amennyiben számít rá, keresi és felhasználja a családok (családtagok) külső és belső erőforrásait, amik, akik a változásban segítségére lehetnek. Az erőforrás keresésben több családterápiás eszköz van használatban, mint például a családi történetet megjelenítő genogram; a külső kapcsolatokat is megjelenítő ecomap; a kapcsolati vagy családi timeline. A módszer erőforrás centrikussága abban is megnyilvánul, hogy „az emberi problémák mögött nem a patológiát keresi, hanem az elakadt fejlődés következményeit látja azokban.”⁴⁸

A családterápia fontos szempontja az erőforrás tekintetében, hogy ténylegesen a család erejére, munkájára, közös együttműködésére épít, így direktivitása a változásban, ebben az értelemben háttérbe szorul. Nem szükségszerűen dolgozik csak maga, a család érdekében, helyette sok esetben ráhagyja, hogy mit is kezd az üléseken kapott információkkal, a saját megértés, elemzés, a magukról szóló „mozaikok” összerakása a családra hárul ilyen értelemben. A terapeuta ebben a folyamatban a kereteket nyújtja, s egyfajta koordináló szerepben van, lényegében ezeknek a „mozaikoknak” a felszínre kerülését segíti elő. A családterapeuta végző soron olyan, mint egy karmester. A zenészek tudnak zenélni nélküle is, nem kell minden pillanatban ráhagyatkozniuk. Erejük ott van a hangszerükben és kezükben, de hogy jól szóljanak egymás mellett és egymással, ahhoz a karmesterre van szükségük. Ebből a szempontból tehát – szintén az erőforrás jelentőségére utalva – maga a terapeuta erőforrásai (képességei, tudása, kreativitása, koordináló képessége, facilitáló, aktív szerepe) is elengedhetetlenek a családi erőforrások mozgósításában.

Az erőforrás gondolata lényegében a családterápia szubsztanciája, mivel a család maga az erőforrás, „a közös megküzdés eszköze.”⁴⁹ Vagy másképpen „a pár- és családterápia [...] az emberi erőforrások sajátos alapegységéhez nyúl, és valóban olyan hatásokat képes felszabadítani, amelyek elősegítik a fejlődési folyamatot, és le tudják küzdeni a rendszerfunkciókat [...] zavaró külső nehézségeket”.⁵⁰ Ilyen értelemben a családterápia végző

⁴⁶ Sherman, Robert – Fredman, Normal: *Strukturális technikák pár- és családterápiában*, Budapest, Animula, 2007, 62.

⁴⁷ Barát– Demetrovics: i.m, 346.

⁴⁸ Barát– Demetrovics: i.m, 346.

⁴⁹ Buda: 2003, 28.

⁵⁰ Buda: 2003, 28.

célja új és saját megoldásmódok elősegítése, facilitálása, a családi erőforrások aktiválása segítségével.

II.4. A családterápia alkalmazhatósága

A családterápia, mint családsegítés különbözik más családsegítő „műfajoktól” abban, hogy nagyon sokszínű, és ezáltal alkalmazhatósági köre mind technikai, mind tartalmi szempontból kitágított.

A családterápia alkalmazható magánpraxisban, alapítványi, egyesületi, egyházi vagy állami/önkormányzati intézményi keretek (például egészségügy, család- és gyermekjóléti központok, nevelési tanácsadók) között. Elérhető fizetős vagy ingyenes (államilag finanszírozott vagy önkéntesség) formában. Ezek előnye nyilván az, hogy a rászoruló klienskör szabadon választhat pénztárcája és igényei szerint.

Lehet önálló terápiás módszer, vagy kombinálható egyéb terápiás formákkal (lásd például egyéni pszichoterápia), vagy más szociális ellátással (például szociális támogatások egyéb formái). Minden ilyen kombinált formában szükséges, hogy a szakemberek tudjanak egymásról, és folyamatosan egyeztessenek.

Nyitottságára utal és a választási kört tágítja, hogy számos professzióból érkehetnek azok a szakemberek, akiből végül családterapeuta lehet a szükséges képzést követően. A hagyományos pszichológus, pszichiáter mellett orvos, pedagógus, szociális végzettségűek azok, akik jellemzően megtalálhatók körükben. A szakma kiszélesítése miatt ugyanakkor nagyon fontos tudomásul venni, hogy az egyes problémás esetek kapcsán még családterápiás végzettség mellett is vannak kompetencia határok, amik további együttműködést kívánnak meg a különböző végzettségű szakemberek között, kiszélesítve ezáltal a tudást és tapasztalatot. A szakmai kompetenciát, a szakmai objektivitást (együttal a neutralitást) fokozza az önismeret; s ezt felismerve a terapeutának a saját családján, saját történetén való dolgozás szintén képzési követelmény.

A családterapeuták dolgozhatnak egyéniben, koterápiában és team munkában is. Utóbbi kettő előnye vitathatatlan, nemcsak a „több szem többet lát” elve alapján, hanem abban, is hogy lehetőség nyílik férfi és női családterapeuták közös munkájára, s így a nemi szempontok figyelembe vételére, illetve modellül szolgálhatnak a nemi szerepviselkedésre, továbbá a kliensek esetleges aggodalmai is csökkenthetők az esetleges egyhangú nemi (férfi vagy női) „főlény” esetén. A koterápia pozitívumai közt találhatjuk a terapeuták közti kölcsönös támogatást is. Továbbá, hogy „a terapeuták közötti viszony nagyon nagy hatással van a családra: jó esetben a köztük lévő bizalom, kölcsönös tisztelet, egymás iránti lojalitás, esetleg karakterük komplementaritása modellt nyújthat a hatékony és kölcsönösen kielégítő kapcsolatra.”⁵¹

A családterápiás segítségnek további óriási előnye, hogy jellemzően szoros szupervízióval működik,⁵² növelve a szakmai hatékonyságot, s csökkentve a terapeuta szakmai és emberi nehézségeit. Különösen fontos a családsegítés műfajaiban azért is a szupervízió, mert a

⁵¹ Komlósi Pirokska: Családterápiák, In: Feuer Mária (szerk.): *A családsegítés elmélete és gyakorlata*, Budapest, Akadémiai Kiadó, 2008, 25–33: 31.

⁵² Koltai Mária: *A családterápiáról*. (A Pszichoterápiás Tanács részére készített *A családterápiás protokoll* című írás alapján)

<http://www.csaladterapia.hu/csaladterapia#alk> (Letöltés ideje: 2017. 04. 20.)

szakember érzelmei is aktivizálódnak, bevonódhat a rendszerbe, illetve saját tudattalan élményeiben, családi hátterében is megérintődhet, viszontáttételi reakciót kiváltva.⁵³

A családterápia megjelenési formáját tekintve szintén sokszínűségről árulkodik, utalva a körülményekhez rugalmasan alkalmazkodó szakemberek kreativitására. Eszerint beszélhetünk összevont családterápiáról: több generáció együtt vesz részt a terápiában (a nagyszülőket egyes ülésekre behívják); csoportos családterápiáról: több család együttes kezelése (jellemzően párok együttes terápiája); intenzív krízis orientált családterápiáról: amikor befektetik az indexpácienst és családját a kórházba, s az egész családot kezelik rövid időn át egy team családterápiában (főleg akkor, ha a távol élő családtagok ezt indukálják). Ismerjük az otthonra kiterjesztett családterápiát: amikor a családot az otthonában – szomszédság, távoli rokonok, munkaadó, barátok, tanárok stb. – meghívásával kezelik. Használják a családi krízisterápiát: ha az eset súlyossága engedi, akkor a tünehordozót nem fektetik kórházba, hanem az egész családdal ambuláns kezelés keretei között foglalkoznak; továbbá az egyénnel történő családterápiát: amikor egy családtag van jelen, de nyitott a rendszer, s bármikor bevonhatóak a további családtagok (jellemzően a család elérése, bevonásának nehézségekor).⁵⁴

A családterápia alkalmazási területének két nagy csoportja az egészségügy, valamint a tanácsadás. Az egészségügyben elsősorban a pszichiátria, gyermekgyógyászat, családorvoslás, onkológia területén, vagy a pszichoszomatikus zavarok sok szomatikus szakága terén használható.⁵⁵ A tanácsadásban a nevelési tanácsadók, a családvédelem és gyermekvédelem rendszere, az iskolapszichológia, az egyházi lelki gondozás, vagy az addiktológiai intézmények munkájában érhető utol elsősorban családterápiás eljárás.⁵⁶

A családterápia legfontosabb indikációja szerint minden olyan helyzetre „bevethető”, amikor az érzelmi és viselkedési elváltozások mögött kapcsolati konfliktusok, elakadások vannak. További tematikus családterápiás területek: életciklus váltásokból adódó nehézségek, átmeneti elakadások. Klinikum, felnőtt és gyerek pszichiátriai problémák, krónikus betegségekkel való megküzdés esetén (kompetenciahatárral). Veszteségek, traumák feldolgozása. Különböző kultúrákhoz, etnikumokhoz tartozó családok nehézségei. Párkapcsolati konfliktusok, nehézségek. Meleg párok, és más szexuális kisebbségek problémáinak kezelése.⁵⁷

Megjegyzendő, hogy mivel az egyén szintjén zajló kríziseknek gyakran van családi vetülete is, a családterápia hatékony tud lenni olyan esetekre, mint a depresszió, evési zavarok, szorongásos zavarok, pszichoszomatikus megbetegedések, szexuális diszfunkciók, családi konfliktusok, szenvedélybetegségek (alkoholizmus, narkómánia, játékszenvedély), vagy olyan krízisek esetén, mint a munkahely elvesztése, öngyilkossági kísérlet, válás, veszteségek és gyászreakció.⁵⁸

III. Családterápia a család- és gyermekjóléti központokban

Az 1997. évi XXXI. Gyermekvédelmi törvény 2016. január 1-től bevezetett változása következményeként: a Család- és Gyermekjóléti Központ a gyermek családban nevelkedésének

⁵³ Komlósi: 2008, 31.

⁵⁴ Komlósi: 2008, 29.

⁵⁵ Komlósi 2008, idézi Túry Ferenc: Családterápiák, In: Szőnyi Gábor (szerk.): *A pszichoterápia tankönyve*, Budapest, Medicina, 2015, 388-404: 400.

⁵⁶ Túry: i. m., 401.

⁵⁷ Barát Katalin: *Családterápia a mindennapi gyakorlatban*, 2016, Kézirat.

⁵⁸ Túry: i. m., 401.

elősegítése, a gyermek veszélyeztettségének megelőzése és a fennálló veszélyeztettség megszüntetése érdekében a gyermek igényeinek és szükségleteinek megfelelő családkonzultációt, családterápiát, családi döntéshozó konferenciát tart. (40/A. § (2) af))

Közel másfél éve került bevezetésre ez a kötelező, törvényileg szavatolt, speciális alapellátási forma a gyermekvédelem rendszerébe, de több tekintetben mind bevezetése, mind fenntarthatósága nehézséget okoz számos gyermekjóléti központnak. A családterápia bevezetése ugyanakkor nemcsak az intézményeknek jelent kihívást, hanem a terapeutáknak is. Alaptapasztalat ugyanis, hogy ebben a szociális rendszerben nem szükségszerűen lehet a családterápia hagyományos keretében, módszerével és szemléletével dolgozni.

A bevezetés óta eltelt másfél évnek a konklúzióját, gyakorlati családterápiás tapasztalatait foglalom össze, a pozitívumok és a nehézségek mentén.⁵⁹

III.1. A szakma véleménye

Érdemes azzal kezdeni, hogy mit szolt a szakma a bevezetett új szolgáltatáshoz.⁶⁰

Az ide vonatkozó adatokat két nagy csoportba szedtem. Az első csoportba tartozó eredmények elsősorban a változó, s egyre mélyebb, komplexebb problémákat hozó kliensekről szólnak. Jelenlétük miatt az intézmények döntő része üdvözölte a családterápia és családkonzultáció bevezetésének ötletét. Elsősorban azért, mert a család- és gyerekjóléti intézményeknek nincs ezekre a problémákra vonatkozó kimunkált eszközük, idejük és/vagy kompetenciájuk.

Az eredmények azt tükrözik, hogy a családok jelentős részének erőforrásai kiapadtak. Egyre több a kapcsolati konfliktussal érkező kliens/család. A kapcsolati, érzelmi problémák háttérben lévő kapcsolati-érzelmi konstellációk változékonyak, szubjektívek, egyéniek és nehezen hozzáférhetőek a családsegítés hagyományos eszközeivel.

Mind több számban jelennek meg megváltozott szerkezetű családok (egyszemélyes háztartások, egyszülős- vagy mozaikcsaládok), akik esetében a válaszadók többsége fokozottabban érzékeli az együttélés- és alkalmazkodás nehézségeit, s ezeket a hagyományos családsegítés módszereivel úgyszintén nem, vagy csak nagyon nehezen lehet kezelni. Különösen azért, mert döntően egyéni esetkezelés zajlik, bár ma már mind több szakember képes a családhangsúlyú esetkezelésre is. Utóbbi esetben a családsegítő szakember bár aktív kapcsolatot tart fent a kliense közvetlen környezetével, a családdal, valamint a családra vonatkozóan kiterjedtebb információkkal bír, de a beavatkozás továbbra is a kliensre, illetve az ő kapcsolatrendszerére irányul.

Egyre több mentális, lelki gondozásra van szükség a kliensek körében, melyeket a hagyományos családsegítő professziók (szociálpedagógia, szociális munka) szűkösebb kompetenciájuk miatt nem tudnak ellátni.

⁵⁹ A tapasztalatok alapját egyfelől a szerző és kollégái (Fészek a Leleki Egészségért Egyesület, Keszthely) családterápiás tapasztalatai adják, másfelől az a teljes körű empirikus vizsgálat, melyet a Pázmány Péter Katolikus Egyetem Szociális Tanulmányok Tanszékének munkatársai és hallgatói végeztek 2016 tavaszán. A kutatásba a főváros valamennyi kerületének család- és gyermekjóléti központja bekerült (23 intézmény). A kutatás célja az volt, hogy a központok intézmény- vagy szakmai vezetőivel felvett szakértői interjúk segítségével a családsegítő és gyermekjóléti rendszer szerkezeti átalakításával kapcsolatos szakmai véleményeket feltárja. Az interjú felvételére 2016. márciusa és áprilisa között került sor. A kutatás teljes eredményét lásd: Kapocs 2017/1 szám.

⁶⁰ A vélemények összegzését a Pázmány Péter Katolikus Egyetem Szociális Tanulmányok Tanszéke által végzett kutatás eredményei adják.

Az eredmények második csoportjába sorolom azokat az egyértelmű kijelentéseket, amelyekben a vezetők kimondják a családterápia szükségességét, de utalnak annak bevezetési nehézségeire is. Eszerint többen említették a családterápia, család Konzultáció jelentőségét, ez azonban messze több időráfordítást igényel, mint a hagyományos kezelések, jóval kisebb esetszámmal tud dolgozni, más munkamódszerrel dolgozik, illetve alkalmazásuk sajátos tudást igényel. Az intézményvezetők többsége szerint jó ötlet a családterápia bevezetése, de nem tudják ellátni, mert nincs elegendő szakember és nincs elegendő anyagi tartalék sem rá.

III.2. A családterápia tapasztalatai

III.2.1. A bevezetés pozitív hozadéka

Kedvező eredménynek tekinthető, hogy több olyan család tud bekerülni a családterápia rendszerébe, akiknek nem lett volna erre pénzügyi lehetősége, se motivációja. Tudjuk, hogy a család- és párterápia ülésenkénti anyagi költsége nem kevés pénzébe kerül a szolgáltatást igénybe vevőnek, így szinte luxus anyagi kiadásnak tekinthető a társadalom bizonyos (egyre bővülő) rétegei számára. A gyermekjóléti rendszerben azzal, hogy törvényileg szavatolt ellátásként került be a családterápia szolgáltatása, a kliensek számára ingyenes ellátási formává vált.

A motiváció tekintetében természetesen a saját belátás és a belső motiváció az, ami kedvezőbb a családterápiás munkához, de néha a kötelezés is hasonló belátásra és eredményhez vezethet. Utóbbi esetben nyilván a családterápiás munka elejét nehezíti meg a kötelezett és esetenként ellenálló kliensek hozzáállása. Ha azonban jól csináljuk, a motiválatlanságból motiváltság is lehet, és még az ilyen kliensek részéről is kaphatunk pozitív visszajelzést, együttműködést.

Egyértelmű tapasztalat, hogy a terápiába kerülés gyakoribb a gyermekvédelmi rendszerbe újonnan bekerültek körében. Ennek okai között lehet, hogy a jelzőrendszeri tagok a korábbiakhoz képest „finomabban”, komplexebben érzékelik a problémákat, sokkal érzékenyebb „szűrőkkel” működnek, s ma már olyan esetek is eljuthatnak a családsegítés és gyermekjóléti rendszerébe, amelyek korábban nem. Emellett a jelzőrendszer tagjai is informáltabbak, tudják, hogy az újonnan létrejött intézményekben van már ilyen szolgáltatás. Többek között ezt a tudást szélesíthetik azok az esetmegbeszélések, szakmai team munka, ahová a családterapeuta is meghívást kapnak/kaphatnak, s ahol mód van más szakemberekkel találkozni, s a családterápiáról információt nyújtani.

Olyan családi problémák is kezelésre kerülhetnek, és tud benne támogatást nyújtani a családterapeuta, mely esetekben a hagyományos módszerekkel korábban nem lehetett (illetve máshol kellett ezt keresniük a családoknak). A családsegítés és gyermekjóléti rendszer törvényileg meghatározott hatáskörbe tartozó problémákra tud választ adni, azon kívül nincs kompetenciája, vagy egyéb korlátok (anyagi, eszközbeli) akadályozzák a segítségnyújtást.

A családterápia visszajelzései a rendszer felé, akár az összefoglaló dokumentumokban, akár az esetmegbeszélések során, magát a család gondozást és a rendszert is alakíthatják, érzékenyíthet a kliensek összetett nehézségeire, s fogékonyabbá teheti a szociális szakmában dolgozókat a családterápiás szemléletre, s a kollégák jó párat áttemelhetnek a munkájukba a családterápiás eszköztárból.

Az előnyök között lehet a családterápia hosszabb távú pozitív hatása. A családok segítése területén a családterápia folyamata szorosan kapcsolódhat a megelőzéshez. A családterápia nemcsak a már kialakult családi működési zavarokkal foglalkozhat (utólagos beavatkozás),

hanem ezen zavarok, tünetek és betegségek soron következő generációra történő „átörökítésének” megelőzésében is segítséget (prevenció) nyújthat.

A családterápia egyik fontos célkitűzése, hogy optimalizálja a családi rendszer működését azáltal, hogy megváltoztatja az élmények átélésének minőségét, valamint az érzelmek minőségét és a család viselkedését. Nyilvánvaló, hogy ha hatékony a családterápia, akkor megszűnik, de legalábbis csökken a családon belüli feszültség, a konfliktusok és tünetek száma. Mindez pedig pozitív hatást gyakorol a következő generációra is, és kisebb lesz a testi és lelki tünetek megjelenésének, „átörökítésének” valószínűsége.

III.2.2. A bevezetés óta tapasztalt családterápiás nehézségek, dilemmák

A családterápiás munka során a pozitív tapasztalatok mellett láthatók, érzékelhetők nehézségek is. Ezek a nehézségek három oldalról jelentkezhetnek: a kliens, az intézmények és a családterapeuta felől. Nyilvánvalóan itt is helytálló a rendszerszemlélet, vagyis, hogy ez a három oldal egy rendszer részeként funkcionál, és az egyik nehézség kihat a másik és a harmadik működésére, és viszont. A rendszerszemlélet tudatosítása azért különösen fontos ebben az esetben, mert a nehézségek kezelésekor a kliens, a terapeuta és az intézmény szerepét, lehetőségeit, potenciáljait együttesen kell figyelemmel venni, és olyan stratégiákat és eszközöket hozni, amely az egészet képes figyelembe venni, hogy a jövőre nézve az alább említett nehézségeket csökkenteni lehessen.

III.2.2.1. A kliens oldaláról jelentkező terápiás nehézségek

Az egyik kitüntetett nehézség a kliens esetleges motivátlansága. A hatósági kötelezettség vagy az intézményi javaslat, küldés lényegében külső motiváció, kvázi kényszer. Ez előre jelezheti azt a kérdést, hogy ilyen háttérrel mi várható el tőle, mennyire teszi magát bele a terápiás folyamatba, mennyire együttműködő, mennyire hajlandó változásra/változtatásra a formális vagy informális szankciók árnyékában. Ezek a kérdések abban a tekintetben válnak különösen súlyossá, hogy a családterápia az együttműködésre és a kölcsönösségre épít.

A kötelezés leggyakoribb oka a védelemben vétel melletti, vagy a védelemben vétel elkerülése érdekében történő családterápiába utalás. Ezekben az esetekben a gyermek esetleges „elvétele”, családból való kiemelése feletti aggodalom miatt előfordulhat egy ellenséges hozzáállás a család részéről a terápia, akár a terapeuta felé. Ebben a helyzetben komoly „harcot” kell vívni a család bizalmáért, s meggyőzni arról, hogy a családterápia nem elvenni akarja a gyermeket, hanem a család működését jobbra tenni azért, hogy ezt el tudják kerülni.

A családsegítő klienskör más munkamódszerre szocializálódott, mint amit a családterápia képvisel. A hagyományos „családsegítő” munkában a rendszer működéséből kifolyólag, szükség szerint több az irányítás, előírás, utasítás, szabályokhoz kötés. Ennek megfelelően a terápia folyamatában nem egyszer el kell magyarázni a klienseknek az együttműködés, az önállóság, vagy a saját szerep jelentőségét.

Felvetődik kérdésként az ingyenes szolgáltatás kapcsán annak értéke. Az egyes szolgáltatásokhoz való ingyenes hozzáférés kognitív szinten kialakíthatja azt a következtetést a kliens gondolkodásában, hogy a kapott szolgáltatás kis értékkel bír, esetleg értéktelen. Míg abban az esetben, ha értéket kell nyújtani érte (fizetni), úgy az kognitív szinten automatikusan felértékelődik, hiszen ellenkező esetben kognitív disszonanciát keltene a személyben, hogy valamiért, ami értéktelen, fizessen. Voltaképpen a kliens motivációját is növelheti a tapasztalatok alapján, ha ellenszolgáltatást szükséges adni a terápiáért.

A terápiába kerülő családok, családtagok esetén nem egy esetben felmerül a terápiára való alkalmasság, s nem egyszer megfogalmazódik az itt dolgozó terapeutáknál a terápiára való előszocializáció szükségessége. Ez nyilván megnöveli az ülések számát, illetve a terapeutának növelnie kell a terápiára való készségek és képességek fokozására irányuló eszközkészletét. Az előszocializáció szükségessége mögött áll az ide tartozó családok egy jelentős részénél tapasztalható alacsonyabb iskolai végzettség, a korlátozottabb kognitív képesség és az érzelmi intelligencia (többek között az érzelmek kifejezése-, megértése-, átélése és az érzelmi sokszínűség) terén megnyilvánuló jellegzetes deficitek. Továbbá a mentalizációs készség nehézségei miatt is megnehezül a terápia, illetve jobban oda kell figyelni a szóhasználatra és kérdésfelvételre a megértés érdekében, illetve az árnyalatok és szimbólumok használatának korlátozottságára, vagy az ezekre való fogékonyabbá tétel időigényére.

A család- és gyermekjóléti rendszerbe tartozó tipikus családok, a sok problémás családok. Olyan problémákkal küzdenek, mint az anyagi-, egzisztenciális nehézség, nem egyszer konkrét szegénység/mélyszegénység; lakhatási bizonytalanság; mentális zavarok és egyéb devianciák; kommunikációs és kapcsolati konfliktusok; gyermekgondozási elégtelenségek stb. A terápiás munka nehézsége abban áll ez esetben, hogy a problémák halmaza miatt szükséges egyfajta redukciót alkalmazni, hogy mivel is fogunk foglalkozni, miközben ülésről ülésre bejönnek és egyre újabb problémák vetődnek fel. Másfelől ezek az alap, egzisztenciális szükségletek nem egyszer elvonják a figyelmet a mélyebb rétegek feltárásáról. Tudvalevő, hogy mielőtt az alacsonyabb szintű szükségletek nincsenek kielégítve, úgy nem igazán lehet fokozni a motiváltságot a magasabb szintű szükségletek irányába (Maslow szükséglet piramisa). Vagyis, bár a terapeuta nem minden problémát kezel (különösen nem az anyagi nehézségeket vagy lakhatást), erre van a szociális támogató rendszer, de nem lehet kirakni ezeket a kérdéseket a terápiából, annál is inkább, mert maguk a kliensek hozzák be szinte ülésről ülésre, s nem egyszer a terápiás változás akadálya lehet ezeknek a jelenléte. Továbbá ezek a kérdések azért sem hagyhatók el, mert a család működését és a kapcsolati viszonyokat nagyban befolyásolják.

Az előzővel is összefügg egy másik terápiás nehézség, mégpedig a feladat adás kérdése. Bár általában igaz minden terápiára, hogy a feladat adás a kliens lehetőségeitől függ, itt azonban fokozottabban van jelen ennek mérlegelése a szűkösebb lehetőségek miatt.

Egy újabb nehézség lehet az, hogy a családokból ellenállást válthat ki az a szemléletváltás, hogy az eddig egyéni szinten jelentkező problémát – lásd identifikált páciens – átminősítsék családszintű nehézséggé. Ez elsősorban azért jelenthet számukra problémát, mert a családi bűnbak szerepét a terapeuták elveszik az index páciensről, ezzel a család nem tudja már minden problémáját erre hárítani, kivetíteni. Mindeközben – ami talán még érzékenyebben érintheti a családot – a rendszerszemléletből adódóan nincs bűnös, hibás, illetve mindenki bűnös, hibás. Alap gondolat, hogy az, amiben vannak, azt együtt csinálták, közösen formálták. Minden családtagnak fel kell és el kell ismerni a saját részét a családi nehézségben.

III.2.2.2. Nehézségek, dilemmák a család- és gyermekjóléti rendszert képviselő kollégák felől

Amit visszatérően lehet tapasztalni, az a terápiás folyamattal szembeni egyfajta „csodavárás”, ami mind a szociális szakmabeli kollégák, mind a kliensek részéről megnyilatkozhat. Ezek a családi csodavárások nem egyszer a küldő kimondott vagy kimondatlanul sugallt elvárásaiból fakadnak, egyben túlzó és nem reális elvárásokat ébresztve a családban.

A család- és gyermekjóléti rendszerben dolgozó szakemberek nagyon sok és nagyon nehéz esettel dolgoznak. Lelkiismeretes munkájuk ellenére is előfordul, hogy úgy érzik, nem tudnak hatékonyan segíteni a hozzájuk forduló családokon a saját rendszerük szabta keretek között. Nem véletlen, hogy a működési rendszerükbe bevezetett új módszerre nemegyszer úgy tekintenek, mint ami majd mindent megold, amit a gyermekjólét rendszere eddig nem tudott, de legalábbis hatékonyabban fogja kezelni a maga sajátos eszközeivel. Mivel a családterápia segítő rendszere se mindentudó és mindenható, így a csodavárások csalódásokhoz vezethetnek a családokban, a küldőkben, de magában a terapeutában is.

Előfordulhatnak inadekvát küldések is, ami a tapasztalat szerint két forrásból táplálkozik. Kevés még a tapasztalata a szociális szakmabeli kollégáknak arra vonatkozóan, hogy mire alkalmas a családterápia módszere. Vagy a küldő szakember a családkonzultációt-, illetve terápiát arra használja fel, hogy kvázi „megszabaduljon” azoktól a kliensektől, akikkel nem tud mit kezdeni.

Az esetleges szemléletbeli értetlenség, vagy az ismeretlenség az újjal szembeni ellenállás is megtapasztalható. A családterápia szükségszerűen más szemlélettel dolgozik, mint a hagyományos szociális munka. Többek között jóval kisebb a családterápiában az alá-fölérendeltség a kliens-terapeuta viszonyban, hiszen a kliensre nem úgy tekint, mint aki tehetetlen bábja életének, vagy akit gyógyítani kellene. A családterápia mai szemléletének megfelelően igyekszik nem megjeleníteni a folyamatban a természetesen meglévő, segített és segítő közötti, elsősorban a szakmaiságból adódó hierarchiát, ellenben kölcsönösségben együtt dolgozó partnerként felfogni a klienst. A családsegítő-kliens viszonylatban erre korlátozottabban van lehetőség, elsősorban azért, mert más problémák tartoznak a kompetenciájába, és más, direkter irányításban szülehetnek meg a megoldások (lásd például adósságrendezés, iskolába járási kötelezés, magatartási szabályok betartása), illetve nyilván ebben a rendszerben a hatósági eljárások is növelik a segítő-kliens közötti távolságot és hierarchiát.

A családterápiás végzettséggel rendelkező kollégák főállásban jellemzően nem kívánnak elhelyezkedni családsegítést végző intézményekben, ennek elsődleges oka az alacsony bérezés. A fő nehézséget a szociális bértábla alacsony bérezése jelenti, mivel a családterápiás végzettséggel rendelkező kollégát főállásban jellemzően tanácsadói munkakörben lehet alkalmazni. Nem sokkal jobb a helyzet a megbízásos szerződéssel dolgozó családterapeuták esetén sem. Egyfajta keret az együttműködésre a terapeuta és az intézmény között, hogy az intézményvezetők kénytelenek bizonyos ülészsámra szerződni, ami nem egyszer kevesebb óra/ülésszámot, esetenként nem folyamatos terápiát jelent, amely a terápiás szakma szabályaival ellentétes lehet.

A szakma gyorsabban követi a társadalomban zajló változásokat, mint a képzés, hiszen a szociális intézmények naponta tapasztalják a nehézségek és az igények változását.

A családokkal dolgozó szakemberek gyakran szembesülnek azzal, hogy a képzés és a szakmai gyakorlat ugyan felvértezte őket sikeresen alkalmazható elméleti és technikai tudással arra az esetre, ha a kliens egyedül érkezik, és saját maga számára kér segítséget, de sokkal kevesebb a szakmailag megalapozott, a gyakorlat által kicsiszolt válasz a családok kezelésére, vagy azokra az esetekre, amikor a szociális munkással együtt kell működni a családoknak akkor is, ha maguktól nem kezdeményezték volna a kapcsolatot.⁶¹

⁶¹ Stang Tünde: *Szociális munka családokkal*

<http://szociologiaszak.uni-miskolc.hu/segedanyagok/szmcsal.pdf> (Letöltés ideje: 2017. 04. 20.)

A középosztály és a diplomázottak megjelenése a családsegítés klienskörében jelentős módosulás, s ez mindenképpen további kérdéseket és nehézségeket vethet fel, melyek közvetve a terápiás tevékenységre is hathatnak. A felmerülő kérdések között találjuk, hogy mennyire jogosultak segítségre (a rendszer szabta szűk keresztmetszetben); mennyire hajlamosak segítséget kérni és segítséget elfogadni; hogyan viszonyulnak a szakemberek olyan kliensi kör felé, akik jórészt a saját társadalmi rétegeikből kerülnek ki. További gond lehet, hogy a kisebb településeken „mindenki ismer mindenkit”, így kevésbé fognak segítséget kérni, mert szégyellik, illetve el akarják kerülni az összeférhetetlenséget. Így joggal adódik a kérdés, hova küldjük őket. A szerző maga is nem egy esetben megtapasztalta, hogy az ezekből a társadalmi csoportokból bejelentkező családok külön kérték azt, hogy ne a lakóhelyükön lévő családterápiás team dolgozzon velük, hanem irányítsuk őket más, távolabbi településekre.

III.2.2.3. Nehézségek, dilemmák a terapeuta részéről

A családok többsége nem különbözik a hozott problémák, a megélt élmények és érzelmek tekintetében, legyen az egy magánpraxisba érkező magasabb szocio-ökonómiai státusszal bíró család, vagy a gyermekvédelem rendszerében megjelenő, több dimenzióban hátrányos helyzetű család. Ugyanakkor a családterápia gyakorlata felől mégis csak az a tapasztalat, hogy ezeknek az élményeknek és érzelmeknek a kifejezése és értelmezése, a problémákra való rálátás stb., eltérő lehet ezeknél a családoknál, s így a velük való terápiás munka is esetlegesen más eszközöket és elvárásokat hív be a terapeuta részéről. Ez alapozza meg annak felismerését, hogy általában véve a családterápia a családsegítés nem minden területén használható eredeti formájában és szabályai szerint, sok esetben a megszokott keretek megbontására kényszerül.

A terapeuta felől jövő egyik legszembevetőbb tapasztalás, hogy több dimenzióban más klienskörrel szembesül. A kliensi nehézségek kapcsán korábban említett szempontok is rávilágítanak arra (sokproblémás családok, esetenként alacsonyabb kognitív és érzelmi intelligencia stb.), hogy nem egyszer más módszerhasználat, más feladat adás, más szemlélet, más viszonyulás szükséges az ilyen családokkal szemben.

A kötelezettek, a javaslattal érkezők a rendszer által megfogalmazott problémával jönnek, erre várnak választ a küldők (intézmények/hatóságok). A családterápia ellenben a család által hozott problémával, a család által preferált anyaggal dolgozik, egyfajta megrendelésre, ami aztán a terapeuta értékelése szerint akár alakulhat is a folyamat során, amikor a rejtettebb rétegek kibontakoznak, de erősen a család által közösen megfogalmazott célok érdekében dolgozik.

A terapeuták részéről érkező nehézség, hogy a kliensek feje feletti szankciók árnyékában megnehezül(het) a klienssel való együttműködés.

Az intézményi keretek miatt, az együttműködés érdekében, érzékenynek, fogékonynak kell lenni az intézmény struktúrájára (hierarchiájára), szellemiségére (ethos) és kultúrájára (organizational culture).

Intézményi keretek között dolgozva nagyobb az adminisztrációs teher, a visszajelzési és a különböző szakmai teamekben (például esetmegbeszéléseken) való részvételi kötelezettség.

A családterápiás szolgáltatások törvényi alapszolgáltatási garanciája nem szükségszerűen ad eszközt, embert, pénzt az intézményeknek a kötelezettség teljesítésére. A bevezetési időben, melyben még most is vagyunk, maguknak a gyermekjóléti központoknak is nehézséget okoz

egy-egy kötelezett család ellátása. A gyermekjóléti központoktól távol eső települések szolgáltatási deficitjei pedig még jelentősebbek, illetve a családok anyagi, utazási lehetőségei korlátozottabbak, így megjelennek az „utazó terapeuták”, akik lemennek a településekre, hogy helyben nyújtsanak családterápiát. Utóbbi esetben aztán igen színes keretek között lehet elképzelni a terápiát, beleértve a polgármesteri hivatalt, a gyermekjóléti szolgálatokat, művelődési házakat vagy éppen a család otthonát.

Súlyos kérdés a titoktartási kötelezettség és a visszajelzési kötelezettség összehangolása. Mit, kinek, miben és mennyiben kell megosztani, ez egy fontos keret kell, hogy legyen egy intézményi működésben, s szükséges e protokoll kidolgozása is.

Bizonyos térségekben, településeken az adott problémát professzionális módon, specifikumában kezelő segítő hozzáférése hiányos. Néhol a professzionális segítő belebotlik saját maga kompetenciahatárába. Ez igaz lehet a családterapeutákra is, különösen – visszaulva a szakmai sokszínűség képviselőjére – a pszichiátriai esetek kapcsán. Ugyanakkor azzal, hogy ezeken a településeken nincs hova, nincs kinek továbbküldeni a családokat, illetve a családok lehetőségei nem engedik meg sok esetben, hogy maguk utazzanak el a további segítő intézményekhez, szakemberekhez, így joggal adódik a kompetenciahatár versus ellátatlan családok dilemmája.

A „családsegítő családoknál” erős a hívás a terapeuta felé, hogy érzelmi támasza legyen a családnak, erőteljesebb a ráhagyatkozásuk, hiszen ezt szokták meg. Azonban a terapeuta kommunikációja, ami a terápiában folyik, modellt nyújthat a klienseknek a saját megküzdésekre, ebben azonban nagy a felelősség is.

III.2.2.4. Nehézségek, dilemmák, ha a családterapeuta a szervezet része

Különösen nehéz kérdés, ha a családterapeuta nem külsős szakember, hanem maga is a szociális rendszerben dolgozik. Ebben a helyzetben több problémával szembesülhetünk. Amennyiben a belső kolléga egyszerre végez szociális családsegítő és családterapeuta munkát is, akkor a családterápia indikálása és végig vitele gyakran ütközik egyéb szemléletekkel vagy prioritásokkal a több(let), nemegyszer ellentétes feladat mellett (támogatás, kontroll).

A családterápia meglehetősen autonóm szakma. A családterapeuták feladata, hogy klienseik érzelmi és kapcsolati fejlődése, érdekeinek védelme mellett köteleződjenek el. Amennyiben a terapeuta a családsegítő központ munkatársa, tehát a szervezet része, úgy esetenként komoly lojalitás-konfliktusba is kerülhet, ha választania szükséges a család vagy szervezet érdekeinek egyidejű támogatásában, amelyek esetenként ellentétesek is lehetnek. Ez egy újabb érvként szolgálhat annak körültekintő átgondolására, hogy külsős vagy belső munkatársakat szerencsésebb-e családterápiával megbízni. Egyszerre kint is és bent is lenni, nehezen összeegyeztethető szakmailag és etikai kérdéseket is felvethet.

Nyilván az is nehézség lehet, hogy az ilyen formában dolgozó terapeuta magához a klienshez való viszonyulása – a két rendszer már említett más szemléletéből adódóan – kettős lesz abból adódóan, hogy melyik feladatát végzi. Ez a kliens oldaláról a megnyílás, a feltárulkozás és bizalom szempontjából okozhat nehézséget. Mi az, amit elmondhat, mi az, amit már nem, ami miatt esetleg tovább kötelezhetik a rendszerben maradni, vagy akár hatósági eljárásokat kezdeményezni vele szemben. Ezt elkerülendő mindenképpen javasolt, hogy a szakember ne legyen ugyanannak a családnak egyszerre a családsegítője és családterapeutája is. Ez kis létszámmal működő, vidéki szolgálatoknál nehezen megoldható, ezért különösen körültekintően kell előkészülni a terapeuta szerep és a nem terapeuta szerep megfelelő

integrálására, s kifejleszteni a készséget a kongruens szerepváltásokra. Természetesen megvan a maga előnye annak, hogy családterápiás szemléletű kolléga dolgozik a családokkal, hiszen egy újfajta megközelítést, kibővült eszközrendszert hozhat a rendszerbe, közvetlen kollégáira is hatva. Azonban más, ha valaki családterápiás szemlélettel dolgozik családsegítőként, vagy családterápiát csinál a családsegítő rendszerben. S egy belső kolléga esetén ez a kettő összekeveredhet. Nem beszélve arról a súlyos helyzetről, ha ugyanazzal a családdal végez családsegítő munkát (például védelembé vételi javaslatot küld el), aztán később családterápiában dolgozik vele. Ez a helyzet messze kontraindukció! Amíg ki nem dolgozott ezek módszertana, keretei, úgy nehézséget okozhat ez a kettősség mind a kollégáknak, mind a klienseknek, mind magának a munkát végző segítőnek.

Egy másik probléma is felmerülhet, ha belső szakember végzi a családterápiát. A kolléga, aki korábban családsegítőként vagy esetmenedzserként dolgozott, most pedig a képzés elvégzésével terapeutaként jelenik meg, átrendezi a kompetenciaviszonyokat és a státuszokat a kollégák között, esetlegesen belső feszültséget okozva. Emellett fontos, hogy megfontoltan döntsünk arról, mikor kell a kollégáinkat meggyőzni a családterápia hasznosságáról, hogy az ne hasson provokációnak, rivalizációnak stb.

Összegzés

A családterápia az elmúlt hatvan évben folyamatos változás, s napjainkban is kihívás előtt áll. Mint a családsegítés egyik lehetséges eszköze sajátos szerkezeti és működésbeli jellegzetességgel bír. Nagyon sok és sokféle elméleti tudásanyagot halmozott fel, illetve a családsegítő „műfajakon” belül szinte az egyik legtöbb eszközt használó terápia céljai elérése érdekében (akciós és szimbolikus módszerek, ülések alatti- és közötti feladat adások). Alkalmazhatósága mind működési módjában, mind a hozott problémák tekintetében sokszínű, széleskörű.

A hagyományos (szociális) családsegítő eljárásokhoz képest számos egyéni specifikummal rendelkezik, melyek egyben a családterápia hatáselemeiként is számontartottak. Ennek körében olyan jellegzetességeket lehet kiemelni, mint „a családon belüli [...]” probléma közös családi ügyként való definiálása; segítségkérésre való törekvés; a segítség elfogadása; a család lélektani határainak [...] megnyitása; a családterapeuta beengedése a rendszerbe és ezzel egyfajta társadalmi nyilvánosság vállalása; a személyes, konstruktív és figyelemteljes kommunikációs mód [...]; a sokféle [...] rejtett és általános elem, a korrekatív emocionális élménytől az empátiás megértésig és annak visszatükrözéséig, az élmények és személyközi viszonyok kifejezésére tanult új nyelven, vagy a korrekatív visszajelentések új, és a befogadás képességéhez mért rendszerén át.”⁶²

A család- és gyermekjóléti rendszerbe bevitt családterápia most kezd kiformni, meg kell találnia a helyét. Az látható, hogy a klasszikus családterápia nem könnyen alkalmazható ebben a rendszerben, vagyis ki kell dolgozni a módszertanát és kereteit a fentebb leírt tapasztalatok dilemmái mentén. Talán ebben a helyzetben is igazolható az a sok követővel bíró családterápiás állítás, hogy a család találja ki magának azt az együttélési formát, amiben tud, amiben szeretne élni. Most a család- és gyermekjóléti rendszerében dolgozó családterapeutáknak, vagy általában véve a családvédelem és gyermekvédelem rendszerében (ide értve a családok átmeneti otthonában, a gyermekek átmeneti otthonában, a hajléktalan szállókban vagy addiktológiai

⁶² Buda: 2003, 29.

betegekkel foglalkozó intézményekben, vagy akár az idősgondozásban) dolgozóknak meg kell keresniük és találniuk azt a formát, amiben dolgozni tudnak, amiben minél hatékonyabban együtt tudnak működni a rendszer másik két szereplőjével, az intézményekkel és a kliensekkel. Lehet, hogy ez a forma nem a klasszikus terápiás keret között lesz, így a családterápia segítő rendszere egy újabb történelmi állomása, megújulása előtt áll(hat).

Irodalomjegyzék

- Barát Katalin – Demetrovics Zsolt: Családterápia és szerfüggőség, In: Demetrovics Zsolt (szerk.): *Az addiktológia alapjai III.* Budapest: ELTE-EÖTVÖS, 2009, 345–363.
- Barát Katalin: *Családterápia a mindennapi gyakorlatban*, 2016, Kézirat.
- Barnes, G. G.: *Család, terápia és gondozás*, Budapest, Animula, 2001, 8–9.
- Buda Béla: Az ember, a család és a terápia képe a családterápiában. Ígéreték, konstrukciók, illúziók, In: Koltai Mária (szerk.): *Család – pszichiátria – terápia*, Budapest, Medicina, 2003, 15–33.
- Buda Béla: *A házasság és a család mai problémái*, Kapocs 2, 2013, 2–13.
- Dallos, Robert – PROCTER, Harry: Családi életciklusok, In: Biró Sándor – Komlósi Piroska (szerk.): *Családterápiás olvasókönyv*, Budapest, Animula, 2001, 27–31.
- Dupcsik Csaba – Tóth Olga: Feminizmus helyett familizmus, *Demográfia* 4, 2008, 307–328.
- Goldenberg, Herbert – Goldenberg, Irene: *Áttekintés a családról I. kötet*. Budapest, Animula, 2008.
- Harcza István – Monostori Judit: Demográfiai folyamatok és a családformák pluralizációja Magyarországon, In: Kolosi Tamás – Tóth István György (szerk.): *Társadalmi riport 2014*, Budapest, TÁRKI, 2014, 83–109.
- Jenkins, Hugh: *A rendszer kezelése*, Budapest, Animula, 2008.
- Komlósi Piroska: A család támogató és károsító hatásai a családtagok lelki egészségére, In: Gerevich József (szerk.): *Közösségi mentálhigiéné*, Budapest, Animula, 1997, 13–35.
- Komlósi Piroska: Családterápiák, In: Feuer Mária (szerk.): *A családsegítés elmélete és gyakorlata*, Budapest, Akadémiai Kiadó, 2008, 25–33.
- Minuchin, Salvador: *Családok és családterápia*, Budapest, Animula, 2005.
- Sherman, Robert – Fredman, Normal: *Strukturális technikák pár- és családterápiában*, Budapest, Animula, 2007.
- Tóth Olga: Társadalmi integráció és család, In: Kovách Imre – Dupcsik Csaba – P. Tóth Tamás – Takács Judit (szerk.): *Társadalmi integráció a jelenkori Magyarországon*, Budapest, MTA Társadalomtudományi Kutatóközpont, 2012, 369–383.
- Túry Ferenc: Családterápiák, In: Szőnyi Gábor (szerk.): *A pszichoterápia tankönyve*, Budapest, Medicina, 2015, 388-404.
- Walrond-Skinner, Sue: Előszó, In: Barnes, G. G.: *Család, terápia és gondozás*, Budapest, Animula, 2001, 8–9.

Online források

Koltai Mária: A családterápiáról. (A Pszichoterápiás Tanács részére készített „A családterápiás protokoll” című írás alapján)

<http://www.csaladterapia.hu/csaladterapia#alk> (Letöltés ideje: 2017. 04. 20.)

Stang Tünde: Szociális munka családokkal

<http://szociologiaszak.uni-miskolc.hu/segedanyagok/szmcsal.pdf>, (Letöltés ideje: 2017. 04. 20.)

Telkes József: Családterápia.

szuszo.groupsite.com/uploads/files/x/000/003/957/csaladterapia.doc (Letöltés ideje: 2017. 04. 19.)

Jogszabályforrások

1997. évi XXXI. törvény a gyermekek védelméről és a gyámügyi igazgatásról

A gyermek: áldás

Vázlatos összefoglalás a témában adódó főbb teendőkről

Dr. Székely János¹

A család és a gyermekvállalás helyzete ma Magyarországon

Az első világháború idejéig évente több mint 250 000 gyermek született a mai trianoni határokon belül. Az 1940-60-as időszakban ez a szám már csak évi kb. 180 000 gyermek volt. Mára az **egy év alatt megszülető gyermekek száma kb. 90 000**. Az 1950-es években a házasságkötések száma évente kb. 100 000 volt, ma ez a szám kb. 40 000.

Magyarország népessége 1981 óta csökken. Akkor az ország lakossága kb. 10,7 M volt, ma kb. 9,8M. Ha ehhez hozzávesszük azt, hogy a '90-es években kb. 360 000 magyar érkezett Magyarországra Erdélyből, Délvidékről és Kárpátaljáról, akkor **a teljes fogyásunk** (a trianoni határokon belüli népesség teljes fogyása) **alig több mint 35 év alatt kb. 1,2 M volt!**

A születések számának csökkenését jelentős mértékben megfordította az abortusz tilalom (1953–56), az abortusz szigorítása (1973) és kis mértékben fékezte a GYES bevezetése (1967). A többi állami intézkedés (pl. GYED, GYET, CSAD) jelentős születésszámnövekedést nem ért el. Ez azt is jelzi, hogy a kérdést pusztán anyagi ösztönzőkkel nem lehet megoldani. A gyermekvállalás elsősorban nem pénz, hanem szív kérdése. Nagyanyáink, dédanyáink sokkal nehezebb anyagi körülmények között sokkal több gyermeket vállaltak.

A népességfogyás kritikus pillanatában vagyunk azért is, mert **a szülőképes női korosztály 8 éven belül 35%-kal fog csökkenni.**

A 2016-os Magyar Ifjúság Kutatás eredményei azt mutatják, hogy **míg 2000-ben a 15-29 évesek 22%-a volt házas, ma csak a 10%-uk.** Csak 24%-uk költözött el a szülői házból, 17%-uk jövedelme 0-35 000 Ft között van, 33%-uk tervezi, hogy egy ideig külföldön tanuljon, vagy dolgozzon, 16%-uk, hogy véglegesen külföldön éljen. Legfőbb szórakozási formáik az internet, a TV, a chat és a facebook (megelőzve a zenehallgatást, barátokat, sportot). Míg 2004-ben átlagosan 344 könyv volt egy fiatal háztartásában, addig ma ez a szám 172. A fiatalok 6%-a vallja magát vallásosnak az egyház tanítása szerint, és 43% mondja magát vallásosnak a maga módján. 29%-uk járt valamennyi időt iskolai hittanra.

A magyar lakosság kb. 24%-a él súlyos anyagi deprivációban (az EU 28 átlaga: 8 %).

Természetesen öröm a gyermekszületések számának kis növekedése és a házasságkötések számának jelentős növekedése az utóbbi néhány évben, és nagyon jó irányba mutat a CSOK bevezetése is, ezeknek a pozitív folyamatoknak a mértéke azonban még igen messze van attól, hogy a népességfogyást megállítsa.

¹ Dr. Székely János: katolikus püspök összefoglalója

Mindebből az tűnik ki, hogy **a jelenlegi trendet megfordítani nem könnyű, emberileg nézve szinte lehetetlennek látszik.** Ennek ellenére meg kell próbálnunk megtenni mindazt, ami lehetséges. Mit tehetnénk?

Cselekvési javaslatok

Family mainstreaming

Nagyon pozitív az a tény, hogy Magyarország alkotmánya a házasságot egy férfi és egy nő szeretetszövetségének tekinti, a házasságon, illetve a szülő gyermek kapcsolaton alapuló családot a társadalom legfontosabb építőkövének tartja, és a kormány intézkedései is sokféle módon igyekeznek segíteni a családokat. Ezt a jó tendenciát fontosnak tartjuk megerősíteni.

Mostantól minden törvényt, minden állami intézkedést meg kellene vizsgálni abból a szempontból, hogy a családokat, a házasságkötést, a gyermekvállalást segíti-e. Ha nem, módosítani kell az intézkedést.

Oktatás-nevelés

Jegyesoktatás mindenkinek

Minden házasságra készülő párnak legyen kötelező egy kb. 4 alkalmas házassági felkészítőn részt venni. Szabadon választhatják meg a párok, hogy állami felkészítésben, vagy valamelyik egyház által szervezett jegyesoktatásban kívánnak részesülni. Az oktatás fő témái között szerepeljen a kommunikáció, a konfliktusmegoldás, a tipikus férfi és női tulajdonságok, a gyermekvállalás és nevelés kérdése.

Családi életre nevelés az iskolában

A házasságok sikere nagymértékben lelki, szellemi tényezőkön múlik. Az iskola segítheti az érett, önzetlen, szeretetre képes személyiség kialakulását.

Az alap-, a közép- és a felsőfokú oktatásban is kapjon fontos helyet a családi életre nevelés. Helyezzenek hangsúlyt a kommunikációra, a konfliktusmegoldásra. A **zene, a tánc, a színjátszás** és más hasonló tevékenységek által is segítsék a fiatalok kapcsolatteremtési készségeinek kifejlődését.

Csökkentsék a fiatalok túlterheltségét, pl. azáltal, hogy az általános iskolában nem, vagy csak nagyon korlátozott mértékben adnak írásbeli **házi feladatot**, míg sokkal több kreatív tevékenységbe kellene bevonni őket.

Édesanyák segítése

Az édesanyák segítésének sok új formáját lehetne még bevezetni. Egyszeri **szülési támogatás** (esetleg 3–4. gyermeknél emelt összeggel); GYES-ről visszatérő **anyákat rész munkaidőben foglalkoztatók támogatása**; a vállalatok támogathassák a **TAO (társasági adó) keretéből a gyermekvállalást**; **munkahelyi bölcsőde és óvoda szintén a TAO keretből**; **nyári napközik**; **gyerekvigyázás** megszervezése – támogatása (pl. egyházaikon, civil szervezeteken keresztül); **főállású anyaság** lehetősége 3 gyermektől kezdve.

Fiatal házások segítése

Keltető lakások biztosítása igen alacsony lakbérrel, 5–6 évre, fiatal házásoknak.

Családközösségek támogatása

Támogatni kell minden olyan közösséget, ahol házaspárok és családok összefognak, hogy egymást emberileg, lelkileg és a gyakorlati problémák megoldásában is segítsék, támogassák.

Családbarát média

Támogatni kellene a családbarát filmek, műsorok sugárzását. Tiltani kell a kifejezetten destruktív, család ellenes tartalmakat. Készítsenek olyan – sokfajta adathordozón megtekinthető – műsorokat, melyek a családi életre nevelnek, annak szépségét és értékét bemutatják.

Kóser telefon és számítógép kifejlesztése és forgalmazása. Olyan eszközöket kellene a piacon megjelentetni, melyeken a fiatal nem tud destruktív tartalmakat (horror, pornográfia, erőszak stb.) nézni. Ne a szülőnek kelljen megpróbálnia védett közeget biztosítani a gyermekének olyan eszközök világában, melyekhez nem ért. Esetleg a szülő büntethető legyen, ha a gyermeke nem ilyen eszközöket birtokol.

Lépések egy olyan ország felé, ahol a kisgyermek életét a fogantatástól kezdve védjük

A bevezetőben láttuk, hogy a demográfiai trend megfordításában döntő szerepe van az abortusznak (ill. az abortusz korlátozásának).

Az állam fejezze ki világosan, hogy az abortuszt nem tekinti egy helyes, civilizált megoldásnak.

Ennek érdekében **a szülészetek harmadát-felét alakítsák át abortuszmentes, csak az életet szolgáló szülészetekké.**

A szülészetekhez vezető utakra tegyenek ki **plakátokat a gyerekekről**, a magzatról.

Az **abortusz előtti tanácsadásban** próbálják az édesanyát **lebeszélni** erről a döntéséről. **Mutassák meg neki a magzatát** egy szép, nagy felbontású képen. Hívják be a gyermek **édesapját is**, és ha ő szeretné a gyermeket felnevelni, akkor az anya döntését halasszák el 10 nappal. Beszéljenek neki az **örökbeadásról**, és ha erre nyitott, ismertessék meg őt olyan szülőkkel, akik örökbe fogadnák a gyermekét. Esetleg az állam anyagilag támogassa azt az anyát is, aki megszüli és örökbe adja a gyermekét.

Hátrányos helyzetűek, szegények

Magyarországon az újszülöttek egy igen jelentős része szegény családokba születik. Kiemelt figyelmet kell fordítani ezekre a családokra. A munkahelyteremtés és a minőségi oktatás biztosítása elengedhetetlenül fontos az ő számukra.

Sikeres szülő

Szilágyiné dr. Szemkeő Judit¹

Bevezető gondolatok

A címet provokációnak szántam, de egyúttal lehetőségnek is arra, hogy a szülői szerepek jelenlegi értelmezésének problémáját érzékeltessem. Ha megkérdezném a hallgatóságot, vagy akár egy baráti társaság tagjait, hogy kiket nevezhetünk sikeres szülőnek, bizonyára lennének, akik szerint azok a szülők sikeresek, akiknek a gyerekei versenyeken, tanulásban, munkában kiemelkedtek, esetleg olyan szülőkre gondolhattam, akik családjuk egészséges működése mellett társadalmilag elismert karrierükre is büszkék lehetnek. Az interneten a „sikeres szülő” szókapcsolatra keresve más mögöttes tartalmat nem fedezhetünk fel, mint amelyeket említettem. Mit jelent ez? Azt, hogy **a szülői tevékenység a mai társadalmi értékelés szerint háttértevékenység, amelynek értéke a társadalom „sikeres ember” felfogásának tükrében nem mérhető, nem is érzékelhető. A gyermekek vállalása, kisebb és nagyobb közösségért felelősséget vállaló emberré nevelése ma önmagában nem társadalmi elismerés forrása, sőt még az élet szerves részének sem tekinthető.**

Arra próbálok válaszokat keresni, hogy siker- és versenyorientált korunkban, amelyben nem a közösségek közös jövője, hanem a napi fogyasztás a fontos, hogyan állítsuk középpontba a szülői feladatok vállalását, hogyan jelölhetjük ki célként azokat, és hogyan növelhetjük a közös jövőnkönk kezükben tartó szülőpárok önbizalmát. Hogyan tehetjük világossá, hogy emberi életünk alapvető és elsődleges célja az, hogy földi életünket mások számára is hasznosan töltsük el, ugyanakkor boldogan, az apró örömeiket is érzékelve éljünk, és idősebb korunkban is érezzük, hogy nem önmagunkért élünk. Mit jelent ez? A közösséghez tartozás – akinek megadatik, a családi összetartozás, generációk összetartozásának – elsődlegességét, amelynek feltételeit hivatástudatból, vagy csak kötelezettségből, anyagi érdekek miatt végzett munkánk teszi lehetővé. A háttértevékenységünk tehát nem a családban, a szűkebb közösségünkben végzett munkánk, hanem a külső érdekek miatt előtérbe helyezett karrierépítés.

A „csak anya” minősítésről tudjuk, hogy az a nő, aki az életét a családjá megerősítése, gyermekei felnevelése és segítése érdekében éli, a társadalmi ranglétra aljára csúszik vissza, sajnálattal tekintenek rá, mint valami háztartási alkalmazottra. Tagadhatatlan, hogy egy nőnek, vagy férfinak a családjáért a családi kereteken belül végzett munkájával a GDP növelésében közvetlen szerepe nincs. Megjegyzem, egyesek számára az is probléma, hogy a boldog családban élő nők sem válásukkal, sem annak következményeivel (lakásigény) nem növelik a GDP-t. Arról kevesebb szó esik, hogy gyermekei révén emelt szintű fogyasztóként megjelenik a piacon, hiszen több ennivalót, ruhát, cipőt, játékot, könyvet és egyéb cikket vásárol, fogyasztóként megjelenik a lakáspiacon, igényli szakemberek munkáját óvodában, iskolában, az egészségügyi rendszerben, és így tovább.

¹ Szilágyiné Dr. Szemkeő Judit PhD., Fehér Kereszt Gyermekvédő Alapítvány kuratóriumi elnök

Korunkban minden területen a sikeres ember a példa. Beszélünk olyan sikeres gyerekekről, sikeres emberekről, akik átlag feletti eredményeket érnek el a tanulásban, sportban, művészeti tevékenységekben, versenyeken, továbbtanulásban, karrierben, kutatásban, vállalkozásban, de az egyéni boldogságot vagy boldogtalanságot hosszú távra meghatározó biztonságos családi háttér, a gyermekek tisztességes, felelősségteljes emberré nevelésének értéke – a csecsemőkort leszámítva – a virtuális világban folyó beszélgetésekben nem központi téma. Nincs közbeszéd arról, hogy a szülői hivatás siker forrása.

A magyar szakoktatási és felsőoktatási rendszer a gyermekneveléssel kapcsolatos tapasztalatokat egyáltalán nem értékeli, még gyakorlati tapasztalatként sem veszi figyelembe. A többgyermekes anyák nem kapnak arra lehetőséget, hogy előrehozott vizsgákat tehessenek olyan tantárgyakból (például csecsemőgondozás), amelyekhez tapasztalatot és tudást szereztek óralátogatás nélkül. Volt olyan levelezős hallgatóm, aki a gyermektelen pszichológus oktatóval saját tapasztalatai alapján a csecsemők fejlődésével kapcsolatban vitába keveredett, és ezért elégtelent kapott egy vizsgán. Nagy elismerés lenne, ha a gyermekes szülők óralátogatás nélkül, saját döntés alapján letehetnének vizsgákat gyermekgondozás és gyermeknevelés témakörében, és ennek hatására rövidebb idő alatt, a családtól kevesebb időt elrabolva szerezhetnének szakképesítést. Sokat segítene jó pedagógusok megtalálásában, ha a saját gyermekeiket nevelő mérnökök, közgazdászok a jelenleginél könnyebben kaphatnának pedagógus diplomát. Kidolgozható lenne, hogyan lehet gyakorlatként elismerni a szakképzettség megszerzéséhez a saját gyermekek nevelése során szerzett tapasztalatokat. Ez nem a pedagógiai szakmai tudás leértékelése, hanem a szülői tudás elismerése lenne. (Magyarországon hasonló megoldásokra volt példa a XX. század első felében, erről dokumentummal is rendelkezem.)

Kik azok a nők, akiket ma mintaképpként mutatnak be az emlékezések, akikről iskolai tananyag részeként hallanak a fiatalok? Művészek, orvosi, mérnöki diplomát szerzett, esetleg sportban, politikában, esetleg leszakadók segítségével, vagy vállalkozások vezetésében tevékenykedő nők, akik sikerének elismerésében – ha egyáltalán említésre kerülnek gyermekei – a szülői feladatok ellátása legfeljebb azzal a megjegyzéssel szerepel, hogy **annak ellenére ért el sikereket, hogy gyermekeket nevelt. A közbeszédben az egyéni siker potenciális gátjaként szerepel a gyermekvállalás.** Az apák vonatkozásában sem jobb a helyzet! Mit tudunk a sikeres férfiakról, mint apákról? Lényegében semmit. A szülői sikeresség és az egyéni sikeres élet egyre inkább szétválik az értékelésekben. **Hogyan várhatnánk el fiataljainktól, hogy az eléjük állított külső sikerminták helyett a sikeresség gátjaként bemutatott szülői szerepet válasszák? Valljuk be, hogy a húszas éveikben járó fiatalokat a saját szüleik is többnyire lebeszéli a családalapításról, gyermekvállalásról. Előbb tanulj, szerezz szakmát, diplomát, indulj el a szakmai karrier útján! – hangzik el többnyire a tanács.**

Céлом annak bemutatása, hogy **hosszú távon azok a sikeres emberek, akik a szülői hivatás vállalásával a jövő urai!** Az emberiség jövője a következő generációk erkölcsi állapotától függ. Ha többségében felelősségteljes, másokra, az utódokra is figyelő, szorgalmas és tisztességes emberekből áll, vezetőnek is ilyen embereket választanak. A jövő élhetősége a szülői feladatokat ma vállaló emberek hivatástudatától és céljaitól függ. Egy közösség tagjait a **közös kultúra, a közös nyelv, a közös múlt-tudat, a közös hit** és a közös létezni akarás² – az utódok közössége – kapcsolja össze. A szülői feladatok vállalása nem öncél. Minden közösségnek

² Tönnies, Ferdinand: *Gemeinschaft und Gesellschaft* (1887). Leipzig, 1935, 86., In Höffner, J: *Christliche Gesellschaftslehre*, Köln, Verlag Butzon&Becker, Kevelaer, 1997, 86.

kiemelten értékelnie kellene azt a tevékenységet, amellyel a szülői hivatást vállaló tagjai a közös jövőt biztosítják. Célul kellene kitűznünk, hogy a fiatalok meglássák a szülői feladatvállalásban az egyéni siker lehetőségét. **Dolgozatommal a szülői hivatás leértékelődéséhez vezető okok feltárásához és a megoldás lehetőségének megalapozásához kívánok hozzájárulni.**

A szülői szerepek értékének háttérbe szorulására kutatások és hétköznapi megfigyelések egyaránt utalnak. Azt tapasztaljuk, hogy a tudományban, a munkahelyeken és a politikában a gyermektelenség a siker egyik fontos kritériumává kezd válni. Miért veszélyes ez a tendencia? Két okot emelek ki. A gyermektelen vezetők nagy része számára javaslatainak, döntéseinek következményei nem válnak személyes problémává (unokák, dédunokák veszélyeztetettsége), ez leszűkíti a kutatók, vezetők felelősségérzetét a saját részterületükre. **A közvéleményre döntő befolyást gyakorló gyermektelen személyek sikerességének hangsúlyozása hatására a gyermekvállalás a karrier rangsorának végére kerül.** A szakmák rangsorát és az ifjúságkutatásokban a fiatalok által megadott értéksorrendeket elemezve kimutatható, hogy nem szerepel, hogy bárki elsődlegesen sikeres anya vagy apa szeretne lennie. Ez elsődlegesen a kutatói értékrendet mutatja, mivel az értékelések a felmérésekben feltett kérdésekre adott válaszokra alapozódnak. Napi aktualitással teszi fel a karrier kontra gyermekvállalás kérdést Kovács Tibor,³ és egy nagyon fontos kérdésre, egyúttal veszélyre világít rá. Arra, hogy a gyermektelen vezetők jövőképe kevésbé tartalmazza az emberi tényezők figyelembevételét, hiszen személyükben érzelmileg nem kapcsolódnak a gyerekek, unokák generációjához. Állítja, hogy „a gyerektelen nők versenyhelyezete a karrier tekintetében összehasonlíthatatlan a gyerekes anyukákéval, de már a gyerekes férfiakén is több tekintetben túlsz.” Tudományos vizsgálatok eredményét e vonatkozásban nem ismerem, de a gyakorlati tapasztalat az állítást igazolja.

A család, a szülői hivatás értékelésének vázlatos történeti áttekintése

Bourdieu felhívja a figyelmet arra,⁴ hogy **a család a gazdasági, kulturális és társadalmi tőke újratermelésének legfontosabb eszköze.** A történelmi áttekintést e feladatok szempontjából vizsgálom. Hogyan lehetnek sikeresek a szülők a gazdasági (vagyonra alapozott), kulturális (anyanyelvtől az erkölcsi elvárásokon keresztül a közös asztalig, azaz az étkezési kultúráig) és társadalmi (kapcsolati) tőke újratermelésében, pontosabban **újratermelésében**⁵ gyermekeiken keresztül? A szülői szerepet a válasz megfogalmazása érdekében a család fogalmához kapcsoljuk, és a fent felsorolt feladatok vonatkozásában elemezzük annak ellenére, hogy az apa és anya nem feltétlenül tagja ugyanannak a családnak.

Miért tartom szükségesnek, hogy a szülői szerepek alakulását történelmi távlatokban is áttekintsem? Azért, mert a szülői szerepek háttérbe szorulásának külső okait kutatom. A családban élés, a szülői hivatás betöltése soha nem volt felhőtlen boldogság mindenki számára, mégis a család, a gyermeknevelés az egyén és a társadalmi élet középpontjában állt, az egyéni sikerekkel szervesen összekapcsolódott. A változás okait elemezve és értékelve a mai helyzet alapján, a részletesebb történelmi elemzésekből kiderül, hogy **a szülői hivatás fontos elemeinek értéke, tartalma megváltozott.** Néhány kiemelt okra világítok rá.

³ a Magyar Hírlap 2017.05.16. számában

⁴ Bourdieu, Pierre: Vagyon struktúrák és reprodukciós stratégiák, In: Meleg Csilla (szerk.): *Iskola és társadalom*, Pécs, 2006, 73–87.

⁵ Kodály Zoltán: *Visszatekintés I–II.*, In: Bónis Ferenc (szerk.) Budapest, Zeneműkiadó Vállalat, 1974.

- Az egyén ma biztonságban, sőt jólétben élhet családdhoz vagy más zárt közösséghez (például szerzetesi közösség) tartozás nélkül.
- A gazdasági tőke jelentősége átalakult, a kulturális tőke a tudásalapú társadalomban statisztikailag jelentősebb a gazdasági helyzet szempontjából, mint az örökölhető családi gazdasági vagyon.
- A transzcendens világnézet általánossága megszűnt, a halál utáni emlékezetmegőrzés utódok nélkül is látszólag lehetséges technikai eszközökkel.
- A kulturális tőke az oktatási rendszerben és a munkahelyeken megszerezhető tudásanyagra épül, a családok belső kultúrája, erkölcsi ereje látszólag – párhuzamosan a szülői hivatás értékvesztésével – elvesztette jelentőségét.
- A hagyományos erkölcsi szabályok háttérbe szorulásával a magány rövidtávú együttélési kapcsolatokkal elhomályosítható.

A mai helyzet jellemzőinek alakulása történelmi távlatokban

Az egyén életlehetősége szervesen kapcsolódik közössége életéhez. Az őskori család legfontosabb vonása a közösségi létforma megélésével az életlehetőségek biztosítása volt. Jellemzője a személyesség. Egyedül, társak nélkül a nomád életmód idején esélye sem volt senkinek az életben maradásra. Az őskortól közvetlenül, példakövetéssel átvett tudás, a szűkös eszközkészlet jelentette az elérhető javak megszerzését, elfogyasztását és esetleges továbbadását. Az utódok vállalása és felnevelése pedig elsősorban a biológia kérdése volt. Az alapvető életszükségletek ellátása – a gazdasági funkció – megkívánta a munkamegosztást. A gyermekek nevelése példakövetéssel a hagyományok, a megszerzett tudás továbbadását tette lehetővé. A munkamegosztás együtt járt a nemi szerepek elkülönülésével, a nemi identitás erősödésével. **A szülői életforma, a családi közösség jelentette az egyén életben maradási lehetőségét, ugyanakkor az egyén életét szakrális távlatokba is helyezte** (halotti szertartások, ősök tisztelete). A szülői sikerek szervesen összekapcsolódtak a való élet minden területével és a közösségek transzcendentális világszemléletével. A dél-ausztráliai bennszülötteknél figyelték meg, hogy az egészen kisfiúk már elkísérték apjukat a zsákmányszerző útra. Az Orinoco partján élő indiánok két-három éves fiúknak apró íjakat készítettek a hozzávaló nyilakkal. A gyerekek ezekkel az ártalmatlan, de élethű játékszerekkel először a ház körül élő állatokra: kutyákra, tyúkokra „vadásztak”. Az Indiai-óceánon levő Andman-szigetek lakói öt-hat éves gyerekeknek játékiját és – nyilakat adtak, sőt néha játékkenuit is. Így segítették elő a felnőttkori foglalatosságok játékszerű gyakorlását.⁶

Az **őszövségi család- és szülőkép** azt mutatja, hogy az Őszövség népe a sikeres egyéni élet alapjának a sikeres családi életet tekintette. A felfogás vallási gyökerű, a szülői szerep lényegét a transzcendentális felfogás adja. „A család a zsidó társadalom magja és vallási életének központja. Ha az otthon erős, ha őrzi a zsidó értékeket, ha ép és stabil, akkor az egész zsidó élet és összes intézménye – a vallásiak, nevelésiek, szociálisak és a többiek is – eleven és élő. Ha pedig az otthon gyenge: érzelmekben sivár, erkölcsileg instabil, szellemileg tunya, akkor minden más ezt a gyengeséget tükrözi. Ezért a zsidó vallási törvénytár tekintélyes részét a családra vonatkozó törvények teszik ki.” „[...] férj és feleség közötti stabil, nyugodt, harmonikus és kielégítő családi kapcsolat kialakításának receptjét. Receptet adnak, amelynek segítségével a szexuális viszony kiemelkedik az állati sorból, és egy magasabb szintű szellemi

⁶ Pukánszky Béla – Németh András: *Neveléstörténet*, Budapest, Nemzeti Tankönyvkiadó, 1994.

alapra helyezkedik.⁷ Az Ószövetség népe a szülői szerep vállalását nagyon fontosnak tartotta, a házaspárok mindent megtettek annak érdekében, hogy legyen gyermekük, **a gyermek nem vállalása az isteni parancsolat teljesítésének megtagadását jelentette. A nő társadalmi megbecsülésének is alapjaként említődik az anyai hivatás sikeres betöltése, az apai hivatás a férfiak számára is kiemelten fontos volt.** Akinek nincs felesége, nem tekinthető egész embernek. „A bölcsek véleménye szerint az asszony teszi az embert emberré. A Biblia tanítása, amely szerint Éva Ádám segítőtársául teremtett, nyomot hagyott gondolkodásunkon. Nincs férfi nő nélkül, sem asszony férj nélkül, egyikük sem lehet Isten nélkül.”⁸ Az Ószövetség szerint tehát az egyén sikerességét szülői hivatásának sikere alapozta meg, és tette szakrálisan is elismertté a szülői hivatás vállalását.

Az ókori görög és római birodalmak fénykora idején is nagy jelentősége és elismertsége volt a szülői, kiemelten az anyai hivatásnak. „Az ókori Athénben a gyermek első hét évét a családi ház védettségében, lehetőleg – minden rossznak tekintett külső hatástól – védve élte meg a gyermek. Az első évek fontosságára, a szülők felelősségére sok ókori gondolkozó hívta fel a figyelmet. Az a nagy erkölcsi és természeti törvény, mely a gyermek sorsát szülőjéhez köti, a görögökben is mindenkor oly érdeklődést keltett a nevelés iránt, hogy majdnem mindegyik nagy írójuk hosszabb-rövidebb kitérésekben a gyermeknevelést is érinti, említi. Arisztotelész szerint „éberül őrködjünk, hogy a kis gyermekek semmi olyast ne lássanak, és ne halljanak, ami szabad emberhez nem méltó, illetlen, rút.”⁹ Az ókori görögök a kisgyermekek nevelését fontosnak ismerték el, és a gyermeknevelés fontosságának elismerése tekintélyt adott az anyáknak, akikre bízva nevelkedtek a fiúgyermekek is 6–7 éves korukig. Az ókori társadalmak a gyermeknevelés kezdeti szakaszának fontosságát elismerve jutottak a női szerepek és családi életvilágok fontosságának elismerésére.”¹⁰ A fiúk nevelése 7 éves kortól az apák feladata, a lányokat a családban az anya mintája nevelte. Az apafiú kapcsolat a nevelés hatására mind a gazdasági, mind a kulturális és társadalmi tőke újrateremtését is jelentette. Sikeres szülői szerep tehát közvetlenül mind gazdasági, mind társadalmi, kulturális minősítést is jelentett a társadalomban. Az emberképet már kevésbé uralja a transzcendentális világkép, de a morális szempontokat fontosnak tartja.

A gazdasági tőke (vagyon), társadalmi tőke (kapcsolatokon alapuló hatalom) felhalmozása családban és generációk egymásra épülésével lehetséges.

A hanyatlás századai a transzcendens értelmezés háttérbe szorulásával az utódokért vállalt felelősség csökkenését hozták. A szülők számára még a gyermekgyilkosság is hivatalosan engedélyezett volt (nem kívánt gyermekek) egészen Kr. u. 376-ig.

A középkor családi életéről, középkori szülői szerepekről elsősorban a királyi, főúri családok élete alapján olvashatunk tudományos igényű feldolgozásokat. G. Duby több könyvben¹¹ mutatja be a nők középkorban betöltött szerepét, és azt, hogy a gazdasági és társadalmi-kapcsolati tőke megőrzése, továbbadása, bővítése mennyire fontos célja volt a házasságoknak. Fontos észrevennünk, hogy **a középkorban a gondolkodás középpontjában a dinasztia érdeke, és nem az egyén érdeke állt.** A királyi családok házasságkötésének fontosságáról az iskolai történelemtanulás során is mindenki kap némi ismeretet. A főúri, főleg

⁷ <http://zsido.com/fejezetek/a-csaladi-elet-a-boldogsag-kulcsa-12/>

⁸ Gen. Rábbá 8:9.

⁹ Fináczy Ernő: *Az ókori nevelés története*, Budapest, Könyvértékesítő Vállalat, 1984, 163.)

¹⁰ Szemkeő Judit: *Életvilágok és nevelés* 2008 PhD DE

¹¹ Lásd pl. Duby, Georges: *A nő a középkorban*, Budapest, Faktum Corvina, 2000.

királyi házasság a népek közti viszony alakulását is nagymértékben befolyásolta. A transzcendentális világnézet a kereszténység erősödésével egyre fontosabbá vált. **A szülők gyermekeiket a dinasztia gazdasági, kulturális és társadalmi kapcsolati céljaik elérésének eszközeként kezelték, az uralkodó családok szakrális elismerése a szülői szerepekben a transzcendentális jelleget erősítette.** A kortársak véleménye szerint sikeres szülők azok voltak, akik a saját családjuk, a dinasztia számára a gazdasági és társadalmi tőke növekedését tudták biztosítani. Az egyén sikeréről a „sikeres szülő” minősítés tehát a középkorban nem volt leválasztható. A föld, a tulajdon (gazdasági tőke) a középkorban kiemelt jelentőségű volt minden társadalmi csoportban. Az öröklés, a gyerekek sorsa, jövője szorosan összekapcsolódott a vagyonnal és a társadalmi – beleértve az Egyházhoz fűződő – kapcsolatokkal (társadalmi tőke). A házasságban a nő megbecsülésre a fiain keresztül számíthatott. **A házasságban élő nő helyzete éppen gyermekei elismerése és jövőbeli feladatai miatt különbözött a főúri udvarokban megtúrt „ágyas” kapcsolatoktól.** Francia területen a XI. században „A törvényes házastársak között általános volt a nők fölénye. A férfiasságukra mégoly büszke harcosok [...] kitüntető figyelemben részesítették nagyanyáikat, dédanyáikat, ezeket a jó hitvestársakat, akik [...] nagyban hozzájárultak családjuk dicsőségéhez.”¹²

A szülő-gyermek kapcsolatot egyrészt a dinasztia gazdasági érdekei szerint alakították, másrészt misztikus jelentőségűnek tartották. Érdekes képet ad egy előkelő hölgy – a Frank Királyság egyik legmagasabb rangú méltóságának a felesége, Dhuoda – kézikönyve, amelyet Kr. u. 841–843 között írt a fiának. Az anya Isten és az apa tisztelete mellett az ősök tiszteletét, az ősökért mondott imát emeli ki, mint legfontosabb feladatot.¹³ Ugyanakkor a birtokok védelmében hosszú ideig (Duby szerint a XI. századig ez volt Frankhonban a jellemző) a családokban a fiúgyermekek közül csak a legidősebb köthetett házasságot, sok gyerek ágyasoktól született az udvari szerelem gyümölcseként.

A középkori dokumentumok, emlékek nagy része elsősorban a nemesi származású szülők helyzetéről ad képet, de vannak utalások az egyszerű emberek családi életére is. Az egyszerű családok is fontosnak tartották, hogy örökösük – különösen fiúörökös – legyen. Az elit szűk rétegétől eltekintve a gyermek nem pusztán örököst, hanem egyúttal segítséget, munkaerőt is jelentett, ez motiváció volt, a gazdasági tőke szempontjából érv a gyermek felnevelése mellett. Ha a gyermeket szolgálatba állították, akkor pedig mai szemmel nézve inkább bevételi forrássá vált, mintsem, hogy kiadásnövelő tényező lett volna, és egyszerre növelte a gazdasági és társadalmi tőkét, és visszatérve közösségébe, hozta a megszerzett tudást, és növelte a kulturális tőkét. A gyermek bizonyos értelemben életbiztosítás is volt, ugyanis az idősek eltartásának feladatát nyugdíjrendszer híján minden család maga látta el, pontosabban a következő generáció feladata volt az, hogy az idősekről gondoskodjon. Ha tehát valaki nem tudta felnevelni a később róla gondoskodó utódokat, akkor sanyarú öregkornak nézett elébe, azaz a szülői feladatok ellátása közvetlen és jövőbe mutató eredménnyel járt. **Sikertelennek a középkorban azokat az embereket tartották, akik nem tudtak családjukban egészséges gyermekeket felnevelni.** Gyakori jelenség volt, hogy egy gyermeket korábban meghalt testvére nevére kereszteltek. A halotti kultusz, az ősök emlékeztetének megtartása nagyon fontos feladat és cél volt, az ősökre pedig jellemzően csak saját utódai emlékeznek. Nem hagyhatjuk szó nélkül az elhagyott gyerekek tömegeit. A gyermekgyilkosság tiltásának hatására nagyon megnőtt a kivetett, elhagyott gyerekek száma, és a sorra nyíló menhelyek megteltek a kivetett

¹² Duby 1995: 131.

¹³ Duby 1995.

gyerekekkel. Szerzetesrendek – elhivatott nők, férjet nem talált, vagy a szülők által kijelölt férjet el nem fogadó nők, özvegyasszonyok – nevelték szüleik helyett a gyerekeket, akik döntő többsége lánygyermek volt.

A gyermek jelentősége túlmutat a családon, közösségi tényezővé válik, az ipari forradalom hatására a nő is munkaerőforrást jelent, azaz nem csak a családi gazdasági tőke gyarapításában van szerepe.

A gyermeknevelésről, a szülők lehetőségeiről és helyzetéről elsősorban a neveléstörténeti kutatások alapján tájékozódtam. **A XVII. században** a szülői szerepek lényegéről **Comenius**, a szinte egész Európát bejárta vezető nevelési elveiből következtethetünk vissza. „Az emberformálás ideje a gyermeki kor, mikor test és lélek még hajlítható. *A nevelés voltaképpen a szülők feladata, de mivel nem minden szülő képes reá, szükségesek az iskolák.* Mindenképpen ajánlatosabb a gyermeket, ha ideje elérkezik, nagyobb közösségben nevelni, mert mások példája és a belőle eredő ösztönzés biztosítja legjobban a sikert. Erre utal a nagy természet is, ahol minden csoportosan s nem egyenként fordul elő: a fák az erdőben, a füvek a mezőn, a halak a vízben, az ércek a föld gyomrában.” A nevelés célját Comenius elsődlegesen transzcendensnek látja. Véleménye szerint mivel a földi élet csak átmenet az örök élethez, a nevelés sem lehet más, mint előkészület erre az örök életre. Ehhez az előkészülethez három szükséges: **tanultság, erkölcsösség és vallásosság**. Minden egyéb csak járulék és dísz. Ki tehát a sikeres szülő a XVII. században Comenius véleménye szerint? Aki gyermeke számára megadja a tanulás és a vallásossá válás lehetőségét, aki az erkölcsi elvárásoknak megfelelően él, és példamutatásával gyermeke számára is természetessé teszi, hogy az erkölcsi szabályok (nevezhetjük társadalmi és kulturális tőkének) betartása a boldog élet forrása.

Fáy András a XIX. század közepén a szülők nevelésben és oktatásban betöltött szerepéről írt könyvében arról tesz bizonyosságot, hogy a szülői feladatok és szülői kötelezettségek teljesítése során megtapasztalt hibák már 160 évvel ezelőtt is a maihoz hasonlóak voltak. A szülőknél írt nevelési könyvecskéjében¹⁴ az apák és anyák kötelezettségeiről és viselkedéséről egyaránt ír. Sikeresnek azokat a szülőket tartja, akik a józan ész szabályait tekintik elsődlegesnek, akik nem adósodnak el (gazdasági tőke), felelősen – a házasságkötéskor vállalt felelősségüket szem előtt tartva – nevelik a gyermekeiket, és akik gyermekeik érdeklődését, képességeit felismerve figyelembe veszik gyermekeik érdekeit, és nem kívánják a saját vágyaikat a gyermekeiken keresztül megvalósítani (nem uralkodnak gyermekeik vágyai felett).

A gyermekek – mint a dinasztikus vágyak beteljesülésének eszközei – az angol ipari forradalom utáni időkben már nem jelentik azt a sikerességet, amelyet a dinasztikus elveket valló korábbi időszakban a „jó házasság” jelentett. A XIX. századtól a szülői szerep értékelése egyre inkább összefonódik a nők helyzetének értékelésével. Az ipari fejlődés egyre több női munkást igényel, a női munkavállalók anyai feladatainak ellátása a gazdasági élet meghatározó szereplői számára nehézséget jelentenek. A történetírás egyre inkább a női esélyegyenlőség helyzetét vizsgálja a nők családban betöltött szerepe helyett. Elgondolkodtató, hogy az esélyegyenlőségért szervezett tüntetéseken kezdettől fogva gyakran fizetett tüntetők vettek részt. Ki fizette őket, miért? Valóban lényeges változás történt, ha valaki a „házastársi, családanyai rabszolgaságból” a bérabszolgaság önállóságát választotta? – teszi fel több elemző a kérdést. Az erős nagycsalád képes egységesen fellépni az egyén kiszolgáltatottságával

¹⁴ Fáy András: *Legegyszerűbb, természet- és tapasztalathűbb, s gyakorlatibb nevelési rendszer szülőknek és nevelőknek*, Budapest, 1855.

szemben, ezért a tőketulajdonosok számára ellenfél, lényegében ezt fejt ki Durkheim. A XIX. század végén Durkheim a közösségek szempontjából vizsgálta a családokat. Nem csak a család nagyságáról beszélt (az anyagi sűrűségről), hanem a családi életben kialakuló kapcsolatháló sűrűségéről, azaz a morális vagy dinamikus sűrűségről is, amely Durkheim szemében egyúttal nagyobb vitalitást is jelentett, minthogy a vitalitás nem más, mint a társas érintkezések gyakorisága. „A kollektív érzelmek azért jelentenek külön energiát, mert az erő, amellyel ezek az érzelmek egy-egy egyéni tudatban jelentkeznek, visszatükröződik valamennyi többi tudatban is, és megfordítva. Következésképpen az, hogy ezek az érzelmek milyen intenzitásúak, attól függ, hogy hány egyéni tudat éli át őket közösen. Ezért van az, hogy minél nagyobb egy tömeg, annál könnyebben válhatnak hevéssé a benne felszabaduló szenvedélyek. Ily módon **egy kis létszámú családban nem lehetnek túlságosan intenzívek a közös érzelmek, emlékek; mert nincs elég tudat, amelyekben tovább éljenek, s amely, bennük osztozva, megerősítené őket.** Nem alakulhatnak ki [...] erős tradíciók [...] Emellett a kis családok szükségképpen rövid életűek; és bizonyos tartam nélkül nem lehetséges erős szövődékű társadalom.”¹⁵ Durkheim ugyanarra a következtetésre jut, mint később Bourdieu. Szerinte a családi kapcsolatok időigényesek, szükséges a személyes idő, amelyet a családtagok egymásnak biztosítanak, és munkássága elején Durkheim a nagycsalád mellett érvel.

Érdeemes felfigyelni arra, hogy a XX. század második felétől több szociológus állította, hogy a sokgyermekes családokban az intelligenciamutató erősen csökken, tehát a sokgyermekes családok támogatása ellen érvelt. Miért? Erre talán a legegyszerűbb választ Tringer László írásában találjuk meg.¹⁶ Tringer László figyelmeztet arra, hogy a fogyasztói társadalom lényege az egyének befolyásolása. Akinek nincs erős kapaszkodója, nincs erős családi háttere, könnyebben hisz a reklámoknak. Jobb híján elhiszi, hogy boldogtalanságát valami megvásárlásával, elfogyasztásával boldogságra cserélheti. A család tehát a fogyasztói társadalmak haszonélvezőinek útjában áll!

Nevelés a családban

A családon belüli nevelés kérdéseit szociológusok, pedagógusok, teológusok, és egyéb tudományterületek képviselői más-más szempontból tárgyalják. A családról készített tudományos elemzések nagy része a család társadalmi szerepének változását mutatja be. A családi és intézményi nevelés kapcsolata tudományos és politikai viták tárgya. A családpolitika és oktatáspolitikai összehangolása nélkül nehéz lenne a szülői hivatás értékét a mai sikerlista élére emelni.

A XX. század első felében a klebelsbergi oktatáspolitikai a szaktárgyakba integrálta az erkölcsi nevelés kapcsolódó kérdéseit. A kisgyermekes olvasókönyvnek lapjairól Móra Ferenc kedves történetei a szülői hivatás fontosságát, szépségét mutatták be. A szöveges számtanfeladatok a mindennapi életből vett példák voltak, élethelyzetek szerint tematizálva, egy-egy erkölcsi tanításra épülve. A módszertani útmutatók felhívták a figyelmet arra, hogy ha nem csak arról beszélünk egy fizika órán, hogy milyen természettudományi törvények vannak, hogy milyen technológiával tudjuk azokat az emberek kényelmének szolgálatába állítani, hanem arról is, hogy mekkora felelőssége van azoknak, akik kutatással, vezetéssel foglalkoznak, milyen erkölcsi nevelés nyújthat közösségeinknek biztonságot, akkor az erkölcsi

¹⁵ Durkheim, Emile: *Nevelés és szociológia*, Budapest, Tankönyvkiadó, 1967.

¹⁶ Tringer László: *A család szerepe és a lelki egészség*, Vigili, 2000. 8. sz. 591–600.

és szaktárgyi nevelés hatékonyabb. Ez a felfogás ma hatványozottabban fontos lenne! Ha nemcsak a szaktárgyi tudással rendelkező emberek értenék meg, hogy ha nem engedik ki a kezükből azok nevelését, akiknek a felhalmozott technikai tudás – például robotok programozása – hatalmas lehetőségeket ad mások segítésére, ugyanakkor erkölcsi kapaszkodók nélkül a pusztításra. Állításom alátámasztására mellékelek írásomhoz egy 1863-ban megjelent cikkrészletet, amely egy német szabadelvű politikus parlamenti felszólalásának összefoglalója. Jelezte, hogy a szaktudás központba állításával, a hagyományos keresztény értékek iskolákból történő kiszorításával válhatnak a hatalom birtokosai a lelkek felett is úrrá, és ezzel a világ uraivá. A felszólalás igazolása az elmúlt 150 évben a gyakorlatban is megtörtént.

Bizonyított tény, hogy a gyermekek a saját családi életviláguk szűrőjén keresztül értelmezik a világot, így az iskolai nevelést és oktatást is.¹⁷ A családi életvilág szűrője lassan változtatható, de befolyásolható. Ha a családpolitika célja, hogy a szülői szerepek vállalására büszkén és felelősségteljesen vállalkozzanak a fiatalok, akkor lehetőséget kellene kapnia a családszociológusoknak, pszichológusoknak és más, családokkal foglalkozó szakembereknek arra, hogy legalább szakmai felügyeletet gyakorolhassanak a tankönyvek felett.

A nevelés családszociológiai megközelítése

Érzelmi nevelés a családban. A családi érzelmi nevelés alapja a szeretet, amely a szülőt gyermekéhez köti, amely kialakítja benne a kötődéseket, amelyre épül a biztonságérzete, érzelmi fejlődése. A kötődést, a család, az anya-gyermek kapcsolat fontosságát egyre több tudományos vizsgálat erősíti meg. Az anyaméhen belüli fejlődés – a leginkább rejtett kultúraátadási időszak – jelentőségét egyre több kutató tartja kiemelt fontosságúnak. A családi élet fontosságát alátámasztó tudományos és népszerűsítő irodalom egyaránt felhívja a figyelmet a méhen belüli fejlődési időszak jelentőségére. Kodály Zoltán gyakran idézett kijelentése – amely szerint a zenei nevelés a születés előtt 9 hónappal kezdődik¹⁸ – széles körben ismert. Kodály tapasztalatra alapozott kijelentését sok kutatás, személyes vallomás erősíti meg, ezzel az életfejlődési szakasszal kapcsolatban a legerősebb a szakmai viták ideológiai és vallási háttere. A személyiségfejlődési elméletek elemzése nem része a kutatásunknak, az életvilágokra jellemző érzelmi összetartó erő jelentősége miatt utaltunk a kutatásokra.

A kötődést a szakirodalom leggyakrabban az anya-gyermek kapcsolat vonatkozásában elemzi, de vannak kutatók, akik vizsgálják az általánosabb szociális kötődési hálót – szeretetkapcsolatot – is. A kétféle kötődésre az elsődleges és másodlagos kötődés kifejezés használatos. Ha a személyiséget komponensrendszerként elemezzük, a kötődést mint öröklött komponenset vizsgálhatjuk.¹⁹ A kötődési hajlam elemei öröklött szociális felismerő mechanizmusok. A kötődési hajlam vizsgálata főleg állatkísérletek alapján történik. A csecsemőotthonokban nevelkedett emberek életútjának vizsgálata képet ad az emberi kötődés hiányának következményeiről. Tudományos elemzésekre e területen még kevésbé építhet a pedagógia, annak ellenére, hogy a gyermekvédelmi szakemberek munkaköri kötelességként is készítenek részletes feljegyzéseket, amelyek a személyes életutak pedagógiai értékű elemzéséhez alapot adnak.

¹⁷ Habermas, J.: Rendszer és életvilág, In: Felkai Gábor – Némedi Dénes – Somlai Péter (szerk.): *Szociológiai irányzatok a XX. században*, Budapest, Új Mandátum, 2000, 498–568.

¹⁸ Kodály: 1974.

¹⁹ Nagy József: *A XXI. század és nevelés*, Budapest, Osiris, 2000.

A szülői kötődés jellemzője az egyoldalúság, s részben ez az egyoldalúság a családon belüli gyermeki kötődések biztonságának az alapja. A gyermeki kötődésnek jól ismert időszakai vannak. A kezdeti feltétlen bizalom (ha kialakul) után a lázadási, önállósodási időszak következik. Kamaszkorban a gyermeki kötődés a legszorosabb kapcsolatok esetén is változik, kölcsönössé fejlődhet. A gyakorlat azt igazolja, hogy ehhez a gyereket „egyenrangúvá” kell tenni, azaz önállóságot kell elvárni tőle, és bizalmi viszonyon alapuló önállóságot kell neki adni. „Te vagy az íj, ő a nyílvevő!” – ősi arab mondás, amelynek lényege a szülő részéről a **jó elengedés fontossága. Ez ma hiánycikk**, ugyanis az önállóságra nevelés nem a gyerek, a fiatal kezének korai elengedése, még kevésbé a gyermek feltétel nélküli kiszolgálása. A családok és egyházi közösségek jelentőségére utalnak azok a vizsgálatok, amelyek az egyházi középiskolákban érettségizett és nem egyházi középiskolákban érettségizett egyetemisták családi kötődését is elemzik.²⁰ Tanulságos, ritkán hangoztatott eredmény: az értékközpontú gyermek életében meghatározó családi életvilágokban felnőtt fiatalok elengedése a családjaik számára kisebb megrázkódtatást jelent, mint a bizonytalan családi háttér esetében. Bronfenbrenner arra a következtetésre jutott vizsgálataiból,²¹ hogy a felelősségvállalás változója szempontjából az öt családstruktúrából – a patriarchális, az apacentrikus, az anyacentrikus, a matriarchális és a partneri családból – az anyacentrikus bizonyult a legelőnyösebbnek. Strodbeck is olyan eredményre jutott, hogy a gyermekek aspirációs szintje abban a családstruktúrában a legmagasabb, ahol az anya játssza a fő szerepet a szocializációs folyamatban.²² Tehát **az anya gyermekeivel töltött ideje társadalmi szinten megtérül.**

A családi nevelés mintafenntartási funkciója

A család kulturális közösség, jellemzője a kulturális tőke átadása. A kulturális tőke átadásának folyamata szorosan kapcsolódik az esélyegyenlőség és iskolarendszer kapcsolatának alapkérdéseire. A nevelés személyiségfejlesztő hatása a sokgyermekes családokban²³ a mintakövetés eredményességét mutatja. A zárt csoportokba tartozó családok hajlanak a státuszhelyeslésre.

A család a hagyományok átörökítésének lehetőségét biztosítja. A családi közösség egyik legfontosabb ajándéka az anyanyelv, amelynek elsajátítása az egyén életében, kognitív fejlődésében meghatározó szerepet kap. „A nyelv voltaképpen az emberek között kifeszített hálónak tekinthető: ebben a hálóban rejtőzik – rendkívül bonyolult módon – minden gondolatunk, teljes tudáskészletünk”.²⁴ A faluközösségekben, ősi társadalmakban nem csak a legkülönbözőbb eszközök készítésének fortélyait leshették el így a gyerekek, hanem a közben felhangzó népdalokat és munkadalokat is megtanulhatták. Hasonló jellemzőket állapíthatunk meg a zárt cigány közösségek életéről. A zene, amelynek megjelenése megelőzte a beszéd kialakulását, rendkívül fontos szerepet játszott a közösségek életében. Az emberi létet ezer szállal átszövő rítus szerves részét alkotta: a legkülönbözőbb szertartásokon mindig felcsendült

²⁰ Pusztai Gabriella: *Iskola és közösség*, Budapest, Gondolat, 2004.

²¹ Bronfenbrenner, Urie: *The ecology of human development*, Cambridge, Mass, Harvard University Press, 1979, 18.

²² Meleg: 1996.

²³ Lawton Denis: Társadalmi osztály és az iskoláztatás esélye: a demográfiai tények. Motiváció, szubkultúra és oktathatóság. In: Meleg Csilla: (szerk): *Iskola és társadalom*, Pécs, Dialog Campus Kiadó 2006, 91–106: 98–101., Mollenhauer 2006, 137.)

²⁴ Szemke: i. m., 27.

a dal, megszólaltak a zeneszerszámok. A gyerekek tehát a mindennapi élet folyamatában sajátították el, szívták magukba mindazt, ami a közösség kultúráját alkotta. A gyermekek nevelésében a hagyományos zárt közösségekben a közösség belső normái szerint vett részt a teljes közösség. A hitélet, a vallási közösség, az ünnepek sorozata, ritmusa, a szertartások, szokások a faluközösségek életének szerves részét alkotta. A családi élet és közösségi kultúra alapformái az élet egészébe integrálódtak. A tánc, a képzőművészet a közösségi élet részeseként, aktív bekapcsolódással vált a gyermekek sajátjává. A gyermek a családban megélt ősei kultúráját, képessé vált annak továbbvitelére. Európa nem tud mit kezdeni a betelepült muzulmán közösségek belső kohéziós erejével, miközben az európai hagyományörzés – ha egyáltalán létezik – intézményi keretek közé szorult.

A család a nevelés lehetőségének és kötelezettségének legfontosabb színtere. A személyi és szociális kompetenciák fejlesztését a kutatók hagyományos közösségek tanulmányozásával is vizsgálják. *Játékos keretek között, családi közegben* folyt tehát az életre való felkészülés. A személyiségfejlődési elméletek és a kompetenciamodell elmélete egyaránt nagy jelentőséget tulajdonítanak a játéknak, ezért a tanulási mód a modern pedagógiai elméletek szerint is nagyon hatékonynak tekinthető.

A családi nevelési pedagógiai jellemzői

A tanulás módszere a korai fejlesztés során ma is az, hogy a gyerekek anyjuk vagy apjuk munkáját *figyelve és utánozva* sajátítják el a gyakorlati készségeket. A felnőttek, a szülők úgy segítik a gyerekek mintakövetését, hogy az adott munkafolyamatot lassabban, „szemléletesebben” végzik el, a nehezebb részeket esetleg többször ismételve. Az utánzásához itt már a *bemutató* és a *szemléltetés* módszere társult. **A háztartási tevékenység átalakult, Európában, általában a „világ fejlettebb részén” ma nem a közös munkához, közös gazdálkodáshoz, hanem a közös költségekhez (bevásárlóközponti családi bevásárlások és más beszerzések), vagy a pénzhiány miatt fellépő válságok megéléséhez kapcsolódnak. A fiatalok egyre kevésbé találkoznak a családi környezetükben kreatív problémamegoldással.** Egyre később kezdenek önálló életet. Hosszabb ideig tanulnak, később állnak munkába, később alapítanak családot. Egyre hosszabb ideig laknak a szüleikkel, egyre hosszabb ideig kell egy szülőnek a gyermekeiről gondoskodnia. A fiatalok első lakásukhoz is többnyire családi támogatás segítségével jutnak. **Ma – az önállósodás folyamatának elhúzódása ellenére – a családjukból kilépő fiatalok idősebben, de a családi szerepekre kevésbé felkészülten lépnek ki a családból, mint korábban.** (Erre több neveléstudományi kutatás is rávilágít.) A családban-lét során sajátíthatja el az egyén azokat a problémamegoldó, konfliktuskezelő stratégiákat, amelyekre saját életében szüksége lesz. Ha ezt a tudást nem tudja a saját családjában, illetve tágabb életvilágában megszerezni, csökken annak esélye, hogy saját családjában élni tud a konfliktuskezelési eszközökkel.

A család ad lehetőséget a nemi szerepek elsajátítására. Ha a szülői szerepek értéke a családban lényegesen kisebb, mint a tanulásban elért sikereké, és ezért a gyerek a családban nem tud életkorának megfelelően felnőtté válni, a sikeres szülővé válás esélyei lényegesen csökkennek. A szülők többsége napjainkban arra törekszik, hogy gyermeküket a külső elvárásoknak megfelelően készítse fel az életre. Ennek érdekében a szülők abba az irányba befolyásolhatók, hogy a gyermeket másképp neveljék, mint ahogyan őket nevelték, azaz a családi hagyományok átadását nem tartják fontosnak. A társadalmi változások nagy része így a szülők közvetítésével jelenik meg. Statisztikai adatok is vallanak arról, hogy a szülők

gyermekük jövője, (vélt) érdeke miatt képesek akár saját családi hagyományaikkal szemben álló nevelési módszereket is alkalmazni. Ilyen jelenségnek tekinthető az 1950-es években a lányok egyenjogúsítása érdekében általánosan vállalt taníttatás.²⁵ A lányok taníttatása, szerepváltozása, a lányok értékének új megítélése nem csak a családok életét formálta át, hanem a társadalmi struktúrákban is alapvető változásokat okozott. Az 1950-es évek előtt vidéken az asszonyok nagy része a családi gazdaságban dolgozott, gyermekeit nevelte, szükség szerint gondozta a betegeket, időseket. A nők iskolai végzettsége alacsonyabb volt, mint a férfiak iskolai végzettsége. Fél évszázad alatt mind az iskolázottságban, mind a munkavállalásban igen nagy változások tanúi lehetünk. 10 éve végeztem főiskolások körében elemzést az apák és anyák végzettségéről. Dominánsan az anyák végzettsége volt magasabb, még hozzá gyakran két szinttel.

A családi nevelés szerepet játszik a szocializációban. A családi kapcsolatok és kötődések alakítják ki az egyénben a külső kapcsolatok kezelésének eszköztárát. A nagyszülők, testvérek, más rokonok nem csak érzelmi kapcsolatok, hanem viselkedési formák kialakítását is elősegítik. A kisebb közösségek életét pontosan meghatározott belső rend szabályozta. A nemi szerepek betöltéséhez közösségi szinten elfogadott normák kapcsolódtak. Ma a nemi szerepek helyett társadalmi nemekről folyik a vita az ún. fejlett világban, és a nemi szerepekre felkészítést bizonyos országokban jogszabályok is tiltják. A családok szétesése és a több generáción átívelő példa hiánya egyre jobban érződik.

A családi kulturális tőke átadásának mérésére alkalmas az átadásra fordított idő. A családokban felhalmozódó különböző társadalmi tőke először az átadási és felhalmozási folyamat kezdetének időpontjában okoz különbségeket, majd pedig hosszadalmas elsajátítási folyamatot jelent a kulturális igényeknek való megfelelés képességében. Ezzel szorosan összefügg az, hogy az egyéneknek csak annyi ideje van a kulturális tőke felhalmozására, amennyit a családja szabad, gazdasági kényszerektől mentes időként számára biztosítani tud.²⁶ A gyermekekre szánt idő fontosságát szociológusok, pszichológusok, pedagógusok kutatásai egyaránt alátámasztják. **A családi nevelésre fordított idő hatékonysága sokkal jobb, mint amit intézményes neveléssel el lehet érni.** Célszerű lenne ezért a szülők számára munkabér csökkenése nélkül növelni a gyermekek nevelésére fordítható személyes időt, ha a társadalom el akarja ismerni a szülői hivatás közösségi szempontú fontosságát.

A sikeres ember önnevelési receptjeinek értelmezése a szülői feladatok sikerességének tükrében

A szülői hivatást sikeres életként akkor lehet bemutatni, ha a hagyományos értelmezést a gyorsuló világ változásainak megfelelően fogalmazzuk át, ha a szülői feladatellátás tekintélye a mai értékek tükrében is megnő, a sikeresség mai mércéjével összehasonlíthatóvá válik.

Ma a kommunikáció középpontjában a siker, a verseny, a sikeres egyén áll. Könyvekkel, a virtuális térben a „szakemberek” jobbnál jobb tanácsokkal segítik tudományos megalapozottsággal vagy jósnői öntudattal az egyéneket az egyéni élet értelmeként beállított siker felé. A sokféle népszerű javaslatból kiindulva azt mutatom be, hogy a tanácsok a szülői

²⁵ Pongrácz Tiborné – S. Molnár Edit: Kísérlet a „tradícióörző” és az attól elszakadó „modernizálódó” családi értékek empirikus vizsgálatára. In: Spéder Zsolt-Tóth Pál Péter (szerk.): *Emberi viszonyok. Cseh-Szombathy László tiszteletére*, Budapest, Andorka Rudolf Társadalomtudományi Társaság – Századvég K., 2000.

²⁶ Bourdieu, Pierre: Gazdasági tőke, kulturális tőke, társadalmi tőke, In: Felkai G., Némédi D., Somlai P. (szerk.): *Szociológiai irányzatok a XX. Században*, Budapest, Új Mandátum 2000, 431–445.

feladatok sikeres ellátásának kulcsaként is bemutatathatók. Senki sem tagadja, hogy önismeret, célok kitűzése, szorgalom, kitartás, felelősséget vállaló magatartás nélkül senki nem számíthat sikerre. „Az ember legnagyobb vágya az, hogy értelmet és célt találjon az élete számára.”²⁷

Az egyéni sikeres élethez adott tanácsokat a szülői szerepek sikeressége szempontjából elemezzük a továbbiakban annak érdekében, hogy a közbeszéd részévé válhassanak.

1. **Ismerd meg önmagadat! Fogadd el önmagadat!** Nagyon fontos tanács. Aki önmagát nem fogadja el, nem lesz képes másokat elfogadni! Ő lesz az, aki férjét/feleségét, gyermekeit folyton alakítgatni akarja, aki családtagjai, főleg gyermekei feje felett hoz döntéseket, amelyek valójában saját vágyai beteljesedését szolgálják. „[...] az önmagunkkal való elégedetlenség szüli a legtöbb boldogtalanságot.”²⁸ Ma nagyon sok a lehetőség, kihívás, sok fiatal azért nem vállal tartós kapcsolatot, mert azt hiszi, hogy ameddig nem próbálta ki magát sok területen, addig magát sem ismeri. Több nevelésszociológiai kutatás foglalkozik a felsőoktatásba bekerült hallgatók felnőtté válásának, elköteleződést kerülő **magatartásának** problémáival, a „mamahotelek” világával.
2. **Álmodj, álmaid megvalósításához tűzz ki megvalósítandó célokat!** – Megvalósítható célokat önismeret birtokában tudunk kitűzni. Ki ne álmodna arról, hogy olyan emberekkel él együtt, akiket szeret, és akik őt szeretik? Ennek ellenére az elköteleződéstől, a felelősségtől félve nem teremti meg azt a családi közösséget, amely ezt nyújtani tudná. „A közelmúlt kutatásai feltárták, hogy gyermekeink és nemi partnerünk iránti szeretetünk összefügg egymással, mégpedig mind evolúciós, mind fejlődés-lélektani szempontból.”²⁹ Mit jelent ez? Azt, hogy ha a párunkkal közös álunk a gyermek, és „társadalmi, nem csak szexuális partnerek”³⁰ akarunk lenni, akkor a szülői feladatok vállalásához, a közös célhoz a megvalósítási utat is együtt tervezzük meg.
3. **Tervezd meg a célhoz vezető utat, és légy kitartó, szorgalmas és vállalj felelősséget!** Nincs talán még egy olyan fontos összetevője a sikernek az élet bármely területén, mint a kitartás. A megálmodott úton kitartás nélkül nem lehet végigmenni. Ez a képesség – amely ráadásul igen hatékonyan fejleszthető lenne – minden nehézségből, kudarcból ki fog segíteni, és legyőzhető vele minden akadály, amit ember legyőzni képes. Ennek ellenére már az iskolai kudarcok kezelésére sem tudunk terápiát kialakítani gyermekünkkel, mert nincsenek közösen elfogadott céljaink! Kitartás nélkül a sportoló nem ér célba, a kutatás nem hoz eredményt, és a párkapcsolat tönkremegy, a gyerek nem azonosul a szülő elképzeléseivel. „Nem azoké a siker, akik sohasem buktak el, hanem azoké, akik elbuktak, és ismét felálltak belőle.” – Kimi Raikkönen megállapítása sok szülőpárnak adna kapaszkodót, ha ismernék, és elfogadnák a biztatást. A szorgalom és a kitartás édes testvérek. Szorgalmas, rendszeres munka nélkül a nagy zsenik sem jutottak volna messzire. Az általunk olyannyira csodált sikeres és tehetséges emberek szinte valamennyien kiemelik: sikerük titka csak kis mértékben a tehetség, döntő részben a szorgalomnak és a kitartó munkának köszönhetik eredményeiket. A részsikerek mellett a sikertelenségek is fontosak, ha vállalni tudjuk a felelősséget a döntéseinkért. **Szülővé nem a szülés**

²⁷ Frankl, Viktor E. – Lapide, Pinchas: *Istenkeresés és értelemkérdés. Párbeszéd.* JEL Könyvkiadó, Bp., 2007.

²⁸ Fáy: 1855.

²⁹ Gopnik, 2009.

³⁰ Gopnik, 2009.

pillanatában válunk, kell a felkészülés, és utána a szorgalom, amely a nevelésben közvetlen részsikereket hoz. Nagyon veszélyes, ha a szülői hivatást nem hosszú távú programként tervezzük, az pedig még veszélyesebb, ha gyermekeink feje fölött akarunk közös célokról dönteni. **A szorgalmasan a másokra fordított személyes idő, a beszélgetés, közös játék, közös programok hatása a kötődés és kölcsönös megértés erősödését eredményezi.**

4. **Légy empátikus!** „*Ha a sikernek van titka, akkor az abban a képességben rejlik, hogy megértjük a másik ember nézőpontját és az ő szemszögéből is látjuk a dolgokat, nemcsak a sajátunkéből.*” (H. Ford, aki az első tömeggyártású gépkocsi tervezéséhez adta ezt a tanácsot.) Mind közösségi lények vagyunk, és szükségünk van a minket körülvevő emberek szeretetére, támogatására. Megértés és szociális érzékenység híján nem várhatjuk, hogy közösségeink – első helyen a párunk, gyermekeink – befogadjanak. Az, aki jól ért az emberekhez, nyitott és elfogadó mások felé, képes megtalálni a helyét a közösségekben, minden dolgát könnyebben viszi sikerre. Az, aki megérti társát, gyermekeit, bele tud helyezkedni az ő helyzetükbe, könnyebben oldja meg az esetleges problémákat. Jártam egy japán ősi buddhista kolostorban, ahol kialakítottak egy olyan elmélkedő helyet, ahol mindenki személyesen tapasztalhatta, tanulhatta meg azt, hogy az egyén helyzetétől milyen mértékig függ az, hogyan látja a világot.
5. **Mindig legyen időd a barátaidra!** – tanítják a sikerhez vezető út tanácsadói. Tegyük hozzá, hogy ne sajnáld az időd a családodra! Érezzék a gyermekeid, érezze a párod, hogy a nekik adott idő neked is örömet jelent! „[...] *a humán tőke teoretikusai*” – hozzáteszem, hogy erre a globális gazdasági tőke is hatással lehet – „*arra kárhozzatják magukat, hogy figyelmen kívül hagyják a legrejtettebb és társadalmilag leghatékonyabb nevelési beruházást, nevezetesen a kulturális tőke transzmisszióját a családban.*”³¹ Tartsd a fontos barátok listáján gyerekeidet és a párodat, de ne telepedj rájuk! Vedd észre, hogy nekik is szükségük van a saját barátaikra!
6. **Gazdálkodj jól az időddel!** Tervezés, önismeret, szorgalom és kitartás nélkül állandó időhiánnyal küszködünk. Ha nem másokban keressük a hibát, van esély arra, hogy mi legyünk az időnk urai. Megfigyelhető, hogy sok olyan család, amelyben több gyermeket is nevelnek, „jobban ráér” például lekvárkészítésre, házi kert művelésére, zenélésre, néptánagra, mint a gyermektelen emberek. A közös munka is közös program a számukra, és ennek a gyermekek nevelésében kiemelt szerepe van.
7. **Humor.** Ez a faktor bizony adomány, de a humorérzék fejleszthető. Bár nélküle is elérhető szinte minden, azért mégis sokkal könnyebb annak végigverekednie magát az életben, akinek jutott ebből az adományból. A közös nevetés, a családon belüli titkos kódok, összekacsintások jó alapot adnak arra, hogy sikeresnek érezzük párunkkal, gyerekeinkkel közös életünket.

A sikeresség érdekében adott tanácsok nem feltétlenül vezetnek sikerhez – mondják az egyéni sikeresség tekintélyes képviselői. A szülői karrier sikeressége vonatkozásában sem lehet a jó tanácsok betartása hatására biztos eredményre számítani. Azt azonban leszögezhetjük, hogy ha a szülői hivatás betöltését, mint lehetséges sikeres életpályát, karriert meg sem jelöljük, ha

³¹ Bourdieu, 1984.

fel sem tesszük a sikeres élethivatások rangsorára, akkor nem várhatjuk, hogy a sikeres élet felé nevelt fiatalok célként maguk elé tűzzék!

A szeretet jelentősége

A szülői hivatás betöltésének alapfeltétele a szeretet, a szeretet adásának és a szeretet elfogadásának képessége. Sok irodalmi művet, vallomást idézhetnék. Sok személyes élményről számolhatnék be. Néhány kutatói vallomást kapcsolok csak e témakörhöz, mert a szülői hivatás sikere alapvetően a szereteten múlik.

„A szülők gyermekkori viselkedéséből gyermekeik jövőbeli viselkedése jósolható. Azok a szülők, akik sokat beszélnek a saját szüleiktől kapott szeretetről, várhatóan jó szülők lesznek, és akik szembe tudnak nézni saját gyermekkori problémáikkal, azok jó nevelési stratégiákat dolgozhatnak ki. Fontos a szembenézés!”³²

„Az igazi szeretet azt jelenti, hogy: Nem kötlek gúzsba, és ezt tőled sem fogadom el! Minden ember integritását tiszteletben kell tartani.”³³

Mi az élet értelme? „A legtöbb szülő egyszerű, mindennapi életében a válasz: Életünknek értelmet, célt első sorban a gyermekeink adnak. Ők lesznek azok, akik túlélnek minket, vagyis bennük teszünk szert egyfajta halhatatlanságra. A filozófusok évezredek óta nem foglalkoznak ezzel. Túl személyes, túlságosan szűk látókörű ez a megállapítás? Az ember természetéhez hozzátartoznak olyan spirituális élmények, mint az esztétikai és erkölcsi értékek átérzése, vagy borzongó ámulat bizonyos szívbemarkoló események felett. Belső intuícióval bírunk arról, hogy világunknak értelme és célja van, és hogy létezik valami ebben a világban, ami nálunk nagyobb és fontosabb. Az ámulat, varázslat, szeretet mindenki számára megtapasztalható érzés, amelynek ugyanúgy nincs magyarázata, mint az egyszeri emberi élet értelmének. Mindehhez a gyermek csodáján keresztül juthatunk el. Mi tanítjuk őket, miközben rajtuk keresztül mi tanulunk. **Gyermekeink a mi jövőnk, és gyermekeinken keresztül mi vagyunk a jövő urai!**”³⁴

„Ha egyre több ember láthatja, mit jelent az igazi és teljes emberi élet, és egyre többen meg is valósítják, akkor a család jövője csodálatos lesz. Egyre több ember tudja, milyen érzés teljesnek, valódinak lenni, szeretni és szeretve lenni, alkotónak és felelősnek lenni, és azt érezni, hogy a világ szebb lesz általunk. Ha arra gondolok, milyen lesz a jövő embere, aki éltető-tápláló családban nő fel, áhítat és csodálat tölt el.”³⁵

Összegzés

Az egyénnek csak annyi ideje van a kulturális tőke felhalmozására, amennyit a családja szabad, gazdasági kényszerektől mentes időként számára biztosítani tud.³⁶ A szülői hivatás időigényes, nem rendelhető alá a gazdasági kihívásoknak, ha a szülői hivatást a sikeres életpályák között előkelő helyre kívánjuk tenni. A közösség érdeke a közös jövő – a gyermekek - kulturális tőkefelhalmozása. A szülő gyermek kapcsolat számára szükséges időt úgy kellene biztosítani, hogy ez ne jelentsen anyagi hátrányt a családoknak, például jól kidolgozott

³² Gopnik, 2009.

³³ Satir, 1992

³⁴ Gopnik, 2009, 226–228.

³⁵ Satir, Virginia: *A család együttélésének művészete* (BFI Budapest, 1992)

³⁶ Bourdieu: 2000.

munkaidő kedvezmény rendszerére alapozva. A részmunkaidős munkaviszony önmagában sok család számára nem jelent megoldást, mivel az anya bére nélkül nem tudják kifizetni a lakhatási költségeket. Igazi támogatást az jelentene, ha a jövő generációk érdekében a családon belül kifejtett szeretetteljes nevelő munka beszámíthatóvá válna a munkabéért végzett tevékenységi körbe.

Különböző kommunikációs csatornákon hatékony módszerekkel tudatosítani lehet a fiatalokban, hogy a szülői hivatás sikeres vállalása a jövő alakításának nagyon fontos eszköze. Szülővé válni, gyermekeket nevelni társadalmilag elismert karrier, amely bármelyik másik karrierrel kiállja a versenyt. A szülők a jövő urai, mivel a következő generációk erkölcsi rendje a családon belüli neveléstől, szocializációtól függ. A szülői hivatásnak, a gyermeknevelésnek előkelő helyre kellene kerülnie az életpályák sikerlistáján. Ennek igen jó eszköze lenne, ha a gyermekneveléshez kapcsolódó szakképesítés, diploma megszerzése során az intézmények figyelembe vennék a saját családban megszerzett tudást, tapasztalatot.

Tudatosítani kellene, hogy a sikeres szülő a sikeres emberek közé tartozik, ha párkapcsolatában és szülőként is betartja a sikerhez vezető út szabályait. Nem kell hozzá több mint az egyéni karrierhez, de kevesebb sem elég.

Szociológusok, filozófusok a XX. század második felében felhívták a figyelmet arra, hogy a társadalmi folyamatok hatékony elemzéséhez interdiszciplináris együttműködésre lenne szükség. A specializáció egyoldalú elemzésekhez vezet, pedig a kérdés nagyon összetett. Többcélú optimalizálásra lenne szükség. Kiemelten fontos lenne az oktatáspolitikai és családpolitika közti együttműködés. Az intézményi nevelés és a családi nevelés közti párbeszédre, együttműködésre új módszerekkel, új elvárásokkal kellene törekedni. A családpolitika szempontjai nem sorolhatók az oktatáspolitikai tudományosság elvárásai mögé! Legyen joga a családokkal foglalkozó szakembereknek arra, hogy a nevelési üzenetek célba juttatása érdekében részt vegyenek a tananyagok, tankönyvek bírálatában legalább a kisgyermekes – alsó tagozaton tanulók – vonatkozásában.

Melléklet

A világnézetileg semleges iskola (Sybel bonni professzor felszólalása a berlini parlamentben 1863.) Részlet

A Haladópart képviselőjének (Heinrich von Sybel Universität Bonn habilitieren) fejtegetéseit a hangzatos frázisoktól megszabadítva egyszerűen így lehet visszaadni:

„Mi, az általános fogalmak szerint teljesen hitetlen emberek, de korszerű eszmeáramlatokat elsődlegesen és főképpen képviselő professzorok, mi vagyunk a világ tulajdonképpen és kizárólagosan jogosult urai. Mint a bölcsesség és tudomány birtokosainak, mint az állami szellemiség hordozóinak, minket illet kizárólag a hatalom és a dicsőség, nemcsak a világi ügyek irányításában, hanem a lelkek feletti korlátlan uralomban, tehát a lelkiismeretek felett is.

Mivel mindez minket illet, fel kell számolni a keresztény hitet, melynek államunkban alapvetően nincs jogosultsága, amely állandóan megzavarja a megbékélést, és olyan szabadságjogokat követel, amelyeket nem kívánunk megtűrni. A keresztény hit felszámolása érdekében az iskolákat meg kell fosztani felekezeti jellegüktől és azokban kizárólag a mi embereink kezébe kell adni az irányítást és ellenőrzést. Így aztán a még megtürt felekezeti hitoktatást könnyedén úgy a sarokba szoríthatjuk, hogy a tevékenységünket már a legkisebb mértékben sem tudja megzavarni. Egy-két ügyes tréfával leronthatjuk a tanulóknak – akiket úgyis teljesen a birtokunkban tartunk – a teljesen felesleges hitoktató minden fáradozását. A

fiataloknak először felkínálunk olyan vallásos általánosságokból álló emészthetetlen kását, amivel senki emberfia nem tud mit kezdeni, és a tudásra szomjas tanulóink betelnek a „vallási” tudással, és igazi öntudatra ébredve elvetik az egész ósdi kacatot. Ettől kezdve tudományos tanítómesterük szava lesz a legmagasabb érték a számukra. Ha ezt elértük, akkor már a világ tényleges urai leszünk, mert az általunk megdolgozott értelmiségiek – pedagógusok, orvosok, ügyvédek [...] – a mi nótánkra táncolnak. Valódi csoda volna, ha az egyszerű buta nép az ő befolyásuk alatt ne fordítana hátat a papoknak és társaiknak, és ne állnának át a mi szolgálatunkba.

A mi uralmunk ellen akkor már nem támadhat ellenkezés, és akkor olyan alkotmányt adunk majd a világnak, ami a mi kedvünkre való. Adjátok csak kezünkbe az iskolákat, és velük az ifjúságot tetszőleges megdolgozásra! Akkor már nem hiányzik semmi az elképzelt uralmunkhoz. Mi vagyunk ugyanis az állam, nekünk kell betöltenünk a miniszteri, államtitkári, bírói posztokat, akkor talán a koronán is osztozkodhatunk, mert a magunkfajta embereknek a legmagasabbra van kedvünk!³⁷

Irodalomjegyzék

- Bernstein, Basil: Esélyek és társadalmi egyenlőtlenségek, In: Meleg Csilla (szerk.) *Iskola és társadalom*, Pécs, Dialog Campus Kiadó, 2006.
- Bourdieu, Pierre: Gazdasági tőke, kulturális tőke, társadalmi tőke, In: Felkai G., Némedi D., Somlai P. (szerk.): *Szociológiai irányzatok a XX. Században*, Budapest, Új Mandátum 2000, 431–445.
- Bourdieu, Pierre: Vagyoni struktúrák és reprodukciós stratégiák, In: Meleg Csilla (szerk.): *Iskola és társadalom*, Pécs, 2006, 73–87.
- Bronfenbrenner, Urie: *The ecology of human development*, Cambridge, Mass, Harvard University Press, 1979. 18
- Coleman, James S.: Schools and the Communities They Serve, In: Coleman, James S.: *Equality and Achievements in Educational Boulder*, San Francisco-London, 1990, Westview Press, 315–324. p.
- Coleman, James S.: Social Capital in the Creation of Human Capital, *American Journal of Sociology*, Vol. 94. 1988, 95–120, In Fináczy Ernő: *Az ókori nevelés története*, Budapest, Könyvértékesítő Vállalat, 1984, 218.
- Frankl, Viktor E. – Lapide, Pinchas: *Istenkeresés és értelemkérdés. Párbeszéd*. JEL Könyvkiadó, Bp., 2007.
- Douglas, J.W.B. A tanulók képesség szerinti eloszlása, In: Meleg Csilla (szerk.): *Iskola és társadalom*, Pécs, Dialog-Campus Kiadó, 2006, 145–158.
- Duby, Georges: *A nő a középkorban*, Budapest, Faktum Corvina, 2000.
- Durkheim, Emile: *Nevelés és szociológia*, Budapest, Tankönyvkiadó, 1967.
- Fáy András: *Legegyszerűbb, természet- és tapasztalathűbb, s gyakorlatibb nevelési rendszer szülőknek és nevelőknek*, Budapest, 1855.

³⁷ Megjelent a Kolping újság 1994/4. számában, forrás: Reinische Volksblätter 1863. 177.

- Fináczy Ernő: *Az ókori nevelés története*, Budapest, Könyvértékesítő Vállalat, 1984.
- Freund Tamás: Az önzés és az elmagányosodott ember, *Magyar Szemle* 2005. 3-4. sz. 113–131.
- Gopnik, Alison: *A babák filozófiája*, Budapest, Nexus, 2000.
- Habermas, J.: Rendszer és életvilág, In: Felkai Gábor – Némédi Dénes – Somlai Péter (szerk.): *Szociológiai irányzatok a XX. században*, Budapest, Új Mandátum, 2000, 498–568.
- Heisenberg, Werner: Viták a nyelvről 1933, In Heisenberg, W.: *A rész és az egész*, Budapest, Gondolat, 1975, 167–185.
- Kodály Zoltán: *Közélet, vallomások, zenei élet*, In: Vargyas Lajos (szerk.) Budapest, Szépirodalmi Könyvkiadó, 1989.
- Kodály Zoltán: *Visszatekintés I–II.*, In: Bónis Ferenc (szerk.) Budapest, Zeneműkiadó Vállalat, 1974.
- Kozma Tamás – Tomasz Gábor (szerk.): *Szociálpedagógia*, Budapest, Osiris Kiadó, Educatio Kiadó, 2003.
- Lawton, Denis: Társadalmi osztály és az iskoláztatás esélye: a demográfiai tények. Motiváció, szubkultúra és oktathatóság. In: Meleg Csilla: (szerk): *Iskola és társadalom*, Pécs, Dialog Campus Kiadó 2006, 91–106.
- Nagy József: *A XXI. század és nevelés*, Budapest, Osiris, 2000.
- Pongrácz Tiborné – S. Molnár Edit: Kísérlet a „tradícióőrző” és az attól elszakadó „modernizálódó” családi értékek empirikus vizsgálatára. In: Spéder Zsolt – Tóth Pál Péter (szerk.): *Emberi viszonyok. Cseh-Szombathy László tiszteletére*, Budapest, Andorka Rudolf Társadalomtudományi Társaság – Századvég K., 2000.
- Pukánszky Béla – Németh András: *Neveléstörténet*, Budapest, Nemzeti Tankönyvkiadó, 1994.
- Pusztai Gabriella: *Iskola és közösség*, Budapest, Gondolat, 2004.
- Satir, Virginia: *A család együttélésének művészete* (BFI Budapest, 1992)
- Szemkeő Judit: *Életvilágok és nevelés* 2008 PhD DE
- Tönnies, Ferdinand: *Gemeinschaft und Gesellschaft* (1887). Leipzig, 1935, 86., In Höffner, J: *Christliche Gesellschaftslehre*, Köln, Verlag Butzon&Becker, Kevelaer, 1997.
- Tringer László: *A család szerepe és a lelki egészség*, Vigília, 2000. 8. sz. 591–600.

Anthropophagia vagy anthropophilia?

A modernkori kannibalizmus tüneteiről és okairól¹

Dr. Téglásy Imre²

A kannibalizmus történeti előzményei a legújabb kori kihívásokig

A modern hatalomgyakorlás rejtett dimenziójáról, a testi és lelki *termékenység kizsákmányolási modelljéről* értekezve áttekintést adok a görögül *anthropophagiának*, *emberevésnek* vagy más néven *kannibalizmusnak* nevezett betegségről.

Régészeti és antropológiai kutatások bizonyítják, hogy a *neandervölgyi ősembertörzsek* között dívott a kannibalizmus, vagyis, hogy az egyik „ember” egy másik ember agyát fogyasztotta el. Az Anthony Hopkins főszereplésében bemutatott *Hannibál* című film elborzasztó jeleneteiből³ érezhettük, hogy nem a paleolitikum és a bronzkorszak homályából görög mítosszá szublimálódott *Kronosz* volt az utolsó, aki hatalomféltésében sorra fölfalta Rheától született gyermekeit... Tudtuk, hogy bár a kereszténység terjedésével és az ennek nyomán létrejövő erkölcsi, törvényi szabályozással világszerte csökkent az egyébként századokon és kultúrákon átívelő emberevés (tudományos elnevezéssel: anthropophagia) számos formája (így a *spirituális-rituális*, a *túlélési*, a *kriminális*, a *nemi kéjelgő*, az *agresszív*, a *rituális-epikureus*), azt azonban aligha sejtettük, hogy a tudományos-technikai vívmányok eredményeit felhasználva ennek milyen újabb formái jelentkeznek majd napjainkban újabb erkölcsi rosszulletet és törvénykezési kihívásokat okozva.

A Nyugat-Indiát fölfedező Columbus Kristóf és társai a *nyugat-karibi térségben* élő indiánokról hoztak a keresztény világ számára megdöbbentő hírt: a vademberek emberhúst esznek! Kétségtelen, hogy az Észak-Amerikában élő *irókéz indiánok* kultúrájában egészen 1838-ig jelen volt az a fajta emberevés, amely szerint az ellenség fölládozásával és testének elfogyasztásával a Hadisten elvárásának tesznek eleget, míg az ellenség ereje és szelleme átszáll, illetve eloszlik az őket győzőkbe, a veszteseket elfogyasztókba.

Rogierius Mester *Siralmas* éneke (1242)⁴ a Magyarországot pusztító tatárjárás és a nyomában járó éhínség jeleneteit vázolja a túlélési kannibalizmus dögvészét mutatja be:

¹ Tanulmányomat Fekete Gyula író, népesedéskutató, a *Véreim, magyar kannibálok – a jövő megrablása* című könyv szerzője és Komáromi János életvédő harcostársam, hitoktató grafikusművész, a Ferences Világi Rend 2017 júniusában elhunyt tagja emlékére ajánlom. Téglásy Imre: *Magzat – az étlapon* címen megjelent írás a *Magyar Demokrata* c. folyóiratban közzétett cikk továbbgondolása.

² Téglásy Imre, Alfa Szövetség, Human Life International – Magyarország, 1025 Bp., Vöröstorony lépcső 3. e-mail: imre.teglasy@gmail.com telefon: +36 30 9 226775

³ Harris, Thomas Hannibal (magyar nyelven, Budapest: 1999. Magvető Kiadó, 347.) regényéből rendezte Ridley Scott 2001-ben, dr. Hannibal Lecter szerepében Anthony Hopkins.

⁴ Rogierius Mester: *Siratóének Magyarországról, mikor a tatárok elpusztították* (1242)

http://sermones.elte.hu/szovegkiadasok/magyarul/madasszgy/index.php?file=304_311_Siratoenek_Morol#_ftn13 (Letöltés ideje: 2017. 06. 14.)

*Nem csitul Isten haragja,
fölcsap inkább magasabbra:
olyan éhség tör ki végül,
foguk, ajkuk belekékül,
mert már emberhúst harap.*

*Thereusok sokan lettek,
s Thereusnál bűnösebbek
szülő gyermekét levágja,
feni fogát önhúsára,
ki belőle vétetett.*

*Éhség tombol, örült, véres,
testvér a testvérré éhes,
jó barát a jó barátinak,
az idegen bárki másnak
húsából nyer életet.*

Az elrettentő, akár irodalmi túlzásnak is tekinthető tudósítás döbbenetes valóságtartalmát a legújabb régészeti kutatás is igazolja. Rosta Szabolcs, a Kecskeméti Katona József Múzeum igazgatója egy kiskunmajsai tömegsír feltárása közben bukkant rá egy nyolc év körüli kisgyermek maradványaira, akinek „combcson tján apró, sorozatos bevágások, metszések látszanak. Az antropológia számára ismeretlen jelenséget azonban az állatokkal foglalkozó archeozoológia jól ismeri: ez késsel történő húslefejtés nyoma. Látszik, hogy nem egy ütés vagy egy vágás következtében roncsolódott a csont, hanem óvatosan, módszeresen lefaragták róla a húst.”⁵ (1. ábra)

1. ábra

A Mexikót meghódító első európaiak dermedten látták, az ott élő népek hogyan fogyasztják a rituálisan kivégzett emberáldozatok testrészeit. A várandós kismamaként ábrázolt Guadalupei Madonna (1531) ikonja ezért is válhatott előbb az emberevésből megtérő Dél-Amerika, majd a nemzetközi életvédelem mozgalmának közismert jelképévé. Jogosan írja erről Frank Pavone, hogy az ártatlan gyermekek millióit jólétének oltárán abortusszal fölláldozó Amerika semmivel

⁵ Vitéz Anita: Aranymosnoston, *Magyar Hírlap hétvégi melléklete*, 2018. augusztus 18. III.

sem tekintheti magát különbnek az ellenséges isteneknek hódoló aztékoknál: napjaink népeinek is időszerű lenne megtérniük az élet és szeretet kultúrájához.⁶

Bizonyos történelmi források szerint még a török pusztítás áldozatául esett 17. századi Magyarországon, közelebről Debrecen város piacán is árultak emberhúst. E túlélési kannibalizmus példája lehet az 1930-as évek Ukrajnája, ahol a Sztálin és a bolsevik diktatúra által kierőszakolt kolhozosítás, a túlhajtott terménybeszolgáltatás egyfelől milliók éhhalálához, a *holodomorhoz* vezetett, másfelől a létükben fenyegetett parasztok kénytelenek voltak saját embertársaik húsából táplálkozni.

Pápua Új-Guinea néhány törzse még az 1960-as években is gyakorolta mind az endo-, mind pedig az exo-kannibalizmust, melynek során vagy külső forrásból vagy elhunyt rokonaik testének felhasználásából jutottak a rituálisan vagy éppen az „ízlelés örömét” jelentő emberhús elfogyasztásához.

Magyarországon 1767-ben vezették be azt a törvényt, amely a Szerbiával határos területeken lényegében megtiltotta a közösségi földek addigi szabad – halászatra-vadászatra, gyűjtögetésre stb., történő – használatát. Az élettér e jelentős beszűkülésének eredményeként alakult ki az élet- és családeellenes egykezés szokása. A paraszti rétegeket sújtó sajátos belső száműzetés kényszerének hatására terjedt el az újszülöttgyilkosság (infanticidium) legelőször a Dél-Magyarországon lévő, úgynevezett Ormánság református területén.⁷ Az itt élő családok körében bevett gyakorlattá vált az egynél több gyermek még újszülött korban történő elpusztítása (rozsdás szögnek, gombostűnek a fejbe szúrásával, párnával történő megfojtással, stb.), hogy az esetleg megszületett gyermek ne súlyosbítsa a családra nehezedeő szociális terheket. Ennek a ma is virulens, földrészeken át terjedő pándémiának, avagy dögvészes fertőzésnek az erdélyi magyarságot pusztító hatásáról tanúskodik Csépp Sándor *Egyetlenem* című dokumentumfilmje.⁸

1792-ben írta Jonathan Swift a *Szerény javaslat annak érdekében, hogy az írországi szegény sorból származó gyermekek ne terhet jelentsenek szüleiknek vagy az országnak, hanem hajtsanak hasznót a társadalomnak* című satíráját. Az akkoriban Írország-szerte tomboló burgonyaéhség idején keletkezett írás szerzője azt javasolta, hogy a szegény sorsú anyák csak egy éves korukig tartsák gyermekeiket. Ezt követően pedig adják el őket étkezési célra a gazdagabb családoknak, hogy a szülőből kupecekké váló gyermekkereskedők ekként tegyenek szert némi bevételre.

Így meg lehetne menteni ezeket a gyermekeket a rájuk váró szenvedéstől, a biztosan nyomorúságot és bűnöző magatartást eredményező szegénység életformáitól, ugyanakkor táplálhatnák a jobb módú osztályokat, továbbá kisegíthetnék nyomorukból az elesett családokat.

Swift javaslata arról is szólt, hogy ezáltal csökkenthető lenne a családon belüli erőszak, az alkoholizmus és a sokféle szociális gond.

6 PAVONE, Fr. Frank: Our Lady of Guadalupe and the Pro-life Movement
<http://www.priestsforlife.org/articles/2791-our-lady-of-guadalupe-and-the-pro-life-movement>
(Letöltés ideje: 2017. 07. 02.)

⁷ Pezenhoffer Antal: *A demográfiai viszonyok befolyása a nép szaporodására*, Budapest, 1922.

⁸ Csépp Sándor: *Egyetlenem* c. dokumentumfilmje (1975) itt tekinthető meg:
<https://www.youtube.com/watch?v=GMX1y7RotWA>
<https://www.youtube.com/watch?v=GMX1y7RotWA>
(Letöltés ideje: 2017. 07. 06.)

Magzatgyermek a gulyáskommunizmus magyar és nemzetközi étlapján

Az 1970-es évekre jellemző, úgynevezett *gulyáskommunizmus*, vagyis a magyar társadalomban megfigyelhető viszonylagos gazdasági jólét nagyrészt annak a sajátos családtervezési gyakorlatnak volt köszönhető, amelynek jegyében évente több százezer magzatkorú gyermek nem jöhetett világra. E hétköznapi magyar mentalitás a *kicsi vagy kocsi* dilemmájában fejeződött ki, vagyis a relatív gazdasági jólét fejében föl kellett áldozni a termékenységet: a megfogadó-megszülető, közösségi túlélésünket biztosító gyermeket. (1970-ben 200 000 abortuszt végeztek a 10 milliós Magyarországon.) Nem kétséges, hogy anyagi jólétünk levesét azóta is nagyrészt a belé aprított magzatgyermek húsával szaporítjuk.

Az 1992-ben megalkotott és szépítő kifejezéssel „magzatvédelmi”-nek nevezett törvény társadalmi vitájában Balczó András kétszeres olimpiai és háromszoros világbajnok öttusázó, aki egyébként már a Kádár-rendszer idején is kitűnt bátor szókimondásával, értékes emberi, etikai teljesítményével, a magzatgyermek védelmét felette fonákul képviselő törvénnyel kapcsolatban Kassadraként vetette fel: „Egy kiló magzathús hány dollárra jön ki?”⁹

A '90-es évek derekán televíziós szereplései nyomán jól ismert magyarországi orvos-genetikus megszépítő módon *dajkaanyaságnak* nevezte a *béryanyságot*. Ennek sajátos üzleti rendszerbe foglalása a kiterjedt magyar orvosi és rokon kapcsolatokkal is rendelkező, Los Angelesben profitorientált örökbefogadói vállalkozást működtető *Marianne Gati-Rosenstein* és ugyanezen, a közelmúltban elhunyt, televíziós szereplései révén is híressé vált magyar üzlettárs nevéhez fűződik. E vállalkozás 1994 és 1996 között Magyarországról több, szociális válsághelyzetbe került terhest utaztatott ki az Amerikai Egyesült Államokba. A világra jött gyermekeket – borszíntől függően – 15–80 000 dollár közötti vételáron jómódú amerikai vagy kanadai örökbefogadó házaspárokhoz közvetítették. Az egyik örökbeadó anya történetéről a *Budapest Sun* 1996. augusztus 22–28.-i számában munkatársam, Todd Heth adta közre *Caught in web of lies, deception – Mother details how she was lured to US by „baby broker”* (*Hazugságok hálójába ejtett anya részletezi, hogy játszotta őt ki egy amerikai babakereskedő*) című leleplező interjúját. A magyar-amerikai gyermekkereskedelemnek ezt a drámai jelenségét mindenki mást megelőzően e sorok írója mutatta be *Császármetszés és A magzat ára* című dokumentuminterjúban.¹⁰ Meg nem erősített sajtóhíradások szerint ilyen magzatgyermek százas nagyságrendben kerültek külföldre, az „örökbe adott” gyermekek után a haszonélvezők 50 000 dolláros átlagáron számolva 5 millió dollárt, nagyjából kétmilliárd forintot zsebeltek be, helyesebben mostak tisztára a személyes céljaikat szolgáló alapítványok folyószámláinak fölhasználásával. Ez válaszként is értelmezhető Balczó András kérdésére: egy magyar magzatgyermek kilója (az újszülött testsúlyát 3 kg-nak feltételezve) „tisztán”, vagyis ÁFA nélkül 16 666 amerikai dollárt „fialt”! A megindult nyomozást, illetve büntetőeljárást az amerikai fél saját – szándékos? - eljárásjogi hibáira hivatkozva megszüntette, a magyar bíróság azonban elmarasztalta a magzatvédő vitaminnal is kereskedő, ténykedését később egész

⁹ A Magyar Fórumban megjelent Balczó-írás előzménye, hogy az akkoriban Csoóri Sándor vezette Magyarok Világszövetsége az abortusz-törvénnyel kapcsolatos választmányi ülésén szándékosan a megalkuvó, gyáva hallgatáson alapuló állásfoglalást, s nem a legkisebb megfogant honfitársaink, vagyis a magzatgyermek bátor védelmét választotta. Balczó András, a Nemzet Sportolója ennek az élet- és család- és nemzetellenes álláspontnak a felülkerekedése elleni felháborodásában lemondott e szervezetben addig betöltött minden tisztségéről.

¹⁰ Téglásy Imre: A magzat ára, In: *Népszabadság*, 1996. július 27., 32; Téglásy Imre: Császármetszés, In: *Népszabadság*, 1996. augusztus 31., 23. Lásd ehhez még: Téglásy Imre: Dajkaanya - béryanya? Változatok az anyaság prostitúciójára, In: *Bioetikai Szemle*, 1998. 3. sz. és <http://www.communio.hu/meh/dajka.htm> (Letöltés ideje: 2017. 07. 02.)

könyvben mentető orvost. Az ügyletet okirathamisítással segítő, magas rangú kormánytisztviselő elévülés miatt mentesült a büntetéstől. A vállalkozás magyar vezetőjének komolyabb elmarasztalását segíthette az a körülmény, hogy a szóban forgó két alapítvány kuratóriumában a Magyar Állam legmagasabb köreihez tartozó méltóság neve is szerepelt...

Sapientia sat – vagyis: *A bölcs ennyiből is ért* – írhatnánk cikkünk margójára a latin közmondást. Ezért már azon se nagyon lepődünk meg, amit az *életükben és halálukban egyaránt védtelen* magzatgyermekkel kereskedő ukrán ügyeskedők virágzó üzletmenetéről olvasunk Tom Parfitt, a *The Observer* (A Megfigyelő) kijevei tudósítójának tollából.

A boldoggá avatott IV. Károly magyar király fia, Otto von Habsburg, a Páneurópai Unió elnöke még a '80-es években újságíróként tudósított arról, hogy bizonyos kozmetikai konszernek abortált magzatok szöveteit alkalmazzák az örök szépség és fiatalság ígéretével kecsegtető krémjeik előállítására.

Most a szomszédos Ukrajna orgazdái azzal vásárolják fel az ottani asszonyok abortált magzatait, hogy azokból úgynevezett öregedésgátló kivonatokat állítsanak elő a sarlatánságot sem kerülő szépségszalonoknak. Az ampullákba töltött „varázsszerért”, illetve kezelésért esetenként 10 000 fontot (azaz 3 740 000 forintot) is elkérnek a fiatalságukat és egészségüket a ravaszul kigondolt szölamok hatására megőrizni kívánó asszonyoktól. A kereskedelmi hirdetések szerint e szerek használatával a bőr megfiatalítható és számtalan betegség is leküzdhető.

Az abortált magzatgyermeket mélyfagyasztott állapotban adják el a klinikáknak. Itt a szöveteikből injekciós ampullákba töltik a fiatalító kúrára alkalmasnak tartott anyagokat. Meg nem erősített hírforrások szerint a Szovjetunió volt tagállamaiban a terheseket alkalmanként 100 fonttal, vagyis 37 400 forintnyi összeggel környékezik meg annak érdekében, hogy elvetessék magzataikat, majd egyezzenek bele az így elpusztított gyermekek „gyógyászati céllal” történő használatába. (Összehasonlításképp: egy havi ukrán átlagkereset 10 000 forint, a nyugdíj 4 000 forint.) E magzatgyermek nagyobb részét Oroszországban értékesítik, ahol egy halott kisbaba ára elérheti akár az 5 000 fontot, vagyis 1 870 000 forintot is! Többletjövedelemhez jutnak azok a nők, akik vállalják, hogy a terhességet majd csak a magzatgyermek előrehaladott életszakaszában szakítatják meg.

Akadott olyan eset is, amikor egy, az orosz-ukrán határon letartóztatott magzatkereskedőnél 25 mélyhűtött, vákuumsomagba rejtett magzatgyermek tetemére bukkantak. Állítása szerint a férfi egy orvostudományi kutató központban vásárolta az „árut”.

Az ukrán törvények csak kutatási célokra és csak akkor engedélyezik embriók felhasználását, ha ehhez az anya hozzájárul, és névtelensége is biztosított. Csakhogy a rendőrség szerint az állami kutatóintézetek munkatársai a rendszert kijátszva illegális üzletet működtetnek, amikor a halott magzatgyermekeket illegális célokat követő magánklinikáknak adják el.

Egy rendőrpárancsnok szerint azért nehéz leleplezni mindezt, mert e szövevényes üzelmek részesei nagynevű, olykor akadémiai tisztséget betöltő orvosok.

Így fordulhat elő, hogy busás jövedelemben dúskálnak az „öszejtteriápiát” kínáló moszkvai szépségszalonok, noha az orosz törvények a csontvelőt tartalmazók kivételével minden kezelési eljárásnál tiltják az emberi eredetű készítmények használatát.

Szergej Szorobogotko, a magzat-kereskedelem nyomozásával megbízott rendőr szerint az olyan, elmaradottabb keleti területek klinikái, mint amilyen Donyeck és Harkov, minden előzetes víruseszt, például AIDS vizsgálat és engedélyeztetés nélkül árusítják az abortált magzatokat.

Ukrajnában a 12 hetesnél idősebb magzatgyermek elhajtását már feltételekhez kötik. Csakhogy az idősebb magzatok nagyobb hasznot is hajtanak, mivel néhány orvos és a szépségiparban illetékes szerint velük hatékonyabb a kezelés.

Szorobogatko beszámolt arról is, hogy ha egy szülészorvos halott magzattal akar üzletelni, akkor előbb orvosi kifejezésekkel körülírva közli az anyával, miért is lenne helyes a 12 hétnél idősebb magzatgyermek abortálása, de az is lehet: soha nem tudja meg az anya az így elvégzett abortusz valódi indokát. Az asszonymak olykor fizetnek is, hogy várjon, amíg terhességével eléri a szülész által megkívánt időtartamot. Az abortált kisbabát aztán egy közvetítőhöz, vagy egy olyan intézménybe szállítják, ahol a még használható szerveket kioperálják, elraktározzák, majd külföldön értékesítik.

Bár Ukrajnában és Oroszországban is tilos emberi sejteket tartalmazó injekciókat kozmetikai célra használni, a szalonok mégis nagy forgalmat bonyolítanak le a magas, esetenként akár 10 000 fontnak megfelelő, azaz 3 740 000 forintnyi kezelési díj ellenére is. A tehetős vásárlókat sikerrel győzik meg az összejtek fiatalító erejéről, vagy ha kell, arról, hogy használatukkal kizárható olyan időskori, agyműködést befolyásoló betegségek, mint amilyen a Parkinson-, illetve az Alzheimer kór kialakulása. Az egyik moszkvai szépségklinika hirdetésében ez áll: „Tíz évet letörlünk arcáról”.

Veszélyes és szövevényes korrupcióról van szó – nyilatkozta Vlagyimir Szmirmov, a Moszkvai Kardiológiai Kutatóintézet vezetője. Az állami intézményekkel ellentétben a magánklinikák csupán humán eredetű anyagokat, vagyis magzati szöveteket nem nyerhetnek ki és tárolhatnak, de ezt senki sem ellenőrzi.

Egy májusban kiadott orosz egészségügyi minisztériumi nyilatkozat szerint a Moszkvában található 41 klinikából 37 helyen alkalmaznak törvénytelen összejkekezelést. A nyilatkozat nem helyez kilátásba sem törvényi tiltást, sem fokozott ellenőrzést, így önmagában nem befolyásolja a törvénytelen gyakorlatot.

Persze nemcsak az etikátlan és az állami törvényeket is kijátszó üzleti tevékenység mibenléte, hanem annak eredményessége is kérdéses lehet.

Dr. Stephen Minger, a londoni King's College munkatársa szerint tisztázatlan, hogy valójában mi is van az ampullákban. Lehet, hogy összejt, de az is lehet, hogy csak valamilyen szövetelegety.

A korrupt kormány és a privatizációnak nevezett szabadrablás visszás ügyleteibe megkeseredő ukránok ma már szinte semmin sem csodálkoznak. Az abortuszbiznisszel kapcsolatban országukban ez a mondás járja: „Eddig csak az országot árusítottuk ki, most már maguk az ukránok következnek, de feldarabolva.”

A CNS híre szerint *Kínában* is jó üzlet a magzatgyermekből kivont „gyógyászati” tevékenység. Egy kunmingi klinika például 10 napos kúrát kínál a főként tehetős ausztrál pácienseknek, amelyért 30 000 USA dollárt kell fizetniük. Michael Wilson fanatikus természetgyógyász azt állítja, hogy a kúrának köszönhetően javult a páciensek bőrének állapota, nyugodtabban alhattak és élesedett a látásuk. A szigorúan titkosnak tartott eljárásról annyit árult el, hogy azok az anyagok, amelyeket a páciens „felnőtt” összejtjeinek aktiválására, illetve hiányzó szövetek és szervek regenerálására használnak, blastocytának nevezett magzati életkorú gyermekekből származnak. A kivonatokat kínai orvosok fecskendezik a gerincbántalmaktól szenvedő betegek gerincébe és agyába. Pekingben a Rutgers Egyetemen posztdoktori kutatóként dolgozó dr. Huang Hongyun idegsebész az abortált magzatok orrjáratából nyeri az összejteket. Willie Terpstra volt az egyik betege, aki LAS vagy Lou Gehrig-betegség néven is ismert mozgásszervi idegbénulása miatt kereste fel az orvost. Tavaly

áprilisban azzal az érzéssel tért vissza Új Zélandi otthonába, hogy megerősödött és beszéde is tisztább lett. Az Új Zélandi televízióknak adott legújabb interjúban azonban már beszélő készüléket (voice machine) használva arról számolt be, hogy állapota lényegében ugyanolyan, vagy inkább rosszabb is, mint amilyen a kezelés előtt volt. Feltehetően nem ő az egyetlen, aki miatt az Új Zélandi Neoromotoros Betegek Szövetsége (Motor Neurone Disease Association of New Zealand) ellenjavallja az ilyesféle kezeléseket.

Az Ausztrál Orvosszövetség (Australian Medical Association) elnöke szerint a Kínába látogató betegek lényegében olyan kísérleteknek teszik ki magukat, amelyeknek több közük van az „életmód” divathoz, mint a gyógyításhoz.

A romániai „Global Art Klinik” elnevezésű intézmény nevében is jelzi, hogy földrésznyi méretű mesterkedésekről van szó, amikor a tolvajlás művészetét űző kereskedők gyakran egészségügyi dolgozók áruhájában jelennek meg. Ebben az egy román kórházban mindenesetre több petesejt- és magzatadományozási esetre figyeltek fel, mint Nagy-Britannia összes hasonló intézményében együttvéve. Az európai parlamenti képviselők, köztük Hiltrud Breyer és Peter Liese felkérésére Monica Macovei román egészségügy-miniszter vizsgálatot kezdeményezett, amely feltárta, hogy korántsem valamely nemes emberbaráti gesztusról vagy elfogadható mértékű költségtérítésről van szó. A petesejtjüket „adományozó” asszonyoknak esetenként 1 000 fontot (370 000 forintot) fizettek a családépítéshez vagy ki tudja, még mihez szükséges „alapanyagokért”.

Az Európai Közösség március 10-én mindenesetre határozatban szögezte le, hogy az emberi petesejtekkel és magzati életkorú gyermekekkel folytatott kereskedelmi tevékenység megengedhetetlen és túrhetetlen.

A tevékenységet ellenőrző brit HFFA nyilatkozata ugyanakkor teljesen rendjén valónak minősítette a román „Global Art”-nál folytatott gyakorlatot. Amin persze nem kell csodálkoznunk, ha tudjuk, hogy ugyanez a hatóság hagyta jóvá Ian Wilmutnak a magzatgyermeken folytatott klónkísérleteit is.¹¹

2017 februárjában egy kilétét fel nem fedő török feladótól sokkoló fényképeket kaptam. A felvételek azt mutatják, hogy Kínában és Thaiföldön miként készítenek abortált magzatokból tányérba porciózott magzathúslevest. Bár később kiderült, hogy a felvételek nem hitelesek, mindenesetre megdöbbentőek és vitathatatlanul jelzik: a magzatkorú gyermekek jogalanyiségének kimondása nélkül napról napra egyre agresszívabb kihívásokat produkál a modern kannibalizmus korszaka.

A legújabb ilyen kihívást a *Kansas City*ben működő abortőr, Krishan Rajanna intézte a hatóságokhoz. A feltehetően nem éhségtől szenvedő „orvos” munkatársainak egyöntetű megrökönyödésére mikrohullámú sütőben megsütötte, majd ebédjéhez elfogyasztotta az egyik abortált magzatot.

„– Eddig azt hittem, hogy nem létezik olyan mocskos, visszataszító bűncselekmény, amit már meg ne tapasztaltam volna” – fakadt ki az ügyben nyomozó William Howard. „– Ez a mostani olyan sokkot okozott számomra, hogy túltett minden eddiginél.”

Noha az „orvos” ellen már korábban is hatósági intézkedéseket kellett foganatosítani, mert egy páciense az el nem végzett vércsoport-meghatározás és helytelenül felírt narkotikumok miatt 1994-ben elhalálozott, a magzatfaló működési engedélyét nem az emberevő gusztus miatt, hanem egy, a folyosóján talált döglött egér miatt vonták be. Nick Tomasic, Wyandotte megye

¹¹ Human Life International – Report. Schweiz, 2005. Juni, S. 11

főügyésze később sem bukkant olyan jogszabályra Kansas Állam törvénykönyvében, amely megtiltaná az abortórnek, hogy elfogyassza az általa elejtett „apróvadat”.

Rajanna maga azért tartja felháborítónak a vele kapcsolatos vádakat, mert igaz ugyan, hogy ugyanabban a hűtőszekrényben és egyforma styrofoam poharakban tartotta a magzatokat az általa fogyasztott étellel és itallal, de ő – állítása szerint – „olyan vegetariánus, aki kényesen megválasztja, mit eszik.”

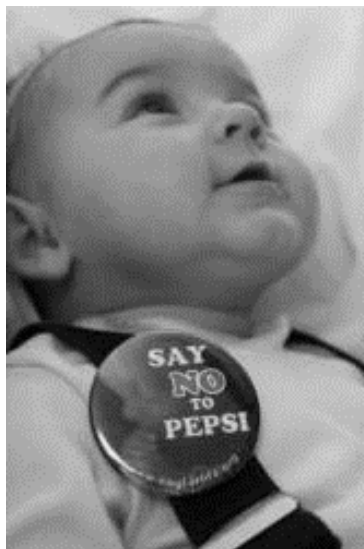
– Engem szigorúan neveltek – nyilatkozta. – Az én anyukám előbb lenne öngyilkos, mintsem hozzáérjen egy húsból készült termékhez – tette hozzá, ami persze nem bizonyítja, hogy az orvosná lett fiú nem ízlelte meg a magzathúst.

„Őz csodálatos birodalma”, azaz Kansas Állam egészségügyi hatóságai mindazonáltal kitétek magukért, amikor közreadták az alábbi, senkit semmire sem kötelező erkölcsi állásfoglalást:

„Rajanna közveszélyt jelentő gyilkos. Reménykedjünk, hogy Kansasban éppen úgy kimarad majd az abortuszról és az „orvoslás”-ból, ahogyan kizárják őt majd más államokban is!”

De vajon tényleg elég ez az olcsó reménykedés? Elég, ha reménykedünk, hogy emberhús termelésére és fogyasztásra térő fajunk beteges magatartása majd egyszer csak megváltozik? Nem a gonosznak adott menlevél-e, ha tétlen reménykedéssel várjuk, hogy magától is véget érjen az a pándémiaként pusztító kór, amikor az anyai termékenység megcsonkítása, a magzati életkorú gyermekek elfogyasztása talán (újra) lekerül az anyagi javak termelésébe és fogyasztásába kábult népek megromlott mentalitásának étlapjáról?

És hogy nem csupán az étlappal, hanem az itallappal is gondok vannak, arra a közismert üdítőital gyártójának, a PepsiConak a mesterkedése is utal¹² (2. ábra).

2. ábra Mondj nemet a PEPSI-re

2012 tavaszán a cég *Pepsi Next* márkanéven olyan termék piacra dobását jelentette be, amellyel szemben az amerikai életvédők riadóztatták és bojkottra szólították fel a közvéleményt. Mint kiderült, a vállalat abortált magzatgyermek sejtvonalaiból származó ízfokozó kutatásokat végeztetett. Az Obama kormányzat támogatását élvezve sikerült is

¹² Westen, John-Henry: *Obama agency rules Pepsi use of cells derived from aborted fetus 'ordinary business'* = <https://www.lifesitenews.com/news/obama-agency-rules-pepsi-use-of-aborted-fetus-is-ordinary-business> (Letöltés ideje: 2019. 09. 17.)

legyűrnie a részvényeseknek ezzel az eljárással kapcsolatos aggályait. Obama elnök Biztonsági és Cserügyletekkel Foglalkozó Biztosága (SEC) olyan szabályt alkotott, amely „szokványos üzletmenetként” értékelte és jóváhagyta a PepsiConak azt a Senomyx nevű céggel kötött szerződését, amely embriómaradványok izfokozó szerepének kutatási és fejlesztési programját tartalmazta.

Az életvédők ellenvetése szerint az igazi gond az volt, hogy anyagi haszonszerzés céljából zsigerelték ki az abortált gyermekek maradványait, ugyanis a HEK-293 elnevezésű embrionális májszövet ilyen értelmű kiaknázása messze távol van a megszokott üzletmenettől. Még mielőtt Ralph Shortey Oklahoma állam szenátora betérjesztette volna azt a törvényjavaslatát, mellyel megtiltották azoknak a termékeknek az árusítását, melyeket abortált magzatok maradványaiból dobtak volna piacra, a gyorsan világméretűvé terebélyesedő bojkott keretében Kanada, Németország, Lengyelország, Egyesült Királyság, Írország, Skócia, Spanyolország, Portugália, Ausztrália és Új-Zéland vásárlói már meghozták a maguk egyértelműen elutasító döntését. Így a pénztárcájukat veszélyeztetve érző részvényesek arra kényszerültek, hogy véget vessenek a botrányos kísérletezésnek.

A magzati sejtvonalak élelmiszeripari felhasználásán kívül a gyógyászati célú beavatkozások kapcsán is súlyos, lelkiismereti kérdések jelentkeznek. A magyar Jövő Nemzedékeinek Országgyűlési Biztosaként dr. Szabó Marcel vezetésével indult vizsgálat az embrionális őssejtek felhasználását illetően. 2018. október 24-én írt levelében Bándi Gyula mint a tisztség új viselője tájékoztatott arról, hogy a vonatkozó jogi háttér értékelését követően az országgyűlési biztos egy konkrét ügyhöz kapcsolódóan adott ki jelentést (száma 3119/2014) Székely Lászlóval, az alapvető jogok biztosával közösen még 2014-ben.¹³

„E jelentés az embrionális sejtvonalak felhasználásával kapcsolatban a kötelező oltások vakcináival foglalkozott, kimondottan egy nem oltás megtagadást érintő ügyben. Az alapügy panaszosai nem kívánták gyermeküknek beadatni a hazai forgalomban lévő oltóanyagot, mert annak elkészítéséhez embrionális sejtvonalakot is felhasználnak. Felkutattak azonban egy hazánkban forgalomba hozatali engedéllyel nem rendelkező, olyan japán vakcinát, amely hatóanyagában a Magyarországon engedéllyel rendelkező vakcinával ekvivalens volt, és amelynek előállításához állati eredetű sejtvonalakot használtak. E japán vakcina használatát a hatóságok mégsem engedélyezték a panaszosok számára, bár a beadványozók vállalták volna a beszerzés költségeinek viselését. A jelentés rámutatott arra, hogy ez az eljárás aggályos volt a panaszosok lelkiismereti- és vallásszabadsága szempontjából, mert „a jogkövető magatartás iránt elkötelezett panaszosok az Alaptörvényben biztosított lelkiismereti szabadságuk gyakorlása érdekében jogos igényekkel fordultak a hatóságokhoz alternatív vakcina kérelmezése érdekében, tekintettel arra, hogy az általuk önerőből felkutatott alternatív oltóanyag a magyar hatóságok által is elismerten hatóanyagában megegyező a hazai forgalomban lévő készítménnyel, és az oltóorvosuk vállalta a készítmény beadását gyermekeiknek”.

Az újjáéledő kannibalizmus legújabb jelét láthatták az amerikai CNN hírtelevízió nézői, amikor a csatorna egyik munkatársa, Reza Aslan „élő” adásban adott hírt a saját lakomájáról. Az Aghori nevű, kis hindu szekta tagjaival tartva emberi koponyából alkoholt ivott,

¹³ A szóban forgó jelentés száma 3119/2014, és annak teljes szövege a www.ajbh.hu holnapon, a dokumentumok menüpont alatt, a Jelentések, indítványok, állásfoglalások almenüpont alatt érhető el, az aloldalon található kereső segítségével az ügyszám megadásával.

elhamvasztott emberi maradványokból visszamaradt porral kente be arcát, majd megízlelt egy megfőzött emberi agyat.¹⁴ (3. ábra)

3. ábra

Párizs Clichy-sous-Bois nevű külvárosában három afrikai migráns megtámadott egy férfit, majd közösen elfogyasztották az arcából kiharapott húsdarabokat.¹⁵

Ugyancsak az „érzékenyítés” célját szolgálta az a szintén napjainkból való, svéd televíziós műsor, melynek „tudós kutatója” elhunyt embertársaink testének táplálkozási célból történő hasznosítását vetette fel. Magnus Söderlund szerint az emberevés bevezetésével megoldható lenne a fenntartható fejlődés gondja, illetve ez választ adhatna a globális klímaválságra is.¹⁶ (4. ábra).

Az Egyesült Államok választási előkampánya során a demokrata párti jelölt egyik támogatója a javaslatával látta megoldhatónak a klímaválságot: „Egy svéd professzor szerint halott emberekkel is táplálkozhatunk, de ez nem elég hatékony. Szerintem a következő választáson ezzel a jelszóval kell indulni: »Neki kell látni a babák elfogyasztásának! Máskülönben kifutunk az időből! Túl nagy a szennyezettség, tehát meg kell szabadulnunk a babáktól! Ez ugyan nagy kihívás, de meg kell ennünk a babákat!«”¹⁷

¹⁴ <https://thebridgehead.ca/2017/03/11/how-can-a-post-modern-society-condemn-reza-aslans-cannibalism/> (Letöltés ideje: 2019. 09. 14.)

¹⁵ <https://www.breitbart.com/europe/2018/02/21/three-african-men-arrested-cannibalism-migrant-heavy-paris-suburb/> (Letöltés ideje: 2019. 09. 14.)

¹⁶ Swedish Scientist Proposes Cannibalism to Fight Climate Change = https://www.breitbart.com/europe/2019/09/06/swedish-scientist-proposes-cannibalism-fight-climate-change/?utm_source=newsletter&utm_medium=email&utm_term=daily&utm_campaign=20190906&utm_content=Final (Letöltés ideje: 2019. 09. 14.)

¹⁷ *Woman at AOC Event Says “We Must Start Eating Babies” to Save the Planet* = <https://www.lifenews.com/2019/10/04/aoc-supporter-says-we-must-start-eating-babies-to-save-the-planet/> (Letöltés ideje: 2019. 10. 08.); *A nők bővülő foglalkoztatását kísérő feminizálódás jelensége és történelmi folyamata* – 249; *Nők a munkaerőpiacon* – uo.

4. ábra

Nem megenni, nem kidobni – pénzzé tenni!

A Fővárosi Törvényszéken a még 2012-ben indult és összejtbotrány néven elhíresült ügy büntetőeljárása keretében kilenc vádlott – köztük *Seffer István* kaposvári kozmetológus-plasztikai sebész, *Yulij Vladimirovic Baltaytis* ukrán-amerikai orvos, *Natalija Karnyikova* ukrán sejtbiológus, *Pákh Imre* ukrán-amerikai-magyar műgyűjtő, *Fásy Ádám* tévéproducer – ellen hoztak elsőfokú ítéletet jelentősértékre, üzletszerűen, 21 rendben elkövetett csalás gyanújával.¹⁸

Az összejtbotrány fő gyanúsítottait felfüggesztett börtönbüntetésre ítélte a Fővárosi Törvényszék. A vádirat szerint az IRM Magyarország Nemzetközi Biotechnológiai és Össejt Központ Zrt. kaposvári klinikáján engedély nélkül végeztek össejtkezeléseket. A céget kifejezetten erre a célra alapították, és négy dunántúli városi kórházzal kötöttek szerződést a kezelésekhöz szükséges össejtek beszerzésére. Kaposvár, Siófok, Marcali és Nagyatád közpénzen abortuszt végző szülészeti pedigré az alkalmi keresetkiegészítés jegyében rendre még le is számlázták az IRM-nek a nekik átadott, magzati életkorukban elpusztított gyermekek tetemeit, vagy ahogyan az eljárás folyamán a vádlottak nevezték: az össejtek előállítására használt, mások által értéktelen hulladékként kidobásra ítélt „biomasszá”. A többnyire gyógyíthatatlan betegségtől szenvedő, fájdalmaik által túszul ejtett magyarországi és külföldről is érkező páciensek egy-egy kezelésért általában 25 ezer amerikai dollárt vagy 5 millió forintot fizettek a törvénytelen terápiával meggazdagodni szándékozó orv(os) üzletembereknek. A Pákh Imre által előbb Barbadoson működtetett, majd onnét történt kiebudalása után Magyarországra

¹⁸ Vö. 1978. évi IV. törv. 173/I. § (1): Aki emberi gént, sejtet, ivarsejtet, embriót, szervet, szövetet, halott testét vagy annak részét jogellenesen megszerez, vagyoni haszonszerzés végett forgalomba hoz, vagy azzal kereskedik, büntetést követ el, és három évig terjedő szabadságvesztéssel büntetendő. (2) A büntetés öt évig terjedő szabadságvesztés, ha az (1) bekezdésben meghatározott bűncselekményt gyógyintézet alkalmazottja a foglalkozása körében követi el. (3) A büntetés az (1) bekezdés esetén öt évig, a (2) bekezdés esetén két évtől nyolc évig terjedő szabadságvesztés, ha a bűncselekményt a) üzletszerűen, b) bünszövetségben követik el.

hozott International Regenerative Medicine Zrt.-nek ugyanis csak az őssejtek levételére és tárolására volt engedélye: terápiás célra viszont nem használhatták volna azokat!¹⁹

Az első fokon eljáró bíróság üzletszerűen és bünszövegségben elkövetett, emberi test tiltott felhasználása vádjával találta bűnösnek és ezért felfüggesztett börtönre, továbbá súlyos pénzbüntetésre ítélte a négy vádlottat. A másodfokon ítélező bíróság első fokra utalta vissza az ügyet azzal az utasítással, hogy a korábbi eljárás e tekintetben elégtelen munkája miatt újra és részletesen fel kell tárni a csalás tényállását és a már korábban megállapított bűncselekményeken kívül még rendezni kell ennek büntetőjogi következményeit is.

2018 novemberében a Fővárosi Ítéltábla jogerősen pénzbüntetéssel sújtotta a vádlottakat,²⁰ akik nagyrészt anyagi ellenszolgáltatás fejében végeztek embrionális őssejtekkel terápiás célú kezeléseket. A Fővárosi Törvényszék a megismételt, elsőfokú eljárásban 2017 decemberében kihirdetett ítéletének tényállása szerint a vádlottak engedély nélkül, nagyrészt anyagi ellenszolgáltatás fejében végeztek embrionális őssejtekkel terápiás célú kezeléseket, 18 esetben gyógyíthatatlan vagy súlyos betegségben szenvedő embereken, illetve 3 esetben fiatalítás céljából. Az egy évvel ezelőtti elsőfokú ítélet szerint a vádlottak a szolgáltatást igénybe vevő embereket több esetben megtévesztették, illetve tévedésben tartották a kezeléssel kapcsolatban és ezzel kárt okoztak, így a Fővárosi Törvényszék szerint emberen végezhető kutatás szabályainak megszegése és emberi test tiltott felhasználásának büntette mellett csalást is elkövettek.

A megismételt elsőfokú büntetőper fellebbezések nyomán került másodfokon a Fővárosi Ítéltáblára. A tábla a tényállást kiegészítette azzal, hogy a vádlottak tevékenysége az embrionális őssejtek kezelés során történő értékesítésére irányult, ennek célja az elsőfokú bíróság által rögzített befektetés megtérülésén kívül a jövőbeni kísérletek költségének fedezése és a gyógyítás volt, bízva abban, hogy az ahhoz szükséges engedélyeket megszerzik. A tábla szerint valamennyi beteg tisztában volt azzal, hogy az elismert orvosi kezeléseknak nem képezi részét az embrionális őssejtkezelés, azt a társadalombiztosítás nem támogatja, annak hatékonysága tudományosan nem bizonyított. A kezelést igénybe vevők tájékoztatót írtak alá, amely nem tartalmazott a kezelés eredményességére vonatkozó ígérvényt. A tábla mellőzte a tényállásból, az egyes esetek kapcsán, azokat a megállapításokat, amelyek szerint a vádlottak kihasználták a sértettek súlyos betegség miatti kiszolgáltatott helyzetét és megtévesztették őket a gyógyulás reális lehetőségével kapcsolatban, továbbá elhallgatták, hogy az általuk kínált őssejttel való kezelés hatékonysága nem bizonyított, azt nem jogosultak elvégezni, és azért ellenértéket sem kérhetnek. Ugyanakkor a tábla rögzítette, hogy a kezelés igénybevétele során a betegek, illetve törvényes képviselőik az egészségügyi önrendelkezési jogukkal éltek. Az így pontosított tényállásban már nem voltak fellelhetőek az első fokon még megállapított csalás tényállási elemei, a jogtalan haszonszerzési célzat, a tévedésbe ejtés és a károkozás. Mindezek alapján a tábla a törvényszék ítéletét megváltoztatta és a vádlottak által elkövetett bűncselekményt emberen végezhető kutatás szabályainak megszegése és emberi test tiltott felhasználása büntettének minősítette. A bűnösség körének szűkülésére – a csalás

¹⁹ Téglásy, Imre: Embryos a la Carte. In: ZENIT <https://zenit.org/articles/embryos-a-la-carte/> (Letöltés ideje: 2017. 07. 02.)

²⁰ Pándi Balázs: A bíróság több milliós pénzbüntetést szabott ki Fásy Ádámékra őssejt ügyben https://index.hu/belfold/2018/11/22/a_birosag_tobb_millios_penzbuntetest_szabott_ki_fasy_adamekra_ossejt_u_gyben/

megállapításának elmaradására – figyelemmel az ítéletábra a vádlottak halmazati büntetését pénzbüntetésre enyhítette, egyebekben az elsőfokú ítéletet helyben hagyta.²¹

A fentiekben körvonalazott és bíróság által pönalizált bűncselekménysor kapcsán érdemesnek tartjuk hozzáfűzni, hogy a megbüntetett személyek nem csak az emberi test tiltott felhasználásával vagy az emberen végezhető kutatás szabályainak megszegésével tértek rossz útra.²² Az újabb tudományos kutatások eredményei²³ azt igazolják, hogy az elmarasztalt szövetkezet tagjai tudomány módszertani szempontból is zsákutcába jutottak az abortált magzatok szöveteiből mixelt varázsszereikkel.

“Orvosi szempontból a vitának vége, mert az emberi magzatokat elpusztító kutatás eddig egyetlen olyan, ellenőrizhető eredményt sem mutatott fel, amely bármely betegség gyógyítását igazolhatná, viszont rengeteg olyan, beváltatlan ígéretet halmozott fel, amellyel csodálatos gyógyulásokról regélt”

– összegezte az amerikai Charlotte Lozier Institute.

“Ezzel szemben a felnőttekből származó őssejtek, melyek olyan, etikus forrásokból származnak, mint a csontvelő és a köldökzsínór-vér, továbbá mint a test sejtjeinek újratervezése során kinyert pluripotens őssejtek, ma már életet mentenek és forradalmasítják az orvostudományt”

– fűzték hozzá.²⁴

Túszul ejtett termékenység – túszul ejtett nemzet

Korábbi tanulmányomban²⁵ kitértem már arra, hogy a termékenységellenes elméletek és az ezeken alapuló magatartásformák (fogamzásgátlás, abortusz, sterilizáció, asszisztált reprodukciós eljárások, gender, LGBTQstb.) az ezeket kezdeményező és támogató társadalompolitika milyen újfajta hatalom gyakorlásához vezetnek. Bemutattam, hogy ez az egész, az emberi történelemben példátlan gyakorlat hogyan szolgálja ki a mélyen élet- és családeellenes rendszerek profitorientált céljait. A táplálkozási kannibalizmus jellemzőinek bemutatásával föl szeretném vázolni a gazdasági-ideológiai-pszichés kényszerből fakadó, **modern túlélési kannibalizmus** modelljének alapképletét, amely segíthet megérteni és megválaszolni a globális méretekben kibontakozó perverzió “népesedési tél”-hez vezető kihívását.

A termékenység hanyatlásából eredő és a gyermekek hiányából fakadó, világszerte tapasztalható „népesedési tél” okait elsősorban a **munkavállalásban** (értsd inkább:

²¹ Jogerősen pénzbüntetéseket szabott ki a Fővárosi Ítéletábra az őssejt-ügyben =

<https://pestisracok.hu/jogerosen-penzbunteseket-szabott-ki-a-fovarosi-itelotabla-az-ossejt-ugyben/>

²² 2019 áprilisa óta újabb orvosi körhöz köthető őssejtbotrány ügyében ismét nyomoz a rendőrség. A Humán Reprodukciós Intézet Kft. – más néven Versys Clinics – tevékenysége kapcsán újra emberi test tiltott felhasználására gyanakodnak. (Suhajda Zoltán: *Megszállták a rendőrök a budapesti lombikbébicentrumot* = <https://nlc.hu/ezvan/20190713/ossejtbank-cryosave-rendorseg-nyomozas/>

²³ Funding for failed California tax-funded embryonic stem cell institute dries up =

https://www.lifesitenews.com/news/funding-for-failed-california-tax-funded-embryonic-stem-cell-institute-dries-up?utm_source=LifeSiteNews.com&utm_campaign=91b60e681b-Daily%2520Headlines%2520-%2520U.S._COPY_557&utm_medium=email&utm_term=0_12387f0e3e-91b60e681b-401415053 (Letöltés ideje: 2019. július)

²⁴ Use of Aborted Fetal Tissue: Questions & Answers = <https://lozierinstitute.org/use-of-aborted-fetal-tissue-questions-answers/>

²⁵ Téglásy Imre: Vázlatvonalak a magyarság termékenység tudatának történetéhez, In: Balásházy I. – Major Gy. – Farkas P. (szerk.): *Boldogabb családokért és ifjúságért. A családi élet válsága és a demográfiai válság okainak elemzése.* 383-416 oldal, L'Harmattan Kiadó, 2018.

munkakényszerben) vizsgálom, mert ennek bemutatása – álláspontom szerint – egy sokrétű (gazdasági, oktatási, ideológiai, mentális, erkölcsi, egészségügyi, jogi, kulturális, stb.) következménnyel járó gazdasági-társadalmi modell mélyszerkezetének leleplezésével kecsegtet.

Adam Smith klasszikus közgazdasági elmélete szerint a munkaerő árának magában kellene foglalnia a munkaerő (értsd: a humán tőke) újratermelésének költségeit is, de ez a kapitalista termelési módból lényegében hiányzik, mert ennek biztosítása – mondjuk így: élet- és termékenységellenes módon történő elhagyása – adja a család kizsákmányolásából fakadó anyagi haszon részét.²⁶ Az emberi erőforrás újratermeléséhez szükséges anyagiak eltulajdonítása a *termékenység* helyett a *termelőkenység*, az *életfakasztás* és annak szolgálata helyett az anyagi javakban megvalósuló *birtoklás* elsődlegességét hirdeti.

De vajon eredményezhet-e ez a kizsákmányolás eltorzult lelki alkatot is? Lehet-e mindennek káros pszichés következménye?

Az ember két alapvető ösztöne a létfenntartás és a fajfenntartás. Általános értelemben e kettő azt jelenti, hogy

- a.) minden biológiai lény szeretne a maga egyediségével minél tovább életben maradni,
- b.) és utódokat hagyni a világra.

A létfenntartási ösztön szólal meg az éhség, a szomjúság, a légszomj stb. esetében és figyelmeztet a létünket ezek hiányával veszélybe sodró körülményekre.

A fajfenntartás ösztöne a nemi vágy, amely egyfelől személyes, érzéki és érzelmi-intellektuális örömforrással párosulva közösségünket élteni, annak jövőt adva utódnemzésre serkent.

Bár e két alapvető emberi ösztön tiszta formában való megnyilvánulása fontos szerepet játszik életünkben, ezek azonban nem mindig érvényesülnek teljes összhangban. Vannak ugyanis olyan pszichés zavarok vagy éretlenségre utaló jelenségek, amikor ezek sérülnek és a valóságra való helytelen reagálással nem töltik be többé építő hivatásukat.

A túlélési, avagy létfenntartási ösztön célja és rendeltetése szerint az adott személy életének megtartását, illetve jobbítását szolgálja. Természete szerint védelmet ad minden olyan támadással szemben, amely veszélyezteteti vagy éppen elpusztítja a személyt. Ahogyan minden létező élőlénynek egészségesen kell viselkednie a túléléshez, ugyanúgy ez emberi léleknek is szüksége van arra, hogy a lehető legzavartalanabb, jelenét és jövőjét is biztosító módon működhessen. Életünk fenntartásához tehát a rombolástól és kártól való biztonságra van szükség.

Az egészséges, biztonságra törekvő lélek jól tudja azt is, hogy az őt szolgáló dolgok és jelenségek mellett melyek azok a veszélytényezők, amelyek őt egészségtelen, eltorzult lélekműködéssel sodorhatják pusztulásba. Ha a beteg lélek bármiféle visszautasítást – szeretetmegvonást, lenézést, helytelenítést – tapasztal, akkor ezeket nem csak afféle szokványos, alkalmasint még le is küzdhető bizonytalanságként, hanem egyenesen és ténylegesen a reá váró tényleges megsemmisülés, a halál megjelenéseként érzékeli.

Ha ez a veszélyérzet a beteg létfenntartását szolgáló nemi viselkedésének területén következik be, akkor az ellene való reakció téves csatornán érvényesül és a létfenntartás érdekében a fajfenntartás terén megnyilatkozó viselkedést torzítja el. Ilyen viselkedést

²⁶ Jobbágyi Gábor kimutatta, hogy a gyermekes családoknak járó juttatások megkurtításával mily nagymértékű, másra fordítható nyereséget könyvelhet ez az állam. Lásd: Jobbágyi Gábor: *Az élet joga*, Budapest, Szent István Kiadó, 2004.

mutattunk ki korábban a Kőműves Kelemen és a Budai Ilona című népballadákban, ahol a „boszorkány” viselkedésmintákat követő főszereplők egyaránt az élet- és családértékek megtagadásával teljesítik be tragikus sorsukat.²⁷ De hogy a legújabb kor balladájára is hivatkozzunk: Charlie Chaplin egy ilyen, termelő rabszolgává változtatott, nemi viselkedésében sérült lelki alkatú, lényegében beszélő szerszámmá torzult²⁸ alakot mutat be a *Modern idők* című filmjében.²⁹

Az újabb nemzedékek lelki egészségét, sőt immár fizikai létét is fenyegető sérülés, a párkapcsolatokra való képtelenség egyik – álláspontom szerint alapvető fontosságú – oka a túlhajtott női foglalkoztatottságban keresendő. A sokrétű torzulással járó kötődésképtelenség, a nemi szerepek torzulása a legújabb kori kizsákmányolás következménye.

Ezt beszédes példájával szemlélteti az orosz „nőfelszabadítás” története. Ismeretes, hogy Szovjet-Oroszország a világ első államaként már 1920 novemberében legalizálta a művi abortuszt, ezzel pedig hadat üzent a saját népe termékenységének. Az már kevésbé ismert, hogy Vlagyimir Iljics Lenin pártfőtitkár annak az Inessa Armandovának a befolyása alapján hozta meg ezt a döntését, aki még a 10-es években egykori cári száműzöttként Párizsban tette magáévá Margaret Sanger amerikai profefeminista termékenységellenes gondolatait.³⁰ Tévedés lenne azonban azt hinnünk, hogy a kapitalista Amerikából a kommunista Szovjet-Oroszországba importált, termékenységellenes ideológia, illetve ennek intézményesített gyakorlata mentes volt minden mélyebb gazdasági megfontolástól. Épp ellenkezőleg! A világháború és az azt követő polgárháború poklában férfiak millióit veszítő Oroszországnak sürgető szüksége volt a gazdasági termelést fenntartó humán erőforrások pótlására, amit egyedül az addig főként otthoni munkát végző nők olcsón bevethető és tömeges foglalkoztatottságával tudott biztosítani.³¹ Akkor is ez volt és azóta is ez a legnagyobb üzlet: néhány jól csengő ideológiai szólam hangoztatásával azóta is tömeges méretekben áll rendelkezésre a rövid távon olcsó, hosszú távon azonban súlyos nemzetromboló következményekkel járó, női munkaerő.

Az életfakasztásnak ebben a százéves magányában ma már mindannyian érezzük, hogy az otthonukból a munkaerőpiacra kényszerített vagy a „szabadság” ideológiájával oda csalt női szereplők sorsa elválaszthatatlan az őket anyaként egyre inkább hiányoló család sorsától: tragédiájuk világszerte az egész család válságát eredményezi. Napjaink japán gazdaságának diktatórikus gyakorlata szerint a házasságban élő nőknek ma már előzőleg engedélyt kell

²⁷ Téglásy: *Vázlatvonalak...*

²⁸ Arisztotelész lélekkel bíró szerszámnak nevezte a rabszolgát. Varro a következő hármas felosztást adja: beszélő, félig beszélő és néma eszközök (instrumentum vocale, semivocale, mutum). „Beszélő az, amelybe a rabszolgák tartoznak, félig beszélő az, amelybe az ökrök, néma, amelybe a szekerek.” Idézi: *Maróti Egon* [http://www.romaikor.hu/tudomany/foldmuveles_es_mezogazdasag/m_terentius_varro_a_mezogazdasagrol_\(rerum_rusticarum_libri_tres\)/varro_es_a_rerum_rusticarum_libri_tres/cikk/varro_es_a_rerum_rusticarum_libri_tres_\(capitula_libri_primi\)_5_resz](http://www.romaikor.hu/tudomany/foldmuveles_es_mezogazdasag/m_terentius_varro_a_mezogazdasagrol_(rerum_rusticarum_libri_tres)/varro_es_a_rerum_rusticarum_libri_tres/cikk/varro_es_a_rerum_rusticarum_libri_tres_(capitula_libri_primi)_5_resz) (Letöltés ideje: 2017. 07. 03.)

A nemiségében sérült, hamis értékek rabszolgájává vált homo modernissimus olyan beszélő szerszámnak tekinthető, amely (és nem aki!) elnemtelenedése miatt képtelen egészséges választ adni az életfakasztás követelményeire.

²⁹ Az 1936-ban készült film (*Modern times*) témánkhöz kapcsolódó jelenete (2:13–2:36) itt tekinthető meg: <https://www.youtube.com/watch?v=HPSK4zZtzLI> (Letöltés ideje: 2017. 07. 03.)

³⁰ Elwood, R. C.: *Inessa Armand. Revolutionary and Feminist*, Cambridge, 1992.

<https://books.google.hu/books?id=xXs77PzCaYkC&printsec=frontcover&dq=inessa+armand&hl=hu&sa=X&ved=0ahUKEwjtdP78vTUAhWiO5oKHSLiCHAQ6AEIITAA#v=onepage&q=inessa%20armand&f=false> (Letöltés ideje: 2017. 07. 06.)

³¹ Cathy, Porter: *Women in Revolutionary Russia*. Cambridge, 1987. 43

kérniük munkaadójuktól ahhoz, hogy gyermeket szülhessenek!³² Ennek magyarországi folyamatát Benda József kíméletlenül hiteles, új adatokkal érzékelteti:³³

„1950 és 1953 között az iparban foglalkoztatott nők száma majdnem megháromszorozódott (128 ezerről 371 ezerre nőtt), a háztartásbeli nők aránya drasztikusan csökkent: 1949-ben 58,3%, 1983-ban 5,8%. A foglalkoztatott nők aránya ez idő alatt 27,3%-ról 44,2%-ra emelkedett. A nőknek részt kellett vállalniuk a fizetett munkából, miközben a háztartási, családi feladatok nagy része is rájuk hárult, és egyre nehezebbé vált ezek egyeztetése.³⁴ Míg a nő korábban a ház körüli munkát végezve feladatait maga osztotta be, és rugalmasan alkalmazkodni tudott az aktuális szükségletekhez, ez a távolabb levő munkahelyek esetében már nem volt lehetséges. 1948 és 1980 között több mint 1 millió fővel bővült a női foglalkoztatás, a munkaképes korú nők 82%-a volt foglalkoztatott (gyessel együtt),³⁵ és a fejlett piacgazdaságokét messze felülmúlva elérte a demográfiailag lehetséges maximumot. **A nők foglalkoztatása 1990-ben Magyarországon 20%-kal haladta meg az Európai Unió átlagát.**”³⁶

A fenti folyamat világosan mutatja, hogy a tőkeérdekeket szolgáló „nőfelszabadítás” a diadalmas, győztes, várandós és áldott állapottal egyenértékű szülői szerep végletes ellehetetlenítését eredményezi Magyarországon is. Más szóval: meglehet, hogy a nőket a tőke felszabadítja a termékenység igája alól, de a családot vállaló anyákat páriákká alacsonyítja.

A csak profittermelő tényezőnek tekintett, nemi jellegétől megfosztott férfi vagy nő érezheti magát „tulajdonságok nélküli ember”-nek³⁷, vagyis olyannak, akit egészséges nemi szerepétől, annak magatartásmintáitól megfosztottak, és akinek egyetlen, munkaerőpiacon hasznosítható értéke az, hogy nemét vesztett, semlegessé vált dolgozó. Érthető, hogy ebben a fajfenntartási ösztönvilágában sérült, őt a termelés-fogyasztás robotjává redukáló gazdasági-társadalmi rendszerben³⁸ az áldozat úgy érzi: legszemélyesebb nemi identitásában támadták meg, s így az ünnepektől mintákkal (celebekkel, szinglikkel, sterilizáltakkal, gender-követőkkel, munkaerőpiaci karrierlovagokkal és lovagnőkkel stb.) szemben csökkent értékűség keríti hatalmába. Ennek ellensúlyozására, személyes létfenntartási ösztönvilágának helyreállítására, az őt fenyegető, ellehetetlenítő támadások elkerülésére kénytelen elfojtani, megtagadni a fajfenntartás ösztönét. Ennek nyomán személyes és aktuális élethelyzete rövid távon talán kedvezően alakul, az őt tápláló közösség életkilátásai azonban kétségtelenül csökkennek.

Ennek az emberi nemet létében támadó, súlyosan dehumanizáló, voltaképpen terrorisztikus „életvitelt” eredményező modellnek az a lényege, hogy gazdasági kényszer alkalmazásával a termelés-fogyasztás rendjébe beilleszkedni nem tudókat vagy nem akarókat társadalmi

³² Az alábbi hírben szereplő női munkavállaló mutatja azt az igazolást, mely szerint 35 éves kora előtt nem vállalhat anyai szerepet, ezt ugyanis a munkaadója önzésnek tekintett kihágásként állásvesztéssel bünteti. *Case of child care worker chided for getting pregnant before her 'turn' not uncommon* = https://mainichi.jp/english/articles/20180402/p2a/00m/0na/003000c?utm_source=hs_email&utm_medium=email&utm_content=63987922&_hsenc=p2ANqtz--nLRqdlQpadO339xP1guFVjAjb-GRx_x7qtGREC-7Dt5sNc19hb-K3gy9xI-Rr-fQoy3e5_WOauRPB6_PNymkcB81kKA&_hsmi=63987922 (Letöltés ideje: 2019. 08. 08.)

³³ Benda József: *Transzgenerációs örökségünk*. Lásd a I. Boldogabb Családokért és Ifjúságért című konferencia kötetében!

³⁴ Koncz Katalin: A nők bővülő foglalkoztatását kísérő feminizálódás jelensége és történelmi folyamata, In: *Nők és férfiak*, Magyar Nők Országos Tanácsa, Kossuth, 1985 184. Idézi: Benda i. m.

³⁵ Az 1984-es mikrocenzus adatai, KSH 1985, 121., 155.

³⁶ M, Frey: Nők a munkaerőpiacon, In: Pongrácz T. – Tóth I. Gy. (szerk.): *Szerepváltozások. Jelentés a nők és férfiak helyzetéről*, 1999, Tárki, 17–20.

³⁷ Vö. Musil, Robert: *A tulajdonságok nélküli ember*, Budapest, 2013.

³⁸ Vö. „Egy nyál a tenger! Termelő zabálás, - / kis, búvó országokra rálehel / a tátott tőke sárga szája. Párás / bűdösség-felhő lep bennünket el.” József Attila: *Munkások*, 1931.

ellehetetlenüléssel, belső száműzetéssel fenyegeti, sújtja. Az ilyen vagy amolyan áldozathozatalra kényszerített embermilliók ezért e zsarnoki kényszernek engedve inkább lemondanak a fajfenntartás („szaporodás, sokasodás”) ösztönvilágának, biológiai törvényének nemi viselkedésükben gyökeredző, szabad megéléséről, követéséről mintsem kockáztassák a saját személyes létük fenntartását, hacsak korlátozva is, de valamiképpen megengedő „lehetőségeket”. A jelenség lényege: **az életfakasztást szolgáló termékenységet túsul ejti a gazdasági kényszer!**

ÖSSZEGZŐ álláspontom szerint ez az a súlyos, a fajfenntartást a létfenntartással szembeállító, többnyire rejtett, de kétségtelenül létező gazdasági-ideológiai-pszichés kényszereken alapuló pándémiás betegség, melynek pusztulást hozó tünetei könnyen felismerhetőek a nyugati típusú rendszerekben, rászolgál a **modern túlélési kannibalizmus elnevezésre.**

A hatását tekintve emberevéssel (anthropophagia) egyenértékű, személy- és közösségromboló, vagyis embertelen rendszer ellensúlyozására össze kell állítanunk a túlélésünkhöz szükséges rehumanizáló eljárások eszközeit és módszereit. A beszélő szerszámmá varázsolt, társát eltárgyasult, élvezeti cikként fogyasztó embert fel kell szabadítanunk a szerelem, a testi-lelki termékenység védelmében! Az efféle mélységi rendszerváltás jegyében, az emberszerelem (anthropophilia) intézményrendszereinek helyreállításával, közösségi és egyéni életterekben szorgalmazott gyakorlásával bátran kell szolgálnunk egy, az emberi élet minden szakaszát tisztelő, szakrális alapokon kivirágzó, termékeny és gondoskodó anyaország ihleteként nemzetünk és Európa túlélését!

A tisztaságban rejlő erő avagy mi hasznom abból, ha tisztán élek?

Telek Zoltán¹

Kamaszként nagyon érdekelték a végső kérdések: Miért élek? Miért éljek? Sok bukáson át jutottam el néhány egyszerű gondolathoz, amelyektől boldogságomat remélem.

Mostanában útravalót csomagolok otthonunkat elhagyni készülő gyerekeimnek. Feleségem süti nekik a hamuba sült pogácsát, én meg lámpát, bicskát, könyvet adok a kezükbe. Megpróbáltam a számomra fontos értékeket, mint összefüggéseket átadni, hogy az élet nehézségei közepette ellenállóbbá tegyék őket. Igyekeztem belátható képekkel alátámasztani ezeket a logikai rendszereket, hogy az összefüggések ismerete győzze meg őket, ezek ismeretében legyenek képesek az életüket bölcsen vezetni! Ezt kívánom minden önállósdó fiatalnak, ez készlet írásra.

A régi értékek az ifjaknak unottak, porosak, megkopottak, vastagon belepi őket a jelenkor divatja, akár egy hótakaró, de ahogy a szikla a hó alól, úgy törnek felszínre ezek az értékek nehézségek idején, amikor a divat az élet próbája alatt olvadni kezd.

Kamaszként abban a szerencsés helyzetben voltam, hogy találkoztam példaértékű emberekkel, akik időtálló értékekre mutattak rá. Mégis súlyos kudarcokra volt szükségem, mert csak saját káromon voltam hajlandó megtanulni a lélek működésének alaptörvényeit. Gondolom, gyerekeim is kipróbálják magukat, ezért abban reménykedem, ha megismerik az összefüggéseket, körültekintőbben kezdenek párkapcsolatot építeni. Talán megfigyelik környezetük kísérleteit, és ha a megismert összefüggés igazolódni látszik, akkor azt figyelembe véve alakítják életüket.

A párkapcsolatnak egy szabályosságát szeretném hétköznapi szinten bemutatni.

Fontosnak tarom a tisztaság kérdését, mert úgy vélem különleges jelentőségű.

A társadalomban egyes szokások emberöltők hosszú sora alatt alakultak ki. Az ilyen szokásainknak gyakran nem is keressük az eredetét, okát. Ha belegondolunk, logikus összefüggéseket fedezhetünk fel. Példaképpen gondoljunk arra a társadalmi szokásra, ami elutasítja az orr ujjal történő belső tisztítását. E mögött Semmelweis Ignác felismerése, tapasztalata áll (a kézmosás és a köröm tisztán tartásának hiányára gondolok). Megfigyelték: aki piszkálta az orrát az könnyen kapott végzetes kimenetelű fertőzést. Ezt a tapasztalatot a társadalom magáévá tette egy viselkedés elutasítása formájában. Hasonló tapasztalattal rendelkezik a társadalom a szexuális magatartással kapcsolatban is, ezeket szeretném átgondolni.

¹ Telek Zoltán, E-mail: telekzoltantz@gmail.com:

A tisztaság haszna, gyakorlati előnyei

Nagy hatást gyakorolt rám Gabriele Kuby *Globális szexuális forradalom* című könyve², továbbá Gloviczki Eszter előadásai³. Munkáikra nagymértékben támaszkodtam.

A párválasztás az élet nagy kalandjának fontos pillanata. A párkapcsolatnak ezer öröme és ezer buktatója van, ezek közül azért foglalkoztat éppen a szexualitás, mert sokakat látok elbukni ezen a területen. A párválasztás során, a másik személyének feltérképezése mellett önmagunk megismerése is zajlik. Önmagunk és jelöltünk előtt olyan témából vizsgálunk, amire nem, vagy alig oktat iskola, amiről sok félrevezető információt kapunk. A párválasztás során meghatározó, hogy az értékek közül mit helyezek előtérbe, mi lesz az, ami mentén társat keresek.

Meglátásom szerint az alapvető fontosságú értékek közül kiemelkedik az igazsághoz való viszony, az alázat, az önzetlenség, a környezet boldogságának akarása, a felismert nagyobb érték iránti alárendelődés képessége, a fejlődni akarás. Ezek az értékek alapvetően befolyásolják a személy fejlődését és a kapcsolat alakulását. A párválasztás kulcskérdései: értékes, szerethető, vállalható vagyok-e, van-e közös utunk, hová vezet, meddig? E kérdésekre adott választ döntően befolyásolja, a kapcsolat fejlődésében meghatározó tényező a páros között kialakuló nemi feszültség, hogy létesítenek-e és mikor, testi kapcsolatot.

A tisztaság segítséget nyújt a kapcsolat fejlődéséhez, mivel megőrzésével rövidebb idő alatt felmérhetők a másik személyének fő vonásai, így rövidebb idő alatt több kísérletre nyílik lehetőség. Ezek a kezdődő kapcsolatok tanulási folyamatot indítanak, ami segíti a személyek közti harmóniára hangolódást.

Érdemes tudni, hogy a másik személyt nem készre gyártva (garanciával) kapjuk „Ő az IGAZI” felirattal. Nekünk kell *megsejteni* azt a másikban, és hogy a másiktól majd kiszerezhető a harmonikus kapcsolat, amely során ő valóban „IGAZI”-vá szerethető. Ennek a sejtésnek a létrejöttét segíti a testi távolságtartás.

Más irányból megfogalmazva: a kapcsolat korai szakaszában a testi kapcsolat nehezíti a racionális gondolkozást, ezzel a valós megismerést. Ha testi kapcsolat és a megismerés egy időben zajlik, a testi kapcsolat fölött érzett öröm akaratlanul is a másik személyéhez köt, holott a valódi mély megismerés még kezdeti fázisban van. Mire a megismerés kezd elmélyülni, már erős kötődést hoz létre a testi kapcsolat, és akaratlanul is túl mély kötődés alakul ki idő előtt a párosban. Hinni, bízni akarok a másikban, eközben a tényeket nem veszem tudomásul, nem engedem be tudatomba.⁴ Testi kapcsolat fenntartása esetén a kapcsolat felbontása mély sebet hagy, mert a testi kapcsolat során kiszolgáltatottá válnak egymásnak. Az ilyen szakítás rendszerint elhúzódik, nagyon fájdalmas, mert az érintettek lelkéből kiszakít egy darabot, lassan gyógyuló, mély sebet hagyva.⁵

A párválasztás és a kapcsolat alapozása kihat az egész életre. A jelölttel a kapcsolat építéséhez elengedhetetlenül fontos a beszélgetés, a közös álmodozás, tervek egyeztetése. Ezek hiányában a saját elképzeléseinket álmodjuk bele a jelöltünkbe, amiből törvényszerűen következik a csalódás, amikor a valósággal szembesülünk.

Több lehetőség nyílik a megismerésre, ha a megismerés örömteli lépcsőfokain elidőzve lassan indulunk fölfelé. Segít, ha ezt az utat a testi kapcsolat okozta elkötelezettség nélkül tesszük meg, mert bonyodalmaktól mentesen bekövetkezhet olyan felismerés, hogy

² Kuby, G.: *Globális szexuális forradalom*, Budapest, Kairosz, 2013.

³ Gloviczki Eszter, *A szerelem biokémiája*. Elhangzott az EKIF egészségnapon 2015. 10. 02., Gödöllő <https://www.youtube.com/watch?v=SqMRbwtDZG0> (Letöltés ideje: 2017. 05. 29.)

⁴ vö. Gloviczki: i. m.

⁵ vö. Gloviczki: i. m.

összeegyeztethetetlen ellentmondás van a jelölt elképzelései vagy viselkedése, értékrendje és az általam elvárt között. A megismerés során megtartott tartózkodás esetén a tudatot nem árnyékolja be az elfogultságból eredő, erőltetett elfogadni akarás. Könnyebben belátható a disszonancia. Rövidebb idő, kisebb erő szükséges a kapcsolat felbontásához.

A tisztaság megőrzésével, rossz emlékek nélkül, rövid idő alatt több jelölt felmérhető.

A tisztaság megőrzése segíti a párkapcsolat építését, és több lehetőség nyílik egymás karakterének megismerésére. Hangsúlyt kap a másik iránti szeretetből változni akarás, a közös küzdelem az ösztönök háttérbe szorításáért. Ez mind a személyiség fejlődésének ad lendületet. A kapcsolat súlypontjába kerülnek közös szellemi értékek, az együtt vállalt feladatok, a személyiséget fejlesztő erőfeszítések, az önös érdeken messze túlmutató önzetlen munkálkodás, a felelősségvállalás. Ez mind építi a személyiséget és a kapcsolatot is. Akár két egymás közelébe ültetett fa, úgy nő egy kapcsolattá a közeli szellemi értékeket valló pár.

A média erőteljes szexuális ingereket közvetít, gyakran torzképet fest. Az ilyen ingerek a befolyásolható személyeket könnyedén megragadják. A normális érdeklődés észrevétlenül vezet a pornográfia felé, ami a személyiség fejlődésére és a kapcsolatokra kedvezőtlen hatást gyakorol. A pornográfiáról állítja Gabriele Kuby, hogy anyag nélküli függőség.⁶ A rendezett házassélet is függőség! Csak amíg az előbbi kóros elváltozásokat, a személyiség erózióját okozza, addig az utóbbi a párkapcsolat éltető elemévé válik. Ez az a ragasztó, ami két elkötelezett ember közt újra és újra megerősíti a kapcsolatot. Ahogy nem mindegy, hogy a ragasztóval milyen körülmények közt dolgozunk, a testi kapcsolat is csak a megelőző szellemi kapcsolatra épülő kötelezettségvállalás biztonságos klímájában alakít ki tartós kötést. Ahogy a ragasztó egy poros, vizes környezetben magában összezsugorodik, úgy gyöngíti meg a bizonytalanság, a kötelezettségvállalás hiánya a kötést. Mivel a lélek ragasztója nem tud személyhez kötni, a kötődés eltorzul. Ez a hatás rendezett érzelmi környezetben, kötelezettségvállalás után építő, de érzelmi bizonytalanságban, döntés nélkül, károssá válhat. Érzelmi bizonytalanságban, például gyakori párcsere esetén nem személyhez köt, hanem személytől függetlenedő viselkedési formához, a személyt eszközként használó önző nemi aktushoz. A szexuális kapcsolat függőséget okoz, hiánya elvonási tüneteket. Ezek az elvonási tünetek tudati változásokhoz vezetnek.⁷ A racionális döntés lehetőségét csökkentik, a cselekvést meghatározóvá válhatnak. Vagyis olyan kompromisszum elfogadását is kikényszeríti a szexuális kapcsolat okozta függőség, amit szabad akarattal nem fogadna el. Ilyenkor gyakran a „se veled, se nélküled” állapotba lép a kapcsolat. Ebből a fázisból a kapcsolat rendszerint lefelé tart, mígnem fájdalmasan felszakad. Fontosnak tartom a kiváltó ok felismerését! Ilyen mélyrepülés után a következő kapcsolatban is meghatározó lesz a testi kapcsolat az említett függőség miatt.

Aki hosszú, együttéléses „se veled–se nélküled” jellegű kapcsolatból érkezik, új kapcsolatában extra erőfeszítés nélkül nem tud erős szellemi alapokra építeni, a korábban kialakult beidegződései miatt. Néven nevezve: szexuális függősége miatt. Ezért a korán elkezdett testi kapcsolat gyakori következménye az 5–7 évig tartó élettársi kapcsolatok rövid szünetekkel váltott sorozata, amelynek következtében a személy kötődési képessége

⁶ Kuby: i. m., 190. [...] a pornográfia veszélybe sodorja az élettel teli kapcsolatokat, és klinikai értelemben tesz függővé.” (Kuby: i. m., 192.) „Aki a pornográfiával először találkozik, többnyire nincs tudatában, hogy fogyasztása gyorsan klinikai függőséghez vezethet. Még felnőttek sincsenek vele tisztában, nemhogy gyerekek és serdülők. Beleszúznak, mert akaratlanul is a telefon vagy a számítógép monitora elé kerülnek, ahol beleütköznek, és egyszer csak észreveszik, hogy rabul ejtette őket.”

⁷ vö. Gloviczki: i. m.

lecsökken.⁸ Ez esetben a lelki ragasztó olyan, mint a sokszor leszedett matrica, szakadásoktól sebes, a körülmények változásának hatására a kötés könnyen megszűnik.

Ezért generációk tapasztalatának hatására a társadalmak rendszerint előnyben részesítik az elköteleződés kinyilvánításáig a testi kapcsolattól tartózkodást. Az ugyanis érzelmi biztonságot, tiszta helyzetet teremt, jó előfeltételeket a családalapításhoz.⁹ Az elköteleződés okozta biztonság a nő számára olyan lételem, amelyben a szexuális kapcsolat során működésbe lépő hormonok¹⁰ memóriáirása örömet, boldog függőséget alakít ki.

Népmesékben gyakori szereplő az álruhás királyfi. Az anyagi helyzet, a társadalmi pozíció elrejtése segítségével a szív mélységének kifürkészésére utalnak ezek a mesék. A leánykérő csak a megismerés kezdetén rejtheti el rangját, később erre nincs lehetősége. Hasonlóan, csak a kapcsolat kezdeti fázisában van lehetőség a személy lelki értéke fölötti öröm és a testi kapcsolat örömeinek szétválasztására. Ha idejekorán e kettő összefolyik, már kétség ébredhet – és gyakran ébred is –, hogy rám, az én személyemre van-e szüksége a másiknak, vagy csak ilyen testalkatot igényel az ágyban. Kiváló példa a személytől elkülönített döntésre az „Egyszer egy királyfi” meséje.¹¹ Ezért lényeges az elkülönített döntés a személyről és a testi kapcsolatról. A mese példája szerint erre csak a kapcsolat kezdetén van lehetőség. Először javasolt dönteni a személyről és az elköteleződés után ajándék a testi kapcsolat. A kettő megfordítása nem vezethet azonos eredményre!

A tisztaság, mint döntést elősegítő erő. A testi kapcsolat megfelelő körülmények közti megélése éltető erő. „Ha vágyaidat megszelídited: igába foghatod őket és sárkányokkal szánthatsz és vethetsz.”¹² A korlátok közt tartott egészséges testi vágy a lelkierő megsokszorozója. Ez az az erő, ami a kapcsolat magasabb szintű továbbépítéséről (elköteleződésről, gyerekvállalásról), vagy annak elbontásáról döntést kényszerít. Ez a kényszer fájdalmas, de építő. Családalapítás szempontjából előnyösebb állapot a függetlenség, mint egy megrekedt, továbblépésre képtelen kapcsolat fenntartása hosszú időn át.

⁸ Kuby: i. m., 333. „Akarva-akaratlanul, minden nemi kapcsolat kötődést vált ki a partnerhez. Ennek hormonális okai vannak. Az oxytocin, melyet örömhormonnak is hívnak, a két ember közötti kötődés kialakulását nagyban befolyásolja. Igen erősen hat szülés közben, a szoptatásnál, az orgazmus közben és a szerelmes testi közelségben. Erősíti a bizalmat és csökkenti a félelmet. Minél hevesebb a szerelem, annál több oxytocin termelődik, így annál szorosabb a kötődés – kölcsönösen erősítik egymást. A nők nagyobb kötődési képessége és szándéka abban tükröződik, hogy a női ösztrogén hormon elősegíti az oxytocin termelését. Ha ez a kötődés többször szétszakad, csökken a szerelemhormon mennyisége is. A partnerváltogató szex esetében minden új aktussal gyengül a mély, hűséges szerelmi kapcsolat vágya és a lehetőségbe vetett hit is. Végül test és lélek elválik egymástól, a szex pedig testi kielégüléssé hitványul.”

⁹ Kuby: i. m., 18. tapasztalataival igazolja J. D. Unwin nézetét, miszerint: Önmagában a szexuális korlátozás az, ami egy társadalom alkotó erejét adja. Kuby: i. m. 18. lábjegyzet: Unwin, J. D. *Sex and Culture*, (Oxford University Press, 1934.) című művében ezt a szerző így magyarázza: „Minden emberi társadalom rendelkezik szociális energiaforrásokkal. Azonban csak akkor és olyan mennyiségben szabadulnak fel ezek, amennyire lemond az ösztönök kielégítéséről. A szociális energia abból az érzelmi konfliktusból származik, mely az ösztön-kielégítésről való lemondáskor elkerülhetetlen. Ez a konfliktus új eszméket és gondolatokat teremt, melyek új eljárásokhoz vezetnek.” (317.) „Az energia mennyisége és a gondolatok mélysége a korlátozás mértékétől függ, melyet a társadalom normái az emberekre mérnek. Ha a kötelező önmegtartóztatás nagymértékű, akkor a nép nagy energiák felett rendelkezik, ha azonban kicsi, akkor az energia is kevés. Ha egyáltalán nincs korlátozás, energia sem szabadul fel, csak lehetőség marad.” (339.) „Ezért kell a szexuális késztetések korlátozását a kulturális emelkedés okának tekinteni.” (317.)

¹⁰ vö. Gloviczki Eszter: *A szerelem biokémiája*

¹¹ Egyszer egy királyfi <http://www.kjnt.ro/balladatar/ballada/egy-kiralyfi> utolsó megtekintés 2017. 05. 29.

¹² Weöres Sándor: *A teljesség felé, A vágyak idomítása*, In: Weöres Sándor: *Egybegyűjtött írások*, 1 köt., 516.

A döntéshelyzet tartós lebegtetése, visszaélés a döntésre várakozó helyzetével, továbbá az áttételesen érintetteket is károsítja. Az idő előrehaladása a családi kötelekeket lazítja, mert az elpazarolt évek hiányozni fognak a születendő gyerekeknek, mivel korosabbak lesznek szüleik, a támogató „hátszágában” is gyengülés mutatkozik, a nagyszülöktől kevésbé kérhetnek segítséget, inkább már a nagyszülők szorulnak segítségre, ha élnek még.

Tulajdonképp saját erőforrásait éli fel, aki éveit elpazarolja. A lányok többnyire érzik ezt, de nem kérhetik a döntés meghozatalát, mert az már a döntés szabadságát korlátozná. Nem ritkán várnak éveket a döntésre, míg termékeny koruk határára érnek, amikor a családalapításért olyan engedményeket tesznek, ami hátrányos helyzetet teremt.

A tisztaság segít elkerülni olyan élethelyzeteket, amikor a résztvevők szándékától függetlenül az előzetes körülmények hozzák létre a döntést. Ilyenkor a kiszállás, mint a cserbenhagyás vagy a beletörődés motívuma lesz meghatározó; nehéz emelt fővel önkéntes vállalásnak nevezni ezeket. Ilyen élethelyzet fájdalmas nyomot hagy az emlékekben: csak a gyerek miatt vett el, vagy csak azért nem védekezett, hogy magához kössön. Kölcsönös rossz érzés lehet maradandó a párban: nem döntött rólam, csak véletlen, hogy épp én vagyok mellette. A szabadon, kényszer nélkül meghozott döntés és annak a társadalom előtt rituális körülmények közötti vállalása kifejezésre juttatja, hogy fontos vagyok neki. Ennek a kijelentésnek az elmaradása azt a burkolt üzenetet sejteti, hogy valójában nem adja át nekem a szabadságát, nem vagyok fontos neki, csupán eszköz vagyok az életében céljai megvalósításához. „Nem akadt jobb neked, ezért vagy mellettem.”¹³ Ezek a helyzetek nem véletlenül alakulnak ki, ahogy a malomjátékban sem véletlen, hogy három bábú egymás mellé kerül. A nyitásban nagyon burkoltan már benne van a végkifejlet. A gyenge nyitásokon ez jól látható. A malomhoz hasonlóan a családi életben is fontos a jó kezdés!

A tisztán kezdett kapcsolat megóv attól a lehetőségtől, hogy a múltból előlépjen egy személy, akihez erős kötődés fűz. Az időszakos „monogámia” (valaki egy időben egyszerre csak egy kapcsolatot tart fenn) kötődés – elszakadás – újra kötődés ismétlődése lecsökkenti a kötődés képességét, a korábbi kapcsolatok sebként nyitottak maradnak, a hűség iránti érzékenység eltompul. Így előfordulhat, hogy az aktuális kapcsolat válságos időszakában egy korábbi kapcsolat erősebb hívással újra jelentkezik, mint az aktuális. Ez az élet kibillenését jelentheti, a családra káros, nem tervezett pályamódosítást okozhat.

Önmagát senki sem teheti boldoggá. Megszerezhet élvezeteket, de csak akkor lehet boldog, ha a környezetét boldoggá teszi. Csak boldog ember tehet boldoggá valakit.

A szeretet döntés, nem csak érzés. Van benne és fontos is az érzelem-tényező, de akkor válik igazán értékesé, amikor az érzés nélkül is megmarad a döntés. Ez nem mindig kellemes út, de nagyszerű ilyen múltra visszanézni!

A szeretet ilyen fokon való megvalósításának nehézségét az akarat gyengesége mellett a tisztánlátás hiánya is okozza. A szexuális tisztaságnak nagy szerepe van a helyes erkölcsi érzék megőrzésében, ezzel segíti a tisztánlátást. Világosan felismert értékhez már könnyebben igazodik a gyenge akarat is, mint az ingadozó bizonytalan értékrendhez.

Mindenkinek van küldetése! Feladatunk, hogy szeressünk ott, ahol élünk, azokat, akik ránk vannak bízva, akiknek az életéhez közünk van, azokat kell boldoggá tennünk. A kudarcok ellenére ez az, ami értelmet ad az életünknek. Az értelmes élet az, ami gazdag lelki erőforrásokat nyit meg. Aki másokért él, egyre inkább felismeri, hogy a világnak milyen nagy szüksége van rá. Ezért fontos, hogy a gyerekek elé milyen célokat állítunk!

¹³ Hobo Blues Band – *Hajtók dala*

Itt nem igazán nyertes – meglátásom szerint – a „magadnak tanulsz” kijelentés. Azt az üzenetet sejtem benne, hogy ha a tanulásban győztes vagy, magad látod hasznát, nyertes pozícióhoz jutsz, élvezeteket vehetsz a győzelmen. Másik oldalról azt a fenyegetést is magában rejt, hogy ha nem tanulsz, vesztes leszel, nem lesz részed élvezetekben, értelmetlen lesz az életed. Egészen más megközelítésű, ha küldetést kínálunk számukra! A közösségnek szüksége van Rád! Nekünk, értünk tanulj. (Nem élhetsz magadnak!) A családnak, környezeteknek tanulj, hogy értékesen szolgálhasd! A legnehezebb gyerekekben is fel kell ismerni, meg kell erősíteni, hogy éppen ő mit tehet a környezetéért, biztatni, bátorítani kell, ismerje fel saját értékeit! Ehhez a bátorítónak is lelki erőre van szüksége, az viszont rendezett körülmények közt, érzelmi biztonságban születik meg könnyebben. Vagyis visszakanyarodunk ismét a családhoz, a biztonságos, a jó anyára és jó apára alapozott család képéhez, fogalmához. Jó szülő nincs, csak elég jó. Fontos a fejlődni akarás, az igazság és a jóság iránti elköteleződés!

Összefoglalás

E megfontolás középpontjában a tisztaság állt, de ez az épülő kapcsolatnak csak egyik tartó oszlopa. Ez az oszlop nagyon fontos, de önmagában nem elegendő. A kapcsolat stabilitásához további szellemi kötődések, például közös értékekért folytatott küzdelem szükséges.

A párkapcsolatban a cél maga az út. A kapcsolat: út a másik boldoggá tételéhez, amitől mi is épülünk, boldogok leszünk. A bizalmi légkör lehetőséget nyit a másik iránti tisztelet kifejezésére, a másik és önmagunk megbecsülésére, felértékelésére. Mindezeknek a szellemi értékeknek keresésével mélyebb kapcsolat kialakítása válik lehetségessé, mint a korai testi örömekre hangolódással.

Az anyák emlékezete nagy pontossággal őrzi gyermekük világrahozatalának napját. A szoptatás során is mély emlékek íródnak. Ez segít mély kötődést létrehozni anya és gyermeke között. Mindezt az orvostudomány az oxitocin memóriát élnkítő hatásának tulajdonítja. Figyelemre méltónak tartom, hogy amit az orvostudomány a közelmúltban fedezett fel (például a kézmosás jelentősége), azt némely vallás ezer évekkorábban szabályként állította követői elé, ezzel a ma már tudományosan is javasolható viselkedési formát részesítette előnyben.

A zsidó-keresztény kultúrkör hirdeti a házasság előtti tisztaság és a házasságban a hűség értékét. A római katolikus egyház története során következetesen kiállt a házasság és a család védelméért. Tanításában nagy hangsúlyt kap a tisztaság megőrzése a személyes elköteleződés kinyilvánításáig (esküvő), majd az egész életet végig kísérő hűség.

Belátható, hogy ezek az ajánlások a család egységét védik, ami a következő generáció lelki egészsége és fejlődése szempontjából döntő fontosságú. Aki gyermekét (-eit) szereti, az a nehézségek között is szereti házasársát.

Kívánom, hogy majd visszanézve legyen az olvasó elégedett az úttal, amin jár.

A házasságok erősítésének útja - a szabad szex megszüntetése

Dr. Tomka Ferenc¹

Bevezetésül – Egy kormány-pályázat elvei

Magyarország Kormánya 2017-ben pályázatot írt ki ilyen céllal: Mit tehet az állami vezetés a házasságok, a családok és a népességszám védelmében?² A pályázat célját megfogalmazó anyag lényegileg összefoglalja azt, amiről tanulmánykötetünk szól, s jelen tanulmányunk is írni szeretne. Idézzük a pályázat lényegi pontjait.

„A magyar lakosság száma 1981 óta gyorsuló ütemben csökken.” – „Ezért elodázhatatlan, hogy mielőbb kezeljük azokat a problémákat, amelyek akadályozzák a gyermekvállalást”, veszélyeztetik a családokat. A hátrányos helyzet kialakulása megakadályozásának leghatékonyabb módja a megelőzés: a családnak, mint a társadalmi védőháló legelemibb alkotóelemének megerősítése.

„Kutatások eredményei azt mutatják, Magyarország népessége rossz fizikai és mentális állapotban van,³ ami számos tényezőre vezethető vissza. Ezek között jelentős helyet foglalnak el a *családi, párkapcsolati problémák köre, amelyek kihatnak a gyermekek és fiatalok mentális és fizikális állapotára.*” – „Ugyanakkor a statisztikák arra is rávilágítanak, hogy a házasságban, családban élés az életminőségre, az életkilátásokra pozitívabb hatással van, mint bármely más együttélési forma, és ezen túlmenően a gyermekvállalásra is pozitívan hat.”

2010 óta a Kormány folyamatosan hozott és hoz intézkedéseket, amelyek elősegítik a *családok anyagi helyzetének javulását*. Mindezek mellett szükséges a materiális kérdéseken túlmutató problémák megoldásával is foglalkozni. A prevenció hosszú távon eredményesebb, mint a konkrét problémakezelés. Az *anyagi- vagy párkapcsolati krízishelyzetek, a válások, a munkahely elvesztése, a lakás elvesztése, szennedélybetegségek kialakulása és ezek miatt a családok szétesése, mind olyan krízishelyzetek, amelyek megrengetik az egyén helyzetét, és gyakran vezetnek a társadalomban betöltött helyzetük romlásához, elszegényedéshez, munkanélküliséghez, hajléktalansághoz. Különösen súlyosan érintik ezek a krízisek a gyermekeket és a fiatalokat, akik kiszolgáltatott elszegedői a körülöttük zajló válságoknak. A felbomló családok közel 60%-ában érintett egy vagy több gyermek. A krízis nyomán tanulási és magatartási zavarok, egészségromlás állhat elő, amelyek megoldása, kezelése jelentős terhet ró mind a családra, mind az állami intézményekre.*

„Össztársadalmi jellegű problémáról beszélhetünk tehát, amely megoldást igényel.” – „Mindezeket figyelembe véve határoztuk meg azokat a *fejlesztési irányokat, amelyek részben a krízishelyzetek megelőzését szolgálják, részben hozzájárulnak a válságok miatt hátrányos*

¹ Dr. Tomka Ferenc teológus, professor emeritus, E-mail: tomkaferenc@gmail.com

² Vö. Pafi.hu – pályázatfigyelő. A felhívás kódszáma: EFOP-1.2.1-15

³ *Magyar Lelkiállapot* 2013, SOTE Magatartástudományi Intézet tanulmánykötete, Hungarostudy vizsgálatok vö. 2002, 2006, 2010.

helyzetbe került személyek újbóli felzárkózásához.” – „A felhívás általános célja a család társadalmi szerepének megerősítése, a családi kohézió növelése, a krízishelyzetek kezelése, illetve kialakulásuk megelőzése.”

I. A házasságok, családok (és a népességszám) legnagyobb károsítója az ifjúkori és a házasság előtti szex

Ha sikerül megtalálni, mi a házasságok stabilitásának, egyensúlyának legnagyobb erősítője, vagy mi a legveszélyesebb károsítója, akkor az államnak nyilván elsődlegesen erre kell koncentrálnia. – Márpedig az újabb tudományos kutatások alapján aligha kétséges, hogy a *jó házasságok létrejöttének legnagyobb károsítója az ifjúkori és a házasság előtti szex*, közvetve annak széleskörű propagálása. Előző kötetünkbe⁴ írt tanulmányom ezt részletesen igazolta. Mivel azonban a szabad szex, illetve a házasság előtti nemi élet általánosan jelen van társadalmunkban, és az ezek kárát igazoló kutatások kevesek számára ismertek, a következőkben, írásom első részében röviden összefoglalom az előző tanulmányban bőven kifejtett és igazolt tények lényegét, mert erre az ismeretre épülnek a következő részek.

1. Nagy tudományos kutatások a szabad szex káraitól

A tudomány napjainkban kutatja, és már „meri” kimondani a házasság előtti szex kárát, illetve hogy a szexualitástól való tartózkodás az ifjúkorban is, majd a házasságra készülés idején is a jó házasság igazi megalapozója. – Az utóbbi években *több óriás-kutatás eredményei láttak napvilágot*, melyeket pl. ilyen címek alatt ismertetett a magyar sajtó is: „Ha sikeres házasságot akarsz, várj a szexszel!”⁵

Erre az eredményre jutott pl. egy amerikai *egyetem nagy kutatása*, mely *Dan Busby professzor* összefoglalásában jelent meg.⁶ Kiderült belőle, hogy azok, „akik csak a házasságkötés után kezdtek szexuális életet élni, sokkal több kedvező hatásról számoltak be, mint azok, akik már a kapcsolatuk elejétől testi kapcsolatban éltek. A szexszel váró pároknak stabilabb és boldogabb volt a kapcsolata, minőségibb a kommunikációja, jobb a szexuális élete.” „Úgy gondoljuk, ez annak köszönhető, írja, hogy a szexuális élménytől való tartózkodás arra vezette őket, hogy az egymással való találkozás módjait keressék és erősítsék. Így jobban megtanultak kommunikálni és a konfliktusokat kezelni.”⁷

Hasonló eredményre jutott az Egyesült Államokban egy *Szexuális Viselkedést Kutató Intézet vizsgálata*, amelyet S. McIlhaney és McKissic Bush ismertettek.⁸ A kutatók az agykutatás eredményére támaszkodtak, mely szerint a szexuális élmény nyomot hagy az agyban. Könyvük címe: *Új tudományos eredmények arról, milyen hatással van az alkalmi szex gyermekeinkre*. Ebben azt mutatják be, hogy minél fiatalabban kezd valaki szexuális életet élni az elköteleződés vágya nélkül, annál inkább csökken a képessége a személyes intimitásra és a párkapcsolati elkötelezettségre.

⁴ Az előző kötet a család válságával foglalkozott

⁵ hvg.hu/egeszseg/20101229_korai_szex_kutatas

⁶ Vö. Busby, D. M. – Carroll, J. S. – Willoughby, B. J.: Compatibility or restraint? The effects of sexual timing on marriage relationships. *Journal of Family Psychology*, 24, 2010, 766–774.

⁷ Pl. <http://www.egeszsegkalauz.hu/szexualis-egeszseg/siker-es-hazaselet-keslelted-a-szexet-106548.html>

⁸ McIlhaney Jr., Joe S. – McKissic Bush, Freda: *Hooked. New Science on How Casual Sex is Affecting Our Children*, Northfield Publishing 2008. Medical Institute for Sexual Health: Texas Képmás M, 2014. 03, 19, 21

Az USA *Center for Disease Control and Prevention* (Betegség Felügyeleti és Megelőzési Központ) felmérése is az agykutatás eredményeiből indult ki. Ők a szex-kapcsolatok hatását vizsgálták a 16 év alatti lányokra. Az *agy MRI vizsgálata* által nyilvánvalóvá lett, hogy fiatal korban az agy képlékenyebb. Ha egy erős élmény többször ismétlődik, sokkal erősebb hatással van az agyra. Az agykutatás alapján fel kellett tételezniük, és a vizsgálatok igazolták ezt, hogy a szexuális változatosságot gyakorló fiatal súlyosan károsítja a bizalom és kötődés kiépítését szolgáló agyi mechanizmusát. Az eredmények szerint azoknak a lányoknak, akik 16 éves koruk előtt szexuális tapasztalatot szereztek, hat vagy több szexpartnerük lesz életükben. Ők jelentősen nagyobb arányban válnak el, illetve sokkal kevésbé válnak képessé a házassági hűségre. Akik 20 éves koruk után léptek az első szexuális kapcsolatba, azok többségének, 52%-nak csak egyetlen partnere lesz életében. Ha tehát jó házasságra kívánjuk vezetni a fiatalokat, tudatosítanunk kell bennük, hogy minél később kezdjenek szexuális kapcsolatba, jelentik ki a kutatók.

Az utóbbi évtizedben sok hasonló kutatást végeztek, azonos eredménnyel.⁹

Az *Iowa Egyetem Bölcsészettudományi karának* kutatásából hasonlóan kiderül, hogy a fiatalkori szex komoly sebeket okoz a házasságon. A szexuális életet *tizenéves korban elkezdők körében jóval magasabb a válási arány*, mint azok körében, akik a szex megismerésével legalább a húszas éveikig vártak (ők nem szólnak a házasságig való várakozásról).

Az *Amerikai Pszichológiai Társaság Családpeszichológiai Lapja* egy olyan vizsgálatot közölt, amely a házasságot megelőző kapcsolatot kutatta: az eredményt összefoglaló írás szerint 22%-kal nagyobb a kapcsolat stabilitása, illetve 15%-kal jobb a házaspár szexuális élete, ha a házasságra készülők a gyűrű felhúzásáig nem érintkeznek egymással (itt viszont csak a készület idején megvalósult tartózkodásról volt szó, nem az egész addigi életről).

Jay D. Teachman vizsgálatának eredménye: akiknek első kapcsolata az, amelyből a házasság lett, azoknál az *öt év vizsgálati idő alatt* szinte nem volt válás, 95% maradt együtt (noha ő sem vizsgálta a házasság előtti tisztaságot!); ha a nőnek ez a második kapcsolata volt, akkor csak 62% maradt együtt, ha a harmadik kapcsolata, akkor 55% maradt együtt.¹⁰

A *California State University* kutatása arra az eredményre jutott, hogy az alkalmi kapcsolatok drasztikusan *növelik a depresszió és a szorongás kialakulásának lehetőségét*.

I. A *National Survey of Family Growth* kutatásában 13.000 résztvevőt vizsgált, és eredményét így fogalmazta meg: a kutatások szerint a házasság előtti helyes magatartás – *ha nincs szex*.¹¹

⁹ Thornton, A., – Camburn, D.: The influence of the family on premarital sexual attitudes and behavior. *Demography*, 1987, 23, 323–340; Wolfinger, N.: The effects of family structure of origin on offspring cohabitation duration. *Sociological Inquiry*, 2001, 71, 293–313; Sabia, J. J. – Rees, D. I.: The effect of sexual abstinence on females' educational attainment. *Demography*, 2009, 46, 695–715; Tach, L. – Halpern-Meekin S.: How does premarital cohabitation affect trajectories of marital quality? *Journal of Marriage and Family*, 2009, 2, 298–317; Regnerus, M. – Uecker, J., Premarital sex in America: How young Americans meet, mate, and think about marrying. New York: Oxford University Press, 2011; Brown, S. L.: Moving from cohabitation to marriage: Effects on relationship quality. *Social Science Research* 2014, 33, 1–19; Willoughby, Brian J – Carroll, Jason S. – Busby, Dean M: *The Different Effects of „Living Together”: Determining and Comparing Types of Cohabiting Couples*. *Journal of Social and Personal Relationships*, 2012. - Is No Sex the New Sex? 2013 - <http://www.scienceofrelationships.com/home/2013/9/18/is-no-sex-the-new-sex.html> - Tárkányi Ákos: Élettársi kapcsolatban élés, intim párkapcsolat és házasság Magyarországon a 2009-es „Családi kapcsolatok” országos vizsgálat alapján, *Európai Családtudományi Szemle* I. évfolyam, 2014, 1, 54–88.

¹⁰ Teachman, Jay D.: Premarital sex, premarital cohabitation, and the risk of subsequent marital dissolution among women, *Journal of Marriage and Family*, Wiley online library, 2003.

¹¹ National Survey of Family Growth study suggesting, 2013.

<http://www.scienceofrelationships.com/home/2013/9/18/is-no-sex-the-new-sex.html>

Sokan vizsgálták a *házasság előtti szex hatását* különböző szempontokból, és arra a következtetésre jutottak, hogy ez károsítja a házasság esélyeit, stabilitását!¹²

Paula England, a New Yorki egyetem szociológia professzornője kutatásainak eredménye, hogy a női agy a személyes és életreszóló kapcsolatra és a teljes, kölcsönös odaadásra van programozva, és ott találja meg szexuális kielégülését, ott jut el a legtermészetesebben az orgazmusra is. Kutatásai szerint, ha egy nő elköteleződés nélkül létesít szexuális kapcsolatot, akkor az első alkalommal mindössze 18%-nak sikerül eljutnia a csúcra, a második-harmadik alkalmakkor 16%, míg a negyedik alkalmi együttlétlen kezd felkúszni a 34%-ra ez az arány. Ezzel szemben, akik a házasságban létesítenek kapcsolatot, azok már első találkozásukkor 68%-ban eljutnak az orgazmusig.¹³

A házasság előtti szexualitás kárát mutatja be a már idézett magyar ateista pszichiáter, Szendi Gábor kötete is: *A nő élete – Mit hoz a jövő?*¹⁴ és több témába vágó kutatás ismertetését találjuk Horváth-Szabó Katalin kötetében: *A házasság és a család belső világa.*¹⁵

Sok olyan cikk is megjelenik, mely állításainkkal és az idézett kutatásokkal ellentétben azt törekszik igazolni, hogy a házasság nélküli együttélés hasonló értékű és hasonlóan gyümölcsöző, mint a házasság. Ezzel kapcsolatban meg kell jegyezni, hogy a házasság nélküli együttélések között is sok különbség van. Pl. vannak, akik a házasságra felkészítő próbaként kezdenek együtt élni, mások végleg így tervezik kapcsolatukat, ismét mások esetében a nő szeretne házasságot kötni, a férfi nem. További csoportot alkotnak az elváltak, akik válás után léptek élettársi kapcsolatra stb. A nevezett tanulmányok azzal törekszenek igazolni, hogy a házasság nélküli együttélés nem rosszabb, mint a házasság, hogy azt állítják: a házasság nélkül együtt élők körében hasonló a válási arány és a kapcsolat egyensúlya, mint azok körében, akik házasságot kötöttek. De az összehasonlítás többnyire azokra a házasságokra vonatkozik, amelyet olyanok kötöttek, akik korábban együtt éltek, s amelyek között valóban sok a válás.

¹² A következő művek is hatalmas irodalmat idéznek:

Manning, Wendy D. – Cohen, Jessica A. J: Premarital Cohabitation and Marital Dissolution: An Examination of Recent Marriages. *Fam.* 2012; 74 (2): 377–387. <https://www.ncbi.nlm.nih.gov/pmc/articles/PMC3487709/>;
Bo Lu – Zhenchao Qian – Cunningham, Anna: Estimating the Effect of Premarital Cohabitation on Timing of Marital Disruption. Using Propensity Score Matching, In: *Event History Analysis*, June 29, 2012; Bogaert, A. F.: Asexuality: Prevalence and associated factors in a national probability sample, *Journal of Sex Research* (2004) 41, 279–287.; Zagorsky, J. L., Marriage and divorce's impact on wealth. *Journal of Sociology*, 2005, 41, 406–424; *Did a Study Really Show that Abstinence Before Marriage Makes for Better Sex Afterwards?* Posted Mar 28, 2011 <https://www.psychologytoday.com/>; Willoughby, Brian J – Carroll, Jason S Dean – Busby, M.: The Different Effects of „Living Together”: Determining and Comparing Types of Cohabiting Couples, *Journal of Social and Personal Relationships*, 2012; Larson, Jeffrey Hale – Busby, Dean M James – Harper, M.: , 2012. Proulx, C. M. – Snyder-Rivas, L. A.: The longitudinal associations between marital happiness, problems, and self-rated health. *Journal of Family Psychology*, 2013. 27, 194–202.; Fagan, Patrick F.: The most important correlation in all of social science. *Number of sexual partners and duration of first marriage.* 2017, *The MARRI blog*

¹³ Armstrong, Elizabeth A. – England, Paula –Alison C. K., Fogarty: Accounting for Women's Orgasm and Sexual Enjoyment in College Hookups and Relationships, *American Sociological Review*, June 2012. 435–462.; Sexualität - Keuschheit fördert das Eheglück – www.focus.de/gesundheits/gesundleben/partnerschaft/news/sexualitaet-keuschheit-foerdert-das-eheglueck_aid_585145.html

Vö. Surjányi Dávid Hetek, Elhasznált fiatalok, 2014. 05. 30. (XVIII/22)

http://www.hetek.hu/hatter/201405/elhasznalt_fiatalok_nem_divat_az_omnegtartoztatás

¹⁴ Szendi Gábor: *A nő élete. Mit hoz a jövő?* Budapest, Jaffa kiadó, 2002,

¹⁵ Horváth-Szabó Katalin: *A házasság és a család belső világa.* Budapest, Semmelweis Egyetem Mentálhigiéné Intézet és Párbeszéd (Dialogus) Alapítvány, 2007, 80. Az idézett mű minden témakörrel kapcsolatban hatalmas irodalmat hoz, amelyek mind a bemutatott eredményt, a házasság előtti együttélés káros hatásait igazolják.

Nem beszélnek arról, mennyivel jobb azoknak a házassága, akik nem együttéléssel kezdték házasságukat, hanem szexuális kapcsolat nélkül (tisztán) készültek arra.

A témával foglalkozó számos (többször csak a lábjegyzetben) idézett kutatás viszont mind azzal igazolja a házasság előtti együttélések kárát, hogy az ilyenek, akár házasság lesz belőlük, akár nem, *sokkal bomlékonyabbak*. – A komolyabb összehasonlító vizsgálatok rámutatnak erre: hogy „a házasságok és élettársi kapcsolatok stabilitása jelentősen eltér! Az élettársi kapcsolatok többségére az jellemző, hogy viszonylag rövid idő után vagy felbomlanak, vagy házasság lesz belőlük. A kapcsolat kezdetétől számított 5 éven belül minden harmadik élettársi kapcsolat, azaz közel 33%-uk felbomlik, miközben az 5 éven belül a válással végződő házasságok aránya nincs 10%. Az együtt élő párok 28%-a 5 év elteltével is élettársi kapcsolatban él, csaknem 40%-uk időközben házasságot köt partnerével.”¹⁶ – *A házasságok továbbá kiegyensúlyozottabbak* és jelentősen nagyobb a gyermekek száma, mint az élettársak esetében. Azt ugyan általában minden tanulmány beismeri, hogy a házasságban élők gyermekeinek száma nagyobb, mint a házasságot nem kötötteké, de ezt többen mintegy mellékes tényként mutatják be.¹⁷ Több szakember viszont éppen a családok magasabb gyermekszámát emeli ki, mint kiegyensúlyozottságuk jelét is.¹⁸

Áttekinthetően összefoglalja a házasság előtti szex kárait, illetve a tiszta készület pozitív gyümölcseit *Tomka Ferenc: Biztos Út* c. könyve,¹⁹ amely a házasságra készület biztos útjáról ír. E könyv ismertet egy fontos témát, a szerelem és a szexualitás hormonológiáját, melyet az utóbbi években fedeztek fel, és amely különösen markánsan világítja meg a házasság előtti szex kárát.

2. A demográfiai mutatók igazolják a szabad szex romboló hatásait²⁰

Az 1960-as években kezdődött a „szexuális forradalom”, mely szembe fordult a szexualitásról és a szexuális kapcsolatokról vallott korábbi felfogással. A szexuális forradalom 50 évvel ezelőtt az ember, a kapcsolatok, a házasságok, a család, a társadalom *fellendülését ígerte, de valójában mindennek az ellenkezője történt!*²¹ E „forradalom” kitörése óta folyamatosan romlott a párkapcsolatoknak, a házasságoknak a helyzete, nőtt a válások-, a tönkrement kapcsolatok száma, egyre nagyobb arányban jelentek meg a sérült családok,

¹⁶ Vö. Spéder Zsolt: A folyamatosan átalakuló család, in: *Vigilia*, 2014/5, 332–342; Szendi G. i.m; Demográfiai Portré Öri Péter – Spéder Zsolt (Szerk.): Budapest, KSH Népeségtudományi Kutatóintézet 2012, 28–29.

¹⁷ A következő tanulmány bemutatja a kétféle kapcsolat különböző fajait és kapcsolatukat. Pongrácz Tiborné – Spéder Zsolt: Élettársi kapcsolat és házasság – hasonlóságok és különbségek az ezredfordulón, *Szociológiai Szemle* 2003/4. 55–75.

¹⁸ Spéder Zsolt KSH Népeségtudományi Kutató Intézet: *Házasság (párkapcsolatok) – család – gyermek: Változások 1994 és 2013 között*. Vö. Kapitány Balázs – Spéder Zsolt: *Gyermekvállalás*. In: Öri Péter – Spéder Zsolt (szerk.): *Demográfiai Portré 2012*. Budapest, KSH Népeségtudományi Kutatóintézet, 2012, 31–44.

¹⁹ Tomka F.: *Biztos Út*, Budapest, SzIT, 2013 (4. kiadás)

²⁰ Kiváló összefoglaló kötet: Hortobágyiné Nagy Ágnes: *Családi életre nevelés az oktatásban*, Sapientia Hittudományi Főiskola, 2005; Vö. még Czettele Győző: A családi életre nevelés szükségessége az iskolai oktatásban - a hazai felmérések tükrében, *Új Pedagógiai Szemle* 61. évf. 2011, 162–168; Tárkányi Ákos: A házasságra felkészítés, családi életre nevelés szükségessége, példái és tanulságai, *Európai Családtudományi Szemle* 2014/1; Tárkányi Ákos Családi életre nevelő és házasságra felkészítő iskolai képzések és tanfolyamok külföldön. *Új Pedagógiai Szemle* 61. évf. 2011, 135–161; *Új Pedagógiai Szemle* 2011, 61. évf. 1–2–3–4–5. sz. / 2011. *Családi életre nevelés az iskolában. Két tematikus szám sok jó tanulmánnyal*; Farkas Péter: A családi életre nevelés bevezetésének alapkérdései, In: *Családpolitikai kutatások 2011–2014*. Kapocs Könyvek, Budapest, NCSSZI, 2014;

²¹ Vö. Kuby, Gabriel: *Globális szexuális forradalom (A szabadság elpusztítása a szabadság nevében)*, Budapest, Kairosz, 2013.

gyermek, és egyre betegbé, sérültebbé, előregedettebbé vált a társadalom!²² – Nyilván ezek az eredmények összefüggenek a városiasodás-, illetve a fogyasztói társadalom megjelenésével is, de ahogy a jelen vizsgálatok mutatják, szoros kapcsolatban állnak a szexuális forradalom hozta erkölccsel.

a) *A házasságkötések csökkenése és az élettársi kapcsolatok.*

A házasság előtti együttélés a házasságok megerősödését fogja eredményezni, ígérték a szexuális forradalom ideológusai. Ellenkezője történt: amint láttuk, az együttéléssel kezdők között nagyobb a válások aránya, mint azok között, akik rögtön házasságra léptek, valamint az együttéléssel kezdők kapcsolata lényegesen kiegyensúlyozatlanabb.²³ Továbbá az élettársi kapcsolatok terjedésével csökkent a házasságkötések száma, kitolódott a házasságra lépők életkora, csökkent a gyermekvállalás (míg különösen a tisztán kezdett házasságokban mindezek az adatok ma is pozitívak).

b) *A gyermekvállalás visszaesése.* – A magyar családok többsége 40 év óta nem vállal annyi gyermeket, amennyire a népesség reprodukciójához szükség volna. A népesség egyszerű utánpótlását a családonkénti 2,15 gyermekszám biztosítaná, de a termékenységi arány 2014-ben 1,28 (Európában évek óta az egyik legalacsonyabb), 2018-ban 1,49. Ez a népesség fogyatkozásához és előregedéséhez vezet. Még ha az utóbbi években mutatkozott is kicsi növekedés, ez még messze nem oldja meg a kérdéseket.

c) *A válások.* – Annak ellenére, hogy az idő múltával egyre kevesebben kötöttek házasságot, a válások aránya a legutóbbi évekig nőtt. 2008 és különösen 2014 óta hazánkban, a korábbi rossz eredményekhez viszonyítva csökkenés tapasztalható, de ez összefügg a megkötött házasságok kisebb arányával is.²⁴

A párkapcsolatok törékenységének teljes képét tovább rontja az a tény, hogy sok pár nem válik el törvényesen, de *gyakorlatilag külön él.* – Az instabilitás mutatói az *együtt élő, de elhidegült* kapcsolatok is. Ezekről pontos adatot szerezni nem lehet, de a jelzések nem jelentéktelen arányra utalnak. – Felmérések ismételt vizsgálták, *mennyire érzi magát beteljesültnek az asszony* a házasságban. Több kutatás szerint teljesen boldognak csak 10–20%-uk tartotta magát. Tehát a házasságoknak mintegy 50%-a nem bomlik fel, de ezeknek is *csupán 10-20%-ában valósult meg a fiatalok eredeti álma.*

d) *Házasságon kívüli születések.*

A házasság nélküli együttélések, valamint válások következménye, hogy növekszik a házasságon kívüli születések aránya. Többségük élettársi kapcsolatból születik, melyek később részben házassággá válnak, de e házasságok nem kis arányban felbomlanak. Egyszülős család

²² Vö. Magyarország 2015. Budapest, KSH 2016; Spéder Zsolt: A folyamatosan átalakuló család. In: *Vigília*, 2014/5, 332–342; Horváth-Szabó Katalin: Változó világ – változó családok. in: *Vigília*, 2014/5, 322–331.

²³ Harsa István: A családformák változásának trendje és azok értelmezése – a pluralizmus színe és fonákja. In: *Kapocs*, 2014/4, 2–13; Vö. Horváth-Szabó Katalin (szerk.): *Házasság és család*. Bp., Semmelweis Egyetem Mentálhigiéné Intézet, Párbeszéd Alapítvány, 76–82 (ott részletes irodalom!).

²⁴ Magyarországon 1992-ben 7 890 házaspár vált el, majd 2004-ben 19 500. 2008 óta csökken a szám: 2015-ben 12 562-en nyújtották be eme kérelmüket, az előző évhez képest 728-cal (6,92%-kal) kevesebben. A mérséklődő válás azonban nem feltétlenül jelenti a párkapcsolatok stabilitásának hasonló mértékű javulását, mivel a házasságban élők száma és aránya is hosszabb távon számottevően visszaesett. Ráadásul a teljes képet a *megszűnt és a létrejött házasságok aránya* adja meg. 2014-ben pl. 38 700 házasságot kötöttek, ezzel szemben 63.600 házasság megszűnt. Ebből 44.100 halál következtében, 19.500 válás következtében. Vö. Népmozgalom 2014. KSH 2015. 5. old. Vö. *Statisztikai Tükör: A válások demográfiai jellemzői*, 2019. március 28.

minden ötödik család, ezek 86%-ában az anya neveli egyedül a gyermekét vagy gyermekeit. Mindez súlyosan károsítja a gyermekeket.

e) *A mozaikcsaládok.*

Az elvált szülők új házasságot kötnek. *A gyermeki szocializációt illetően* a kutatások szerint is nyilvánvaló, hogy amiként a családbomlás, a válás vagy a házasságon kívüli születés, hasonlóan a „mozaik-családokban” élés is *maradandó kárt* okoz.

A sérült családban felnőtt vagy elvált szülőktől származó *gyermekek* nagy arányban nem mernek életre szóló házasságot kötni, vagy ha házasságot kötnek, nagyobb a *válás esélye*. Magasabb arányúak körükben az *idegzeti sérülések, összeütközések a törvénnyel, az ifjúkori öngyilkosságok*. Az ilyen családokban felnőtt gyermekekből lesznek azok a sérült szülők is, akik továbbadják utódaiknak a saját gyermekkorukban szerzett sebeket.²⁵

f) *A „szingli” életforma.*

A posztmodern világ fiatal középkorúinak (30-40 évesek) tartós párkapcsolat nélküli éltformája ez. Közvetlen okát egyes kutatók a munka-, fogyasztás- és szabadidő-orientáltságban jelölik meg. Mások szerint mélyebb háttere a családi szocializáció sebei, a hiányos szülői törődés, melyek következménye a zárt, félnk vagy éppen agresszív személyiség. A szexuális forradalom gyümölcsei ők is. Sokan pedig saját előzetes, korábban *tönkrement kapcsolataik* hatására jutottak oda, hogy nem kívánnak újabb, tartós kapcsolatot kezdeményezni.

g) *A férfi-személyiség gyengülése.*

Széles körben vizsgált jelenség korunkban *a férfiaságnak*, valamint a helyes *apai magatartásnak hiánya*. Ezeknek a legfontosabb oka ugyancsak a sérült családi háttér, a sérült apakép, férfikép és a pornó, azaz ezek háttérében is a szexuális forradalom áll. – Az új kutatások szerint a fiatalok és különösen a fiatal férfiak *egyik legmeghatározóbb tulajdonsága ma a bizonytalanság*. Az új nemzedék legfontosabb életszakaszát egy olyan világban éli, ahol a társadalom alrendszerében *strukturálisan kódolt a bizonytalanság*. A társadalmi tradíciók, normák homályba vesztek. E világban a fiatalok sokáig szüleiknél laknak, *nehezebben köteleződnek el, kevésbé kötnek házasságot, kevésbé vállalnak gyermekeket, bizonytalanok a továbbtanulás, a munkavállalás* terén, az értékválasztásban és jövőjükben.²⁶

h) *A családon belüli erőszak.*

A családon belüli erőszak fogalma a 90-es években jelent meg erősebben a hazai médiában, és világszerte is csak néhány évtizede. *A családon belüli erőszak ismertebb formái* a szóval, kiabálással, sértegetéssel, fenyegetéssel való bántalmazás, a fizikai- és a szexuális bántalmazás.

Egyes újságírók kijelentik, hogy ilyen volt régebben is, csak kevésbé vált ismeretté. De nyilvánvaló, hogy ha jelentősen növekszik a sérült gyermekeknek, majd sérült múlttal házasságra lépőknek az aránya, akkor nő a családon belüli erőszak aránya is. Az erőszakot elkövetők is jelentős részben sérült családból származnak! A bántalmazás a *legkisebb arányú*

²⁵ Vaskovics L.: A házasság és a család változásai az ezredforduló Magyarországon. *Educatio*, 2002/3. sz., 349–364.; Harcsa I. – Monostori J.: Családi struktúrák az életciklusban. In: Kolosi T. – Tóth I. Gy. (szerk.): *Társadalmi Riport 2012*. Budapest: TÁRKI, 2012. 65–92.

²⁶ *Magyar ifjúság 2012. Tanulmánykötet*, Székely Levente (szerk.), Bp., ÚjnemzedékPlusz, Készítette a Nézőpont Intézethez tartozó Kutatópont. 2013; Murinkó L.: Első elköltözés a szülői házból Magyarországon. A szülői ház elhagyásának időzítése, párkapcsolati környezete és családi háttér szerinti különbségei. NKI Kutatási Jelentések 94. Budapest, KSH Népeségtudományi Kutatóintézet 2013.

az első, illetve az életre szóló házasságokban; a szexuális zaklatásra a gyermeknek 17-szer akkora esélye van a második vagy többedik, mint az első házasságban.

i) A házasság-család sebei az egész társadalmat sebzik.

Köztudott, hogy egy párkapcsolat bomlása sebeket ejt a gyermekeken és az anyán. Újabb vizsgálatok rámutatnak, hogy a *férfi nem kevésbé sérül*, és hasonlóan sebződnek a házasság nélküli, pl. szingli életformában élők. A számos nemzetközi kutatás mellett a legismertebb hazai kutató, Kopp Mária írja: „Hazánkban 2000 táján a 30–64 éves korosztályban a *férfiak* esetében az élettársi kapcsolatban élők 49%-kal, az egyedül élők 67%-kal *nagyobb valószínűséggel halnak meg*, mint a házasok. A nők esetében az együtt élők 53%-kal, az egyedül (magányosan) élők 75%-kal nagyobb valószínűséggel halnak meg, mint a hasonló korosztályú házasok. A vizsgálatok arra is rámutatnak, hogy a gyermektelenség is súlyosan egészségkárosító tényező. A két vagy több gyermekes férfiak 30%-kal, a nők 50%-kal kisebb valószínűséggel halnak meg a 30-64 éves életkorban, mint a gyermektelenek.” „*A társtalan élet és a gyermektelenség fontosabb egészségkárosító tényezők, mint az egyéb ismert magatartási kockázati tényezők együttevén.*”²⁷

A depresszió. – Országunk népességében sok társadalmi vagy családi eredetű „betegség” van jelen, amelyek ismét visszahatnak a társadalomra és családra. Hazánk a népesség mentális állapotát tekintve a harmadik világ országainak szintjén mozog. A társadalom egyharmada, közel 3 millió magyar szenved valamilyen fokú depressziótól. Minden második gyermek hordoz valamilyen mentális problémát. A kutatások szerint mindez nyilvánvalóan összefügg a házassági sérülésekkel.²⁸

3. Az új hormonológiai kutatások sajátos nyilvánvalósággal igazolják a házasság előtti szex kárát²⁹

Hogyan igazolják? *A szerelmi fellángolás*kor a PEA (phenil-etil-amin) hormon kezd termelődni az emberben, a fiatalban, és ez mintegy 18 hónapig működik. Ez a hormon okozza a szerelmes boldogságát, kábulatát, a „rózsaszín ködöt”. A kutatások felfedezték, hogy e hormon valóban a kábítószerhez hasonlóan működik, az agynak ugyanabban a központjában

²⁷ Vö. Kopp M. – Kovács M.: *A magyar népesség életminősége az ezredfordulón.* (Különösen: Család és életminőség fejezet) Budapest, Semmelweis K., 2006.; Faragó M.: *Családi állapotától függő halandósági táblák Magyarországon. A házasságok várható tartama, túlélése,* Bp., KSH, 2009; vö. Somlai Péter: *Család 2.0 – Együttélési formák a polgári családtól a jelenkorig,* Napvilág Kiadó, 2013.

²⁸ Purebl Gy. – Balog P.: A depressziós tünet együttes jelentősége az esélyteremtés szempontjából. In: Kopp M. (szerk.), *Esélyerősítés és életminőség a mai magyar társadalomban,* Budapest: Semmelweis Kiadó, 2008; Vö. *Egészségtükör.hu. Miért vagyunk ennyire boldogtalanok?*; Klinger A., A halandóság társadalmi különbségei Magyarországon a XXI. század elején. *Demográfia*, 50. évf., 2007, 252–334; Kopp Mária – Skrabski Árpád: *Nők és férfiak egészségi állapota Magyarországon 2009,* 127.o. www.tarsadalomkutatas.hu

²⁹ A témáról vö. Dr. Gloviczki Eszter írásait, előadásait a YouTube-n. Vö. Tomka Ferenc: Biztos Út, i. m. 48–49. A kérdés kevésbé ismert volta miatt a hormonológia vonatkozásában részletesebb irodalmat jelölünk meg. Ádám Veronika (szerk.): *Orvosi biokémia.* Medicina, Budapest, 2001; Bartz, J. A. – Hollander, E.: *Oxytocin and experimental therapeutics in autism spectrum disorders,* 2008, 170., 451–462.; Crenshaw, Theresa L.: *The Alchemy of Love and Lust,* New York, 1996; Fisher, H.: *The Nature of Romantic Love,* *The Journal of NIH Research* 6/4, 59–64., Reprinted in Annual Editions: *Physical Anthropology,* Spring 1995; Fonyó Attila: *Az orvosi élettan tankönyve.* Medicina, Budapest, 1999; Gyires Klára – Fürst Zsuzsa (szerk.): *Farmakológia,* Medicina, Budapest, 2007; Ross, H. E. – Cole, C. D. – Smith, Y. stb.: *Neuroscience.* 2009 Sep 15, 162 (4): 892–903.

váltja ki hatását, és ahhoz hasonlóan kábítja el az embert.³⁰ Azokban, akik szexuális kapcsolatba kezdenek, a kapcsolat során *endorfin* hormon is termelődik. Az endorfin név emlékeztet a *morfinra*, amely ugyancsak kábítószer-jellegű, de nem véletlenül, hiszen az előzőhöz hasonlóan ez is vegyi felépítésében kábító elemeket tartalmaz. Ha a PEA mintegy 75%-osan letompította a józan ítélőképességet, az endorfinnal együttesen szinte 100%-osan elvakít. Ezek a szerelmesek tehát vakon, „bekábítószerezetten” kötnek házasságot. Csodálatos szépnek élik meg kapcsolatukat, de közben a legfontosabbra nincs módjuk, megismerni egymást, egymás különbözőségeit, avagy azt, miként kell örömet szerezni a másiknak, vagy hogyan tudnak jól kommunikálni majd kábulat nélkül. – Ha egymás különbségeit meg nem ismerve kötnek házasságot, ez már elegendő ok volna, hogy házasságuk nagy eséllyel ne sikerüljön. De van egy másik lényeges elem, amely a szexszel kezdett kapcsolatokat károsítja, s ezt egy másik hormon okozza, az *oxitocin*. – Egy újabb kori kutatás fedezte fel, hogy a szerelmesekben erősen megnövekedik az oxitocin szint. Ez az a fajtájú oxitocin, amely akkor kapcsol össze, ha a másik fél érzi, hogy törekszenek örömet szerezni neki, ha megküzdnek érte (hasonlóan, mint a barátság elmélyülésekor, ahol ugyancsak a szeretet tettei kötik össze a barátokat, csupán a jegyesekben több az oxitocin, erősebb a kapcsolódás). A házasságra szex nélkül készülő pároknak a szex hiányában, nincs más lehetőségük, hogy boldoggá tegyék egymást, csak az, hogy keressék, mi szerez a másiknak örömet. Ennek érdekében sokszor lemondanak egymás kedvéért arról, ami nekik kellemes volna. Eközben nemcsak kiismerik, hogy a másik minek örül, mire érzékeny, hanem – a másik szeretetének tapasztalása által – az oxitocin hormon is erősen összekapcsolja őket, és így jön létre az életre szóló összekapcsoltság = az *életre szóló szerelem*.

Tőlük eltérően, akik szexuális életet élnek, azok a szexszel lényegileg kielégítik egymást, és úgy érzik, ők teljesen boldogok, teljesen egyek, nekik már nem kell küzdeniük egymásért. A kapcsolatért való küzdelem hiányában azonban a kapcsolati hormon, az oxitocin nem termelődik bennük, *amely egy életre összekötné életüket*. Enélkül pedig a kapcsolat vagy a házasság – a kábulat elmúltával – nagy eséllyel tönkremegy, vagy legalábbis feszültségekkel teli lesz. (Az oxitocin egy másik formája működik a szexuális életet élőkben is, amely a szexuális kapcsolat során, különösen az orgazmus által keletkezik. Ennek eredménye az agyban hagyott pecsét, melyet az agykutatók vizsgálnak. De míg a házásoknak a „pecsét” jót tesz, mert összekapcsol, a párokat váltogatókat megsebz.)

Újabb kutatások igazolják, hogy *akik tisztán, azaz a szexualitástól tartózkodva készültek*, azoknak házasságai *97–100%-ban tartósak* és boldogok. Az összeköltöző, előzőleg szexuális életet élők házasságai pedig, láttuk a hazai adatokból, 50% körül felbomlanak. Tudjuk azonban, hogy az együttélések felbomlási arányai jelentősen magasabbak a házasságra lépőkénél. És akkor nem beszéltünk azoknak a pároknak a magas bomlási arányáról, akik még nem is éltek együtt, pl. akik 16–17 éves korban szexuális kapcsolatba kezdtek, mert őszintén, biztosra remélték, hogy az ő szerelmük örökké fog tartani. A kutatások szerint ezek 80-90%-a szétmegy. – Mindezt összevetve a komoly reménnyel kezdett *szexuális kapcsolatoknak mintegy 80%-a*

³⁰ Fisher, Helen: *Why we love. The Nature and Chemistry of Romantic Love*, Henry Holt and Company 2004;

Dékány Márta: *A vágy kémiaja – Szerelmi hormonok* 2009. március 26.

https://www.harmonet.hu/te_en_szex/19966-a-vagy-kemiaja-szerelmi-hormonok.html; A szerelem az agyban vagy a szívben alakul ki? – avagy a hormonális tűzijáték és a szerelem mítoszai 2010

<https://noionmegvalositas.wordpress.com/2010/11/18/a-szerelem-az-agyban-vagy-a-szivben-alakul-ki-avagy-a-hormonalis-tuzijatek-es-a-szerelem-mitoszai>

bomlik fel, és a bomlás nyomokat és sebeket hagy maga után. Míg akik szex nélkül kezdték kapcsolatukat, azoknak a házassága 97–100% arányban nemcsak fennmarad, hanem egy rendkívül kiegyensúlyozott házasságot is hoz létre.

4. A tények a szex nélküli házassági készüllet hatékonyságát igazolják

A vallásos vidékek házasságairól a kutatók megállapítják, hogy e vidékeken jobbak, tartósabbak a házasságok, több gyermek születik bennük, mint az átlagban.³¹

Jóval nehezebb mérni, milyen gyümölcse van a szexuális tartózkodásnak a felkészülés során: vagyis amikor a párok szexuális érintkezések nélkül, minden energiájukat az egyháshoz való közelebb kerülésre, egymás megismerésére fordítják. Hogyan lehet ezt a „tisztá készülletet” egyáltalán mérni? Hiszen a vallásos vidékeken is sokan nem tartják be a szexuális tartózkodást a házasságra készüllet idején.

E tény olyan vallási közösségekben mérhető, amelyekben a házasság előtti szex elutasítása általános és közismert. Ilyenek pl. az ortodox zsidó közösségek, vagy egyes kis egyházak, pl. mormonok vagy baptisták közösségei. A katolikus egyházban pedig azoknak a lelkeségi mozgalmaknak vagy plébániáknak a közösségei, amelyek nagy súlyt fektetnek a nevezett felkészülés fontosságára, és alaposan elbeszélgetnek annak jelentőségéről, tudományos szempontból is. Ez a felkészülési mód a legtöbb magyarországi katolikus közösségi mozgalomban (ún. megújulási vagy lelkeségi mozgalmakban) alapvető, és gyümölcsei ott ellenőrizhetőek is szakszerű felméréssel, amint ezt a szerző is többször vizsgálta, ellenőrizte.

Hasonlóan, reprezentatív felmérés erejével bír a szerző plébániája, Budapest Káposztásmegyeren, ahol 25 évig működött, és a fiatalokat hosszú és tudományos alapú, értelmes megbeszélésekkel kiképezték a tiszta házassági készüllet gyümölcseiről, valamint az ellenkezőt sugárzó környezet nyomásának való ellenállás módjáról is. Ezen a nagy, ifjúsági közösségekben gazdag plébánián 25 év alatt (1993–2018) egyetlen válás sem történt, azon fiatalok körében, akik az ifjúsági közösségekhez tartoztak és „tisztán készültek” (a házasságkötések száma 80 körüli). És nemcsak nem váltak el, hanem párkapcsolataik egyensúlya kimagaslóan jó, és ezért magatartásukat és elveiket gyermekeik is követik. Házasságra lépésük átlag életkora 25 év körül van (mert nem kellett átesniük számos megelőző, évekig tartó és tönkrement kapcsolaton), és az átlag gyermekszám is 3,7 körüli. (A nevezett adatok annál jelentősebbek, mert ezek a fiatalok, akiknek ilyen jól sikerült a házassága, sok esetben egyáltalán nem kiegyensúlyozott családból érkeztek, és testvéreiknek vagy unokatestvéreiknek, akik nem jártak közösségeinkbe, és nem kaptak ilyen nevelést, a kapcsolata vagy házassága már nagy arányban tönkrement!)

5. Mit mond a történelem és a jelen?

A szexuális szokások és a civilizáció közti összefüggést a történelemben kevesen kutatták. Máig a legfontosabb kutatás e témában *Joseph Daniel Unwin Sex and Culture* című könyve, amely 1934-ben jelent meg.³² Végkövetkeztetése, hogy a szexuális normák fellazulása minden

³¹ vö. Andorka – Spéder: i. m. 418–424; Mahoney A.: Religion in families. *Journal of Marriage and Family* 2010, 805–827; Blume, Michael: Evolutionsgeschichte der Religion – Glauben stärkt Kooperation und Reproduktion, in: *Mitteilungen der Berliner Gesellschaft für Anthropologie, Ethnologie und Urgeschichte* Bd. 29, Berlin, 2008; Vö. Mahoney, A.: Religion in families. *Journal of Marriage and Family* 2010, 805–827; Horváth-Szabó K.: Változó világ – változó családok. in: *Vigília*, 2014/5, 322–331.

³² Unwin, J. D.: *Sex und Culture*, London, Oxford University Press, 1934.

esetben a fejlett civilizációk hanyatlásához vezetett. Az oxfordi etnológus, szociálintropológus professzor 16 „civilizált” és 80 „civilizálatlan” társadalmat vizsgált. Ahogy mondta, őt magát is meglepték empirikus kutatásának eredményei. „Ha előre tudtam volna, hogy (munkám) eredményeképpen milyen mértékben meg kell változtatnom véleményemet, lehet, bele sem kezdek” – írta. – Unwin munkásságának mai magyarországi megismertetésében nagy szerepe van Krúdy Tamás szakújságírónak, összefoglalásunkban az ő írásaira támaszkodunk.³³

A racionalisztikus társadalmak felemelkedésének hátterében egyrészt a deisztikus kultúra, másrészt az abszolút monogámia állt. „Az abszolút monogámia azt jelenti, hogy a férj és feleség csak egymással léphet szexuális kapcsolatba egész életében. A válás nagyon ritka. Itt van az igazi különbség a civilizált és civilizálatlan társadalmak szexuális szabályozásában. A civilizálatlanok legfeljebb csak házasság előtti szabályozást alkalmaztak, míg a civilizáltak házasság alattit is, méghozzá a monogámiát”.

„A múltban különböző nagy kultúrák emelkedtek fel, virágoztak, majd lehanyaglottak a világ különböző pontjain. A társadalom a felemelkedés útját minden esetben az abszolút monogámia állapotában kezdte” – írja Unwin. Aprólékos elemzéséből az derült ki, hogy amíg egy társadalom kitart a szigorú szexuális normák mellett, produktív energiák birtokába jut, tudományos módszerek kidolgozásába kezd, találékonnyá és innovatívvá válik. A szexuális normák fellazulása kivétel nélkül a „társadalmi energia” csökkenéséhez, a fejlett civilizációk hanyatlásához vezetett. Unwin azt is megállapította, hogy a szexuális szokásokban beállt változás kulturális következményei nagyjából 2-3 generáció után lettek nyilvánvalók.

„Ezek a nagy társadalmak különböző földrajzi viszonyok között éltek, más rasszhoz tartoztak, de a házassági szokásaiknak a története ugyanaz – írta Unwin. – Kezdetben minden nagy társadalom ugyanúgy vélekedett a szexualitás szabályozása felől. Aztán ugyanazok a harcok kezdődtek, ugyanazok a változtatások történtek, amelyek ugyanazt az eredményt hozták. - Mindegyik társadalom a minimumra redukálta a szexuális lehetőségeket, és a felszabaduló nagy »társadalmi energia« birtokában virágzásnak indult. Aztán kitérítette a szexuális lehetőségek körét, és »társadalmi energiája« elfogyott, a kultúra lehanyaglott.”

„Az elmúlt évtizedekben azt tapasztalhattuk, hogy a nyugati kultúra is átszexualizálódott” – mondja Krúdy Tamás. „A fiatalok egyre korábban kezdik a nemi életet, és egyre később és ritkábban házasodnak. A házasságok fele felbomlik, egyre kevesebb gyerek születik, a terjedőben lévő élettársi kapcsolatok pedig még bomlékonyabbak.”³⁴

Unwin is figyelmeztetett: „Minden emberi közösségnek szabadságában áll választani, hogy vagy nagy »társadalmi energiákat« produkál, vagy élvezzi a szexuális szabadságot. A tények azt mutatják, hogy a kettőt egyszerre nem teheti meg egy-két generációnál tovább.” - Ez láthatóan érvényes korunkra is. A szexuális forradalom beköszöntése óta eltelt mintegy 50 év alatt hazánkban és az európai jellegű országokban minden társadalmi és demográfiai mutató évtizedről évtizedre romlott. Tehát a mai ún. nyugati világ félelmetesen igazolja azt, amit Unwin is megállapított.

A remény néhány jeléről is szóltunk már. Egyrészt több hagyományos kultúra család-párti voltáról,³⁵ másrészt, hogy egyidejűleg számos kutatás igazolja, hogy azoknak az embereknek, csoportoknak körében, akiknek fiataljai (nagy többségükben vallásos meggyőződésük-, kisebb

³³ <http://www.szeretetfoldje.hu/index.php/cikkek-irasok/8075-mi-koze-a-hazastarsi-husegnek-a-civilizaciok-felemelkedesehez>

³⁴ Idézve: http://www.hetek.hu/hatter/201512/a_szexualis_szokasok_es_a_kozjo

³⁵ Vö Fodor Katával Interjú: A hinduizmus alapvető tanítása a nemiségről, a házasságról és a családról. *Európai Családtudományi Szemle*, 2015/1, 108–117

részben humán látásmódjuk következtében) gyakorolják, hogy a házasságkötőesség tartózkodnak a szexuális kapcsolattól, és egymás megismerésére fordítják energiáikat, kiemelkedően jók a családi stabilitási mutatók, és nagyobb a gyermekszám.³⁶

6. Mit mond a pszichológia?

Sok hazai és külföldi kutatóval együtt *Szendi Gábor* magyar ateista pszichiáter is bemutatja, hogy azok a párok, akik fiatal korban megszokták a szexuális partnerek váltogatását, kevésbé lesznek alkalmasak szexuális ösztöneik fegyelmezésére és elmélyült kapcsolatra a házasságban. Azok a párok, akik házasságra készülve hamar szexuális kapcsolatba kezdenek, a szerelem rózsaszín ködében, és a szeretkezések kábulatának hatására képtelenek reálisan megismerni egymást, és ezzel megteremtik a házasság felbomlásának vagy kiegyensúlyozatlanságának előfeltételeit. Szendi hozzáfűzi a sok tudományos kutatással igazolt kiegészítést: hogy míg a szexuális forradalom előtt a hosszabb szex nélküli udvarlási kapcsolat lehetővé tette a házasságra készülő „összeforrását”, addig a hamar elkezdett szex ezt lehetetlenné teszi. – Azaz a házasságok nagyarányú felbomlásának oka a szabad-szex kultúrájának elterjedése. E kötet is bemutatja, hogy a szexuális forradalom kezdete óta minden demográfiai adat jelzi a házasság és család összeomlási tendenciáját.³⁷

7. Mit mond az emberi értelem következtetése?

a) Aki megszokja, hogy tisztelettel és tartózkodással tekintsen a másik nemű személyre, és *legyőzze, illetve szublimálja az iránta megjelenő ösztönös, de még nem érett szexuális vonzalmat* mindaddig, amíg bizonyossá nem válik, hogy ők el akarják kötelezni magukat egymásnak, az jól készül fel a házasságra. Mert így képessé válik arra, hogy a jövőben is hű tudjon maradni házastársához, szemben a házasság folyamán is nemegyszer jelentkező, más személyek iránti nemi vonzalmakkal.

Gyakran halljuk ma, hogy a házasság előtti nemi életre vonatkozó vallási vagy egyéb tilalom *szorongásokat* szül, s károsan hat a személyiség alakulására. Ha valaki mindennemű erkölcsben és a szexuál-erkölcsben is csak tilalmat lát, abban valóban szorongások jöhetnek létre. De a helyes erkölcsi szemlélet alapja *nem a tilalom*, hanem egy pozitív cél: jelen esetben a másik *személy tisztelete* és szeretete. Ebben a szemléletben rossz mindaz, ami a másik nemű személyt *tárgyasítja*, fogyasztási tárggyá alacsonyítja, vagyis ami a személy ellen, a személyes szeretet elmélyülése ellen hat. A humán erkölcsi magatartás elutasítja a szexualitásnak és a személyes kapcsolatnak a szétválasztását, mert ha valaki csak élvezni akarja a másik testét, elmélyülő szeretetkapcsolat nélkül, ez mindkettejüket lealacsonyítja. Akik tehát szex nélkül készülnek a házasságra, azért teszik, mert a testi egyesülést a szeretetkapcsolat csúcsának tekintik, amely két személy végleges egymásnak adottságát fejezi ki. Ők nem fogadják el az ilyen kapcsolat létesítésének jogosságát mindaddig, amíg a végleges egymásnak adottság ígérete beéretté nem válik. A normális erkölcsi szemléletben tehát a szexuális kapcsolattól való tartózkodás

³⁶ Kröhnert, S. – Klingholz, R.: *Glaube, Macht und Kinder – Erobern religiöse Menschen mit vielen Nachkommen die Welt?* Berliner Institut für Bevölkerung und Entwicklung, 2010; Blume, Michael: *Religion und Demografie. Warum es ohne Glauben an Kindern mangelt*, Sciebooks Verlag, Filderstadt 2014; Haberle, Lothar – Hattler Hg. Johannes: *Ehe und Familie – Säulen des Gemeinwohls*, Paderborn, Schöningh, 2014; Székely András – Lázár Imre: *Vallásosság és kötődés* In: Szántó Zs. – Susánszky É. (szerk.): *Magyar lelkiállapot*, Budapest, Semmelweis, 2013, 63–76.

³⁷ Vö. Szendi Gábor: *A nő élete. Mit hoz a jövő?* Budapest, Jaffa kiadó, 2012.

motívuma nem a tilalom, hanem a személynek és a szexuális kapcsolatnak nagyra értékelése: amely által a tartós házassági kapcsolat születhet.

b) A házasságot ma csak az egymásért lemondani tudó, a másik személyét is tiszteletben tartó szeretet tarthatja össze.

Az erő, amely ma a nyugati világban a házasságot összetarthatja, mondja a szociológia is, a házastársak közötti elmélyült személyes kapcsolat. A házasságok jelen elbizonytalanodásának fő oka éppen a személyes kapcsolat elmélyülésének hiánya, amelynek hátterében a hamar és kábultan elkezdett szexualitás, továbbá gyakran a súlyos neveltetési hiányosságok húzódnak.

A harmonikus és tartós házasság feltétele a felek képessége, hogy képesek egymást elfogadni, és egymáshoz alkalmazkodni. Sok mai házasságot az olyan individuális felfogás ítéli halálra, amely az alkalmazkodást, az egymásért hozott áldozatot az egyéni szabadság megcsonkításának fogja fel. Ha egy pár szex nélkül készül, megtanulja az alkalmazkodást, amely összecsiszolásuk alapja.

A mai házasságok sokat emlegetett *problémája*, a házasságfelbomlások egyik jellegzetes oka, hogy a házaspárok *tökéletes kielégülést várnak* társuktól. A szex nélkül házasságra készülő a készülék során megtapasztalják, hogy a szeretett ember sem hibátlan lény. *Tudatosodik bennük, hogy a házastárs nem képes minden igényüket kielégíteni.* Ezért is nem omlik össze szerelmük, majd házasságuk, ha valamilyen nehézséget, félreértést tapasztalnak. A hiány számukra figyelmeztetés, hogy kölcsönösen segíteniük kell egymást a növekedés útján. Ez a szemlélet teszi majd képessé őket a gyermekek normális felnevelésére is.

II. A házasság védelmének lényegi eleme: elzárni a szabad szex felé sodró csatornákat

Témánk, hogy mit tehet az állam a házasságok, családok, a születő gyermekek érdekében. Mivel dolgozatunkban *sajátosan a szabad-szex káráiról* és azok elhárításáról beszélünk, az állami teendők között első helyen és részletesen szólunk a köztudatot, a *közvéleményt a szabad-szex felé sodró, mérgező tényezőkről.* Ez után foglaljuk össze röviden a házasság és család védelmének egyéb alapvető útjait, amelyekkel kötetünk más tanulmányai is foglalkoznak.

1. A közvélemény fogalmai

A legnagyobb házasság ellen ható erő ma a közvélemény, illetve a média. Mit lehet e téren tenni? - A közvélemény fogalma alatt sokan elsősorban a politikára gondolnak: a közvélemény-kutatások párt-függőségére, a közvélemény politikai befolyásolására stb.³⁸ Ez is valóság. De a közvéleménynek egy sokkal összetettebb valóságával és hatásával kell szembenéznie az államnak és minden nevelőnek a család, a nevelés szempontjából. Azzal, amelynek fogalmi alternatívái a „társadalmi nyomás”, a „környezeti elvárás”, a „szociális tér” és hasonlóak.

Jogos, amit a kutatók megfogalmaznak: hogy a társadalmi nyomás (a közvélemény) „meg tudja változtatni a világot”.³⁹ Meg tudja változtatni a férfi és női szerepeket, a család arculatát a nemiségről vagy a szexualitásról alkotott elképzeléseket is.⁴⁰ A szociális környezet tehát

³⁸ Ahogyan e fogalmat Karl Marx, később Carl Schmitt és Habermas használták.

³⁹ Fehérvári András: Hogyan változtathatja meg a világot a társadalmi nyomás? *Neveléstudomány* 2014/2. Szemle. Vö. Hewstone, M. – Stroebe, W.: *Szociálpszichológia*, Budapest, Akadémiai Kiadó, 2007.

⁴⁰ Pongrácz Tiborné – S. Molnár Edit: *Nemi szerepek és a közvélemény változásának kölcsönhatása* http://www.tarsadalomkutatás.hu/kkk.php?TPUBL-A-942/publikaciok/tpubl_a_942.pdf
Ruckdeschel, K.: Attitudes toward gender roles and fertility behavior. In: Höhn, Ch.–

nyomást gyakorol a benne előre, és ennek hatására ő, általában anélkül, hogy azt észrevenné, úgy cselekszik, ahogyan környezete elvárja.⁴¹ Tanulságos egy szülő beszámolója arról, milyen döntő hatással van már egy óvodásra is a környezeti elvárás.⁴² Hasonló élményekről minden szülő vagy pedagógus beszámolhat.

D. Riesman úttörő és világhírűvé vált könyve, „A magányos tömeg” éppen a modern kornak, közösségi háttérrel nem rendelkező emberét mutatta be, aki ki van szolgáltatva a médiának, amely a magányos emberekből álló társadalmat (tömeget) a háttérből irányítja.⁴³ Riesman egyik közvetkeztetése, hogy a médiának, illetve azon keresztül a társadalmi nyomásnak való teljes kiszolgáltatottságtól egyedül egy-egy olyan közösség mentheti meg az embert, amelynek olyan erős saját „szociális erőtere” van, amely képes megvédeni őt az ősztársadalom nyomásától (szociális erőterétől). Sok kutató állapította meg, hogy ilyen kisebb közösségeket korunkban általában csak az egyházak képesek létrehozni, illetve éltetni (mert nekik van saját, összefüggő világnézetre alapozó közösségük).

A társadalmi környezet, az elvárások, ezen belül a filmek, újságok, internetes tartalmak, plakátok, zene, amelyekkel minden fiatal és felnőtt találkozik, a szabad szexet, valamint az életre szóló házassággal és jó családdal szemben álló modelleket propagálnak, és akkor még nem szóltunk a pornográfáról, pedig ma talán ez hat a leginkább a fiatalokra, a kapcsolatokról alkotott képre.

Mit tehet egy állami vezetés, amely belátta, hogy egészséges társadalom csak egészséges családokra épül? Lehet-e fontosabb feladata, mint hogy minden eszközzel *korlátot állítson a média azon támadásainak*, amelyek leginkább károsítják a közvéleményt, a fiatalokat, a házasságot?

2. A pornográfia közvéleményt formáló és családot romboló hatása

Napjainkra egyre általánosabbá válnak a kijelentések, amelyeket minden témába vágó kutatás igazol, hogy a szex és pornográfia súlyosan károsítja már a gyermekeket, de különösen a fiatalokat, közülük kiemelten a fiúkat;⁴⁴ az ő személyiségüket, és ezáltal a tartós házasságot, a gyermekvállalást. A házasság témáját érintő minden tudományos kutatás kimutatja, hogy a magasabb *pornóhasználat alacsonyabb párkapcsolati elköteleződéssel és a hűtlenség magasabb arányával jár együtt.*⁴⁵ Szakemberek, pszichológusok egyre gyakrabban fogalmazzák meg, hogy ezekkel az ennyire károsító hatásokkal szembe kellene szállnia a társadalom józan részének, s az államnak is!

D. Avramov – J. Kotowska eds.: *People, population change and policies*. Berlin: Springer-Verlag, 2008, 175–192; Kuby, G.: *A globális szexuális forradalom*, Kairosz, 2013.

⁴¹ Lewin, Kurt: *A mezőelmélet a társadalomtudományban*. Bp., Gondolat, 1972; Jenő Bangó: *A tér szociális konstrukciója* - Published Online: October 11, 2006;

Rosenberg, Tina: Pierre Bourdieu, *Sozialer Raum und „Klassen”*. *Leçon sur la leçon*. Zwei Vorlesungen.

Frankfurt am Main, 1985. 2011, 106; vö. Pierre Bourdieu-ról. in: *Politikatudomány*, 1986/4. 166-169; Nemes Nagy József: *A tér a társadalomtudományban*, Budapest, Kiadó: Hilscher Rezső Szociálpolitikai egyesület 1998

⁴² Társadalmi nyomás az óvodában <https://idad.rocks/2015/03/04/tarsadalmi-nyomas-az-ovodaban.html>

⁴³ Riesman, David: *A magányos tömeg*. Közgazdasági és jogi kiadó 1968, 1996; vö. Peter L. Berger · Thomas Luckmann: *A valóság társadalmi felépítése*, József Műhely, 1998.

⁴⁴ Vö. Zimbardo, Philip – D. Coulombe, Nikita: *Nincs kapcsolat. Hova lettek a férfiak?* Libri Kiadó, 2016.

⁴⁵ Lambert, N. M.: *A love that doesn't last: Pornography consumption and weakened commitment to one's romantic partner*. *Journal of Social and Clinical Psychology*, 2012 31(4), 410–438; Hevesi Krisztina: *Szex - A psziché labirintusában*, Kulcslyuk Kiadó, 2013.

A pornográfia veszélyeit bagatellizálók szerint a pornó ősidőktől kezdve jelen van az emberiség életében. Ugyanakkor az ókori alkotásokban jelenlévő szexualitást, illetve ennek társadalomra gyakorolt hatását nem lehet összehasonlítani a mai kor szexvideóival, melyekben valós szereplők jelennek meg, amelyek a nap 24 órájában elérhetőek gyermekek-, serdülők számára egy olyan eszköz segítségével, amely elfér a zsebükben.

A mérések szerint 1998 és 2005 között az amerikai tévéműsorokban megduplázódott a szex-jelenetek száma. Ez nem csak a felnőtt műsorokat érintette: 2004-2005-ben a tinédzserek által legkedveltebb műsorok 70 százalékában volt szexuális tartalom. Visszatérő képsor, hogy a buli végén egy idegen ágyában ébred a fiatal, éjjel megismert barátjával.

A pornó addiktív, hasonlóan működik, mint a drogok: egyre nagyobb dózusra van szükség belőle. A korábban izgalmat okozó videók, képek már unalmassá válnak: gyakoribb és/vagy keményebb pornóra van szükség ugyanannak a hatásnak az eléréséhez. Ezért mára a szexuális tartalmat már erőszakkal is kombinálni kell, s a keménypornó tele van lelki vagy fizikai bántalmazással. Minél több pornográfiát fogyaszt valaki, annál kevésbé kelti fel az érdeklődését egy valós személy, illetve annál nehezebben tud személyes vagy partneri kapcsolatot kialakítani. Ebben az is szerepet játszik, hogy a pornó arra tanít: a nők (avagy a férfiak) nem érnek többet, mint a testrészeik és az általuk nyújtott szexuális öröm. Emiatt az erős fogyasztók valamiképp magukra és másokra is tudnak úgy tekinteni, mint szexuális tárgyakra, s ez megmérgezi a kapcsolatokat. – Témánkkal világszerte hatalmas irodalom foglalkozik.⁴⁶A kérdéskör alábbi összefoglaló szemléltetésére nagy arányban magyar kutatók által írt összefoglaló kötetekből idézünk.⁴⁷

a) A pornográfia hatásai gyermekekre

A Nemzetközi Gyermekmentő Szolgálat (NGYSZ) 2016-os Európai Unió konferenciáját ilyen címen rendezték: „Az internet hatása a gyermekekre és fiatalokra”. Budapesti kutatók számára is döbbenetes volt a hazai s egyúttal nemzetközi vizsgálati adat, mely szerint a számítógéppel rendelkező 7–10 éves korosztály leggyakoribb keresőszava a „pornó”. Egy másik vizsgálat szerint „csak” a negyedik és a hatodik helyet szerezték meg a szex és a pornó szavak az összes rákeresés között.⁴⁸ A kutatók hozzátesszik, hogy mára a gyermekek majd a fiatalok az interneten, pl. facebookozás közben akaratlanul is lépten-nyomon szembesülnek szexuális tartalmakkal, képekkel.

A rendezvény kiemelt témái voltak a szexting,⁴⁹ a pedofília és a gyűlöletbeszéd. A konferencián a gyermekek és fiatalok online biztonságával kapcsolatos kérdésekről, a

⁴⁶ Turgonyi Zoltán, *Pornográfia és liberalizmus*, Working Papers in Philosophy 2015/2. http://www.phil-inst.hu/images/Esem%C3%A9nyek/2015/Working_Papers_2015/2015_02_turgonyi_zoltan_pornografia_es_liberalizmus.pdf; *Pornográfia és erőszak a tömegkommunikációs eszközökben*, Szent István Társulat Budapest, 1991. A fordítás alapjául szolgáló mű: *Pornográfia e violenza nei mezzi di comunicazione, una Risposta Pastorale*, Citta del Vaticano, 1989; Flood, M.: The harms of pornography exposure among children and young people. *Child Abuse Review* 18, 2009, 384–400. Vö. a következő lábjegyzet

⁴⁷ Parti Katalin: *A büntetőjog, mint az online pornográfia szabályozásának eszköze*, Phd program, Pécs, 2008 <http://ajk.pte.hu/files/file/doktori-iskola/parti-katalin/parti-katalin-vedes-ertekezes.pdf>://www.google.hu Az idézett kötetek irodalmi hivatkozásaiból csak egy-egy különösen fontosat hozunk. Egyébként az idézett magyar kötetek is hatalmas hazai és nemzetközi irodalomra hivatkoznak.

⁴⁸ <http://civishir.hu/kulfold/a-gyerekeknek-pornó-kell/0812161154>

⁴⁹ A szó az angol „sex” és „texting” szavak összeolvadásából keletkezett. Szexuális tartalmú, erotikus, meztelen vagy félig meztelen képek és videók küldését jelenti, a mobiltelefonról a másik mobiljára vagy email címére. A jelenség nálunk még viszonylag új keletű, ám az Egyesült Államokban egyre több figyelmet kap, s nagy port kavar. – A lányok körülbelül 12 éves korukban küldtek először ilyen jellegű üzeneteket barátainak, de már 10 éves korukban kaptak hasonlóakat.

családnak, az iskolának, a médiának a tudatosításban betöltött szerepéről, új online trendekről és a közösségi média szerepéről hangzottak el előadások.⁵⁰

A konferenciát a Nemzetközi Gyermekmentő Szolgálat elnöke nyitotta meg. Kiemelte, hogy azért választották ezeket a témákat, mert fontosnak tartották felhívni mind a gyerek, mind a felnőtt felhasználók figyelmét, mennyire oda kell figyelni, hogy milyen tartalmakat osztanak meg magukról és másokról. Dr. Gyurkó Szilvia előadásában elmondta, hogy az internetes pornóval az X, Y, Z generáció tagjai már gyermekkorukban jó eséllyel találkozhatnak.

Sterner Zoltán, a Nemzetközi Gyermekmentő Szolgálat biztonságos internet-oktatója 'Bosszúpornó, megalázás és megfélemlítés az interneten' című előadásában kitért arra, hogy a bosszúpornó szexuális jellegű tartalom, melyet nyilvánosan megosztanak online felületeken az egyén hozzájárulása nélkül, azzal a szándékkal, hogy megszegyenítsék vagy zavarba hozzák az illetőt.

A szabad szex terjedésének és a pornónak a hatásához is hozzá tartozik, hogy új fogalmak és valóságok jelentek meg a fiatalok világában. Egyik a sexting, amikor a fiatal magáról vagy másról küld szexis képet, videót. A másik fajta a cyberbullying, egy internetes bántalmazás, amikor a bántalmazók a közösségi oldalakon lejárató kommenteket írnak az áldozatról, feltöltenek a másiról kínos, erotikus fényképet vagy videót, küldhetnek sértő vagy fenyegető üzeneteket, hogy így járassák le mások előtt, vagy a nevében küldenek az illető ismerőseinek üzenetet, amivel veszekedést szítanak.

Az utóbbi években „divattá” vált az intim fotók és videók bosszúból történő közzététele a világhálón. Nem meglepő adat, hogy az áldozatok 90%-ka nő. Előfordul, hogy az áldozat teljesen megváltoztatni kényszerül addigi életét, elköltözik, rejtőzködik stb., hogy elkerülje a további zaklatást. Világszerte több esetről tudunk, amikor a fiatal öngyilkosságba menekült.

Budapesten a XII. kerületben vizsgálatokat végeztek, hogy a gyerekeket milyen arányban éri el a pornó. Az ELTE szociológusa, László Miklós vezette kutatásban több mint ezer gyerek, több száz szülő, több tucat tanár töltötte ki a kérdőíveket. Ilyen eredmények jöttek ki: a facebookozás közben a kiskorú gyermekeknek közel 40%-a találkozott pornográf tartalmakkal; 15% kapott már a világhálón kéretlen szexuális ajánlatot.⁵¹ Ez a cikk is felhívja a figyelmet, hogy a szülőknek, valamint a pedagógusoknak közre kell működniük, hogy megvédjék a gyerekeket az ilyen – lelküket súlyosan károsító – támadásoktól. Súlyos állami és közoktatási feladat a szülők, a pedagógusok és a gyermekek támogatása e téren.⁵²

Az éretlen és káros szexualitás terjedését, már a 12 éves korosztály körében jelzi, hogy Magyarországon 2013-ban törvényt módosítottak, s leszállították a megengedett szexuális élet korhatárát 12 évre. Megokolás, hogy az már gyakori, hogy egy 12 év feletti gyermekkel egy 18 év alatti szexuális kapcsolatba lép, ezért ez nem büntetendő (eddig 14 év volt a korhatár). Noha nincs pedagógus vagy pszichológus, aki ne tudná, hogy egy ilyen kapcsolat súlyosan káros a kiskorú életében!

E sorok írója utána akart nézni, hogyan néznek ki a legújabb statisztikai adatok a fiatalok és a pornó kapcsolatáról. Beírta a Google keresőbe: „fiatalok – pornó”. Megjelent egy oldal tele ilyen kiírásokkal: tini pornó filmek, rengetek tini pornó, szex egy buliban, családi pornó, szűz tini pornó, tini sex videók fiataloknak stb. feliratokkal. Egy kattintás egy-egy címre, és megjelenik nagy mennyiségű meztelen lány címképe, mögöttük közösüléseket ábrázoló

⁵⁰ <http://www.gyermekmento.hu/hirek/IV-Mediakonferencia.html>

⁵¹ Ki védheti meg a gyermeket, ha se tanár, se szülő nincs a facebookon? HVG 2016. nov. 24;

⁵² Vö. *Create in Me a Clean Heart. A Pastoral Response to Pornography*. United States Conference of Catholic Bishops 2015

kisfilm. A filmecek alatt aláírások ilyen szavakkal „egy tini lányt b...sza a szomszéd fiú”. Vagy „egy apa b...sza tini lányát”. És fő-felírásként ilyenek: „Ha arra van szükséged, hogy olyan tini pornó filmeket láss, amire fened a fogad, vagy ahol akár többen szexelnek egyszerre, internetes oldalunk a megfelelő a számodra.” Hasonló könnyedséggel jelennek meg szadista pornó videók is, amelyen pl. egy férfi vagy férfiak kínozzák, ostorozzák, erőszakolják a lekötözött lányt. Köztudott, hogy világszerte nem egy szadista szexgyilkosság háttérében ilyen filmek álltak. S ma egy gyermek is ily könnyen hozzájuthat ezekhez, akár egy véletlen kereséssel! Ezekben a legtöbb esetben nincs kiírva az sem, hogy csak 18 éven felülieknek. A jelzett videóklipet, a címet és azok könnyű hozzáférhetőségét látva levelet írtam a téma iránt felelős, illegális és jogsértő tartalmak bejelentésére szolgáló Biztonságosinternet Hotline üzemeltetőjének www.biztonsagosinternet.hu. Válaszuk az volt, hogy a „tini” 18 évesnél idősebbeket jelöl, ezért nincs az oldalakban semmi törvénytelen. – Csináltam egy körkérdezt középiskolások és egyetemisták közt: tininek legtöbbször a 12–16 éveseket tartják, sok internetes oldal is őket tekinti tininek. Nem beszélve arról, hogy ilyen esetben is kötelező volna kiírni, hogy a tartalmakat 18 éven felettiek nézhetik (bár tudjuk, hogy ennek is kevés a jelentősége).

Léteznek a gyermekeket védő programok, melyek le tudják tiltani a gyermekek gépén a durván szexuális képeket, filmeket; ezeket sokkal jobban kellene propagálni. Léteznének intézmények is, amelyek feladata a jogsértő tartalmak elleni küzdelem,⁵³ bár az iménti példa nem túl biztató jel ezek hatékonyságával kapcsolatban. Noha a gyermek társai által mindezek ellenére is könnyedén juthat hasonló tartalmakhoz társa okostelefonjának közvetítésével.

b) A pornó hatásai az emberképre, a házasságra, a párkapcsolatra

Hevesi Krisztina magyar kutató könyvében összehasonlította a 2002 és 2012 közötti helyzetet a pornó és a szex társadalmi jelenlétének és hatásainak szempontjából, illetve bemutatja azt a súlyos romlást, amely ily rövid idő alatt megvalósult. A szerző beszámol sok nemzetközi kutatásról és azoknak hasonló eredményeiről is.⁵⁴

„A világszerte tapasztalható sok kulturális trend és inger (így az *alkalmi szex egyre nagyobb elfogadottsága*,⁵⁵ az *internetes pornográfia* elterjedése és hatásai,⁵⁶ a médiában látható szexuális tartalmak explicit ábrázolása,⁵⁷ a szexualitással foglalkozó sikerkönyvek és filmek előtérbe kerülése,⁵⁸ a kultúra szexualizálódása, s vele a BDSM⁵⁹ népszerűsége;⁶⁰ a *női test* minden korábbinál erőteljesebb hangsúlyozása és *tárgyasulása*,⁶¹ új kapcsolati formák megjelenése, mint amilyen a szexbarátság⁶²), a globalizáció folytán mára szinte késedelem nélkül jut el hozzánk.”

E hatások azonban a *párkapcsolatok erejének gyengülésével* és számuk csökkenésével járnak. „A szexuális élettel való elégedettség is erőteljesen csökkent a tíz éves idő intervallum

⁵³ Összefoglaló a jogellenes online tartalmak ellen fellépő szervezetekről. Nemzetközi Média és Hírközlési Hatóság, Infomédia Szabályozási Főosztály 2012

⁵⁴ Hevesi Krisztina: *A szexuális működés egészségpszichológiája*. Phd dolgozat. ELTE, Bp, 2015. <http://www.ppk.elte.hu/file/Hevesi-Krisztina-disszertacio.pdf>

⁵⁵ Pl. Garcia és mtsai, 2012 A művek adatait lásd Hevesi Krisztina idézett művének irodalomjegyzékében

⁵⁶ Pl. Attwood és Smith, 2014; Bridges, 2010;

⁵⁷ Pl. Attwood, 2005

⁵⁸ Pl. Tambling, 2002

⁵⁹ BDSM Szado-mazochista, gyakran pornó filmek, amelyben általában a férfi áll a szadista oldalon, a nő az alárendelt, elszenvedő. (Magyarországon ismert lett „A szürke ötven árnyalata”) Ha beírjuk a keresőbe, hogy BDSM, azonnal megjelennek linkek, amelyeket megnyomva rögtön láthat egy gyermek is ilyen filmrészleteket.

⁶⁰ Pl. Weinberg és mtsai, 2010

⁶¹ Pl. Maguire és Stanway, 2008;

⁶² Pl. Furman és Shaffer, 2011; Wentland és Reissing, 2011; Jonason és Richardson, 2011; stb.

alatt: a nagyon elégedett és elégedett választ adók tábora együttesen 72%-ról 55%-ra esett vissza, míg az egyáltalán nem elégedett válaszadók száma megduplázódott: 5-ről 10%-ra emelkedett.

Jellemző a párkapcsolati formák változása is: 2002 és 2012 között a *házastársi és élettársi viszonyban élők aránya közel 1/5-ére csökkent*, a barát-barátnői viszony azonban megduplázódott, míg az állandó partner nélküliek száma is erős növekedést mutatott: 19-ről 33%-ra ugrott. Ez utóbbi adat kiváltképp annak tükrében érdekes, hogy míg az állandó partnerek számának átlagos értéke szignifikánsan csökkent, a szexuális partnerek száma nem változott szignifikánsan.⁶³

Fiatal nők pornófilm nézése 2002 és 2012 közt változott: a teljes elutasítás 67%-ról 58%-ra csökkent, a rendszeresen fogyasztók aránya 1-ről 3%-ra ugrott. A szexuális tartalmú álmok, fantáziák megjelenésére a „nem fordult elő” 41-ről 12%-ra csökkent, míg a gyakran és sokszor választ a tíz évvel korábbi 23%-hoz képest a fiatal lányok 42%-a adta 2012-ben.

Hasonló mintázatot mutatott a fiatal lányok *önkielégítése* is (valószínűleg a felnőtt filmek iránti nagyobb érdeklődéssel összefüggésben), a teljesen elzárkózók száma több mint felére csökkent (76-ről 32%-ra), míg a gyakran választ adók száma 7%-ról 15%-ra nőtt, a sokszor rubrikát megjelölőké pedig ötszörösére emelkedett (1-ről 5%-ra).

Összefoglalva: egyfajta *erózió állt be a párkapcsolatok vonatkozásában*. Ez a hétköznapi életben a tapasztalatok szintjén is tetten érhető. „Ilyen mértékű problémát, kiváltképp az úgynevezett „legegészségesebb” populáció esetében (fiatal egyetemista mintán, akiknek az átlagnépességhez képest jobb jövőképük, általában stabilabb családi háttérük, magasabb intelligenciájuk stb. van) nem vártam, dacára annak, hogy a szakirodalmi adatok ezt deklarálják. Hiába a többlettudás, amennyiben ezt nem tudják gyakorlatba ültetni, és persze a trendekkel szembemenni is nehéz.”

A mondottak *rontottak az együttlétek minőségén* (pl. *rövidebbek lettek az aktusok, s az előjáték ideje is kevesebb*), gyakoriságában, illetve a kapcsolatok intimitási szintjén (pl. ajándékozás, tartós romantikus párkapcsolat). *Az ajándékkal kedveskedés kisebb arányban figyelhető meg a 2011–2013-as mintán*: a „nem fordult elő” választ adók száma 22-ről 39%-ra ugrott, míg a „sokszor és gyakran” válaszok 39-ről 27%-ra csökkentek.⁶⁴ – A 2012-es vizsgálat is mutatja, hogy a *magasabb pornóhasználat alacsonyabb párkapcsolati elköteleződéssel* és a hűtlenség magasabb arányával jár.

Szexualitás és agresszió kapcsolatában a kutatók gyakran a kultúra szexualizációjának és a férfiak szocializációjának szerepét hangsúlyozzák,⁶⁵ mások szerint a személyiség jellemzői – pl. agresszió-ellenségesség vonás – is közrejátszhatnak ebben.⁶⁶

c) A fiatalok körében népszerű zenék szexualitás- és erőszak tartalmának hatásai

Az Országos Kriminológiai Intézetben 2015-ben lefolytatott kutatás arra keresi a választ, hogy a populáris kultúrát milyen mértékben uralja az erőszak és a szexualitás.⁶⁷ „Alapul véve azt az általános perцепciót, hogy a média egyre több és intenzívebb erőszakos és szexuális tartalmat közvetít, megvizsgáltuk, hogy a mai *tinédzserek körében népszerű zeneszámok, videoklipek*

⁶³ Vö. Hevesi K i. m. 73–74. old.

⁶⁴ i. m. 74–75

⁶⁵ Garner, 2012)

⁶⁶ i. m. 109–110. old

⁶⁷ Parti Katalin – Szabó Judit: Szex, erőszak, videó. A fiatalok körében népszerű zenék szexualitás- és erőszak tartalmának elemzése egy empirikus kutatás tükrében. 2016. Megtalálható az interneten – hatalmas forrásanyaggal.

milyen mértékű, intenzitású szexualitást és erőszakot tartalmaznak. Kutatásunk eredményeit a népszerű vizuális kultúra szexualitással és erőszakkal kapcsolatos attitűdformáló erejét tagláló kutatások megállapításaival párosítottuk.”

„Az internet megjelenésével az *átszexualizált médiatartalmak növekedése nemcsak mennyiségi, hanem minőségi szempontból is észlelhető.* Reichert és munkatársai kutatása 30 év vizuális reklámanyagait vizsgálta olyan népszerű magazinokban, mint a Cosmopolitan, a Redbook, az Esquire, a Playboy, a Newsweek, valamint a Time. *A szexualitás megjelent a reklámokban, hirdetésekben az árucikkek és szolgáltatások széles skáláján, a szeszesitaloktól a banki szolgáltatásokig.*⁶⁸ Míg 1983-ban csak a hirdetések 15%-ának, addig 2003-ban már a hirdetések majdnem duplájának, 27%-ának volt szexuális tartalma. A kutatók azt tapasztalták, hogy a szexuális tartalom nemcsak népszerűbb marketingfogás lett, hanem *explicittebbé, radikálisabbá is vált az idők folyamán.*”

„A legtöbb és *legradikálisabb (explicit) szexualitást a népszerű zenei klipek hordozták (a vizsgált klipek 40%-a), ezután következtek a kortárs filmek (12%-a), a televíziós műsorok (11%-kal).*

A zenei videók – és általában a médiatartalmak – egyik fő tematikus eleme a szexuális cselekmények, a szexualitás, és különösen a *nők ábrázolása, csábító és kívánatos szexuális tárgyként.* A szexualitás, mint meghatározó elem önmagában még nem volna problémás, ám a szexuális objektifikáció annál inkább.”⁶⁹

A zenei klipeknek a szexuális erőszakkal kapcsolatos relevanciájára azok a kutatási eredmények mutatnak rá, amelyek igazolják, hogy ezek milyen *kedvezőtlenül befolyásolhatják* a nemi szerepekkel, a szexuális erőszakkal és általában véve a szexualitással, a szexuális viselkedéssel kapcsolatos attitűdöket. A videoklipek erőszakos és szexuális tartalmának kutatása több évtizedes múltra tekint vissza. Sherman és Dominick például az általuk vizsgált *zenei klipek 57%-ában, Baxter és munkatársai pedig 53%-ában találtak erőszakos elemet.*⁷⁰

A videoklipekben a férfiak inkább domináns és agresszív, a nők *inkább implicité* szexuális és alávetett szerepben jelennek meg, *gyakran, mint a szexuális tevékenységek tárgyai.*⁷¹

A szexuális erőszakkal kapcsolatos kutatások ma már *felismerik a társadalmi-tényezők szerepét az erőszakos szexuális bűncselekmények hátterében.* A filmek, televízió műsorok, zenei videók és egyéb médiumok által közvetített tartalmak alkalmasak a társadalmi értékek, normák közvetítésére, a véleményformálásra, és így az *egyén viselkedésének befolyásolására.*

Több kísérlet igazolta, hogy az erőszakos zenei videók megtekintése fokozza az ellenséges érzelmeket a vizsgálati személyekben.⁷² *Az erőszakos rap videók, a zenei videók sokszor*

⁶⁸ Reichert, Tom –Carpenter Childers, Courtney –N. Reid, Leonard: How Sex in Advertising Varies by Product Category: An Analysis of Three Decades of Visual Sexual Imagery in Magazine Advertising. *Journal of Current Issues and Research in Advertising*, 33 (June), 2012, 1–19; Székely Levente: A médiafogyasztás (át)alakulása az ezredfordulótól napjainkig. In: Tófalvy T. –Kacsuk Z. –Vályi G. (szerk.): Zenei hálózatok – Zene, műfajok és közösségek az online hálózatok és az átalakuló zeneipar korában. L’Harmattan, Budapest, 2011: 354–367.

⁶⁹ Vö. Malamuth, N.M. – Impett, E.A. Research on sex in the media. What do we know about effects on children and adolescents? In D.G. Singer – J.L. Singer (Eds.) *Handbook of Children and the Media*. Thousand Oaks: Sage, 2011, 269–287; Parti Katalin: *Gyermekpornográfia az interneten*, Miskolc. Bíbor Kiadó, 2009.

⁷⁰ Parti Katalin – Szabó Judit: i. m. 9

⁷¹ Id pl. Jones K: Are rap videos more violent? Style differences and the prevalence of sex and violence in the age of MTV. *Howard Journal of Communications*, 8 (4), 1990, 343–356.

⁷² pl. Hansen, C. H. – R. D. Hansen, Rock music videos and antisocial behavior. *Basic and Applied Social Psychology*, 1990, 11, 357–369; Johnson, J. D. – M. S. Adams – L. Ashburn – W. Reed: Differential gender effects of exposure to rap music on African American adolescents’ acceptance of teen dating violence. *Sex Roles*, 33, 1995, 597–605.

egyoldalú és *torz képet festenek a női szexualitásról*, ráerősítve a *nőket szexuális tárgynak* tekintő szemléletre.⁷³

A zenei videókat rendszeresen *néző serdülő és fiatal felnőttek* körében erősödnek a *nemi erőszaknak kedvező vélemények*, különösen a serdülőkorú fiúk, illetve fiatal férfiak körében.⁷⁴

Azt is több kutató megállapította, hogy a fiúk erős pornó nézése, függősége egy fokozottan *alkalmatlanná teszi őket a jó párkapcsolatra, házasságra*.⁷⁵

Foglaljuk össze a pornó legdurvább hatásait, melyek az embert, a társadalmat, a házasságot károsítják:

- Már a gyermekek lelkében is súlyos sérüléseket okoz.
- *A házasság ellen hat*, a szabad szex terjesztésével és a szexualitás hamis bemutatásával.
- Erősíti a *nők elleni erőszakot*, illetve terjeszti a látásmódot, mely a nőt *tárgynak* tekinti.
- Károsítja a kapcsolatok személyességét, *intimitását*, az egymásnak való örömszerzést.⁷⁶
- Gyöngíti a párkapcsolatok tartósságát, *csökkenti az elkötelezettséget*.
- Károsítja a fiúk személyiségét, sokukat *alkalmatlanná teszi a házasságra*, a jó párkapcsolatra.

3. A szabad szexet propagáló eszközök lehetséges legnagyobb mértékű megfékezése

a) Keveset hallunk arról, hogy több ország szigorú intézkedéseket hozott már a pornóval szemben. – *A brit kormány* egyik legújabb, Digital Economy Act névre hallgató jogszabálya (2017-ben) kötelezi a pornóoldalakot, hogy *minden látogatójuk esetében ellenőrizzék az életkort*, és csak a felnőtteknek engedjék felkeresni a honlapot. Nem úgy, hogy bárki egy kattintással 18 éven felülinek álcázhatja magát, hanem pl. csak személyi számának megadása által léphet be. Amely weboldal ezt az ellenőrzést elmulasztja, 250.000 fontig terjedő bírsággal sújtható. A Brit Filmcenzorok Tanácsa dönt arról, mely oldalak tartoznak az extrém kategóriába és kerülnek tiltólistára.⁷⁷ – A kormány előírásának támogatottságát mutatja, hogy a durhami egyetem felmérése szerint *a kérdezettek 86%-a támogatja*, hogy a fiatalok körében korlátozzák a pornográf tartalmak elérését.

A kínai kormány 2014. április elején indította sokadik központi kampányát a világhálón terjedő pornográfia ellen, az országban illegális pornográf tartalmak kiiktatása céljából. A kampány eredményeként április végéig a hatóságok 110 weblapot, több ezer hirdetést és 200 ezer internetes bejegyzést töröltek a világhálón. Több vállalatot, köztük az internetes piac egyik legnagyobb szereplőjét, a Sinát több millió júanos pénzbüntetésre kötelezték és publikációs

⁷³ Id. Aubrey, J. S. – K. M. Hopper – W. G. Mbure: Check that body! The effects of sexually objectifying music videos on college men's sexual beliefs. *Journal of Broadcasting & Electronic Media*, 2011, 55, 360–379; Conrad, Kate – Travis Dixon – Yuanyuan Zhang: Controversial rap themes, gender portrayals and skintone distortions: A content analysis of rap music videos. *Journal of Broadcasting and Electronic Media*, 2009: 53 (1) 134–156.; Aubrey, J. S. – C. M. Frisby: Sexual objectification in music videos: A contentanalysis comparing gender and genre. *Mass Communication and Society*, 2011: 14(4), 1–28.

⁷⁴ pl. Ward, L. M.: Does television exposure affect emerging adults' attitudes and assumptions about sexual relationships? Correlational and experimental conformation. *Journal of Youth and Adolescence*, 2002: 31, 1–15.

⁷⁵ Zimbardo, Philip –D. Coulombe, Nikita: *Nincs kapcsolat – Hova lettek a férfiak?* Libri Kiadó, 2016.

Zulehner, P.M. – Raizer, V.: *Männer im Aufbruch*. Schwabenverlag, 1999; Rohr R.: *A férfi útja*. Bp. Ursus Libris, 2001. Vö. Parsons R.: *A hatvan perces apa*. Bp. Harmat, 2007.

Zimbardo. Ph Coulombe N.: *(Man (Dis)connected. How technology has sabotaged what it means to be male (A kikapcsolt férfi. Hogyan tette tönkre a technológia a férfi nemet?)* London, Ebury Publishing, 2015.

⁷⁶ Parti Katalin – Szabó Judit: i. m. 17– 18.

⁷⁷ [24.hu/tech/2017/05/09/a-brit-kormany-nekiment-a-pornonak/](https://www.24.hu/tech/2017/05/09/a-brit-kormany-nekiment-a-pornonak/)

engedélyeinek elvételével fenyegették a honlapjain elérhető pornográf tartalmak miatt – számolt be a Csongsi Tiance Pao lap. A kínai pornóellenőröknek az írott anyagok mellett a képi és audiofelvételeket is követniük kell. A kormány az SMS-üzenetekre is kiterjesztette pornóellenes hadjáratát, amelynek során az év eleje óta a hír megjelenéséig összesen 1250 weboldalt zártak be. A kifogásolt oldalak között olyan nagy portálok is voltak, mint a Google, a Baidu vagy a Microsoft. A bezáratott oldalakon kívül több mint 3,2 millió pornográf vagy egyéb, a „közkerültsöt sértő” online tartalmat töröltek. A hatóságok eddig összesen 41 embert vettek őrizetbe, akiket a pornográfia népszerűsítésével vádolnak.⁷⁸

Egyes államok teljesen betiltották a pornót, zárolták a csatornákat a család védelmében: így Kínán kívül Oroszországban, a közel- és távol-keleti muszlim országokban és az afrikai országokban minden pornográfiát tiltanak.⁷⁹ – A mormonok lakta amerikai Utah állam tiltja a pornót, illetve az Egyesült Államokban elsőként a közegészségre ártalmasnak nyilvánította azt. – Írországban nem adnak ki olyan domain-nevet, amely a pornográfiára utaló szót tartalmaz.

Indiában először a teljes betiltásra jelent meg rendelkezés, de a tiltakozások miatt végül csak a 18 év alattiakat letiltó rendelkezések maradtak érvényben. – Izraelben a korábbi években elbukott az általános tiltásra irányuló törvényjavaslat, de mostanra körvonalazódik az egyetértés, hogy csak felnőtteknek és külön kérésre lehessen hozzáférni az online pornóhoz.

Ilyen hírek erőt adhatnak minden kormánynak, amely védeni akarja a házasságra készülő fiatalságot, hogy ne féljen hasonló radikális intézkedéseket hozni az ifjúság és család védelmében!

b). A fiatalokat a szabad szexbe sodró egyéb valóságok korlátozása

A pornó mellett társadalmunkban széles körben terjednek az egyéb valóságok, amelyek a szabad szexbe sodorják a fiatalokat, és károsítják az elkötelezett házasságra való képességet.

1. Az imént idézett kutatások szerint a plakátok egyre nagyobb arányban ábrázolnak nőket, lehetőleg szexis vagy kevésbé öltözött állapotban. A kutatások rámutatnak, hogy ez a tény is hozzájárul a nőről alkotott kép tárgyiasításához, amelyet elsősorban a férfiak, de sok esetben maguk a nők is magukévá tesznek. Ezek is károsítják a nőkről alkotott képet, s a jó házasságra való készséget.⁸⁰

2. Számos írás, köztük a leghivatalosabb fórumok részéről is, jelent meg egyes hazai gólyatáboroknak a fiatalokat, gólyákat a szexbe mintegy belekényszerítő vagy sodró programjairól.⁸¹

3. Ismételten hallunk a kollégiumi szobákban történekről, különösen, ha egymás mellett vannak lányok és fiúk hálósobái (és ez általános). (Megnéztem, ír-e erről az internet. A kereső

⁷⁸ 2014. május 5., hétfő 18:52 | MTI

⁷⁹ Bár egy magyar cikk csóválja a fejét: „Már a netes pornó is tilos Oroszországban.”

<http://reset.hu/2016/09/18/mar-a-netes-porno-is-tilos-oroszorszagban-mi-lesz-most>; - A liberális erők másutt is éreztetik hatalmukat. Két szlovák európai parlamenti képviselő nyújtotta be tiltakozását a pornó ellen 2013-ban. Boris Zala támogatná a pornográfia nyilvános helyeken való betiltását, Záborská pedig az interneten terjedő pornótól óvna a gyermekeket. Az Európai Parlament a nemek esélyegyenlőségéről szóló jelentés kapcsán elutasította a pornográfiához való hozzáférést korlátozni akaró javaslatot. Vö. A pornótól féltik a gyerekeket az EP-képviselők, 2013. március 23. SITA

⁸⁰ Vö. Parti Katalin – Szabó Judit i. m.; vö: Vö. Malamuth, N.M. & Impett, E.A.: Research on sex in the media. What do we know about effects on children and adolescents? In D.G. Singer – J.L. Singer (Eds.) *Handbook of Children and the Media*. Thousand Oaks: Sage, 2001: 269– 287.

⁸¹ Az oktatási jogok biztosának jelentése a gólyatáborral kapcsolatban hivatalból indított vizsgálatról 500/2014/OJBIT ; Unyatyinszki György: Az oktatási jogok biztos: *Nyílt színi gruppszex kezdődött, aki odaért videózott*. HVG 2015 I. 15;

szavakra, hogy kollégium és szex, itt is egy oldalnyi videó cím jött be ilyen címeken: Gruppenszex a kollégiumban, szex a lánykollégiumban, dögös barátnőket kefélnek a kollégiumban, tini-pornó, stb. Egy kattintással, minden 18 éves zárolás nélkül itt is megnyílt egy tömeg pornó videó klip. Mennyi cím lehet még a keresőben, ahol ugyanígy jutnak gyermekek pornó oldalakra, korhatár kiírása nélkül!

4. Naponta olvashatunk számos *internetes szextanácsadást* (olykor jóindulatúnak látszókat), amelyek a házasság előtti szex-re buzdítanak, vagy legalább pettingre, önkielégítésre biztatnak.⁸²

5. Nem illő, hogy kormányközeli oldalak is folyton hoznak szexes tartalmakat, meztelen női képeket, mint az *Origo* vagy a *Ripost*. Sokan mondják, hogy meghazudtolja magát egy kormány, amely családbarátnak sőt keresztény értékrendet vallónak mondja magát, és ilyen képeket vállal, vagy épp ezekkel akarja lapjára csábítani az olvasókat!

c) *Hűtlenségben – alkalmi kapcsolatok számában a magyarok világelőkelők*

A szabad szex *hazai házasságromboló hatásait* bemutatják a hazai felmérések eredményei. Sebestyén Tamás szexuálszichológus mondja: a magyar *férfiak húsz százaléka hűtlen a párjához*, amint ezt egy a névtelen felmérésben vallották, ami éppen *duplája a csalfa nők arányának*, s így a „*hűtlenségi világlistán*” *átvettük a vezetést*. Mi több, a férfiak zöme egyszerre *több nővel is* csalja a párját - olvasható a Borsban. "A válások esetében a nők hozzák fel többször indokként férjük hűtlenségét."

Dr. Nemes András válóperes ügyvéd szerint a *nők, szexuális életük kezdetétől jellemzően hét partnerrel létesítenek viszonyt*, a magyar *férfiak ennél háromszor több* nővel kerülnek intim kapcsolatba életük során. Mindkét szám dobogós hely a világrangsorban. - Bár a magyarok nincsenek a 10 legtöbb pornót néző ország sorában, de a *legtöbb pornó szereplőt adják*.⁸³

d) *Házasságbarát filmek, plakátok, kutatások, írások terjesztése!*

A társadalmi nyomás összefüggésben van a környezettel, a filmekkel, a médiával. Amikor a felnőttek és fiatalok döntő arányban a szabad szexet, házassági hűtlenséget stb. propagáló filmeket látnak, ilyen beszámolókkal és tapasztalatokkal találkoznak, ez rendkívüli mértékben hat rájuk. De az ellenkező irányban is hatna, ha *találkoznának házasságbarát filmekkel, hírekkel, vallomásokkal, kutatásokkal*. Nyilván ezek terjesztése is nagy feladata egy családbarát kormánynak.

A *Családok Budapesti Világtalálkozóján* 2017. V. 25–27 számos, a maga országában, vagy világ-szinten is vezető szakember vett részt. V. 27-én a délelőtti nyitó szekciósülésen arról beszéltek, miként ábrázolja a média a családot. Hangsúlyozták, *óriási szerepe van a médianak* abban, mennyire lesz elfogadottá vagy elutasítottá a társadalomban a család, vagy a vele kapcsolatos nézetek! – Utóbbi években látható, milyen lépésekben történt a család imázsának tönkretétele a TV-n keresztül. *Naidoo, a Family Policy Institute igazgatója, Dél-Afrikából* elmondta, hogy hazájában is harc folyik. A pornográfia is elárasztotta az országot. E háborúban azért állunk vesztesre, mondta az előadó, mert nem tudjuk megmutatni az értékeinket, felhasználni a médiát.

⁸² vö. <http://www.tinivagyok.hu/temak/szex/item/beszeljuenk-szinten-a-pettingrol>

⁸³ <http://blikkruzs.blikk.hu/szerelem-es-szex/parkapcsolat/a-magyar-ferfiak-megcsalasan-vilagelsok/qbenrw9>
http://hvg.hu/plazs/20111130_aids_kutatas_ferfiak_nok_megcsalal

III. A házasság védelme – és a házasság oszlopainak védelme⁸⁴

1. A már bevált modellek szélesebb körű támogatása és terjesztése

Világszerte végeznek kutatásokat, hogyan lehetne megelőzni a házasságok tönkremenetelét. E kutatások egyik fontos iránya a jobb házassági felkészítést tűzi célul. Mindeme kutatásoknak, illetve próbálkozásoknak vannak bizonyos eredményei, de valójában csekélyek.⁸⁵

A családok általános megroppanásával szemben *korunkban az élő vallási közösségek azok, amelyek megoldást kínálnak* a tartós családoknak, a gyermekszámuk a megoldhatatlannak tűnő társadalmi problémáira.⁸⁶ – Sikerességük lényegi eleme a szex-nélküli felkészülés a házasságra, illetve, hogy hitből fakadó elvük a jó emberi- és párkapcsolatok építésére nevelés.

2. Szülők, családok, pedagógusok támogatása

a. Az anyák támogatása

Számos tanulmány igazolja, mit jelent a gyermek számára, ha az első éveiben a szerető anya neveli őt.⁸⁷ – Az anya akkor töltheti be nevelő szerepét a családban, ha erre megfelelő támogatást kap a társadalom, az állam részéről: hogy pénzhány miatt ne legyen kénytelen hamar munkába állni. Hazánkban rendkívüli jelentőségű a GYES és a GYED, de további segítségre is szükség volna (különösen, ha többgyermekes családról van szó), hogy a családban az egy főre jutó jövedelem közelítse a társadalmi átlagot. Szégyenteljes valóság, hogy a gyermekgondozás idejét a magyar nyugdíjrendszer *nem számítja* az elszámolható időbe. Mintha a sok gyermekes anya nevelésével nem „teljesítene” annyit, mint egy szakmunkás, vagy akár magas társadalmi rangú személy.

b. Az apák támogatása.

Korunk szakirodalma a férfi- és apa nélküli társadalomról beszél.⁸⁸ Hogy mit jelent az apai jelenlét hiánya a házasságban, s a gyermekek számára, arra a válasz ismét közhelyszerű: rombolja a házasságot és sebzi a növekvő gyermeket.

Mit tehetne az állam a helyzet gyógyítása érdekében? – Segítség volna, ha a férfiaknak nem kellene túldolgozniuk magukat, hogy maradjon idejük a családra. De a férfiatlanság oka sok esetben a családi szocializáció. A társadalom férfi-képe is közrejátszik, hogy a fiatal- majd érettebb férfi milyen képet alakít ki magáról. A kutatások pedig rámutatnak, hogy a média, a feminizmus hatására is, több talpraesett nőt mutat be, mint férfit. Fontos volna a médiában az

⁸⁴ A témához vö.: Benda József: A szakadék szélén – A népességfogyás Okai és Megállítása, Gondolat Kiadói Kör, 2015

⁸⁵ Vö. Job, Ann-Katrin – Bodenmann, Guy – Baucom, Donald H. – Hahlweg, Kurt: Neuere Entwicklungen in der Prävention und Behandlung von Beziehungsproblemen bei Paaren – Aktueller Forschungsstand und zukünftige Herausforderungen, *Psychologische Rundschau* 65/1, 1– 13. Hogrefe Verlag, Göttingen 2014

⁸⁶ Kröhnert, S. – Klingholz, R.: *Glaube, Macht und Kinder - Erobern religiöse Menschen mit vielen Nachkommen die Welt?* Berliner Institut für Bevölkerung und Entwicklung, 2010; Michael Blume: *Religion und Demografie. Warum es ohne Glauben an Kindern mangelt*, Sciebooks Verlag, Filderstadt, 2014; Haberle, Lothar – Hattler Hg, Johannes: *Ehe und Familie – Säulen des Gemeinwohls*, Paderborn, Schöningh, 2014; Székely András – Lázár Imre: Vallásosság és kötődés In: Szántó Zs. – Susánszky É.: *Magyar lelkiállapot*, Semmeiweis, Budapest, 2013, 63– 76.

⁸⁷ Vö. Benda J. i. m.; Egyre több anya vállal munkát kisgyermek mellett, 2016. <http://eloben.hu/gazdasag/2016-04-29/egyre-tobb-anya-vallal-munkat-kisgyermek-mellett>

⁸⁸ Wassilios E. – Fthenakis Beate Minsel: Die Rolle des Vaters in der Familie. Schriftenreihe des Bundesministeriums für Familie, Senioren, Frauen und Jugend. Verlag W. Kohlhammer, 2002.

érett férfi-apa személyiségek bemutatása. Szükséges volna a férfi-apa szerep jelentőségének jobb megismertetése az iskolai nevelésben. Más szakemberek az anyákat hívják, hogy törődjenek jobban fiaikkal, férjeikkel.⁸⁹

A családok támogatásához tartozik a házaspárok lelki-emberi támogatása, amelyet jelenleg kiemelten az *egyházak, illetve az ún. család-mozgalmak gyakorolnak* (bár ezek is csak a házaspárok töredékét érik el). Ezeknek leggyümölcsözőbb tevékenysége, hogy a párokat baráti csoportokba gyűjtik. E csoportok rendkívüli erőforrássá válnak számukra, és folyamatos képzést is nyújtanak a párkapcsolat ápolásáról, a férfiak szerepéről vagy a gyermeknevelésről.

c. A pedagógusok támogatása

Ma iskoláink és társadalmunk szenved az egyre nagyobb számú sérült gyermek jelenlététől. E gyermekek sebzett családjaikból, a szeretet- és elfogadás-hiányából hozzák sérüléseiket (legyen az zárkózottság vagy agresszivitás, illetve számos egyéb beteges jelenség).

E gyermekek számára utolsó kilátás lenne a gyógyulásra: ha a pedagógusok tudnák részesíteni őket abban az elfogadó, megértő szeretetben, amit a szülők feladata lett volna megadni. Ha az iskola nem gyógyítja őket, ez később súlyos emberi-társadalmi következménnyel jár: mint a pszichés megbetegedések, bűnözés, kábítószer függőség, továbbá a jó emberi kapcsolatokra és a párkapcsolatok építésére való alkalmatlanság stb. - De ez a törődő nevelés jelentős időbe kerül. Viszont az utóbbi évtizedekben a pedagógusok óraszámára és a tőlük elvárt követelmények nagyon megemelkedtek. Az idővel versenyt futó pedagógusnak (akit magát is várják otthon a házastársa és gyermekei) nincs elegendő ideje törődni a gyermekek személyes gondozásával. (Szerencsére hallunk kivételekről is.⁹⁰) Pedig, ha erre időt fordíthatnának, ez anyagilag is rentábilis volna a társadalom számára.

A vészes tényhelyzetre tekintet nélkül a mai magyar iskola-rendszer az energiák 90%-át a kognitív készség, az értelem-tudás, az IQ, fejlesztésére fordítja (kivéve egyes magán iskolákat). Pedig az ember készség-együttesének e készség csupán mintegy 20%-át alkotja. Emellett ott vannak az affektív, a szociális, a konatív készségek, és csak ezek közös kibontakoztatásával lehetne egészséges – önmagukban, valamint személyes-emberi kapcsolataikban – érett embereket nevelni.⁹¹ Ezek híján sérült emberek jönnek ki az iskolákból. Ma ennek vagyunk tanúi.

A gyermekek sebzettek a társas kapcsolatok építésének terén. Láttuk, milyen módokon képesek az iskolások kínozni egymást (személyesen vagy a világhálón, pl. Sexting, cyberbullying).⁹² A gyermekkori sebzettségek tesznek képtelenné sokakat egy életképes párkapcsolat megvalósítására, avagy általuk válnak házasságukban elviselhetetlen teherré társuk és a gyermekeik számára.

Az iskola és a pedagógusok nagy feladata volna a gyermekeket elsődlegesen az osztálytársaival (illetve közvetlen környezetével) való helyes kapcsolatra rávezetni, és általában

⁸⁹ Zimbardo, Philip – Coulombe, Nikita D.: *Nincs kapcsolat – Hova lettek a férfiak?* Libri Kiadó, 2016.

⁹⁰ Varga Júlia: *Az iskolai szociális tér.* 2017 https://prezi.com/xhevgngg_rpi/mesterprogram/ ; Kutatásában egy kérdezett így vall: Az ELTE Gyógypedagógiai Kar gyakorlóhely, ahol „megtanulhattam, hogy az iskola nem pusztán a tantárgyi tudás átadásáról kell, hogy szóljon, hanem egy olyan biztonságos, bizalmi légkör megteremtéséről is, ahol a gyerekek bátran építhetik szociális kapcsolataikat, fejleszthetik önmagukat. Vö. Dr. Suplicz Sándor, Dr. Fúzi Beatrix: A mentorálás pedagógiája. Óbudai Egyetem 2015 – Vö. 2.3. A szociális mező fejezet. https://prezi.com/xhevgngg_rpi/mesterprogram/

⁹¹ Nagy Gabriella – Nagyernyei K. Gyula: *Harmonikus emberi kapcsolatok.* Kiadja: Guruló Egyetem, 2017.

⁹² Vö. Virág György – Parti Katalin: Cyber-bullying – Online kortárs bántalmazás iskoláskorú gyerekek körében 2014 in: *Kutatási eredmények – 2014.*

www.okri.hu/images/stories/KUTBESZ_UJ_2017/befkut_2014_hun.pdf

a jó emberi, társas kapcsolatokra nevelni. A nevelőknek a fent említett okok miatt erre sincs ideje. Pedig korunkban a kreatív nevelésnek és oktatásnak számos új útját fedezték fel, amelyek hatékonyabbak, mint a túlfeszített tananyag-átadás, és helyet adnak a kapcsolatok építésének gyakorlására is.

d. A férfi pedagógusok hiányára is rámutatnak a neveléskutatók. A férfiak nagyobb arányú jelenléte javítaná a nevelés kiegyensúlyozatlanságait, s pótolhatatlan segítséget nyújthatna sok apa nélkül élő gyermek, különösen fiú talpra állításának terén is. Ezzel szemben az utóbbi évtizedekben számos férfi pedagógusnak el kellett hagynia hivatását, és át kellett mennie egy képzettségétől olykor idegen állásba, hogy ennek fizetéséből képezzé váljon fenntartani családját.

e. A tanterv és az óraszám átalakítása szükségesek felvetett kérdéseink megoldásához, hogy egyrészt a *tanterv* megfelelő időt biztosítson a gyermekek-fiatalok nevelésére, másrészt csökkenjen a pedagógusok *óraszám*a, s így maradjon idejük az emberi, kapcsolati nevelésre. A megoldás feltételezi a pedagógusoknak *olyan bérezését is*, amely meghívóan hathat *férfiakra*. Feltételezi továbbá a pályára jelentkezők *nagyobb kiválogatását* és időnkénti ellenőrzését, hogy csak olyan személyek válhassanak-maradhassanak pedagógusok, akik valóban *nevelők* is.

IV. A házasságra való jó felkészítés és a szexuális nevelés

1. Kutatási központ létrehozása a házasság előtti szex kárának bemutatására

A Kormány 2017 márciusában elindította a Családbarát Ország Projektet, amelynek céljai közé tartozik, hogy a *társadalomban újra megerősödjön, általánossá váljon a családbarát értékrend*. A program része a *családi életre való felkészítés*, valamint a kapcsolati kultúrára nevelés. - A Projekt keretében ezer pedagógus kiképzését tervezik a családi életre nevelésre. A 2017-es év március legvégén a Család- és Ifjúságügyért valamint az Oktatásért Felelős Államtitkárság kérte az egyetemek és főiskolák vezetőségét, iktassák be képzésükbe a felkészítést a családi életre és a kapcsolati kultúrára. Ez nagy lehetőség, hogy hazánk elindulhasson a válságból kivezető úton.

Mindkét kezdeményezéshez, és általában a családi életre neveléshez, pótolhatatlan egy kapcsolódó projekt elindítása, amely bemutatja a házasság előtti szexuális kapcsolatok kárát, az ilyen kapcsolatoktól való tartózkodásnak házasságot erősítő hatását, és amely elősegítené a tiszta párkapcsolatok tiszteletének és megélésének terjesztését. A szexuális szabadosság veszélyének igazolása, bemutatása nélkül a fenti két kezdeményezés nem lehet sikeres, hisz a mai pedagógusoknak, illetve azoknak, akik a családi életre való felkészítést ma végezhetnék, nagy része nem ellenzi a szabados, házasság előtti, esetleg házasságon kívüli párkapcsolatokat.

Egy ilyen projekt eredményeinek társadalmi hasznosságát számos szaktudomány, és számos új, elsősorban az USA-ban végzett óriás-felmérés igazolja, és a hazánkban honos egyházak is elemi szükségét látják.

A szabad szerelem kárainak, valamint a szexuális kapcsolattól való házasság előtti tartózkodás előnyeinek igazolásához és bemutatásához e projektnek több fontos munkát el kellene végeznie. Ilyenek például a következők:

I. A témával kapcsolatos nagy külföldi kutatások eredményeinek összegyűjtése és ismertetése.

II. Az ifjúság-, a házasságra készülők-, valamint a családi élet számára javasolható értékrend, illetve ajánlható életmodellek megfogalmazása a tudományos eredmények fényében.

III. Az eredmények terjesztése és megjelenítése tudományos fórumokon, a médiában, az egyházakban, valamint pl. a civil szervezetek és az érdeklődők számára.

IV. Párkapcsolati típusok hatásainak felmérése szakemberek vezetésével, akik látják a projekt célját.

V. Párbeszéd a másként gondolkodókkal.

2. A házasság előtti tisztaságra nevelés alapjai (Amoris Laetitia)

Jelen európai társadalminkban és hazánkban, ahol eluralkodott a szexuális szabadosság hamis szelleme, a házasságra felkészítő pedagógusoknak, munkatársaknak, szülőknek először meg kell ismerniük azokat a tudományos kutatásokat, amelyek a házasság előtti szex kárait tudományos nyilvánvalósággal bemutatják, hogy először is maguk értsék meg, mit és miért oktatnak. Alapevő szükséglet ez egy, még a „szexuális forradalom” légkörében élő nevelői gárdának, amelynek egy hasonló társadalmi légkörben nevelődött fiatalságot kell felvilágosítania.

Összefoglalás a szexuális nevelés alapjairól

A katolikus egyház nagy világtanácsa, a püspöki szinodus (a világ minden országából összejött püspökök és szakemberek tanácskozása),⁹³ és e tanácskozás eredményeit összefoglalva Ferenc pápa jól leírta a szexuális nevelésnek ma legfontosabb alapelveit, az Amoris Laetitia, avagy A szeretet öröme a családban c. pápai levelében. Ez felhívja a figyelmet a követendő irányokra, valamint a veszélyekre és egyoldalúságokra:⁹⁴

281. „Semmit sem használ, ha adatokkal árasztjuk el a gyermekeket, de nem fejlesztjük ki bennük a kritikai érzéket az ajánlatok inváziójával, a kontroll nélküli pornográfiával és a stimulus-túltengéssel szemben, amelyek megcsönkíthatják a szexualitást.”

283. „A szexuális nevelés gyakran a „védekezésre”, a „biztonságos szexre” koncentrál. Ezzel arra biztatják őket, hogy vígan használják a másik személyt, mint kísérleti tárgyat. Felelőtlen minden felhívás a fiatalok felé, mely arra irányul, hogy játsszanak a testükkel és vágyaikkal, mintha már rendelkeznének azzal az érettséggel, kölcsönös elkötelezettséggel és célkitűzésekkel, amelyek a házasság sajátjai.”

280. „Nehéz a szexuális nevelés olyan korban, amikor banalizálják és el akarják szegényíteni a szexualitást. Csakis a szeretetre (a másik nem és a nemiség tiszteletére) és a kölcsönös önátadásra elvezetés keretében szabad megvalósítanunk ezt a nevelést.” – 283. A serdülő korban meg kell tanítani „a szeretet különböző kifejezésformáinak, a kölcsönös gondoskodásnak, a tapintatos gyöngédségnek, az értelemben gazdag kommunikációnak a folyamatára. Mindez felkészít a teljes és nagylelkű önátadásra, amely a nyilvános elköteleződés után a testi odaadásban fejeződik ki.”

Mi a nő és a férfi méltósága, életének küldetése?

A profán szakirodalom is figyelmeztet, hogy napjaink meghamisított szemléletének hatására a lányokat már meg kell tanítani arra, mit jelent lánynak, nőnek, majdan édesanyának lenni. Mert

⁹³ 2013–2015-ben zajlottak e tanácskozások Rómában.

⁹⁴ A következőkben a számok az Amoris Laetitia pápai-szinódusi levél pontjainak számát jelzik.

a filmekben a lány, a nő gyakran azért van, hogy szexeljenek vele, hogy kielégítse a fiút és önmagát. Hasonló benyomásokkal szemben kell a fiúkat is megtanítani arra, mi az igazi férfiasság.

285. „A szexuális nevelésnek magában kellene foglalnia *a két nem közötti különbség tiszteletben tartását* és megbecsülését. *Saját testiünknek a maga férfiasságában vagy nőiességében való megbecsülése* szükséges ahhoz, hogy megismerhessük önmagunkat a másikkal való találkozásban. Így fogadhatjuk örömmel a másikat – fiút vagy leányt – mint ajándékot, a teremtő Isten művét.” Így tanul meg a fiatal egy szép házasság és család távlatában gondolkozni a párkapcsolatokról.

282. „A szexuális nevelés, amely megőrzi az egészséges *szemérmességet*, mérhetetlen értékű. A személy természetes védekezése ez, amely oltalmazza saját intimitását, és kerüli, hogy pusztá (szexuális) *tárggyá* változzon.”

Meg kell védeni a fiatalokat a „környezet-szennyezésétől”: 281. „lehetőséget kell adni arra, hogy számot vessenek a ténnyel, miszerint olyan üzenetekkel *bombázzák őket, amelyek nem javukat és érlelődésüket célozzák*. Segíteni kell őket, hogy határolódjanak el mindattól, ami eltorzítja szeretőképességüket”, illetve a nemiségről való helyes látásukat.

A diákszerelm és a serdülők

283. „Fontos megismertetni a fiatalokkal *életkori törékenységeiket* és szexuális feszültségeiket, és biztatni őket, hogy meg kell tanulniuk *várni* szeretetük kinyilvánításával, míg személyiségük megérik.” – 284. „A *vonzódás* (a diákszerelm) egy adott pillanatra létrehozza az egység illúzióját, de a beérett és egy életre elköteleződni képes szeretet nélkül ez az „egység” a két embert meghagyja épp oly távolságban és idegenségben, mint korábban voltak. – „A szexuális ösztön kiművelhető az önismeret megszerzése és az *önuralom* képességének kibontakoztatása útján, amelyek segítenek az örömben és szeretetben való találkozás értékes képességének beérlelésében.”

A pápa szavaival szinkronban mondta Novák Katalin államtitkár a Családok Budapesti Világtalálkozóján (2017. V. 25–27.): A gyermekek nevelésének, oktatásának kulcsa: hogyan beszélünk otthon és az iskolában a gyermekeknek az emberi méltóságról, az élet szentségéről, a házasságról.

3. A pedagógusok és szülők képzése

a) A pedagógusok képzése

A házasság és szexualitás témája olyannyira átjárja a világot, a diákság kérdéseit, hogy így kapcsolatban áll szinte minden tantárggyal. Nem elég csak a specializált tanárokat, az etikát oktatókat és az osztályfőnököket kiképezni e kérdésben, hanem el kell érni, hogy *a többi* (magyar, történelem, biológia, kémia, művészettörténet stb.) *tanárok is részesei legyenek e képzésnek*. A kérdés megoldódhat, ha a pedagógus-képzésben általánossá válik a házasságra felkészítés, mint tananyag.

b) A szülők képzése

A legelső feladatok közé tartozik a szülők képzése. Hiszen ők állnak legközelebb gyermekeikhez, az ő szavuk és példájuk hat leginkább. Napjainkra a szülők is tökéletesen elbizonytalanodtak e témában, és – hasonlóan a pedagógusokhoz – legtöbbször félnek beszélni

erről. E helyzetben kell elvezetni őket a helyes látásmódra, hogy képesek legyenek jól irányítani gyermeküket.

4. A felkészítés folyamata

a) Házasságra felkészítés és a szexuális nevelés jelen oktatási-nevelési intézményeinkben

A házasságra való felkészítéssel sok könyv, tanulmány foglalkozik.⁹⁵ 2013-ban a családi életre és a kapcsolati kultúrára nevelés helyet kapott a Nemzeti Alaptantervben.⁹⁶ Magyarországnak van egy kiváló erkölcsstani tanterve, benne a házasságra való felkészítéssel. De szakemberek és újságírók tapasztalata hasonló, hogy ezt a legkevésbé használják. Eközben a komolyabb házassági felkészítést ajánló könyvek is gyakran ajánlják a szabad szex veszélytelen módjait.⁹⁷ A házasságra felkészítés címen a legtöbb iskolában csupán *az abortusz elkerülésének módjait mutatják be a VIII. osztályosoknak*, egy órában. Ez pedig félelmetesen kinyitja a kaput, hogy ezek után minden 14 éves diáknak *kedve támadjon kipróbálni*, a most már olyan biztonságos szexet. Ezekon az órákon gyakran egyetlen normális szó nem hangzik el arról, hogy a szexualitás akkor tölti be célját, ha az életre szóló elkötelezettség, illetve a házasság keretei között valósul meg. A YouTube csatornán megtekinthető egy ilyen felelőtlen felvilágosítás, ráadásul egy elég szakszerűnek hangzó csoport neve alatt: a Budapesti Orvostanhallgatók Egyesülete szervezésében.⁹⁸

Hogy a liberális államokban mit jelent a „felkészítés”, arról így számol be pl. Melvin Anchell: „Az Egyesült Államokban az intézmények 75%-ában bevezették az óvodáskortól a középiskoláig tartó kötelező, úgynevezett iskolai szexuális nevelést. De mi is a tartalma ennek az új „tantárgynak”? Az alapvető anatómiai ismereteken túl megtanítják a gyermekeket és a fiatalokat, hogy hogyan és milyen módon közösjenek, hogyan tegyék túl magukat a perverziókkal szembeni velük született gátlásokon, hogyan éljenek a fogamzásgátlás és az abortusz lehetőségeivel, hogyan éljenek szexuális életet büntudat nélkül (beleértve a szodómiát is).”⁹⁹

⁹⁵ Anchell, Melvin: Iskolai szexuális nevelés. Európai Családtudományi Szemle II. évf. 2015/1 <http://www.ecssz.eu> 86; Tárkányi Párkapcsolatra és házasságra nevelés Magyarországon és az USA-ban 2012 <http://www.karizmatikus.hu/kapcsolatok/kozossegek/626-parkapcsolatra-es-hazassagra-neveles-magyarorszagon-es-az-usa-ban.html>; Grész Gábor: A családi életre nevelő programok fontosabb tartalmi elemei. *Mester és Tanítvány* 27., 2010. augusztus, 51–60; Gerevich Tamás: *Családi életre nevelés*. Kézirat. (Szakdolgozat, 2004. JPTE BTK, Szociológia szak); Gray, L. – Phelps, S.: *A.C. Green's Game Plan Abstinence Program (Libby Gray and Scott Phelps/ Project Reality, 2001)*; Új pedagógiai szemle 61. évf. 1-5. sz. (2011.) Semsey Gábor: Mizsei Bernadett: Családi életre nevelés az iskolában, *Új Köznevelés*, 2013/10; Szexuális nevelés a magyar gimnáziumokban – ahogy a diákok látják <http://www.irisro.org/tarstud2016aprilis/69SemseyGabor.pdf>; dr. Simich Rita (Kutatásvezető): Iskolai egészségfejlesztés – szexedukáció (Veszélyeztetett korú diákok prevenció igényei és szükséglete). Országos Egészségfejlesztési Intézet 2010; Fábíán Róbert–Dr. Simich Rita Meglévő és működő modellprogramok, valamint az iskolai szexedukációs események értékelése. (HIV/AIDS-prevenció Az ifjúság biztonságos szexuális életre nevelése) Készült a Nemzeti Népegészségügyi Program keretében - Kiadja az Országos Egészségfejlesztési Intézet 2006.

⁹⁶ <http://kerettanterv.ofi.hu/>

⁹⁷ Pl. Fábíán Róbert – Dr. Simich Rita: Meglévő és működő modellprogramok, valamint az iskolai szexedukációs események értékelése. (Az ifjúság biztonságos szexuális életre nevelése) Készült a Nemzeti Népegészségügyi Program keretében - Kiadja az Országos Egészségfejlesztési Intézet 2006. Ők pl. a „túl korai” közöslési törekvések helyett a petting-készségek elsajátíttatását javasolják oktatni (51.old).

⁹⁸ <https://www.youtube.com/watch?v=aVWuJqIHr5Y>

⁹⁹ Melvin Anchell: i. m.

b) Nemzetközi példák a tisztaságra nevelésről

A világ iskoláiban léteznek olyan házassági felkészítések is, amelyek a házasság előtti tisztaságra, önmegtartóztatásra hívnak, bemutatva annak a házasságra vonatkozó hasznait.¹⁰⁰ A tiszta felkészülésre vezetés kiemelten vallásos iskolákra jellemző.¹⁰¹ Sok iskola vizsgálta e készület hatékonyságát. Kutatásaik az általuk támogatott stratégia eredményeiről számoltak be. Egyik szerint az ilyen nevelést kapott tizenévesek életében átlag 18 hónappal későbbre toldott az első nemi kapcsolat időpontja. Más csoportokban, a programban résztvevők a rákövetkező 3 év során 33%-kal kisebb valószínűséggel létesítettek nemi kapcsolatot, mint a más felkészítést kapott csoportok tagjai.¹⁰² Azok pedig, akiket bár a tiszta felkészülésre törekedtek vezetni, s mégis létesítettek szexuális kapcsolatot, a másik oldalról elhangzó vádakkal ellentétben ugyanolyan arányban használtak védekező eszközöket, mint azok, akik a liberális nevelés során kiemelten a fogamzásgátlást tanulták.

Egy kaliforniai középiskolában az egyik tisztaságra nevelő program eredményeként két év alatt a hetedére csökkent a várandós lányok aránya. *Washington több iskolájában* bevezettek egy hasonló programot, amelynek hatására a diákok között a nemi életet élők aránya a következő években 71 százalékról 3 százalékra csökkent, s a tizenévesek várandóssága a huszadára.¹⁰³

A programot kritizálók, és a program vezetői egyaránt megállapították az utókövetéses vizsgálatok eredményei alapján, hogy a képzésben résztvevők zöme 2–3 éves eltolódással ugyan, de élt nemi életet a házasság előtt. Kitűnt tehát, hogy bármilyen hatékony is legyen a program, annak a hatása idővel elhalványul a résztvevőkben, az életkori és a környezeti változások eredményeképp. Ezért a tiszta készületre nevelés hatékonysága érdekében *szükség van későbbi megerősítő programokra* (ha az első a 13–15. év táján volt, akkor a 17–19. év táján), amelyek újra tudatosítják a fiatalban, amit korábban már megértett, illetve alkalmazzák a korábban mondottakat az idősebb életkorhoz és körülményekhez. – Az is tény, hogy a személyes belátás mellett szinte pótolhatatlan szükségük van e diákoknak baráti kapcsolatokra,

¹⁰⁰ Témához vö. Tárkányi Á.: Családi életre nevelő és házasságra felkészítő iskolai képzések és tanfolyamok külföldön. *Új pedagógiai szemle*, 2011, 61. évf. 1–5. sz. Családi életre nevelés az iskolában 135–161. E tanulmány több bekezdését idézzük jelen írásunkban. <http://folyoiratok.ofi.hu/uj-kozneveles/csaladi-eletre-neveles-az-iskolaban>

¹⁰¹ Mahoney, A. et al.: Religion and the sanctification of family relationships. *Review of Religious Research* 2003, 44, 220–236.; Busby, D. M. et al. : Compatibility or restraint? The effects of sexual timing on marriage relationships. *Journal of Family Psychology* 24, 2010, 766–774; Wilcox W. B. et al.: Focused on the family? Religious traditions, family discourse, and pastoral practice. *Journal for the Scientific Study of Religion* 2004, 43, 491–504; Lambert, N. M. – Dollahite, D. C.: How religiosity helps couples prevent, resolve, and overcome marital conflict. *Family Relations* 2006, 55, 439–449; Brown, E. et al.: Religiosity and Marital Stability among Black American and White American Couples. *Family Relations* 2008, 57, 186–197; Lichter D. T. – Carmalt, J. H.: Religion and marital quality among low-income couples. *Social Science Research* 2009, 38, 168–187.

¹⁰² Jemmott, J.B. et al.: Efficacy of a Theory-Based Abstinence-Only Intervention Over 24 Months: A Randomized Controlled Trial With Young Adolescents *Archives of Pediatric and Adolescent Medicine*. 16 4 2010, (2):152–159).

¹⁰³ Napier, K: Chastity Programs Shatter Sex-Ed Myths, 1997. <http://www.policyreview.org/may97/thhome.htm>; Stammers, T. G.: Abstinence under Fire. <http://pmj.bmjournals.com/cgi/content/full/79/933/365>; Bearman, P. – Brückner, H.: Promising the future: virginity, pledges, and first intercourse. *American Journal of Sociology*, 2001, 106:859–912

közösségre, szociális védő-hálóra, amelyek képessé teszik őket arra, hogy a közvélemény elvárásaitól eltérő módon cselekedjenek.¹⁰⁴

5. A házasságra felkészítés lényegi eleme az emberi kapcsolatokra nevelés

Pótolhatatlanul fontos a gyermekek és diákok nevelése a humán *kapcsolatokra, magatartásra*, hiszen sok a sérült család, és ezekben különösen is sérült a kapcsolati nevelés.

A fiatalok emberi és kapcsolati nevelése a vizsgálatok szerint számos pozitív eredményt mutat fel. Nyugaton az egyik legismertebb középiskolai, házasságra nevelő program a kapcsolati nevelést a felkészítés lényegi részének tartja. Ennek mérték eredményeit. Eszerint a hatására nőtt a résztvevők fogalmi tudása a kapcsolatokról, csökkent az agresszió a randevúzó kapcsolatokban, csökkentek a tizenéves terhességek, pozitívabb hozzáállásuk alakult ki a házassággal kapcsolatban; növekedett a résztvevők önbecsülése, javultak szüleikkel való kapcsolataik, kommunikációjuk. Növekedett ellenállásuk a szabad szexuális kapcsolatra készítő csoportnyomással szemben;¹⁰⁵ kedvezőbb lett a házassági előkészítéshez való hozzáállásuk; kevésbé tartották valószínűnek, hogy a házasság előtt együtt akarnak élni; többre értékelték a házasságot és kevésbé tartották elfogadhatónak a válást.¹⁰⁶

Magyarországon számos iskola alkalmazza az ún. „*Boldogság programot*”, amelyet a családjaikban sérült diákok gyógyítására hozott létre francia megalkotója.¹⁰⁷ Ez egy éves program, melyben a gyerekek hónapról hónapra a másoknak való örömszerzésnek vagy saját életük rendezésének egy-egy gyakorlatát ismétlik naponta, majd megosztják tetteik eredményeit, örömét vagy sikertelenségüket a programvezetővel és társaikkal. Első év végére a gyermekek szinte kicserélődnek, mondják a pedagógusok. A hangulatilag, személyiségükben nyomott diákok derűssé válnak, megnő önbizalmuk, mert megtanultak kapcsolatot teremteni, jól tenni és tapasztalták, hogy jól tenni jó.

6. A házasságra felkészítés és a szexuális nevelés lépcsői

A szexuális nevelés állomásairól részletes összefoglalások szerepelnek kötetünk más tanulmányaiban,¹⁰⁸ ezért itt csak a legfontosabb szempontokat említjük.

A szexuális nevelésnek *óvodás korban* kell kezdődnie, majd folytatódni az *alsós-, a felsős- és a középiskolás* korban. Ezután a *jó párkapcsolatra vezetés* következik, azaz a *jegyési beszélgetés*.¹⁰⁹ – Korunkban, amikor a filmekben, a pornóban, s az utcákon is a szabad szex jelenik meg, elsődleges tudatosítani már a kisgyermekekben, hogy az emberi *élet a*

¹⁰⁴ Vö: Tárkányi i. m. 2011, 141; Zsiros Emese – Arnold Petra – Huhn Zsófia – Költő András – Simon Dávid – Németh Ágnes: Egészség és társas kapcsolatok kamaszkorban. Az iskola, a kortársak és a család szerepe a magyar serdülők életmódjában. *Kapocs* 2013/4.

¹⁰⁵ Rand Report – Adolescent Romantic Relationships as Precursors of Healthy Adult Marriages. *A Review of Theory, Research, and Programs*; Karney, Benjamin R. – Beckett, Megan K. – Collins, Rebecca L. – Shaw, Rebecca: *Prepared for the Department of Health and Human Services*. Rand Corporation 2007.

¹⁰⁶ Pearson, M.: *Can Kids Get Smart About Marriage? A Veteran Teacher Reviews Some Leading Marriage and Relationship Education Programs. A Report for the National Marriage Project, The Next Generation Series*, 2000; Gardner, S.P. et al.: Evaluation of the Connections: Relationships and marriage curriculum. *Family Relations*, 2004, 53, 521–527.

¹⁰⁷ <http://boldogsagprogram.hu/tippek-a-napi-boldogsaghoz>

¹⁰⁸ Legáttekinthetőbben mutatja be ezt Hortobágyiné Nagy Ágnes: Családi életre nevelés az oktatásban, Sapientia Hittudományi Főiskola, 2005. c kötete, melyre már hivatkoztunk.

¹⁰⁹ A Katolikus Egyház Püspöki Szinódusa és annak eredményeit összefoglalva Ferenc pápa is részletesen beszél e felkészítési fokozatokról: vö. AL 280-286

házasságban találja meg igazi boldogságát. Ezt a mai felmérések szerint ugyan még a magyar fiatalok nagy többsége vallja (=életreszóló házasságot szeretne), de arról fogalmuk sincs, hogyan jutnak el ehhez, és azt sem tudják, hogy szabad szexet gyakorló életükkel saját álmodott jó házasságuk létrejöttét akadályozzák meg nagy eséllyel. Annál fontosabb már a gyermekekkel beszélni erről, attól a kortól kezdve, amikor az első szabad-szexet hirdető eseménnyel, képpel, vagy pornó filmmel találkoznak. Ilyenkor elég annyit mondanunk: „látod, akik így cselekszenek, azokból lesznek az elvált házaspárok. Ugye nem szeretnéd, hogy egy rossz családot, rossz házasságot legyen?” – A rossz házasságban élő gyermek is általában világosan megfogalmazza, hogy ő nem szeretne rossz házasságban, rossz családban élni.

7. Példa értékű házaspárok, családok megismertetése a diákokkal

Sok fiatal azért sem hisz a jó házasságban, mert nem látott még ilyet. Rájuk megrázóan hat, ha egy házasságra szex nélkül készült párt látnak, akik évek óta boldogan élnek együtt, több gyermekükkel. Az ilyen párokat, családokat egyrészt meg kellene szólaltatni a médiában is, másrészt közvetlen kapcsolatba kell hozni őket a diákokkal. Egy sokgyermekes párnak nem könnyű megoldani, hogy bemenjen az iskolába tanúságot tenni az életéről, de ha az állami vezetés belátja ennek jelentőségét, bizonyára meg tudja találni az útját, miként kamatoztathatja azokat a kincseket, amelyeket egy ilyen pár birtokol, a gyermekek s az ifjúság nevelése számára is.

Befejezésül

Kötetünk célja megfogalmazni, mit tehet az állam a házasságok, családok védelmében. Tanulmányunk be szeretne volna mutatni a sokféle kutatást, tanulmányt, amelyek a házasság előtti szexuális élet kárait igazolják, és ebből kívánta levonni a következtetést: a jó házasságok és az egészséges társadalom helyreállítása érdekében egyik első teendő, ismertté tenni a szabad-szex kárait, házasság-romboló hatását, majd ezen elv szellemében képezni a családi életre nevelésre a tanárokat és szülőket, és ezen elv alapján készíteni fel a diákokat a házasság életre. Akkor meg fog nőni a jó párkapcsolatok, házasságok száma, javulni fog országunk emberi-egészségi állapota, és meg fog emelkedni nemzetünk népességszáma.

Innovatív programok a családi élet válságának kezelésére: A szülői mesterség tapasztalati tanulása és a családi identitás erősítése

A szülők szupervíziója és a családi encounter

Török Iván¹

A programok innovatív jellegéről

Tanulmányom két olyan program megalapozását célozza, amelyek jelentősen hozzájárulhatnak a családi élet válságának kezeléséhez, enyhítéséhez. Megvalósításuk esetén ezek innovatív jellegű programok lennének, mert hazai viszonylatban még nem ismertek, és külföldi példákról sincs tudomásom. Mégsem pusztán szabad fantáziatermékek, mert más területeken sikeres gyakorlatra támaszkodnak – azokat adaptálom a családi életre. Az innovatív programokhoz természetesen bizalom és bátorság kell, de a gyógyszerekkel kapcsolatos sztereotip figyelmeztetés – „a kockázatokról és a mellékhatásokról” – itt fölöslegesnek tűnik. Ugyanis – még ha válságkezelőként netán nem is bizonyulnának elég hatékonynak – a résztvevőkre semmilyen káros hatásuk nem lehet, vagyis teljesen kockázatmentesek.

A/ Szülők szupervíziója program

A szülők elbizonytalanodása

Az első program a szülői szerephez és a szülői kompetenciákhoz kapcsolódik. Alaphipotézisem, hogy a családi élet válságának egyik oka és ugyanakkor következménye is a szülők elbizonytalanodása a gyerekekkel való kapcsolattartásban és nevelésben. Mindennapi tapasztalatom a saját tágabb környezetemben, de pszichológusi, mentálhigiénés tanácsadói, csoportvezetői tevékenységeim is ugyanazt a tapasztalatot igazolják, hogy az anyák és apák nagy része, hasonlóképpen a nagyszülőkhöz, teljesen bizonytalan abban, hogy miként nevelje gyermekét vagy miként segítse unokája nevelését. A gyerekekkel való kapcsolatuk alakításában is a homályban tapogatóznak. Nehezen fogadják el a szülői szerepet, vagy zavaros a szerepfelfogásuk. Ezek a jelenségek komoly problémákat okoznak a családok életében, gyakori konfliktusok forrásai a szülőpár között, a szülők és a nagyszülők között, illetve a szülők és a gyerekek között. A zavarok és konfliktusok a családi élet diszfunkcionális működését eredményezik. Ezért hozzájárultak és jelenleg is hozzájárulnak a családi élet általános válságának kialakulásához. Demográfiai problémáinkban is szerepet játszanak azzal, hogy sokan a szülői szerep általános társadalmi elbizonytalanodása, leértékelődése, a zavaroktól való félelem miatt nem vállalnak gyermeket. Ugyanakkor azt is láthatjuk, hogy a más tényezők által kiváltott válság befolyásolta a szülői szerep fellazulását, a nevelési és kapcsolattartási

¹ Török Iván pszichológus szupervizor

bizonytalanság megjelenését, széles körű elterjedését. Ezért lehet jogos az a megállapításom, a hogy a tárgyalt jelenség egyszerre ok és következmény.

A szülői mesterség

Másik hipotézisem úgy hangzik, hogy a szülői szerep és tevékenység szakmának, vagy legalább kvázi szakmának, mesterségnek tekinthető, még ha hivatalosan nem is számít szakmának.

A segítő szakmák csoportjába elsősorban a pedagógiai, a szociális és az egészségügyi szakmákat soroljuk. Véleményem szerint azonban a szülői tevékenység jól illeszkedik ezek közé, – annak ellenére, hogy erre sem elméleti, sem gyakorlati képzéssel nem készítenek fel, s a szülő munkáját nem fizetik meg (bár vannak törekvések a főállású anyaság bevezetésére). A Családi Életre Neveléssel (CSÉN) kapcsolatos törekvések biztatóak, a kerettanterv, az óratervek, pedagógus felkészítés, a tankönyvek értékes kezdetet jelentenek. Ezekben is kevés teret kap azonban az anyák és apák otthoni nevelő munkájának szakmai ismeretanyaga, a szülői szerepre való tervszerű felkészítés. S még ha ez a képző, felkészítő munka tökéletes lenne is, csak a felnövekvő nemzedékre irányul –, s mi van, mi lesz a már felnőtt szülőkkel? Sokkal többen vannak (a nagyszülőkkel együtt), mint a ma ezt tanuló diákok. Az ő „szakmai fejlődésüket, tanulásukat” is lehetővé kellene tenni. Sok évtizedes felnőttoktatási gyakorlatom és az andragógia elmélete alapján állítom, hogy a felnőttek számára a leghatékonyabb tanulási forma a tapasztalati tanulás.

Reflexió a pedagógiában

A reflexió a közelmúltban fontos kulcsszóvá vált a pedagógia területén, amely rokonítható a családi neveléssel. Sok tanulmány, közlemény irányítja rá a figyelmet a pedagógiai reflexióra. Ezekből az írásokból kiemelek néhány gondolatot. „A szakmai reflexió szándékos, céltudatos, strukturált, az elméletet és a gyakorlatot összekapcsoló, tanulással kapcsolatos, a változást és a fejlődést célzó, egy bizonyos cél elérésére irányuló gondolkodás.”

„A tapasztalat és a tanításban eltöltött idő még senkit sem tesz automatikusan kiválóná vagy ’szakértővé’, ehhez reflexióra is szükség van.”

„Már Dewey megfogalmazta az olyan gondolkodás szükségességét, amellyel elrugaszkodhatunk az ösztönös napi rutintól. A rutin cselekvést reflektív cselekvésre váltjuk folyamatos önértékelés és fejlődés közepette. Dewey szerint a reflektív gondolkodást valamilyen kétely vagy zavar indítja el. Amikor valami nem úgy megy, ahogyan szeretnénk, valamit nem tudunk megmagyarázni, gyakran tehetetlenek érezzük magunkat. Ezekből a helyzetekből is lehet azonban tanulni, éppen ezek kínálnak alkalmat a szakmai fejlődésre.”

„Schön szerint, amikor a tervezett tanulási folyamat éppen megvalósul, bármennyire is benne vagyunk a folyamatban, kis távolságot tartva, kívülről is látnunk kell, mi történik. Ez a reflexió arra ad lehetőséget, hogy szükség szerint módosítsunk az eredeti terven, vagy egyéb módon avatkozzunk be még a folyamat során. A tevékenység utáni vagy a tevékenységre vonatkozó reflexió pedig arra szolgál, hogy a megvalósult folyamatot elemezzük, értékeljük a tanulás szempontjából is. Ennek eredményeként módosíthatunk a következő szakaszra vagy a következő alkalomra szóló tervünkön.”

„A reflektív gondolkodás és magatartás a pedagógiai gyakorlatban akkor kezdődik, amikor a frissen végzett pedagógus gyakorlati tapasztalatai nem egyeznek a tanultakkal vagy a tanításról, tanulásról benne élő képpel, tehát ha eltérés van az elmélet és a gyakorlat között. Ez

a konfrontáció gyakran odáig vezet, hogy a pedagógus úgy gondolja, nagyon szép, amit tanult, csak éppen nem alkalmazható.”

„A Kolb által kidolgozott tapasztalati tanulás négy lépésből álló ciklusa (gyakorlati tapasztalás — reflexió — absztrakció /elmélet — aktív kísérletezés) a pedagógusok esetében bármelyik ponton elindítható, de fontos, hogy minden fázis megtörténjen.”

Gibs azt írja, hogy „a reflektív magatartás magában foglalja a folyamat közben megtapasztalt érzések megnevezését és elemzését is. Ha választ keresünk arra, miért éreztük tanácstalannak magunkat, miért voltunk zavarban vagy mi dobott fel, nem csak érzéseink válnak tudatosabbá, hanem megtanulhatjuk szükség szerint elkerülni vagy megismételni azokat a körülményeket.”

Újabban „több, újszerű értelmezéssel egészült ki a reflektivitás meghatározása. Előtérbe került a reflexió kollegiális természete, hiszen leggyakrabban a kollégák közötti megbeszélések adnak lehetőséget a reflektív gondolkodásra, más reflexiók, új viszonyítási pontok megismerésére. Ezzel összefüggésben sokan olyan eszközként definiálták a reflektivitást, mely lehetőséget ad az új gondolkodási, szituáció megítélési technikák kifejlesztésére, a rutintól való elrugaszkodásra. Bizonyítottá vált, hogy a komplex reflektáló gondolkodási minták megjelenését elősegítik a beszélgetések dialógusai.”

„A fiatal pedagógusok első tanítási évét az aggodalom és a bizonytalanság érzés magas szintje jellemzi, melynek alakulásában (a reflektív gondolkodás kialakulásával egyetemben) meghatározó szerepe van az első munkahelynek.”

Már a fenti idézetekben is könnyen behelyettesíthetjük a pedagógus helyébe a szülőt, az iskolai tanítás helyébe pedig a családi életre nevelést.

Tapasztalati tanulás és a reflexió

A továbbiakban Dewey, Voller és Carroll reflexióval kapcsolatos gondolatait Dr. Nemes Éva írását felhasználva foglaljuk össze.

John Dewey szerint nem a tapasztalatainkból, hanem a reflektált tapasztalatainkból tanulunk – a tapasztalat önmagában nem elég. Mit jelent itt a tanulás, és mit jelent a reflexió?

A tanulást olyan komplex, összetett folyamatként határozza meg, ami végigkíséri életünket. Ez jelentheti új ismeretek, tudások, kompetenciák megszerzését éppúgy, mint a régiékné újra gondolását, aktualizálását. Mindeközben személyiségünk is gazdagodik, és a tanulás fő eredménye és célja, hogy könnyebben tudjunk alkalmazkodni a környezetünk folyamatos változása által támasztott kihívásokhoz.

A hibáink, bukásaink tanítanak minket – ha igazán, mélyen elgondolunk és reflektálunk a történetekre, legalább annyit tanulhatunk a bukásainkból, mint a sikereinkből.

A tanulásunk, fejlődésünk során a korábbi tapasztalatainkból, tudásainkból indulunk ki, és ezekhez illesztjük az új tapasztalatokat, tudásokat. A megértést, a feldolgozást és az új ismeretek integrálását egy reflektálási folyamat segíti, és mindezek eredményeként új megoldást, modellt, tudást alakítunk ki. Közben változhat, más szintre kerülhet a helyzetről alkotott értelmezésünk is.

A tapasztalati tanulás tehát folyamatos párbeszédet és reflexiót igényel magunkra, a környezetünkre, a helyzetre, a körülményekre.

Mit jelent a tapasztalati tanulásban, fejlődésben a reflexió, a reflektív működés?

A „reflektálni” ige a latin re-flectere „visszahajlítani, visszafordítani” (ill. a latin „animum reflectere” „a gondolatokat ráirányítani valamire”) származik.

Reflektálni tehát annyit jelent, mint megállni és gondolkodni – az azonnali, impulzív reagálás helyett megállni, és az adott impulzust, cselekvési késztetést megvizsgálni több

oldalról is. Valóban ez a legmegfelelőbb az adott helyzetben? Milyen más cselekvési, reagálási lehetőségeink vannak még?

Ahhoz, hogy valóban meg tudjunk állni és reflektálni tudjunk, érzelmileg el kell távolodnunk a helyzettől, ki kell lépünk egy időre – csak így tudunk gondolkodni a szituáción, ekkor van lehetőségünk megfigyelni és értelmezni azt.

Időre van szükségünk ahhoz, hogy mind magunkra, motivációinkra, vágyainkra, igényeinkre, mind az adott helyzetre, a többi szereplőre, dinamikákra, és a lehetséges más perspektívákra, megoldásokra rá tudjunk nézni.

Voller megfogalmazása szerint a reflexió a gondolatokra, érzésekre, érzékelésre és viselkedésre való célirányos fókuszálás, amelynek célja megtalálni a tapasztalás ezen elemeinek jelentéstartalmát. Az ilyen reflexió eredménye egy újfajta megértés létrehozása, ami a választási lehetőségek megnövekedéséhez, változáshoz és/vagy a zavarodottság, bizonytalanság csökkenéséhez vezethet.

Dr. Michael Carroll szerint reflexió kíváncsivá tesz, új látásmódot, megváltozott érzékelést eredményez, máshogy látjuk és végezzük munkánkat általa. Ha biztos vagyok valamiben, nincs szükségem reflexióra – az elbizonytalanodás vezet el a reflexióig. Carroll a reflexiónak 4 szintjét különbözteti meg.

A reflexió 1. szintje a nem reflektív beállítottság.

Ezt a szintet a külső okokra figyelő, intellektuális válaszadás jellemzi. Nehéznek találjuk a befelé figyelést, meglátni a szélesebb perspektívát. Feketén-fehéren látjuk a dolgokat, egyszerű tényeken alapuló okokat keresünk, pl. „ez az oka annak, hogy az történt”.

Eredménye elakadás, megrekedés, amihez gyakran erős negatív érzelmek kapcsolódnak. Leblokkolja a további reflexió lehetőségét – úgy érzem, nekem van igazam, félek kiengedni a kezemből a hatalmat és a kontrollt.

A reflexió 2. szintje az érzelmi eltávolodás és a megértés kezdete.

Ez a szint már megenged valamennyi távolságot a történésektől, kezdjük egyre inkább a megfigyelő, reflektáló nézőpontjából látni az eseményeket. Tudomásul vesszük, felismerjük a másik érzéseit. Együttérzőbbek vagyunk, képessé válunk jobban belelátni, mi is történik a másik emberben.

A reflexió 3. szintje a rendszerszerű nézőpont, a külső és/vagy belső párbeszéd kialakulása. Megosztjuk egymással a nézeteinket, látásmódunkat, és kezdjük látni, hogy sok közülük összefügg. A közös térbe mindketten saját történetünket hozzuk be, de közben képesek vagyunk érzékelni, hogy mindketten felelősek vagyunk az együttműködésünkért.

A mélyebb reflexiót blokkolhatja, ha úgy látom, csak a rendszerben van a probléma, és nem akarom észrevenni, hogy további személyes szintek is lehetségesek.

A reflexió 4. szintje a self transcendens – magamon áttekintő, önreflexiós nézőpont.

Kezdek magamra figyelni, hogyan kerülök bele mindig ugyanazokba a helyzetekbe. Magamra, befelé fordítom a figyelmemet, ami teljesen új felismerésekhez, megoldásmódokhoz vezet a saját működésmódom megváltozásával.

Ez a személyes felelősség pozíciója. Nekem vannak elakadásaim, problémáim, én tudom megoldani őket. Eredménye egy belső dialógus kialakulása, melynek fő kérdése: Mi az én szerepem ebben, hogyan jelenek meg benne? Mit szükséges megváltoztatnom ahhoz, hogy ez a helyzet megváltozzon és a működési minta megtörjön?

A szupervízió funkciói

A szupervíziót már több mint egy évszázada használják a segítő szakmák gyakorlóinak támogatására. Legalább három fő funkciója van:

- a segítő szakember szakmai fejlesztése, továbbképzése a tapasztalati tanulás útján;
- a segítő szakember saját lelki egészségének védelme;
- hivatásgondozás, a segítő szakember szakmai identitásának erősítésén keresztül.

A szupervíziós folyamatban ezek a funkciók egy hosszabb folyamat keretében a reflexióval, illetve az önreflexióval valósulhatnak meg.

A szupervízió meghatározása

A szupervízió szó alapját a latin *supervidere* képezi, mely arra utal, hogy valamit felülről, kívülről látunk, valamire rálátunk. A szupervízió eszerint abban segít, hogy a megszokottól eltérő módon, más nézőpontból lássunk rá a segítő munkában való elakadásokra.

A szupervízió védett időt és teret biztosít a szakmai működés reflektálására. Támogatást nyújt a döntéshozatali folyamatokban, illetve a kihívásokkal, nagy megterhelésekkel járó szakmai helyzetekben és konfliktusokban. Támogatja a feladatok, funkciók és szerepek tisztázását és azok kivitelezését, végrehajtását. Reflektív teret biztosít azon szakemberek számára, akik kliensekkel dolgoznak, a szakemberek szakmai attitűdjének és teljesítményük minőségének biztosítására és fejlesztésére. A szupervízió tehát olyan szabályozott tanácsadási folyamat, amely segítő módon szolgálja a szakemberek személyes és szakmai kompetenciáinak fejlesztését és a szakmai személyiség védelmét. Találónan a segítőik segítésének is nevezhetjük.

A szupervízió csoportos formája 7–12 főből álló csoportok 1–2 órás üléseinek sorozatát jelenti, amelyek így 1–4 hetes időbeli tagolással hosszabb folyamatot alkotnak (15–30 órában megvalósulva). A csoportokban az aktuális ülésen problémát, témát, „esetet” behozó résztvevő önreflexióját a szupervízor erre adott reflexiói és a többi csoporttag kapcsolódó reflexiói ösztönzik, támogatják, árnyalják. Eközben az esethezón kívül a többi csoporttag is reflektál önmagára. Így a folyamatban végbemegy egy meta-tanulás: mindnyájuknak fejlődik az önreflexiós képessége.

Meg kell jegyezni, hogy a szupervízió nem esetmegbeszélés (bár néhány elemében hasonlíthat rá), nem direkt szakmai tanácsadás, nem szakmai ellenőrzés, nem családterápia és nem szociális családsegítés/család-gondozás.

A szülők szupervíziójának lehetősége

Az innovatív terv egy széleskörű szülő-szupervíziós program indítására irányul. Mint már fentebb említettem, a szupervíziót eddig elsősorban a segítő szakmákban dolgozó, segítő hivatású szakemberek körében alkalmazták. Az újdonságot a szupervíziós formáknak és módszereknek a szülői hivatásra való adaptálása jelenti, ezért állítottam, hogy a Szülők Szupervíziója egy innovatív forma lehet (melynek a rövidítésből alkotott fantázia neve: SZÜ-SZU).

A szülő a gyermekét táplálja, gondozza, neveli, segíti a fejlődését, megteremti a feltételeket az elsődleges szocializációjához. A családi nevelést szakmai tevékenységnek lehet tekinteni, a szülői szerepet pedig hivatásnak. E kvázi szakmában a hagyományos formájú szakképzés helyettesítésére kitűnően megfelelne a szupervízió folyamatában megvalósuló tapasztalati tanulás, amely a szülő gyakorlati tevékenységének reflexióján alapul.

A SZÜ-SZU program kapcsolódhat olyan (pályázati) témákhoz, mint a családalapítás előtt álló fiatalok és fiatal szülők felkészítése a családi életre, konfliktuskezelési, életviteli, életvezetési, válságkezelési kompetenciáik erősítésével; a gyermekneveléssel kapcsolatos korszerű ismeretekkel rendelkező szülők és leendő szülők számának növelése; a munka és a család összeegyeztethetőségével kapcsolatos ismeret és kompetenciafejlesztés; a családon belül a generációk közti együttműködés javítása az idősebb generáció aktívabb bevonásának elősegítésével. A SZÜ-SZU innovatív jellege miatt mintaprogramként is működtethető.

A Szülők Szupervíziójának célja elsősorban a szülők nevelési gyakorlatának reflexiója, s eredménye a családi nevelési mesterség gyakorlásához szükséges szakmai tudás bővülése. Másodsorban gazdagodhat, elmélyülhet a résztvevő szülők (szakmai) önismerete, fejlődhet (szakmai) személyiségük, megerősödhet szülő-identitásuk. Harmadsorban a szupervízió a szülők lelki egészségének megőrzését is szolgálhatja. A gyermek ugyanis nemcsak öröm, hanem gond is, testi és lelki teher is, s a nagy teher veszélyeztetheti a szülő személyét, s a szülőpár egymással való kapcsolatát. A szupervízió ezt a veszélyt csökkentheti, káros hatását megelőzheti a gyermekekkel.

A szülői szupervízió – bővebb megfogalmazásban – a következő feladatok megoldásához járulhat hozzá:

- a szülők nevelési tevékenységének tudatosítása;
- a szülők önismeretének bővítése, személyiségük fejlődésének előmozdítása;
- a szülői „hivatástudat” megerősítése, felelősségvállalásuk támogatása;
- a gyerekekkel, serdülőkkel való bánásmódról, kapcsolattartásra vonatkozó szülői ismeretek gyarapítása tapasztalati tanulással;
- a szülői szerep érzelmi terheinek, distressz hatásainak kezelése, az anyák és apák lelki egyensúlyának megőrzése;
- a szülőpár – mint a nevelésben „munkatársak” – harmonikus együttműködése.

A szupervízió célcsoportjai

A Szülők Szupervízióját meg lehet szervezni homogén összetételű, valamilyen szempont szerint toborzott csoportokban, de lehetőség van vegyes összetételű csoportok szervezésére is. Mindegyik változatban elképzelhető, hogy csak az egyik szülő vesz részt a csoportban, de még hatékonyabb lehet a szülőpárok együttes részvételére épülő csoportok szupervíziója.

A célcsoportok a következők lehetnek:

- fiatal párok vagy várandós anyák, akik most várják első gyermeküket;
- kisgyerekes szülők;
- serdülő gyermekük problémáival küzdő szülők;
- a gyerek leválási nehézségeivel szembesülő szülők;
- a „fészekhagyást” nehezen elviselő szülők;
- gyerekeiket egyedül nevelő szülők;
- fogyatékossgal élő, tartósan beteg, vagy sajátos nevelési igényű gyermekek szülei;
- a család és a munka összeegyeztetésének lehetőségét kereső szülők;
- elvált vagy kapcsolati krízisben élő szülők;
- nagyszülők, akik jelentős szerepet kapnak unokáik nevelésében;
- anyák szupervíziós csoportja;
- apák szupervíziós csoportja;

- a mozaikcsaládok szülői (akár a vérszerinti szülő és a pótszülő együtt, akár külön-külön);
- a családtól külön élő szülők.

A szülői szupervízió gyakorlati megvalósítása

A szupervíziós folyamatban a szülőkből szervezett egy-egy csoport létszáma 7–10 fő között mozoghat, a szülőpáros csoportok 4–5 párból állhatnak. A csoportok egy diplomás szupervízor vezetésével 2 órás üléseken vesznek részt. Mivel a szupervízió hatása csak folyamatában érvényesül, ezért ülésorozatot kell tervezni. 10–15 (2 órás) ülésből álló sorozatot tartok megfelelő szupervíziós folyamatnak úgy, hogy az ülések 1, 2 vagy 3 hetente követik egymást. Így egy folyamat legrövidebb esetben másfél hónapig tarthat, a leghosszabb esetben 10 hónapig. A hosszabb folyamatokat (pl. 15 ülés 3 hetente) lehet tömöríteni, ilyenkor 4 óra hosszáig tarthatnak az egyes találkozások.

A szupervíziós ülések középpontjában a speciális célcsoportok helyzetéből adódó problémák állnak. De téma lehet minden, amit a résztvevők behoznak a családban folyó neveléssel kapcsolatban. A csoport minden tagja (a szupervízorral együtt) szigorú titoktartást vállal az ülésen elhangzott személyes megnyilatkozásokra vonatkozóan.

A csoporttagok egyrészt abból tanulnak, hogy a saját maguk által az ülésre behozott nevelési gyakorlatuk nehézségeit, elakadásait, bizonytalanságait a szupervízor, illetve a csoporttársak segítségével reflektálják, feldolgozzák. Másrészt abból is, ahogy más csoporttársaik nehézségeivel, elakadásaival szembesülnek, részt vesznek azok reflektálásában, összehasonlítják azokat a sajátjaikkal.

Családi életük későbbi szakaszában – amikor újabb nevelési nehézségeik, bizonytalanságaik merülnek fel –, természetesen újabb szupervíziós folyamatokba kapcsolódhatnak be.

A program forrásai

A Szülők Szupervíziója programnak természetesen meg kell teremteni a személyi, dologi, pénzügyi erőforrásait. A személyi erőforrások a Magyar Szupervízorok és Szupervízor Coachok Társasága diplomás tagjainak bevonásával és az ő speciális felkészítésükkel biztosíthatók. A költségeket állami, önkormányzati, egyházi, civil szervezeti és pályázati forrásokból, valamint a résztvevők saját kisebb-nagyobb hozzájárulásából lehet fedezni (ez utóbbi bizonyos esetekben csak szimbolikus jellegű lenne). A csoportülések helyszínéül meg kellene nyitni a közösségi tereket, iskolákat, művelődési házakat stb.

A program résztvevőinek toborzása

A program indulásának első szakaszában a szülők szupervíziós szükséglete még valószínűleg nem lesz explicit, ezért jelentős energiát kell fordítani a szükségletük tudatosítására, a szupervíziós igényük felkeltésére. A szükséglet tudatosításában építhetünk a szülőknek a neveléssel kapcsolatos kételyeire, zavarára, tehetetlenségére, aggodalmára, bizonytalanságára (ahogy azt a pedagógusok esetében láttuk), arra, hogy nem értenek valamit, vagy arra, hogy nem úgy működik a család, ahogy szeretnék. Ezekből értékes tanulási motívumok alakíthatók, megbeszélési késztetések bonthatók ki. Itt láthatjuk a konstruktív válságkezelés esélyét: éppen a szülők bizonytalanságából, zavarából, tehetetlenségéből bontakozhat ki a tudatos szülőiség terjedése a társadalomban, és a kvázi szakmából valódi szülői szakmává, hivatássá alakulása.

Az első időben tehát jól felépített PR tevékenységre van szükség a SZÜ-SZU program beindításához, működtetéséhez, később a program már feltehetőleg eladja önmagát.

B/ A Családi Encounter program

A család identitása

A családi identitás gyengülése vagy megszűnése a családi élet válságának itt tárgyalt másik oka és egyúttal következménye – természetesen sok egyéb ok mellett. Ezért szükség lenne családi identitást erősítő programra, amelynek alapja a családi encounter csoportok működtetése. Ez a második innovatív terv.

Elsőként körüljárjuk az identitás, illetve a családi identitás fogalmát. „Az önazonosság individuumba vonatkozó fogalma alkotja az identitás szó eredeti jelentését. Az identitás mai társadalomtudományi fogalmának úttörő kidolgozója, E. H. Erikson is ennek megfelelő definíciót adott. Az identitás: a személyes azonosság és folyamatosság szubjektív érzésének megléte, amely egy közös világvélemény azonosságában és folyamatosságában való hittel párosul. Az utóbbi kitétel burkoltan már jelzi, hogy a szubjektív állandóság a közösségekben való egyéni állandóság állapota vagy inkább folyamata is egyúttal, hiszen „az »ego« nem külön sziget”. Ezért Erikson „szociális” identitásról is beszél, jóllehet ő maga nem érdeklődött a kérdés ezen oldala iránt. A szociális identitás esetében nem az egyéni öntudat társadalmi eredete és társas kondicionáltsága, hanem a társadalmi csoportok szupra-individuális azonosságtudata került a tudományos érdeklődés homlokterébe, amely a kollektívumok egészésként tekintett identitását jelenti. Ilyen kollektív azonosságtudat, egyebek közt, a nemzeti, a nemi, a faji vagy az osztályi és rendi identitás” – de témánk szempontjából kiemelten a családi identitás fontos.

A családtörténetnek nélkülözhetetlen szerepe van a familiáris identitás alakulásában. A családi gyökerek felfedezése és ápolása, a családi legendárium gondozása, továbbadása szétszakíthatatlan szálakat építhet ki a családtagok között. Ha ezt a családi önérzet, a családi teljesítményekre való büszkeség is átszínezi, akkor még erősebb lehet a familiáris identitás.

Maga a família szó is hordoz valami többletjelentést a családdal szemben. Ma a család többnyire csak a két (vagy egy) szülőt és a gyereket/gyerekeket jelent. A familiába viszont már benne vannak a nagyszülők, esetleg már rég nem élő dédszülők, a hozzájuk fűződő emlékek, sőt néha az oldalági rokonság is (itt akár nemzetségről, családfáról is beszélhetünk).

Az erős identitás és a lelki egészség összefüggése szerintem evidencia: ez mind a személy lelki egészségének összefüggésében igaz, mind pedig a kis közösségek lelki egészségének vonatkozásában. Ugyanakkor nem állítom, hogy erős lokális és familiáris identitás nélkül nem lehet valaki lelkileg egészséges. És az ellenkezőjét sem állítom, nevezetesen azt, hogy aki földhözragadtan, röghöz kötöten ragaszkodik szülőhelyéhez, lakóhelyéhez, vagy aki sok gyerekkel s több generációs nagycsaláddal egy portán él együtt, az föltétlenül egészséges lelkileg, s nem lehetnek akár súlyos lelki sérülései, torzulásai. Határozottan állítom azonban, hogy akinél egyik vagy másik identitáselem gyenge, esetleg mindkettő hiányzik, azoknak sokkal kisebb az esélyük a fenntartható lelki egészségre. Azt is állítom, hogy (akik nem kötődnek egy helyhez, tájhoz, régióhoz), nem köteleződnek el egy családhoz, vagyis ebből a szempontból gyenge, bizonytalan az identitásuk, azoknak sokkal több energiába kerül megőrizni saját lelki egészségüket. A szülők, nagyszülők a familiáris identitást erősíthetik, különösen a családtörténet, a családi legendárium átadásával, a családi emlékek gondos őrzésével, átörökítésével. A lokális és familiáris identitás az identitáselemek közül a leginkább kézzelfogható, a leginkább reálisan megragadható, szemben például a nemzettel, ami inkább szimbolikus, virtuális, a gyerek számára nehezebben megragadható. Ugyanis a helyi és a családi identitás legfőbb jellemzője a közelség, a személyközelség, s éppen ez adja a fontosságát.

Családok találkozási – családi encounter

Pszichológiai szempontból nagyon jelentősnek tartom minden család számára a más családokkal való mélyebb találkozást. Miközben a család maga is a tagjai találkozásának színtere, ugyanakkor mint egységnek, mint közösségnek neki is szüksége van mélyebb találkozásokra. Ezek a közösségek közötti találkozások segítik elő leginkább a családok magukra találását. A velük való bizalmas kommunikációban kapott visszajelzések reálisabb családi önismerethez juttatják őket, felismerhetik egyedi és megismételhetetlen értékeiket, s átélhetik családjuk méltóságát. Megérthetik azt, hogy mint családi közösség, fontosak mások számára, így fogadják el őket feltétel nélkül. Megnyilvánuló belső egységük biztonságos támpontot jelent környezetük számára.

Kimondhatjuk, hogy az egymással való mély találkozásokat átélő családoknak nagyobb esélyük van arra, hogy lelkiileg egészségesek legyenek, s hogy mint család magukra találjanak. Sajnálatos helyzet, hogy ezekre a családok közötti találkozásokra jelenleg nagyon kevés a tér és a lehetőség.

Az encounter csoportok

Az encounter csoportot másként találkozási csoportnak is nevezhetjük. Az angol szó jelentése kettős: mélyebb találkozást és ütközést is jelent. A csoport tagjai személyként találkoznak egymással, felszabadult, bizalmi légkörben, a mindennapi életben megszokott álarcok, védő-páncélok nélkül. Kölcsönösen megérintik egymás személyiségének mélyebb rétegeit, ráhangolódnak egymás érzéseire, őszinte visszajelzéseket adnak egymásnak és kapnak egymástól. Így egymásra találhatnak, s ezen keresztül magukra találhatnak.

Az encounter mentálhigiénés célja a kapcsolatok fejlesztésén túl az, hogy megszűnjön vagy csökkenjen a résztvevők elidegenedettsége, hogy közelebb kerüljenek igazi önmagukhoz, hogy a csoporttársaktól és a facilitátortól való feltétel nélküli elfogadottságuk átélésén keresztül eljussanak önmaguk pozitív elfogadásához. Az önleértékelés vagy túlértékelés helyett elérhetik a reális önértékelést, önbecsülést, ami a pozitív értelemben vett lelki egészségnek egyik alappillére.

Az encounter csoportmunka módszere a nem tematikus szabad beszélgetés (szabad interakció), amelyet a csoportvezető nondirektív módon mozdít elő, ezért facilitátornak is nevezzük. Megkönnyíti a csoporttagok megnyilvánulását, maga is ad visszajelzéseket, kíséri a csoportfolyamatot, s ügyel a közösen elfogadott keretek betartására.

Téma lehet bármi, amit a csoporttagok behoznak, akár a munkájukkal, akár a magánéletükkel kapcsolatban. A csoportmunka hatására gyarapodhat önismeretük is, javulhat kapcsolatteremtő képességük, mélyülhet empátiájuk, s fejlődhet a társakra való figyelési képességük.

Az encounter csoport optimális létszáma 12 fő körül van. Megengedhető ennél nagyobb létszám is, de ott már megfontolandó két csoportvezető (facilitátor) alkalmazása.

Egy megvalósult családi encounter program

Tervezett programunk innovatív jellegét az adja, hogy az egyre szélesebb körben terjedő „klasszikus” encounter csoportokat, amely személyek (egyének) találkozási, adaptáljuk a családokra, vagyis a kisközösségek találkozására. A családi encountert 3 évvel ezelőtt már kipróbáltam pilot program formájában egy Budapest közeli kis városban.

Ez a program az ép, „normálisan” működő családok felé fordult, mivel a konszolidáltnak tűnő családoknak is szükségük van támogatásra, belső erőforrásaik feltöltésére, megújítására.

Ehhez a találkozást, a mélyebb találkozás előmozdítását tartottam a legalkalmasabb formának. A fő célt két rész célra bontottam, mivel a találkozás többféle értelemben is megtörténhet.

Az egyik rész cél az volt, hogy családon belül találkozzanak egymással a családtagok. Arra törekedtem, hogy ez olyan belső találkozás legyen, amelyben igazán egymásra találnak, s ezen keresztül önmagukra is találhatnak az egyes személyek. Tehát sajátos önismereti funkciója is volt ennek a belső találkozásnak.

A másik rész célként azt tűztem ki, hogy komplett kisközösségként találkozzanak egymással a különböző családok, nyíljanak meg egymás felé, osszák meg egymással családi életük élményeit, tapasztalatait, örömeit és nehézségeit. Jöjjön létre párbeszéd az egyes családok azonos generációkhoz és nemekhez tartozó tagjai között. Értsenek szót egymással a különböző családokhoz tartozó szülők, illetve gyerekek, feleségek és férjek. Őszinte figyelemmel forduljanak egymás felé, fogadják el egymást (olyannak, amilyenek) tisztelettel, nagyrabecsüléssel és szeretettel. Feltevésem szerint saját önmeghatározásukat is megkönnyíti, ha magukat más családokhoz viszonyítják, velük összehasonlítják.

Távlati célként azt határoztam meg, hogy a találkozó családokból kis „család-csokor” jöjjön létre, akik tartós kapcsolatban maradnak egymással, s a rendszeres találkozásokon túl kölcsönösen segítik egymást. Így mintát szolgáltatathatnának a nehezebb helyzetben lévő családoknak, esetleg azok mentorálásából is részt vállalhatnának. Ez azonban pilot programunk szűk keretei közé még nem fért bele.

Olyan ép, teljes családokat választottunk ki, amelyek nem voltak aktuális krízishelyzetben, és együtt éltek. A családok gyerekei is részt vehettek a találkozási alkalmakon. A kisebb (10 év alatti) gyerekek is jelen lehettek a szomszédos teremben, szakszerű felügyelet és foglalkoztatás, játék mellett. A közös étkezéseken velük is együtt voltunk. A tízes éveik elején lévő gyerekek ugyan nem mindenben tudtak egyenrangúan részt venni, de mégis sokat jelentett nekik, hogy a szülőkkel együtt figyelmet és lehetőséget kaptak, s ez nagyon jót tett az önértékelésüknek.

Saját megítélésem szerint és a résztvevő családoktól kapott visszajelzések szerint is bevált a kezdeményezés. Egyhangúan úgy nyilatkoztak, hogy érdemes volt részt venni a két hétvége találkozóin. Többen az önismereti elemekből profitáltak a legtöbbet: ki a személyes önismeretében gyarapodott, ki a család belső önismeretében jutott új felismerésekre és belátásokra. A családok közötti kapcsolat, mélyebb találkozás szintén többeknek jelentett katartikus élményt. A generációk közötti kommunikációt is a találkozás hozadékaként értékelték.

A facilitátor, animátor szakember közreműködését, aktív részvételét nélkülözhetetlennek tartották. Nélküle össze sem jönne a családi találkozó, s a levezetéséhez is szükség van rá. Igaz, hogy vannak spontán családi összejövetelek, de azok teljesen más jellegűek, másféle igényt elégítenek ki. S ezekhez képest jelentősnek tartották azt az „újdonságot”, hogy a gyerekeikkel együtt vettek részt a találkozáson.

Abban is egyetértés alakult ki, hogy az ilyen találkozókat lehetőleg semleges térben kell megszervezni. A családok otthonai többnyire nem alkalmasak erre, másrészt olyan megterhelést jelentenének a befogadó családnak, amit nem lehet elvárni tőlük. Ez megerősíti azt a törekvést is, hogy a településeken egyre több ilyen közösségi tér létesüljön és álljon rendelkezésre a családi és egyéb közösségi mentálhigiénés programokra (ingyen!).

A program befejezése után szerveződött utótalálkozók és értékelések megerősítették azt a véleményemet, hogy az encounter programot ki kell terjeszteni a családokra is – a családokra, mint egységes kis közösségekre. Ez nemcsak a családtagok lelki egészségét szolgálja, hanem megerősíti a családot is, különösen az identitását és a belső kohézióját. Ha a családtagok

magukra találnak, akkor könnyebben egymásra is találnak. S ha családok egymásra találnak, akkor az egyes családok is biztosabban találnak magukra.

Beigazolódott, hogy felkelhető az igény a családokban az ilyen találkozókra, s időt is hajlandók áldozni azokra. Kiderült, hogy megfelelő légkörben megmutatkozik az érdeklődésük egymás iránt, s nem nehéz elérni azt sem, hogy együttműködjenek, segítsék egymást.

Családi körök hálózata

Bár a pilot programot nem tudtuk kiterjeszteni, úgy látom, hogy nagyobb számban kellene támogatni önszerveződő családi körök létrejöttét, amelyekben a kapcsolódó családok minden tagja – de legalább a szülők és gyerekek – egyaránt részt vesznek. Ezek a családi körök képezhetik a családok egymással való találkozásának elsődleges kereteit. A családi körökből hálózatot lehet képezni: családi füzéretet, szélesebb családi láncokat. Ezt a kört, kis közösséget nevezhetnénk család-csokornak. 3–5 család alkothatna egy csokrot. A család-csokrok rendszeresen összejöhethetnének, s nyílt, őszinte, egymásra figyelő beszélgetésekben egyre jobban megismernék egymást, miközben magukat is megismernék, a problémáik megoldásában esetleg mintát vagy konkrét segítséget is nyújtanának egymásnak. Tehát úgy működnének, mint a már évtizedek óta bevált önszolgáltató, kölcsönös segítő csoportok, de a fő témájuk a saját családi életük lenne.

Az optimálisan működő családokból ki lehet emelni az arra vállalkozókat, hogy modellként szolgáljanak más családok számára, bemutattva a családon belüli és a családok közötti kommunikáció olyan formáit, eszközeit, amelyek – amellet, hogy segítik a mélyebb találkozást – az elkerülhetetlen konfliktusokat is kezelhetővé teszik. Tanúságot tudnak tenni arról, hogy az egészséges család nem statikus, nem az idilli béke szigete, hanem kisebb-nagyobb ütközések drámai feszültségében éli mindennapjait, s az egymás iránti szeretet, elfogadás éppen ebben a feszültségben edződik valódivá.

A program erőforrásai

A Családi Encounter programnak is meg kell teremteni a személyi, dologi és pénzügyi erőforrásait, és ki kell dolgozni csoportok szervezési kereteit. Ilyen enconunter csoportot az vezethet (facilitálhat), aki diplomával, legalább 10 éves csoportvezetői gyakorlattal, valamint a Magyar Mentálhigiénés Szövetség vagy a mentálhigiénével rokon más szakmai testület ajánlásával rendelkezik. A facilitátornak vállalnia kell egy előzetes felkészítő konferencián való részvételt, valamint a saját szupervízió igénybevételét. A pénzügyi és dologi (helyszín) erőforrások ugyanúgy alakulhatnak, mint ahogy a Szülők Szupervíziója programnál jeleztem.

Összefoglalás

Az innovatív programjaink eredményeként a szülői mesterségre felkészült, a szülői hivatás-szerepben megszilárdult apák és anyák, ők és gyermekeik, mint magukra talált, egészséges lelkületű családok boldogabbak lehetnek, mint az átlagos családok. Az egymással mélyebb találkozást átélő családokban nagyobb az esély arra, hogy az egyes családtagok is lelkileg egészségesen fejlődjenek, magukra találjanak – s megfordítva is igaz, egészséges lelkű tagok alkotják a boldog családokat. A boldogabb társadalom csakis lelkileg egészséges, magára talált, erős identitású, boldog családokból szövődhet össze. Vagyis a családi közösség, annak lelki egészsége, boldogsága a tengelye a demográfiai problémáink megoldásának, valamint a családi élet válsága kezelésének.

Irodalomjegyzék

A szupervízió és a coaching európai fogalomtára (MSZCT, 2015)

Nemes Éva: Összefoglaló a szupervízióról, kézirat, 2016.

Nemes Éva: Reflexió a segítői munkában és a szupervízióban, 2015.
http://norveg.vedonoi.antsz.hu/Tartalmak/Szupervizios_projektelem/Cikkek_es_aktualitasok_a_szupervizio_temakorebol/dr._Nemes_Eva_Reflexio_a_segitoi_munkaban_es_a_szupervizioban

Szivák Judit: A reflektív gondolkodás fejlesztése, 2010.
http://tehetseg.hu/sites/default/files/04_kotet_net.pdf

Hunya Márta: Reflektív pedagógus – reflektív gyakorlat, 2014.
<http://ofi.hu/publikacio/reflektiv-pedagogus-reflektiv-gyakorlat>

Elblinger Csaba: A családi rituálék szerepe a családi identitás konstrukcióban, 2013.
<http://pea.lib.pte.hu/bitstream/handle/pea/15183/elblinger-csaba-phd-2013.pdf?sequence=1&isAllowed=y>

Gyáni Gábor: Identitás, emlékezés, lokáltság, 2000, 2008.

Kötődési úr - érzelmi nevelés - elköteleződés

Uzsalyiné dr. Pécsi Rita¹

Az ember boldogsága a vonatkozó kutatások egybehangzó eredményei nyomán a kapcsolatokban van. Mégis, ma kötődésben akadályozott szülők nevelik ún. „kötődési úrben” gyermekeiket. Több évtizede kutatom J. Kentenich organikus pedagógiáját, ami témánk szempontjából sok releváns pedagógiai, nevelési, sőt életvezetési útmutatást nyújthat számunkra, ennek alapján vizsgáljuk dolgozatunkban az érett szexualitásra nevelés kérdéskörét, mint a boldogabb családok kapcsolati alapját.

1. Kötődési úr?

Gyermekeink, sőt egy szülői generáció is már felnőtt egy kötődési úrnek nevezhető vákuumhelyzetben. Intézményi környezetben (bölcsőde, óvoda, iskola) sajnos nem kivételes tapasztalat, hogy az anyai kötődés is sérült, nem beszélve a krónikussá vált apahiányról, még azokban a családokban is, ahol „elvileg” van apa. A barátság, mint a kötődés és kapcsolódás szinte megkerülhetetlen iskolája, amolyan ráadás, úri időtöltéssé vált a közgondolkodásban és a gyakorlatban is. Nem érték a hazához, szűkebb pátriához való kötődés, sőt szégyellheti magát az a munkavállaló, aki nem eléggé „mobilis”.

Pedig a szaktudományok nem mai megállapítása, hogy az ember társas lény, szüksége van a kapcsolatokból kialakuló megtartó gyökérzetre ahhoz, hogy szabad, szilárd személyiséggé válhasson. A bizonytalan és az ambivalens kötődés megannyi sérülést okozó jelenségeit sokan, sokféleképpen leírták. Ám a tudomány egyértelmű üzeneteit mintha nem hallotta volna meg az élet, a gyakorlat. A kialakult állapot igen találó szimbóluma lehetne az a híd, ami rövidebb, mint a két part közti folyómeder. Szép a hídfő, gyönyörű a híd íve – konferenciák, szakkönyvek, kiváló szakdolgozatok, portfóliók, vizsgák és szigorlatok születhetnek a témában – egy apró hiányossággal: a híd kicsit rövidebb, mint a folyómeder – az ismeretek nem érik el a hétköznapiakat, nem válnak életté.

2. A kötődés fejleszthető képesség

Mivel a kötődés fejleszthető, ezért a nevelőkre talán minden eddiginél nagyobb felelősség hárul. Megszűntek a kötődést művelő természetes szokások, a normává építhető minták, így jószerevével „barkácsolás” zajlik e téren ilyen-olyan sikerrel. Az érzelmi intelligencia készségei pedig kiválóan fejleszthetők, *de nem azon az úton, ahogyan ezt a kognitív készségekkel kapcsolatban megszoktuk*. Magyarázattal, megértéssel nem, csakis *élmény, tapasztalat és*

¹ Apor Vilmos Katolikus Főiskola, Vác, Konstantin tér 1-5. e-mail: avkf@avkf.hu
Egyházmegyei Katolikus Iskolák Főhatósága, Vác, Migazzi tér 1. iroda@ekif-vac.hu

azonosulás útján, hosszú időt és sok tapasztalatot nyújtva, tehát kisgyermekkortól kezdődően organikus nevelésre lenne ezen a területen is szükség.

Az előző konferencia tényfeltárásai során is nyilvánvalóvá vált, hogy *a kötődés tanulásának legalkalmasabb színtere a család, amelynek szilárd és boldog párkapcsolat ad megfelelő stabilitást.* Ez azonban csak hosszú nevelési/önnevelési folyamat eredményeként jöhet létre, amelyen azután a párnak – sőt a környezetének is – egész életük során dolgozniuk kell.

3. A párkapcsolat a teljes embert érintő és formáló életközösség, annak minden dimenziójával együtt

Szellemi–lelki–testi/érzéki és spirituális nevelésre van tehát szükség.

A tanulmányban ezt a folyamatot nevezzük *szexuális nevelésnek*, s csakis ennek gyümölcseként remélhetünk boldog, elköteleződést vállaló, azt örömmel megélő családokat. Az ilyen légkörben nevelkedő gyermekek – és környezetük (!) – számára mintaként jelen lévő szülőpár – a kötődés szempontjából erős hangsúlyt helyezve az apa jelenlétére is – erős azonosulási lehetőséget is nyújt. A kötődés-elköteleződés probléma megoldása nyilván csakis igen összetett folyamat eredményeként vázolható, ami az embert egész kapcsolatrendszerében, organikus fejlődésben, az élet törvényszerűségeit figyelembe véve, a bizalom légkörében segíti az eredeti eszménye kibontakozásáig. A legnagyobb és legnemesebb emberi erőket megmozgató eszmény az az önmagát elajándékozó szeretet, és a másik embert teljességében befogadó szenvedélyes szerelem, amit az emberi szexualitásban élhetünk át. „Semmi sem hasonlít jobban Istenre, mint a házaspár, mégpedig a nemi egyesülés pillanatában.”² „Az élet egymásba bújás. Már úgy jöttünk a világra, hogy ahhoz két ember kellett. És két sejt – egy nem volt elég. És a két embernek és a két sejtnak egymásba kellett bújni. Összeszeretnie egymást.”³

Amennyiben tehát *a szexualitás teljes emberségünket érintő odaadottság és befogadás csúcskifejeződése*, az erre vezető út sem lehet a lebutított, „fél-dimenziós” is alig nevezhető felvilágosítás, és a végletekig szexualizált környezet, aminek szinte egyetlen üzenete a „*wellness, ami jár neked, csak nehogy élet keletkezzen!*” A korai szexuális kapcsolatnak éppen az az egyik legerősebb hátránya, hogy a fiatalok életegyesítő aktust élnek át, életegyesítő szándék nélkül.

Mégis mindez a magától értetődő természetesség jelszavával, primitív érzéki élményeket bőven ébresztve zajlik, minden elképzelhető és elképzelhetetlen szintéren. Meg sem lepődünk, ha egy cukrászati alapanyagot egy kis furgonon háromszoros életnagyságú fekvő Vénusz reklámoz, csakúgy, mint a jutányos autógumicserét. Ez persze nem ártalmatlan reklámfogás, a látvány mélyen beivódik a tudatalattinkba, és nem az a baj vele, hogy túl sokat, hanem éppen hogy túl keveset mutat a többdimenziós szexualitásból.

„Akiben a szex csak hormonális kérdés, olyan, mint a hegedűs, aki már csak annyit tud a zenéről, hogy a lószőrönöt a bélhúrokon húzogatni kell.”⁴

Attól pedig, hogy valamit természetesnek és ösztönösnek mutatunk meg, nem jelenti, hogy ebben a formában kritikátlanul el kellene fogadnunk. Az éjjeli pille is természetesen és ösztönösen vonzódik a fényhez, hiszen ez az ösztöne segíti a tájékozódását. Ám manapság léteznek pille- és szúnyogcsapdák is, amelyek éppen ezt az ösztönt használják fel, és amint

² KENTENICH, J.: *Egy újkori pedagógia alapvonásai*. Családkadémia-Óbudavár Egyesület; Óbudavár 2003.

³MÜLLER Péter: *Szeretetről, szerelemről, szeretkezésről*, Pécs, Alexandra Kiadó, 2011.

⁴ Müller: i. m.

enged ennek a pille, szénné ég benne. A hasonlatnál maradva, biztosan meg kellene mutatnunk, hogy hol vannak a boldog párkapcsolat tipikus csapdái!

4. Mit tehetünk a szexuális nevelés területén szülőként, intézményként, bármilyen funkcióban dolgozó nevelőként?

Ezt a kérdést járjuk körül az egyes életszakaszokra bontva nyilván csak címszavakban, iránytűszerűen vázolvva a legszükségesebb teendőket.

4.1 Kisgyermekkor

– Ebben az életkorban a legfőbb teendők a *személyes kötődések kiművelésén* adódnak. A jelenlét, a biztonságot nyújtó válaszadás a szükségletekre. Melyek ezek a szükségletek? Nem a forgó- csörgő- szagos- beszélő zenélő- játékarzenál, nem is a Nike zoknicska, nem a menő játszóház, hanem a fizikai fejlődését segítő ellátás és a *család*. Apa, anya, testvérek, nagyszülők érzelmileg is elérhető *jelenléte*. A gyermekkorai egészséges és biztonságos kötődés meggyökerezéséhez kevés személy (és kevés tárgy, megismerhető állandó környezet) állandóan elérhető jelenléte szükséges.

– *Az önbizalom, a személyes értéktudat megalapozása*. Ajándék a létem – légkör. Szerethető vagyok akkor is, ha nem sikerült az alvás, az evés, a bilizés. Biztonságos, időtlen próbálgatás a bátorító, fontos felnőttek figyelme által kísérve. Az önbizalom megerősítése a szexuális nevelés szempontjából kiemelkedő jelentőségű, ugyanis ennek híján nagyon kézenfekvő a pótcselekvés: szexuális tárgyvá válni, hogy értékesnek érezhessem magam.

– *A szerethető, megközelíthető, megismerhető apa jelenléte*. Az apa ugyanis a gyermek életében az „első külső személy”, ezért apánk a kötődés tanulásának első legfontosabb mestere. „A világ ismét az apák után kiált a természetes és a természetfölötti létben egyaránt.”⁵

Nem kétséges és szinte közhely, hogy hiányoznak az apák. Vagy legalábbis nincsenek kellő mértékben és minőségben jelen a felnövekedő gyerekek életében. Ennek következményeit fájóan tapasztaljuk, de mégsem nevezzük meg elég világosan, így aztán könnyebb újra és újra valamelyest elfogadni: „*A mai élet már csak ilyen!*”

Az apa-szerep messze nem merülhet ki a háttérmunkában, nevezetesen a család megélhetésének előteremtésében, és a szigor, a keménység időnkénti megjelenítésében. Az apáknak legkésőbb az óvodáskorban be kell lépniük a nevelésbe, méghozzá meghatározó szereppel. Ennek híján ugyanis nagy a veszélye annak, hogy nem fejlődik ki a kötődésképeség, minden kötődéstől félni fog a személy, az életre szóló kapcsolatban pedig esetleg nem is mer gondolkozni.

– *Vágyteljesítés késleltetése*. Ez egy igen széles transzferhatással is bíró készség, ami szintén nevelhető, de kisgyermek kortól kezdve szükség is van arra, hogy rengeteg tapasztalattal erősítsük meg. Kicsit várni, *fokozatosan* megtanulni, hogy nincs mindig minden. Az önfegyelemnek, az önkontrollnak, a várakozásnak óriási jelentősége van felnőtt korban is, az életünk minden területén. Szinte minden fontos eseményhez, jellembeli tulajdonság kialakulásához köze van (indulatkezelés, együttműködés, pontosság, iskolai tanulmányok, intellektuális teljesítmény, párválasztás, gyereknevelés, egészséges életmód, hitfejlődés stb.)

⁵ Kentenich: i. m.

Az első lépéseket már kisgyermekkorban meg kell tenni. Apránként, teljesíthető mértékben.

Ezt az alapozást nagyon jól segítik a játékok, az örömteli légkörben következetesen érvényesített szabályok, korlátok, a mértékletesség, az apró öröömök megtalálása. Az indítékkal való dacolás képességét lassan lehet felnövelni. 23 évesen nem kérhetjük senkin számon, ha nem tanítottuk meg rá. Sajnos a mai korszellem teljes mértékben igyekszik kiküszöbölni a várakozást. A fogyasztói piacon az lesz a befutó, aki a leggyorsabban teljesíti a vágyainkat. *„Azonnal! Most! Miért ne? Bármikor, amikor megkívánod! Éjjel-nappal!”* Szinte nincsenek már életkorhoz, életszakaszokhoz köthető juttatások, lehetőségek, nem kell semmire várni, hogy „elérkezzen a nap”. Egy felmérés szerint a diákok olyan munkát szeretnének végezni, ami már az elején nagy haszonnal jár. Az „életmunka” mint fogalom, ugyancsak idegen a számukra. Nem kell túl sokáig vizsgálódnunk, hogy megállapíthassuk, hogy ezt a nagyon fontos készséget tekintve óriási lépéshátránnyal indul a mai ember. Tipikus eset pl., amikor még szinte járni sem tud gyermekünk, de már biciklit hozott a nyuszi... Még mielőtt a vágy megszülethetett volna, már be is teljesült! Ebben az esetben tehát nem arról van szó, hogy bizonyos korlátokkal kiszűrjük a negatív tényezőket (hiszen a kerékpár remek dolog, sőt szükséges is), hanem hogy életünk természetes részévé válik-e, hogy *adott esetben jó, és számunkra is elérhető dolgokról is le tudjunk mondani egy nagyobb jó érdekében.* Ezt szolgálja jó esetben minden böjtölés, minden apróbb önfegyelmzési gyakorlat is, amelynek eredményeként, amikor tényleg le kell mondani valamiről, akkor azt nem idegen, frusztráló helyzetként éljük meg, nem esünk depresszióba tőle, hanem „edzett harcosként” megküzdjük a csatát önmagunkkal és a körülményekkel.

Josef Kentenich például egy alkalommal elmesélte, hogy száműzetése idején egyik legnagyobb öröme a posta érkezése volt. Ezért igen jó tréningnek találta, hogy a legkedvesebb feladók küldeményét a kupac alá tette, és azokat utoljára, néha csak este olvasta el.

Kiváló tanulási lehetőséget rejt a játék is. Játék közben sokféleképpen átélhetjük, hogy most várni kell, pl. mert nem én jövök, akármennyire szeretnék is. Ki kell várni, amíg hatost dobok, a bújócskában, amíg megtalálnak, a körjátékban, hogy engem válasszanak, a csapatjátékban, hogy helyzetbe kerüljek stb. Amit játszva megtanulhat(na) minden gyermek, azt hiába magyarázza később bölcsen az apuka: *„fiam, tanuld meg, hogy vannak dolgok, amikre várni kell, amit nem kapsz meg rögtön...”*. Pedig de sokszor elmondjuk és el is várjuk a gyerekeinktől, hogy amit egyszer elmagyaráztunk, az azután szépen, mindig úgy is történjék meg! A nagy egyéniségek imponáló önkontrollja sem a 40 napos böjttel kezdődött!

Walter Mischel pszichológus a Stanford Egyetem alkalmazottai számára működtetett óvodában a '60-as években egy hosszú távú vizsgálatot indított el. Ez az azóta igen híressé vált ún. „pillecukorteszt”. Négyéves ovisokat tettek próbára úgy, hogy a kísérletvezető felajánlotta nekik, ha kivárják, amíg elintézi a dolgát, akkor, amikor visszajön, két cukrot kapnak, ha nem bírják ki addig, csak egyet. *„Néhány négyéves ki tudta várni a bizonyára örökkévalóságnak tetsző tizenöt–húsz percet, míg a kísérletvezető visszatért. Hogy meg tudják állni, befogták a szemüket, a karjukra hajtották a fejüket a megkísértetést kivédendő, vagy beszéltek, énekeltek magukban, eljátszottak kezükkel –lábukkal, sőt esetenként próbáltak elaludni. A próba diagnosztikai értéke tizenkettő, illetve tizennégy évvel később igazolódott, amikor a serdülővé cseperedett kicsiket újra megvizsgálták. Érzelmi és társas élet terén drámai volt a különbség a gumicukrot elmaró egykori négyévesek és a vágyteljesítést késleltetni tudó társaik között.”*⁶

⁶ GOLEMAN, D.: *Érzelmi intelligencia*, Háttér Kiadó, 1997.

Hosszasan taglalja, melyek voltak azok a tulajdonságok, amelyek a későbbi években mérhetően megmutatkoztak a kísérletben részt vevők személyiségvonásaiban. Amiért azonban most felidéztek, az még egy ennél is meglepőbb tény, tudniillik, hogy az érettségi tesztekben jelentős pontkülönbségben is érvényre jutott ez a képesség. A *mohó óvodások* verbális pontszáma átl. 524, matematikai pontja átl. 528; A *késleltetni tudók* verbális pontszáma: átl. 610, matematikai pontja átl. 652; Összerettségi pontszámkülönbségük: 210. „A négyéves gyerekek vágyteljesítéskésleltető teljesítménye kétszer olyan jó előrejelzés az érettségi eredményre vonatkozóan, mint a négyéves kori IQ-vizsgálat. Ez arra utal, hogy a késleltetés képessége nagyban hozzájárul az intellektuális teljesítőképességhez, magától az IQ-tól teljesen függetlenül.” – vonja le a következtetést D. Goleman.

A késleltetett vágyteljesítés készségének kiművelése lassú folyamat, a megerősítéséhez erős tapasztalati háttér szükséges, mert ennek híján, amikor pl. a szexualitást minden dimenziójában használni szeretnénk, egyszerűen elképzelhetetlennek tűnik az az erőfeszítés, amit gyakorlat híján meg kellene tenni a sikerért. Kivárni? Elodázni? Előkészíteni? A testi egyesülést a lelki gyengédségekkel körülvenni? Időt hagyni? Ez valóban nem vállalható akkor, ha kisgyermekkoról nem szerez valaki olyan tapasztalatokat, hogy igenis, kézben tartani a vágyaimat lehetséges, jó, és képes is vagyok rá.

– *A testem nem szégyen, de nem is kirakat.* A természetes szégyenérzet csak a gyermekkor vége felé lesz aktív, a testhez való hozzáállást is a családban tanuljuk, elsősorban mintákon. A testi örömszerzés, a nemi szervek felfedezése is természetes jelenség, sokszor szorongásoldó céllal. Fontos, hogy ne fűjogás, de ne is ennek megerősítése legyen a felnőtt válasza.

– *Örülök, hogy fiú/lány vagyok.* Ez is a környezeten múlik. Nem szerencsés sokadszor is elmesélni egy kislánynak, hogy bár fiút vártunk, azért téged is szeretünk, „mondtam én, hogy fölér ez a lány három fiúval is, olyan kis ördögfióka”. Ezt a folyamatot legjobban az azonos nemű szülővel való azonosulás, és az ellenkező nemű szülővel való jó kapcsolat segíti a legjobban. Erős mintának számít e tekintetben továbbá a szülőpár közti férfi-női kapcsolat kisugárzása, légköre.

4.2. Iskolások

– *A nemi identitás fejlődése szempontjából ez az életszakasz a szereptanulás ideje,* ezért ismét döntő fontossággal bír, hogy átélheti-e *szülei természetes egymás iránti örömet.*⁷ A férj – feleség között tapasztalható gyengédség, figyelmesség, játékos kedvesség még a hitéleti formálódásukra is döntő hatással van. A szülők közti bensőségesség derűs légköre hihetővé teszi Isten szeretetét. Szociológiai tanulmányok eredményei szerint a szülők egymás iránti szeretetének átütőbb jelentősége volt, mint a rendszeres vallásgyakorlatoknak, vagy annak, hogy katolikus iskolába jártak-e a gyerekek.

– *A vágyteljesítés késleltetésének lehetőségeit* továbbra is meg kell kapnia, hogy növekedhessen ez a készség. Nem elég a fegyelmezés és a mértékletesség gyakorlása, ezt a készséget nagyon jól fejlesztik a társas és a csapatjátékok, a közös éneklés, a dalos játékok is.

– Jelentős hozadéka lehetne a szexuális nevelés szempontjából a *szimbólumérzékenység nevelésének* is. Ez a képességünk manapság igen fejletlen, beteg, pedig nagy szükségünk lenne rá. Jó lenne észrevenni, hogy pl. a szem a lélek tükré, hogy a testem az egész személyem

⁷ ROUSSEAU Mary F. – MALONEY, G. A., – WILCZAK P. F.: *A megszentelő szerelem*, Budapest, Márton Áron Kiadó.

vágyódását képes kifejezni, hogy a társam teste jel, hogy a gyengédség jelképe a vonzódásomnak stb. Hogy a házasság nem csak egy papír vagy egy fémdarab, és nem is egy praktikus szerződés. A személyessé váló szexualitás, amely képes a távolság adására és a maximális egygyé olvadás közelségére egyaránt, többek között ezen a szimbólumérzékenységen is múlik. Ennek kiváló eszköze a humor, a művészet megannyi ága. Ha jól belegondolunk az intézményes és az otthoni nevelés mindennapjaiba, azonnal látszik, hogy a „teljesítmény” bűvöletében és az idő szorításában éppen ezek a tevékenységek szorúlnak legelőször a háttérbe, majd maradnak ki az életünkéből – sokszor végérvényesen.

– *A személyesség megtapasztalása mindenben, az arctalan, tömeges és virtuális megoldások helyett.* A kapcsolatokban való elidőzésre lenne igazán szükség ahhoz, hogy a szexualításban is ez legyen a vezető igény. Beszélgetés, „csak úgy” együtt vagyunk, játék, közös étkezés, de nem „munkareggeli”, baráti kapcsolatok ápolása stb.

– *Az élet az iskolai teljesítményektől függetlenül is értelmes.* Ez jó esetben egy lassan kialakuló életérzés, ami kiműveli, hogy a személyiség több dimenzióban is felfedezze és megélje identitását. Komoly gátja ennek a „*te csak tanulj, fiam*” gyakorlata. Egyenes az út a munkaalkoholizmus felé, különösen akkor, ha a szülöket is csak „gürizni” látja. Ez az attitűd is mintán és tapasztalatokon fejlődik ki. Időt hagyni a neki fontos dolgokra, felelősséget, önálló kis feladatokat rábízni, a családi életben az ügyintézéseken kívüli tevékenységekbe belevonni.

– *A birtoklás nélküli boldogságot jelentő gazdagság tapasztalatainak megszerzése.* Nem egyszerű szülői feladat. Sétálgatni a fiaimmal egy kikötőben, megcsodálni a hajók formáját, kialakítását stb. és nem rögtön arról beszélgetni, hogy mennyibe kerülhet, persze ez sem munkával kereste meg a rávalót. Ugyanígy lányommal kirakatokat nézegetni, kinek mi miért állna jól, miért szép ennek a színe, a szabása stb. Nem azzal a céllal, hogy megvesszük-e vagy sem. Ilyen élmények lehetnek a kirándulások, a baráti találkozók, egy-egy életpálya megcsodálása, megörvendezése, mások ünnepein, vagy akár fájdalmában való részvétel, vigasztalás stb. A fogyasztói társadalomban ez a kultúra is gyérülőben van. Tudatosan kellene ápolnunk, mert a szexuális kapcsolatban a legjobb szándékainkat is képes a birtoklás erős vágya beárnyékolni, sőt eluralni.

– *Az önértékelés és az érzelmi intelligencia megszilárdítása az iskolai értékelés útján is.* Ennek kifejtése messzire vezetne, amit a jelen keretek nem engednek meg, annyit azonban mindenképpen itt is meg kell említenünk, hogy sajnos a 12 éven át tartó iskolai értékelés törvényszerűen beépül az önértékelésbe, ezért érdemes egy kicsit részletesebben körüljárunk ezt a folyamatot. A gyermek nem képes különbséget tenni a teljesítményértékelés és az énjét ért minősítés között. Fokozza ezt az a mindennapi tapasztalat, hogy haza érkezvén az iskolából a szülei is elsősorban arra kíváncsiak, hogy hogyan értékelték őt az iskolában. Gyermeünk gyakorlatilag egész nap ezekben a tükrökben nézi önmagát. „Lássuk, mit gondoltok rólam, ki vagyok én?” Azt biztosan megállapíthatjuk, hogy aránytalanul sok IQ-tükröt kap. Illetve az IQ-nak sem az összes rétegéről, hanem a hétből többnyire mindössze kb. háromról, amelyek a nyelvi-logikai, emlékezetbeli ismeretszerzésre vonatkoznak. Amikor hazaér, édesanyjának is ez az első kérdése: „*Mi volt? Feleltél? Hányas lett a dolgozat?*” Ugyanígy a bizonyítványosztás napján. Felemeli a tanárai által csiszolt tükröt. És szülöként további kommentárokkal, jutalommal, büntetéssel tovább élesítjük ezt a tükröképet. Hogyha pedig a „fő” tantárgyakban éppenséggel nem jeleskedett, mert esetleg nem kiválóak a verbális képességei, vagy nem olyan gyors a felfogóképessége, akkor valószínűleg nem tudott olyan gyorsan kapcsolni az órákon. Kimaradtak információk, és mire jelentkezett volna, két gyorsabb észjárású társa rég bekiabálta az eredményt stb. Lehet, hogy sokszor ő is tudta volna a helyes választ, de egy idő után már

nem is jelentkezett, végül kettes lett. Mivel megy haza? „Hát ebben kihagytam egy példát, ezen az órán rám szóltak, pedig csak azt akartam megkérdezni, hol tartunk, a dolgozatom majdnem hármas lett, de az éppen egy olyan témazáró volt, ami három jegyet ért” Kettes, hármas, közepes. Ebből már jól látható, hogy erőteljesen egyoldalú tükröt fogunk tartani. Lehet, hogy bizonyos iskolai teljesítmények tekintetében ez reálisnak is mondható, de az a nagy baj, hogy sajnos könnyen lehet, hogy ez lesz „az” értékelési tükre. Hiszen ezzel szembeül az öt minősítő felnőttjei részéről szinte kizárólagosan! Pedig a jellem, amit az értékeléssel szeretnénk formálni – sok kutatásnak összecsengő eredménye ez –, nem mutat összefüggést az intelligenciával. Elvileg mindenki egyetért abban, hogy egy gyereknek vagy egy embernek nem csak az intellektuális teljesítménye az érték. Ezt senki nem vonja kétségbe. Mégis az értékelő munkát az IQ-tükrökkel kezdjük, azután ugyanezzel folytatjuk, és közben várjuk, hogy a jellem is szépen alakuljon. Ezen az úton pedig biztosan nem fog megfelelően formálódni! EQ- (érzelmi intelligencia) tükröket is kellene rendszeresen, nem véletlenszerűen adni, hogy a személyiség kiegyensúlyozott visszajelzést kapjon. Ha csupán az iskolai teljesítmények mentén „állítjuk ki a bizonyítványát”, nem csodálkozhatunk azon, ha *az önértékelésében is ez jelenik meg majd!* Ha közepesnek vagy éppen csak elégségesnek ítéli meg majd magát(!) néhány év elteltével! Holott jellemében bizonyára jó, jeles, sőt kitűnő vonások is vannak. Amikor tehát értékelésről beszélünk, ezt mindig szem előtt kell(ene) tartanunk. Minden diák és szülő is jól ismeri a tantárgyi jegyeket körülvevő kinkeserves magyarázkodást: tudod, Anya, 3,57-re álltam és azt mondta a Tanár úr, hogy ez tulajdonképpen egy erős hármas, és a Kati néni megdicsért, hogy én azért nagyon szorgalmas vagyok. Karinthy tolmácsolásában élvezzük is ezt a helyzetet, de amikor velünk történik meg mindez kéthavonta, de legalább a félévi és év végi bizonyítványosztáskor, akkor már nem olyan szórakoztató. Ez az „azt mondta a Kati néni: nagyon szorgalmas vagyok”, ahhoz képest, ami a bizonyítványban megjelent, nagyon gyenge. Sajnos, valójában a leírt értékelés számít igazán. Mondta Kati néni, de mi van leírva? Közepes. Ráadásul nem minden gyerek ilyen beszédes, és sajnos nincs is minden felnőttnek ideje meghallgatni a magyarázkodásnak tűnő „kísérőszöveget”. Valljuk be, nagy a veszélye annak, hogy egy ilyen bevezetőre azt a választ kapná: látod, többet kellett volna tanulni, már a múltkor is mondtam, hogy ha egy kicsit többet szánál rá. Ennek a tükörnek az az üzenete, hogy valóban közepes vagy, de ha erőfeszítéseket teszel, értékesebb lehetsz. Valami igazság lehet ebben is, de lehet, hogy hiába fog azokon a területeken erőfeszítéseket tenni, soha nem kap közepesnél jobb minősítést. Kívánatos lenne e helyett arra figyelni, *hogy arányosan értékeljünk, az egész személyiséget figyelembe véve. Tartsunk tehát EQ-tükröket is!* Ha már közmegegyezés, hogy nem kizárólag az IQ-t tartjuk értéknek egy emberben! Fontos lenne tehát pl. az önállóságot, a pontosságot, a rendszeret, az önfegyelmet, a kitartást, a bírálat elfogadását, és a többi, mindannyiunk számára fontos értéket ugyanígy, írásban is értékelni. Van olyan gyerek pl., aki csupa ötöst kap általában, de hisztizik, hogyha egy „ötös alát” kap, mert nem bírja elviselni, hogy nem ő a legjobb. Nála ezt is értékelni kellene. Kritika elfogadása: legfeljebb közepes! De ugyanilyen pl. az érzelmek megfelelő kifejezése is. Amikor valamivel kapcsolatban ellenérzése van a gyermeknek, de ezt nem tudja megfelelően közölni. Pofákat vág, megjegyzéseket tesz, megsértődik, másokat is befeketít stb., vagy lehet, hogy a tantárgyak zömében nem megfelelő a teljesítménye, ám rendkívül érzékenyen, finoman tudja megfogalmazni érzéseit, ügyesen képviseli esetleg az osztály érdekeit, szándékait. Ezt a bizonyítványt is lehessen hazavinni, magyarázkodás nélkül átadni! Ez az egész életét alapjaiban meghatározó kapcsolati és párkapcsolati létében messze fontosabb szerepet fog kapni, mint a többi készsége!

Meghatározó élményem volt az, amikor az akkoriban általam vezetett iskolában megpróbáltuk megvalósítani ezt a fent leírt elvet. Írásban is visszatükröztük az értékelésben mindazt, amit valóban értékesnek tartunk a tanulók személyiségében. Jelezve ezáltal, hogy így tekintünk rájuk, tudásuk, emberségük, személyiségük értékeit is megjelenítve. Szülőként is átélhettem, milyen gyönyörűség egy ilyen bizonyítványt kapni! Lehet, hogy nem minden ötös, de mi is a siker? Mi minden segíti majd a boldogulását? Természetesen fontos a tudás, és fontosak az ismeretek IS. Ám az érzelmi intelligenciára legalább akkora szüksége lesz a jövőben, amikor társat keres, amikor munkatársként kell helytállnia, amikor jó emberként a közösség javára kell felhasználnia mindazt, amit tud. Abban az évben nem sikerült neki valamelyik tárgy olyan jól? Nem baj! Fontos, hogy akkor is építsük az önbizalmát és a bizalmat a fejlődés, a változás lehetőségében. Ezért olyan fontos *az értékelés által formált önértékelés, az egészséges énkép* fölépítése. Az önértékelés kialakításában a szülőknek mindenképpen nagyhatalma van. Ne hagyjuk, hogy az iskola elrontsa a nevelésünket! Ha nagyon rossz is az iskolai tükör, a szülőknek még mindig van lehetőségük arra, hogy kiegyensúlyozzák azt. Ez a család feladata. És a baráti köré, hogy szociális tükörként ezeket az értékeket is bizony rendszeresen visszajelezzék. Meg kell teremteni az ehhez szükséges gyakoriságot, a visszajelzés súlyát is. Azt írja Picasso: „Anyám mindig azt mondta, ha katonának mérsz, tábornok lesz belőled. Ha szerzetesnek, egy napon te leszel a pápa. Én inkább festőnek álltam és Picasso lett belőlem.” Látják, ki állt mögötte? Az édesanya „tükre” adta meg a biztonságát! Az értékelés nagyhatalma a látszat ellenére annak a kezében van, aki látja azt is, „ami a szemnek láthatatlan”.⁸

– *Akaratedzés – küzdeni tudás.* Ennek ebben az életkorban a játék, az új, érdekes tevékenységek, az izgalmas szellemi kihívások teremtik a legalkalmasabb talaját. Ilyen a hangszertanulás, a néptánc, de a csapatjátékok, sportok is. Sokat segít a fantázia és a képzelet fejlesztése, a mese, a dráma, – az akarat ugyanis a képzeletre támaszkodik! Az erőfeszítés abban a tevékenységben jelenik meg a legintenzívebben, amit el tudunk képzelni! És bele kell állni. Kellnek a konfliktusok, a kudarcok is, de nagyon sok újrakezdési lehetőség a folyamatos minősítések nélkül! A gyors teljesítésigény és minősítési – osztályzási láz ezt a folyamatot is nagyon gyakran leállítja, megkeseríti, pedig a párkapcsolati létben kiemelt fontosságú lesz ez a képességünk.

– *A tekintet edzése:* észrevenni a rejtett szépséget. Természetben, eseményekben, tettekben, emberekben, alkotásokban, nehézségekben. Ehhez is lassan járó időre lesz szükség, és valakire, aki vezeti ezt az észlelést. Az elkötelezett, hosszan tartó szexuális kapcsolatban a változatosságot, a más- és másféle formában megjelenő különlegességet felfedezni csak ezzel a készséggel tudjuk majd.

– *Pozitív testkép kialakítása.* A nemi identitás megszilárdulásában is fontos szerepe van ennek.

A kislányok kísérleteznek a nőiességet hordozó mozgásokkal (megjelenéssel – túsarkú cipő, körömlakk, kecses mozgás stb. – és a tevékenységekkel – nőies szerepek, hanghordozás stb.), a fiúk pedig a férfias kinézettel, erőpróbákkal. Az ilyen korú fiúk a legérzékenyebbek arra, hogy igazán férfias világban vehessenek részt. Birkóznak, versengenek, hencegnek, vagy egyszerűen

⁸ SAINT-EXUPÉRY A.D.: *A kis herceg*, Móra Ifjúsági Kiadó, 2018.

büszkélkednek azzal, ha pl. apjuk beveszi őket abba a körbe, ami nyilvánvalóan férfias: favágás, horgászat, autós dolgok, sport stb. Jó, ha mindezeket eleget csiszolhatja játékos formában, mert így nem olyan feltűnő és fájdalmas, hogy még nem igazán ügyes! Ezáltal örömmel azonosulhat a szerepmintával is, ami nagyon fontos. Ha nem kap erre lehetőséget, a közelgő serdülőkör – amikor úgyis ő a legrondább a világon, és túl hosszú, túl vékony, túl dagadt, túl... a saját szemében –, még inkább elbizonytalanítja őt. Ez csak akkor nem ölt olyan mértéket, hogyha kisiskolás korban kialakul az az érzése, hogy „rendben vagyok, jó, hogy lány/fiú vagyok, úgyesen bánok a testemmel, a mozgásommal, képes vagyok önállóan alkotni, alakítani a világomon, ezt a nagyok is elfogadják, igénylik, sőt elismerik”. Most tehát kínáljuk meg gyakran azzal az élménnyel, hogy valamit meg tud tanulni, pl. úszni, biciklizni, faragni, kötni vagy horgolni, fára mászni, onnan leugrani, egyszerűen ösztönözzük minél többet a pozitív testkép megszilárdulásához szükséges gyakorlatokat, játékokat és tevékenységeket a kisiskolás korban! A testfelépítése, az arányok is most a legalkalmasabbak erre. Érdemes rá sok időt szánni. (Nem a versenysport lesz erre a legmegfelelőbb, mert az a sokszínű otthoni közös tevékenység lehetőségét, és a sokféle játékban megtapasztalt különböző testi élményt egyszerűen szervezési okok és időhiány miatt kiszorítja!)

– *Lányokkal a szépséget művelni.* A szépséggel vonzani, a környezetet széppé tenni, saját szépségét is átélni, és ajándékkul adni – női attribútum. A harmonikus nőiség nevelésében jó eszköz a szépet művelni bármilyen formában. Stílusos öltözködés, kifejező, de nem tolaakodó ékszer és smink, harmonikus megjelenés, szép mozgás, a zenei szépség átélése, szép lakásdíszítés, virágkötés, hímzés, terítés, ünnepvárás, költészet stb. Van-e erre otthoni, iskolai időnk és igényünk?

– *Döntésképeség, felelősségvállalás.* Jó hír, hogy ez is nevelhető készségegyüttes, hosszas, tapasztalati úton történő gyakorlása során kialakítható jellemvonás. Nyilván nem szorul magyarázatra, hogy van-e szerepe a szexuális nevelésben. A fiataloknak árral szemben kell majd megélniük a többdimenziós szexualitást a „lőszőrönő-béllúrokon” környezet ellenére!

Sajnos tény, hogy a gyermek- és a diákévek során a fejlődő személyiség a tanulmányi területeken kívül alig gyakorolhatja ezt a készségegyüttest, és az óráról órára való magolődsi nyilván még ott sem segít. Maximálisan kiszolgált környezetben él, a következmények vállalását a nevelői nem tudják/akarják követni, vagy csak a rövidpőrazos büntetésig jutnak el. Valakiért, vagy valamiért alig kell felelősséget vállalniuk: kisállatát szülei gondozzák, növényt nem ápol, házi munkát nem kell végeznie, játéka sokszor magányosan használhatók és gombnyomásra működnek. A döntésképeség rejtett pillérei fejletlenek: érzékeny észlelés, sok beszélgetés során kialakuló helyzetértékelés, önálló véleményalkotás, önbizalom, a tévedés vállalása, a reziliens személyiségjegyek hiánya. A szinte teljes mértékben külső motiváción felnőtt – és továbbra is ilyen munkakörnyezetben működő – szülők is utasításfüggők, és így meglehetősen erős döntésképtelenség mintát nyújtanak.

– *Mi-élmények (együtt küzdünk, együtt teremtünk) a versengés helyett.* Ebben az életkorban alapozható meg az az igény, hogy jó dolog együttműködni. Az a tudat, hogy nem vagyok tökéletes, és nem baj, ha te sem vagy az, de összefoghatunk, és kiegészíthetjük egymást. Az együttműködést a versengés előtt kellene megtanulni, érzelmi biztonság is csak így jön létre, ez pedig a versenyképes személyiségnek is a legerősebb bázisa. A szűkösség elve helyett a bőség elvére támaszkodni. Ehelyett már óvodás korúak egyéni versenyeztetése folyik, az iskolák akkor számítanak „erősnek”, ha sok versenyen vesznek részt, kiváló tanár sok intézményben az lehet, akinek a tanítványai nyernek...

10–20 év múlva pedig csapatépítő tréningeket szervezünk, hogy észrevegyék a munkatársak egymást, és párterápián próbáljuk meg elfogadtatni, hogy a párkapcsolat nem férfi kontra nő mérkőzések sorozata, hanem a kiegészítés egyedülálló lehetősége, élménye, nagy kalandja.

4.3. Serdülők

Serdülőkorban a szexuális nevelésnek már a fentiek során elkezdett, sőt megerősített alapokon kellene állnia. Mindazokat természetesen tovább kell művelni, mondhatni jártasság szinten kellene már alkalmazni. Úgy, mint pl. a járás, futás, ugrás gyermekkorban még feladat, gyakorlás, később pedig észrevétlenül alkalmazzuk már. A hasonlatnál maradván a szexuális nevelés alapozó készségeit tekintve ez az életkor, majd a párkapcsolat harmonikus, szenvedélyes, hosszan tartó művelése felér a gátfutással. (Kötődés, személyesség, döntés, vágyteljesítés késleltetése, önbizalom, önbecsülés, pozitív testkép, birtoklás nélküli gazdagság, felelősségvállalás.)

– Előterbe kerül mindezek mellett *a létrend megörvendezése és ápolása, saját énem igenlése*. Férfivá, illetve nővé VÁLNI kell, nem végzi ezt el a biológiai nemi érettség bekövetkezése. Az identitás megszilárdulásához hozzátartozik az önértékelésnek ez a területe is. A személyes eszményem konkrét kirajzolódása legalább annyira, mint a hivatásom megválasztása területén. Nem az lesz az egyedüli és legfontosabb kérdésünk, hogy *mi* leszek, hanem, hogy *Ki* leszek? Milyen férfi, milyen nő akarok lenni? Sőt, hogy férfiként, illetve nőként leszek mérnök, tanár, fodrász, informatikus, vagy bárki. És kit keresek társamként, akivel szívesen kiegészülök, akit teljesen befogadhatok, akinek oda szeretném adni magamat, úgy, hogy identitásomat megtarthatom?

– *A nemi ÉN-azonosság*

Az *Én*-meghódításhoz szorosan hozzá tartozik *a nemi identitás megszilárdulása és ennek egyéni megnyilvánulása* is. Nagy élmény a felfedezés is, hiszen nagyon mélyről jönnek az impulzusok és az erotika – majd később a szexualitás –, felébredésével még erőteljesebb lesz a saját nőiség/férfiasság tapasztalata.

A nevelői teendő az egyes nemi karakterek értékeinek felragyogtatása, hogy úgy tudatosuljon az önazonosság, hogy az egyszerre mind szerethető is lehessen számára.

Mit jelent ez? Azt az egyszerű biztonságérzetet, hogy *jó, hogy nő vagyok, jó, hogy férfi vagyok*. Nyilván ehhez a felfedezés szakaszában meg kellett ismernie, hogy mit is jelent ez, mi ebben a törvényszerű, mit lehet alakítani, és ebből lassan kirajzolódik, hogy én ebből mit szeretnék kiformalni, sőt minnek örülhetek. Ebben is jelentős szerepe van a *mintáknak és a példaképeknek*. A családjáért mártírral és sóhajokkal önmagát folyamatosan feláldozó anya, vagy a hajnaltól „kitudjameddig” stresszes hajításban öröklődő apa nem éppen vonzó. A fiatalosságukért kétségbeesetten küzdők is inkább szánalmat, mintsem ösztönzést jelentenek majd.

Végül fel kell tenni a kérdést: én férfinak, nőnek tekintem-e magamat, saját eredetiségem szerint is látom-e magamat, vagy *inkább*, mint mérnököt, lakatost, állampolgárt vagy felelős egyesületi titkárt és így tovább? A döntő az lesz, *szívesen vagyok-e férfi, örülök-e annak, hogy nő vagyok, bármilyen feladat előtt állok is, függetlenül az aktuális társadalmi-családi szerepeimtől*.

– Megjelenik az *erotika, ez az elsősorban lelki természetű(!) vonzás*, aminek csupán az egyik megnyilvánulása a testi gyengédség. Ennek know-how-ja sajnos mára szinte teljesen elveszett, tudniillik ennek működési alaptörvénye, hogy *minden élvezet a lemondásból táplálkozik*. Ezen

keretek nem engedik meg a bővebb kifejtést, de a tendencia megállapítása ide kívánkozik: a *jóról való lemondás egy még jobbért* minőségi növekedést eredményezne e téren is, ám a fogyasztás- és wellnesskörnyezetben nincs ennek kultúrája. Az önmegtartóztatás elképzelhetetlen erőfeszítést jelent annak számára, aki gyermekkorától nem edzhette magát különböző területeken. Így e helyett az élvezetek cserélgetését tudjuk csak felkínálni, attól remélve a szenvedély fenntartását. Ez azonban törvényszerűen kiegészítéshez, csömörhöz, elidegenedéshez vezet.

– Az egymással való hosszú kapcsolat építéséhez nagy szükség lenne az ismerkedés, az ún. „lazítás”⁹ lehetőségeire. A szélesebb körű társas együttlét körülményeire. A tartalmas szórakozás változatos kereteit is megteremtő közösségekre. Kirándulások, táborok, társas játékok, tánc, beszélgetési lehetőségek – nem csupán kettesben, szociális akciók, a közös cselekvés és alkotás terepei. Érdemes lenne segíteni őket abban, hogy a saját „randiszabályaikat” kialakíthassák, hogy a testiség nagy hangja ne kiabálja túl a lélek halk közelítéseit, hogy valóban meghallják egymást. Sajnos a fesztiválok erre enyhén szólva nem alkalmas helyzetek. Az összeköltözést feltétlenül meg kellene előznie a szellemilelki összehangolódásnak, és ebben a formában fontos volna kívárni a hormonális lángolás csökkenését, tehát időt is kell nyerni a személyes, és a kapcsolati érési folyamatok számára egyaránt.

– *Indirekt értékragyogtatásra* – és nem folytonos riogatásra – is égető szükség van ebben az életkorban. Élményekhez kötve megmutatni boldog párkapcsolatokat, jegyepárokat. Életre szóló elköteleződés igényével szövetséget kötő esküvőkön és lagzikon részt venni. Filmek, megküzdött életpéldák irodalma.

– *A személyes intimitás* biztosítása. Az ábrándozás ideje, a belső munka tanulása ez az időszak. Nem szabad mindent rögtön kibeszélni, kiönteni!

Befelé *kell* fordulnia, és *örizni kell* a születő személyiség titkát mindaddig, amíg „vállalható” nem lesz. Ezért nem szabad faggatózni, kutakodni, mert abban a pillanatban veszélyeztetettnek érzi a belső várát, és megint csak védekezni kényszerül. Akár hazugsággal is, hogy még gondolatban se férhessen senki a titkaihoz. Ne akarjon ott rajta kívül senki rendezgetni. Ezt tehát messze kerüljük el! A tapintat és a tisztelet most fontosabb, mint valaha. Szüksége van ilyen formában is az *intimitásra*, egy zárt belső térre, hogy a problémáit magában kicsit átrághassa, a saját tempójában feldolgozhassa és megemészthesse.

Természetesen nem is mondja meg, ha alakulóban van egy kis kapcsolat, vagy hasonló. Mert jól érzi, hogy ezt először magának kell feldolgoznia. Tehát ne másszunk bele a titkaiba, ne faggatózzunk, hiszen erre is érvényes: *a fontos dolgok rejtve zajlanak*.

Hogyan segíthetünk? *Jelezzük* – természetesen nem kizárólag szavakban, illetve inkább csak elejtett szavakban –, indirekt formájú közlésekben, gesztusokkal, *hogy értjük, mi zajlik benne*.

Ennek tartalma ilyesmi lehet:

„*Nem vagyok megrökönyödve, ez így normális most, fáj a magányosság, azt sem tudod, időnként miért van sírhatnékod, máskor meg szétvet a jókedv. Nincs semmi baj, ismerős a helyzet, elbírnak velem. És azt gondold a felnőttekről, hogy mind ellened vannak és végtelenül korlátoltak. Úgy látod, hogy teljesen egyedül maradtál és te soha nem leszel képes kapcsolatot teremteni. Úgy látod magadat, hogy borzalmasan ronda vagy. Szeretünk úgy, ahogy vagy, és előre élvezzük, milyen nagyszerű felnőtt nő/férfi leszel nemsokára. Jó, hogy hozzánk tartozol.*”

⁹ VARGA P.: *Spílhózn*, Magánkiadás, 2013.

„Ne kérdezősködjének, számoljanak azzal, hogy egy édesanya mindig túl kíváncsi. [...] ha válaszol is a kislány, azzal a saját személyiségének intimitását adja fel, amire pedig nagy szüksége van... Ezért a nevelésben ez komoly hiba.

Szóval hazajön ez a szerelmes lány, kicsit mesél. Nos, a legjobb szinte éppen csak meghallani. „*Hallom is meg nem is*” Érzik ezt a finom odafigyelést? Először akár azt is mondhatják neki: *ez nagyszerű, majd később még mesélj erről!* Nem jó mindjárt részletesen kitérgyalni ezeket az élményeket! Engedni kell, hogy a szívében dolgozza föl azokat.”¹⁰

Jó dolog például kellemesen elnyúlni a díványon, és elmerengve visszaidézni a délutáni eseményeket. (Ez egyébként – életkortól függetlenül – a szellemi tevékenységek során is hasznos módszer.) Leülni és még egyszer visszaidézni a felmerült ötleteket, megoldásokat, kérdéseket, eseményeket, tapasztalatokat. Ehhez azonban csönd kell, és nincs szükség társaságra sem.

Gyermekeink az ún. Y generációhoz tartoznak, ami azt jelenti, hogy *a fogyasztói és az elektronikus társadalom szülöttei*. Miután az internetes felületeken bármikor, pillanatokon belül találnak valakit, akinek kitálalhatnak „online”. Így a feszültségeket, a szorongást sem kell többé magukban hordozniuk, elviselniük, megharcolniuk. Ezt nevezzük „érzelmi inkontinenciának”, ami *az érzelmi élmények részleges, vagy teljes hiányát okozhatja*. Ez sajnos nagymértékben fékezheti a belső érést, az élményfeldolgozó, beépítő tevékenységet.

Konrad Lorenz már a 70-es években figyelmeztet bennünket a toleranciacsökkenés veszélyére, amit a fogyasztói társadalom azonnali kielégülésre buzdító hatásai is ösztönöznek. Lassan elfelejthetjük azokat az örömeket, amelyeket csak a kemény küzdelmek megvívása után érhetünk el. Pl. a konfliktusokon megérett emberi kapcsolatok mély szeretetét, a hosszú ideig „megvárakoztatott” pillanatok páratlan örömét, a lemondások és erőfeszítések árán megszerzett javak értékét stb.

Mindezekről érdekes és tanulságos gondolatokat ír Tari Annamária *Y generáció c.* könyvében, amelyből az alábbi összefoglalást is idézzük:

„A konstruktív megoldások megjelenéséhez szükség van arra, hogy átgondoljuk a történeteket, és tisztában legyünk érzelmeinkkel, saját személyiségünk képességeivel.

A valódi megértés tehát időigényes lélektani munka, ami alatt jó, ha az illető magában tartja ezeket a lelki tartalmakat.

[...] Aki egy érzelmileg feszült helyzet után szinte azonnal „kiönti magából” a történeteket, ezt a szükséges zárlatot oldja fel, [...] Ilyenkor az történik, hogy az őt érő ingerek szinte feldolgozás nélkül futnak át rajta. [...]

Az ilyen szituációkban a másik ember reakciója, véleménye, érzelmei látszólag segíthetnek, ezek azonban *mások* gondolatai és érzelmei, amelyek túl gyorsan érkeznek, hiszen a panaszkodó még át sem gondolta igazán, mi történt vele. És aki mások önértékelésére támaszkodik, az valójában „kívül hordja” a sajátját, tehát nem önnön személyisége vezeti az életben, hanem a megfelelés vagy a „hasonulás” vágya.

A „belső élet” olyan lelki munka, amelyben szembenézünk önmagunkkal, hogy egy következő szituáció már ne védtelenül érjen minket, hanem felkészülten.”¹¹

¹⁰BELLER, T.: *Fontos vagy nekem*. Családakadémia-Óbudavár Egyesület; Óbudavár, 2000. Úton Feléd, Kulcs a muzsikához Kiadó, 2011.; UZSALYNÉ PÉCSI R.: *Ma a szeretetnek más arca van*. (Beszélgetés nevelési kérdésekről P. Tilmann Bellerrel), Kulcs a muzsikához Kiadó, 2010.

¹¹ Tari Annamária, *Y generáció*, Jaffa Kiadó, Budapest, 2010, 33– 35.

Álértékek leleplezése

Mit értünk álértéken? Minden olyan értéknek látszó jelenséget, amely azt ígéri, hogy ki fogja elégíteni a szükségleteinket, mondhatni *maradandó boldogságot jelenthet* majd, de idővel rá kell jönnünk, hogy becsap.

Különösen nehéz a *megkülönböztető* mérlegelés során, hogy tulajdonképpen a legtöbb dolog, érzés, törekvés álértékké válhat, ha *nincs a helyén, vagy ha az arányok felbomlanak!* A szeretet lehet majomszeretet is, a szexualitás személytelen önzéssé válhat, a hatalom, az anyagi jólét, a szórakozás, de még a munka is kelepccévé válik, ha nem tudjuk a helyükre tenni.

– *Arány és helyiérték*

Egy férfi bemegy egy exkluzív vendéglőbe és csigapörköltet rendel. A pincér csakhamar ki is hozza. A vendég nekilát, kóstolgatja, majd újra hívja a pincért.

– Mondja csak! Nem sertéspörköltet hozott nekem véletlenül?

– Ugyan! Kedves Uram! De látom, maga igazi ínyenc! De ha már szóvá tette – magunk között maradjon –, bevallom, hogy egy kis disznóhúst azért szoktunk hozzá tenni, az igaz.

– Igen? És milyen arányban?

– Nem vészes! Úgy egy az egyhez...

Fodor Ákos: A 0

Ha a 0 a helyén áll, az igen helyes,
sőt, tiszta haszon, mit megszerezni érdemes,
mert hisz a 0 az 1-ből egyből 10-et csinál,
ha érdeme szerint szerényen a sor végére áll:
értékét meg-10-szerzi az a világ,
mely önnön 0-áinak elébe vág;
ámde *minden* tüstént 1/10-ére lappad,
hol a 0 arcátlanul az élre kaptat
ha 0-ánk a sornak e-végére áll,
az minden értéknek: 9/10 halál.
Fenti 10 sor arról szólt, hogy minek hol *jó* lenni
s ezek során tán kiderül, hogy a 0 nem épp semmi.

Vannak tipikus buktatók, amelyekre tanácsos felhívni a figyelmet, és legalább a gyanút elültetni ezekkel kapcsolatban. „*Vigyázat! Minden más, mint aminek látszik!*” Pozitívan is fogalmazhatunk persze: *minden mögött van valami többlet, ami a szemnek láthatatlan.*

Ilyenek pl. a *szellemi és a természeti értékek*, hiszen általában nem hangosan kínálják magukat. Ezért szabad ezeket néha külön is hangsúlyozni, és *meg kell tanulni észrevenni őket*. Gazdagok vagyunk, mert pl. tudunk egymásnak értékes, hasznos és vidám időt ajándékozni, vagy legalább őszinte érdeklődéssel követjük egymás ügyeit. Nézzünk körül együtt a kamaszunkkal és meg fogjuk látni, hogy ez egyáltalán nem magától értetődő! Vannak barátaink, nemcsak munkatársaink és haverjaink. Gazdagok vagyunk.

„A lelki értékeket meglátni, kimondani. Fontos, hogy ezt a felnőttek is így csinálják! Megcsodálunk egy szép autót – de nem kezdünk el rögtön sóhajtozni és az áráról beszélni!

Nem attól szép az autó! A szellemi értéket észrevenni. Ez egy tanulható, nevelhető képesség. Érdemes odafigyelni rá.”¹²

Más oldalról pedig kétes értékű lehet sokminden, ami a felszínen csábítóan szépnek mutatkozik. Siker, hírnév, gazdagság, „kincs, hír gyönyör” – ha úgy tetszik. Megdöbentő háttere van pl. a sztárok áhított életformájának, egy-egy szórakoztató zenei produkciónak, a média hírek álvalóságának, a divatos márkák valódi értékének is.

Ugyanígy érdemes bepillantani adott esetben egy kívülről nem különösebben vonzó körülmények között élő család boldog mindennapjaiba, és az irigylésre méltóak vergődéseibe, vagy néhány emberfeletti erőpróbát kiálló ember sorsába, a megküzdött harcok felemelő megelégedettségébe.

Sajnos tendenciává vált az az álérték is, hogy majd akkor vállalkozunk házasságra, tervezünk gyermeket, ha egzisztenciálisan is ott tartunk. Ha lesz ilyen-olyan keresetünk, karrierünk, házunk, utaztunk már stb. Ez valóságos helyiértékzavar, amit sok élményközelbe hozott mintával, beszélgetéssel lehet jól megvilágítani, és a személyes döntésre vezetni.

– *A durva képek hatását*, a pornográfia működési mechanizmusát tanítani kell. Nem elég a rosszallás, a tiltás, mert nagy belső erőt kell az egyéni döntésekhez megmozgatni a virtuális világ által szüntelenül és kéretlenül felkínált pillanatokban. Még felnőtt, érett embereknek sem könnyű visszautasítani, kikapcsolni, nem rákattintani ezekre a tartalmakra. Erős, objektív, világos érvrendszerrel kell segíteni ezt az ellenállást.

– Az önkielégítés körüli aggodás sem segít. A legjobb támasz lenne ebben az életkorban: *a ne magad körül forogj!* – jelszava. Persze ez csak akkor fog sikerülni, ha már korábban is megérezte annak az ízét, hogy mások felé fordulni, áldozatot hozni *jó!* További erő lehet a *nyafogás irtása, az állóképesség edzése, a kényeztetés sokféle zsákutcájának feladása.* A szeretet fájhat. Érdemes a szeretőképességet olyan területeken edzeni, ahol nehéz szeretni. A személyiségnek így megszerzett súlyára nagy szükség lesz a párkapcsolatban. Az edzést elviselhetővé, sőt némileg kalandossá teheti a kortárs közösség, a csapat, akikkel összefogódzva vállalkoznak szolgálatra, kihívásokra.

Természetesen a fentiekben csak a legspeciálisabb – mégis gyakran rejtve maradó – szükségletekre térhettünk ki, amelyek a szexuális nevelésben alapvető szerepet kapnak. Vannak már elérhető és nagyszerűen kidolgozott önismereti, családi életet előkészítő, szexuális nevelési programok (CSÉN, Ciklus-show, Titkos küldetés, Társsuli, Pour fashion, stb.) Az időt, a garantált kereteket megteremteni a mi feladatunk. Nem várhatunk arra, hogy majd „valaki” elmondja, megmutatja nekik a járható utat.

5. Érett, többdimenziós kapcsolatra csak az érzelmileg is intelligens, érett személyiség képes.

Az érett szexualitás *kötődés-intimitás-szenvedély* hármassal az érzelmi intelligencia tartományába tartozó készségegyüttes. Sajnos a közgondolkodás, és az ezt leképező közoktatás még mindig az IQ fejlesztés bűvöletében él, majd később „ártatlanul” csodálkozik, hogy okos,

¹² Beller: i. m.

ám döntés- és kötődésképtelen, kapcsolati és szexuális téren is teljesítményeket hajszoló, versengő, önbecsülésében is sérült emberek kerülnek ki a „műhelyéből”. Megkeseredett ifjak vergődnek kapcsolatról kapcsolatra, sérült családokban növekedő, „véletlenül” megszületett gyermekek vágyakoznak élő, szerető kapcsolatokra.

Mindez azzal együtt megtörténhet, hogy évtizedek óta tisztában vagyunk azzal, hogy *az érzelmi intelligencia fejleszthető*. Tudván tudjuk, hogy a fejlesztés útja *az élmény, a tapasztalat és az azonosulás átélése sok-sok mintán*. Az élmények nyomán keletkezett idegrendszeri minták megerősödnek és felidézhetővé, krízis helyzetekben is használhatóvá válnak.

Kulcsfontosságú felfedezés, hogy az értelmi intelligencia készségeit *másképpen* kell fejleszteni, mint az érzelmi intelligencia készségeit.

A kognitív készségek fejlesztési módja: *magyarázat, megértés, belátás*. Egyszeri megértés után nincs több kíváncsiság az emberben, hogy pl.: meghallgassa a Pythagorasz-tétel magyarázatát még egyszer. Amennyiben nem ad új információt egy következő magyarázat, érdektelenné, unalmassá válik a közlés.

Az érzelmi intelligencia fejlesztési módjai

Az EQ készségei magyarázattal, belátással, tehát kognitív módszerekkel NEM fejleszthetők. Pedig legtöbbször ezt gondoljuk és így is teszünk. Pl.: *„Igazán jobban menne a matek, ha egy kicsit érdeklődőbb volnál!”* De ki tudja magában az érdeklődést parancsra felszítani? *„Nem veszed észre, hogy átgázolsz mindenkin? Legyél már kicsit együttérzőbb!”*, stb. – hallani sokszor. Kognitív módszerekkel próbálunk érzelmi intelligencia készségeket megtanítani gyermekeinknek. Ez az, amikor „prédikálunk”. *„Hogy lehet így viselkedni, mikor már százszor megmondtam?”* Kétszázszor is megmondhatjuk, mert az EQ-készségek belátásos úton nem nevelhetők! Az értelmi megvilágítás (*„Ez így nem jó. Tudod, ez így nagyon sokakat megbánt, így nem lehet viselkedni. Nem lehet csak úgy beszólni valakinek, tudod, ez olyan sértő, stb.”*) csak megerősíthető lehet, ha van már tapasztalati alap. Erre világít rá egy kedves történet Bőjte Csabától:

Volt egy lány az otthonban, aki annak ellenére, hogy nagyon sokat foglalkozott vele a nevelője, megbukott a 8. osztályban. Csaba testvér nem akarta annyiban hagyni, beszélni akart vele a jövőjéről, a továbbtanulásáról. Mivel azonban máshová kellett sietnie, magával vitte az autójában, gondolván, hogy útközben majd elmagyarázza neki, hogy milyen fontos lenne, hogy tanuljon. Mikor már percek óta beszélt a lánnyal, észrevette, hogy ő csak mered maga elé az autóban. Megkérte, hogy őszintén mondja el, éppen mire gondol. A felelet a következő volt: „Számolom a felezővonalakat. Ezerhét-százvalahánynál tartok.”

Körülbelül ennyit ér az értelmi ráhatás. (A leány egyébként azóta az oxfordi egyetemen doktorált, de nyilván nem a prédikáció hatására.)

Akkor hogyan lehet fejleszteni az EQ-készségeket?

Átélt élménnyel, megélt mintával, tapasztalattal, alkotó tevékenységgel. Érzelmi megérintettség, átélt élmény nélkül nem tudnak fejlődni. Az érzelmi készségek formálása a mozgáskészségekéhez hasonlít talán legjobban. Erről pedig mindannyian sok jól felidézhető tapasztalattal rendelkezünk. Az úszás mikéntjét sokáig magyarázhatom, ha a gyermek nem tapasztalhatja meg és nem próbálhatja ki „igazi” vízben, méghozzá sokszor, újra és újra, néha el-elmerülve, akkor nem jut semmire. Vagy: Amikor a kisbaba járnit tanul: édesanyja nem

magyarázza neki, hogy hogyan kellene, azt sem mondja neki, hogy „*indulj, meglátod hasznos lesz! Az életnek tanulsz...*” Ehelyett mi történik?

a) Először is **sok jó mintát lát**. Mindenki, akit szeret, aki számít, jár! Ez vonzó, de emellett még a megfigyelés valós idegrendszeri tapasztalatokkal is jár.

Az érzelmi tanulás során hatalmas jelentősége van a mintának. Mindenki keresi az érzelmi mintát, s ha egy gyerek a szülőtől csak magyarázatot kap, akkor az lesz számára a mérvadó, amihez később igazodni fog, amit esetleg a tv-ben látott, mert érzelmileg az érintette meg. Ez azért olyan lényeges, mert *krízishelyzetben nem az értelem szerint döntünk, hanem a belénk ívódott minták szerint viselkedünk, reagálunk.* („Mindenki úgy haragszik, mint az övéi” – szól a mondás, hacsak nem tanították meg utána sok más tapasztalattal másképp viselkedni, mert ezek az idegpályák átírhatók, de csak tapasztalattal.)

Nem feltétlenül szükséges, hogy a mintaadó élmény mindig valóságos, a saját életünkben átélt eseményhez kapcsolódjon. Más emberek megrendítő sorsának átélése is fejlesztő hatású lehet. Ezért van a **művészeteknek** (irodalom, mese, színház, zene) **nagy szerepe. A katarzisélmény** tulajdonképpen ez: olyan mélyen átélem a másokkal történeteket, hogy az sajátomként, mintegy mintaként elraktározódik. Pl. a mesében azonosulni tud a kisfiú azzal az érzéssel, hogy „*Én vagyok a szegénylegény, vagy a legkisebb királyfi, aki neki mer menni a sárkánynak*”. A számára mintaadó részek lesznek a legfontosabbak, amelyeket újból és újból meg akar hallgatni. Nem fárad bele, hogy tízszer, százszor kérje, hogy azt a bizonyos részt meséljük el, de pontosan ugyanúgy!... „*Na, gyere te sárkány, most megküzdök veled!*” Azzal azonosul, hogy ez a kicsi legény bátran nekimegy a hatalmas sárkánynak. Megküzd ezzel az óriási problémával, mert tud bízni abban, hogy győzni fog! Mindez kognitív módszerekkel elmagyarázva szinte banális lenne, és hiába is magyaráznánk neki: „*Fiam, meg kell küzdeni a problémával, még ha legyőzhetetlennek is tűnik. Nem szabad feladni!, stb.*” – biztosan nem akarná ezt a szöveget minden este meghallgatni. A művészi kifejezésben rejlő rendkívül gazdag tartalom azonban lehetőséget nyújt arra, hogy sokszor átélje ezeket a mintává sűrűsödő tartalmakat, sőt élvezettel várja az élmény megismétlését. Így válik a katarzisélmény a problémamegoldás eszközévé, hiszen krízishelyzetben ezeket a mintákat alkalmazzuk. Ezért van kiemelkedően nagy jelentősége a mesének, a művészeteknek, a szülői mintának, a környezetnek, a megtekintett, vagy éppen kiiktatott tv-műsoroknak.

b) Visszatérve a példának idézett járnai tanuláshoz, nézzük, mi a folyamat következő láncszeme! A mama elérhető, tehát nem túl távoli helyről kedvesen hívogatja őt: *gyere!* Már előre „*kinézi*” belőle a **teljesítményt**, s ha kell, **szinte észrevétlenül segít**.

c) A következő fokozat: a **sokszoros elesés**. Mégis, **minden kicsi sikert** óriási örvendezés, **biztatás követ**: „*Nézd csak! Már jár a mi Józsikánk! Ügyes vagy, gyere! Sikerülni fog! Máris felhívjuk a Nagymamát! Nahát!* – És ugye, egyszer sem mondjuk neki: „*Már ezerszer megmondtam, hogy állva kellene maradnod, hát nem érted? Figyelj oda! Egyensúlyozz!*”

d) Ezután nincs más hátra, mint a folyamatos **megerősítés**, a különböző „terepéken” szerzett **tapasztalatok által**. Sokat jár, egyre ügyesebb. Végül már észre sem veszi, hogy jár.

A ritkítás elve

Az élmények az idegpályák összekapcsolódása (szinapszis) által raktározódnak. *Gyakrabban átélt élmények erősebb szinapsziseket hoznak létre.* Az idegrendszerben

rendszeres időszaikonként **ritkítás** történik. Ekkor a leggyengébbek törlődnek, csak a többször használt kapcsolatok maradnak meg. A pubertás idején van a legnagyobb ritkítás.

Ezért fordulhat elő a következő helyzet: „*Biztosan elmondtam már neki, érthetetlen, hogy mégsem azt csinálja!*” Természetesen. Egyrészt, mert csupán a megértés nem hozza létre a szinapszist, másrészt pedig, ha volt is kapcsolódó élmény, de csak egyszeri, az valószínűleg nem volt elég erős a megmaradáshoz. Törlődött: „*mégsem azt csinálja.*” Egy élmény nem élmény, hacsak nem annyira erőteljes, hogy „életre szólónak” nevezhetjük. *Csak a sok, élményszerűen átélt hatás lesz maradandó.*

Ez az érzelmi tanulás folyamata: ha a minták a használat során megerősödnek, a ritkításkor nem törlődnek, így hosszú távon is előhívhatók lesznek.

Bölcs és előrelátó volt a Teremtő, amikor úgy alkotta meg az embert, hogy amire olyan nagy szükségünk van – a többszöri átélés élménye –, azt nem kell erőlködéssel, keserves munkával megteremteni, hiszen a művészi tartalmakat szívesen éljük át akár sokszor egymásután is, legyen az zene, színház, irodalom, tánc vagy képzőművészet. Így a „szép” egyúttal hasznosság, sőt táplálékértékűvé is válik.

Összegezve tehát, mindaddig, amíg a szexuális nevelés és az érzelmi nevelés „pántlika” a kalapon – a családban, a magánéletünkben és az intézményeinkben –, addig éppen a lényegét hagyjuk el, amitől az ember EMBER, és amitől boldog lehet az ember. Ameddig ennyire kihangosítjuk a teljesítményt, az egymás legyőzését, ezáltal a „szűkösség” kultúráját terjesztve a „bőség” művelése helyett, nem fogjuk meghallani a Teremtő halk szavát.

Másnap az Úr visszament, hogy szemrevételezze a Művet. Akadt még néhány tennivaló itt-ott.

Szép kövek heverték a folyók ártereiben, szürkék, zöldek, pöttyösek. De a föld alatt csak megtört, szétlapított köveket lehetett volna találni. Isten megérintette ezeket a köveket, és belőlük születtek a gyémántok, a smaragdok és a többi milliányi drágakő ott lenn a mélyben. Az Úr megnézte a virágokat, az egyik szebb volt, mint a másik.

– Valami hiányzik – gondolta, és szellőt fűjt rájuk, s íme a virágok illatosak lettek.

Egy szürke, szomorú madár repült a kezére. Isten fűttenetett neki valamit, és a csalogány trillázni kezdett.

Mondott valamit az égnek és az ég elvörösödött örömeben. Így született a napnyugta.

De mit suttozhatott az Úr az ember fülébe, hogy az ember ember legyen? Azon a réges-régi napon azt suttozta az ember fülébe:

– „*Szeretlek!*” – Így született a kapcsolat.

Irodalomjegyzék

Beller, T.: *Fontos vagy nekem*. Családkadémia-Óbudavár Egyesület; Óbudavár, 2000. Úton Feléd, Kulcs a muzsikához Kiadó, 2011.

Goleman, D.: *Érzelmi intelligencia*, Háttér Kiadó, 1997.

Gottman, J. M. – DeClaire, Joan: *Gyerekek érzelmi intelligenciája*, Jaffa Kiadó, 2016.

Kentenich, J.: *Egy újkori pedagógia alapvonásai*. Családkadémia-Óbudavár Egyesület; Óbudavár 2003.

Müller Péter: *Szeretetről, szerelemről, szeretkezésről*, Pécs, Alexandra Kiadó, 2011.

Rousseau Mary F. – Maloney, G. A., – Wilczak P. F.: *A megszentelő szerelem*, Budapest, Márton Áron Kiadó.

Sue, G.: *A szükséges szeretet*, Oriold és Társa Kft., 2012.

Saint-Exupéry A.D.: *A kis herceg*, Móra Ifjúsági Kiadó, 2018.

Tari A.: *Y generáció*, Budapest, Jaffa Kiadó, 2010.

Uzsalyné Pécsi R.: *Ma a szeretetnek más arca van.* (Beszélgetés nevelési kérdésekről P. Tilmann Bellerrel), Kulcs a muzsikához Kiadó, 2010.

Uzsalyné Pécsi R.: *A nevelés az élet szolgálata.* Kulcs a muzsikához Kiadó, 1–6. kötet, 2010, 2011, 2011, 2012, 2013, 2017.

Varga P.: *Spílhózn*, Magánkiadás, 2013.

Családteremtés

A család új felfogása és a családfejlesztés új irányai

Varga Csaba¹

I. Az új családkép és családfejlesztés

1. A család nem köztársaság, mert nem közpolitikai alakulat; a család nem közgazdasági vállalkozás, mert nem piaci szervezet; a család nem életmentő segélyszervezet, mert nem szociális szolgáltatás. Ebből nem következik, hogy a család nem önszervező közösség, hogy nem családi vállalkozás, vagy nem szociális védőháló. Éppen ellenkezőleg. A család szuverén életközösség, avagy potenciális szeretetközösség; a család így tudatos életfenntartás, avagy szeretetéletmód; a család biztonságos lélekkotthon, avagy meleget árasztó szeretetkályha. Ám mindez főként csak külső szerepe és életvitele, de már ez sem írható le a család belső létformájának megértése nélkül.

2. A család új felfogása tisztán megkülönbözteti a *Külső Családtól* (a család külső szerepeit, funkcióit, működéseit összekapcsoló családlétezés-komplexumtól) a *Belső Családot*, ami a család valódi lényegegyüttese,² az igazi családi Én „entitás”, ami a család szíve, lelke, tudata. Ez a család a szeretetcsalád. Azért ne legyen félreértés: a család ugyanakkor például gazdasági és gazdálkodó közösség is, jelképesen a családi ökoház és ökokert teremtője, s változatlanul a tudatos öngondoskodás közössége.³

3. A Külső és a Belső Család leírásához a fogalmakat az új emberképet megjelenítő szemléletből és értelmezésből vesszük át. Ez a törekvés vezet az új antropológiához és az új családтанhoz.

4. A Belső Család (ami a család belső lényege) meglehetősen nyilvánvaló. A család nem lelki menhely, nem szellemi szükséglet, nem szeretetpótlék-fogyasztó csoport, nem fájdalomfokozó „büntetőhely”. Mindenekelőtt és mindenkifelett Belső Család, a szívek és lelkek boldog összeforrása, olyan magas szintű lélek- és tudattér, ami valóságosan és potenciálisan szeretetpalota. Nevezhetjük közös családi Felső Énnek, ami összefogja a sokrétű és békés érzelmi-, lelki- és szeretetközösséget. Ez a Belső Család az igazi létező és ezért is létezik, jobban és teljesebben, mint a Külső Család a fizikai valóságban. A család gyökere a több generációs lélekcsalád, ami láthatatlanul áramló közösségi időtér, és így már tágabb és

¹ Varga Csaba szociológus, Stratégiakutató Intézet Nonprofit Kft vezetője

² Hegel a családról: 158§ „A családnak, mint a szellem közvetlen szubsztancialitásának meghatározása a szeretet, az, hogy a szellem érzi a maga egységét. Az ember érzi, hogy egyéniségének öntudata ebben az egységben, mint magán- és magáértvaló lényegiségben van, nem mint a magáért való személy, hanem mint tagja az egységnek.” Hegel, G.W.F.: *A jogfilozófia alapvonalai*, Akadémiai Kiadó, 1971, 186–187.

³ A család egyik egyszerű definíciója: „A család, az egy férfi és egy nő házasságán alapuló életközösség, a házaspár már családot alkot, a család tagja lehet a feleség, a férj és gyermekeik; ezenkívül család minden szülő és gyermeke vagy gyermekei közössége; a gyermek lehet vér szerinti, örökbe fogadott, mostoha és nevelt gyermek.” Balásházy Imre, 2016.

több is, mint a klasszikus családmodell. A Belső Család lelki alapja a házasság, s a valódi házasság csak szerelemben köttetik, akár egyházi esküvő nélkül is szent szövetség. A belső családlét belső-külső csúcsa a gyermekek születése és szeretetben való felnevelése. Ez a család egyúttal szellemi haza is, hagyományt tanító és új tudást teremtő. A Belső Család magasztos család, mert valódi lényege a lélekszentesítő szeretetközösség, így ez a belső otthon és a hazatalálás földi mennyországa.

5. A család normális esetben mindig külső-belső univerzum, szintén mindig szakrális, avagy spirituális „intézmény” volt és lesz. A család Isten igazából Isten bensőséges lakóhelye, a házasságban élő pár Szerelmháza, a szerelmesek gyermekeinek erdei tisztása, a családot alkotó Szerelem/Szeretet Emberpár legnemesebb közös életteremtése, amelynek végső eredménye a boldogan „lélegző”, érzelmileg-lelkileg felboríthatatlan Szeretetcsalád. Ez a felismerés már az új antropológiára mutat.⁴

6. A mindenkori családok „lábain” áll minden település közössége, helyi társadalma, amint Magyarország egészét pedig a települések-kistérségek „lábai” tartják meg. A lokalitások, s a lokalitások szívei, a családok nélkül nincs fennmaradás.

7. A Belső Család feltárása most elengedhetetlen ahhoz, hogy már a Belső Családnak is ártó, a családot romboló atlanti világrend összetett és egyúttal nem könnyen tetten érhető hatáscsoportjai ellen védekezni lehessen. Ha nem értjük (és nem éljük) a valódi szerelmet, az igazi szeretetet, a boldog szerelem-házasságot, a valódi szeretetcsaládot, vagy a gyermekáldás csodáját, ha ugyanígy nem értjük (és nem tapasztaljuk) a születő új ember, s egyúttal a földbolygó elindult kardinális és katartikus változásait, akkor... Akkor a jelenlegi valóságillúziók foglyaként szükségképpen észlelni és érteni sem tudjuk a családok valódi helyzetét és vergődéseit, így nem találhatjuk meg az igazi megoldásokat hozó cselekvéseket és nem lesz sem nekünk, sem a magyar társadalomnak, sem a kormánynak tényleges cselekvési terve.

8. A családi teremtés-önteremtés „útvonala” cáfolhatatlan: valódi szerelem → szerelemházasság → szeretetcsalád → szeretetet. Nem az a kérdés most már, hogy a nő és a férfi párkapcsolata, hivatalos házassága (egyházi esküvő esetén is), vagy családalapítása és családi életgyakorlata szinte a többség többségénél miért nem az a minőség, ami valóban lehetne. A jelenlegi európai civilizációban már nincs szó magas minőségű szerelemről, szent szövetséget jelentő házasságról, isteni minőségű családközösségről, vagy egyáltalán szeretetközpontú családi életről. Ez nem vallási kötődéstől, nem kulturális értéktől, nem méltó elhivatottságtól függ, noha mindegyik sokszor egy-egy szeretetcsalád domináló identitása.

9. Már a többség esetében az sem nagyon segít, hogy a kereszténység tudatosan családpárti, mert arról széles körben nem (vagy alig) mutat mintát és nincs gyakorlati élettanítása, hogy az ember miképpen váljon istenemberré,⁵ s ennek révén és eredményeként hogyan tanulja meg a magas minőségű szerelmet, vagy például egy-egy család hogyan válhat ténylegesen szeretetcsaláddá. A magyar állam és önkormányzat változatlanul családpárti, de

⁴ „Amikor a haladó szellemű antropológia újra felfedezi a homo religiosus értékét, az oktatás, a püspökségek és a katekézis felelőseinek másutt kell keresniük modelljeiket, nem a „felvilágosodás, a pozitívizmus, a pszichoanalízis vagy akár a marxizmus” meghaladott episzteméjében.” Ries, Julien (szerk.), *A szent antropológiája*, Typotex, 2003, 334–335.

⁵ Az istenemberré válásról és jelenlegi lehetőségeiről nemrég könyvet publikáltam: Varga Csaba: *Istenemberré válás*, Budapest, Stratégiakutató Intézet, 2016.

sem a kormányzati, sem az önkormányzati intézményi rendszer ugyanúgy nem (vagy alig) tudja, s nem tanítja az előbbi kérdésekre adható válaszalternatívákat. Minden ítékezés nélkül, ez sokszor látványos tudatlanság vagy bizonytalanság, holott szinte mindenki tisztában van a kétségbeesett családi vergődések sokaságával és belső állapotuk megoldatlanságával. Még csoda, hogy a társadalom mélyében változatlanul léteznek különböző szeretetcsalád példák.

10. Korunkban mindenki elfogadja, hogy mindenki belenyugszik a változtathatatlanságba: a ma embere ugyanis tömegesen nem válik Emberré (Szeretetemberré), a családok többsége pedig nem gazdagon élhető, szeretetben létező családműveltséggé.

11. Ez az esszé nem foglalkozhat azzal, hogy az elmúlt évezredekben honnan indultunk, s milyen hullámvölgyek után és miért jutottunk el az emberek többszörös elidegenedéséig, vagy a mindennemű kisközösségek (jobb esetben) fogyasztói csoporttá züllesztéséig. Ennek ellenére egy korai, óind családfelfogást röviden bemutatunk. Az időszámítás előtti Indiában született Manu törvénykönyve a családról ezt mondja: „Az a család, melyben a feleség mindig a férj kedvét keresi, a férj pedig a feleségét, állandóan boldog lesz.” „A családi, háztartási és vallási kötelességek elmulasztása, továbbá meg nem felelő foglalkozások által elpusztul a család.”⁶ Nem mondhatjuk tehát, hogy a szeretet alapú család nem ősi minta.

12. A látélet ma is félreérthetetlenül látható. Benda József (*A szakadék szélén* című) könyvének legfőbb üzenete szerintünk az, hogy egyrészt Magyarországon (is) azért születik kevés gyermek, mert fogantatáskor, születésekor és életének első éveiben a családban nem kap, vagy nem kap elég vagy elég jó minőségű szeretetet, másrészt a gyermek az iskolában, az iskolai osztályban szintén nem kap, s ezért nem éli meg a szeretetet, tehát nincs szeretetközössége sem. Ha mindehhez azt is hozzáteszük, a felsorolt bajok alapvető oka az, hogy sem az emberek, sem a családok (nagyobb része? nagy többsége?) nem éli, s nem ismeri a belső szeretet-állapotot és a feltétlen szeretetadást, akkor talán képesek vagyunk felismerni, hogy a valódi okok hol, miért, s miben keresendők, amelyek így hangoznak: világunk nagy részében ma nincs szeretetcsalád, nincs iskolai szeretetosztály, vagy egyáltalán nincs semmilyen szeretetközösség.

13. Ha a család minőségét elsősorban a külső, társadalmi-gazdasági körülmények, s a családtagok külső magatartásformái és szerepei határoznák meg, a kormányzat vagy az intézményrendszer elég könnyű helyzetben lenne, mert csak a külső viszonyokat és körülményeket kellene javítani és fejleszteni. Ez az ismert fizikai, anyagi, intézményi fejlesztési modell. Az elmúlt évtizedek viszont tisztán mutatták, sőt szinte markánsan igazolták, hogy elsősorban nem (csak) a „kétszeres külső mátrix” (a családot alkotó személyek és a családok külső létformája) a perdöntő ok a remélt változások elmaradásában.⁷

⁶ *A Manu törvényei* című könyvet 1915-ben adták ki Budapesten. A törvények nyolc házasságkötés formát különböztetnek meg. Az egyik például a brahma-szertartás szerinti házasság, de kettő is van olyan, ami az anyagi ellenszolgáltatások szerinti. Az érdekes azonban ez: „a jegyesek önkéntes egyesülése szerelemből eredményezi a gandharra-házasságot.” (Volt tehát akkor is szerelemházasság!)

⁷ „Az Európai Unió jogrendjében a családjog a szociális jogok körébe tartozik, s mint ilyen a szociális biztonság része. A nemzetközi jog általános értelmezésében” a szociális biztonság olyan politikai eszköztárat jelent, amely az egyén élete során felmerülő számos szociális kockázat bekövetkeztekor jelentkező pénzügyi következmények fedezésére szolgál. Olyan rendszer, melynek keretében a társadalom védelmet nyújt az egyének számára a gazdasági veszteségek veszélyeivel - és azok speciális költségeivel szemben, a társadalmi szolidaritás megvalósulásával”. Ez a felfogás ugyancsak megnehezít minden olyan megközelítést, ami a családot, mint entitást kívánja a társadalmi szolidaritás célkeresztjébe állítani. Egy olyan családpolitika ugyanis, amely a családot alkotó individuumokat megcélzó szociális keretrendszerben valósul meg, már eleve alkalmatlan a

14. Az elmúlt évtizedekben nemcsak kevesebb gyerek született, hanem párhuzamosan a családok állapota drasztikusan romlott, sőt a helyi közösségek „széttépett” társadalommá váltak. Ahogy a családok többsége is „széttépett család” lett. A bomlás most már mindenben „belül” történik. Mintha nem vennénk észre, hogy ez a globális világrend az embert belül rombolja szét, akkor is, ha számos gazdasági-társadalmi mutató javult Európában is. A növekvő szegénység, vagy az alacsony bérek nem magyarázzák, mondjuk a szenvedélybetegségek vagy a mentális betegségek esztelen növekedését. Nem hiába mondják egyes kiváló szakemberek, például Bagdy Emőke,⁸ hogy ma a többszörös elidegenedés (a többszörös anómia⁹) teszi beteggé a jelenlegi társadalmakat is.

15. A megvilágosító logika! Nézzünk szembe azzal, ahogy a mai civilizáció romlása minden irányból láthatatlanul végbemegy. A széttépett nemzet oka a széttépett társadalom, a széttépett társadalom oka a széttépett helyi társadalom, a széttépett helyi közösség oka a széttépett család, a széttépett család oka a széttépett házasság, a széttépett házasság oka a széttépett szerelem, a széttépett szerelem oka a BELÜL széttépett ember! A „széttépettség mátrix” közepén, avagy a szívében a család van. A család „széttépése” az ipari forradalommal és az urbanizációval kezdődött. Nyilván a széttépés-gépezet „felülről”, a globális szinterről is „kaszált”, de a világfolyamat újdonsága az, hogy az embert belül (a Belső Embert) szaggatta szerte-széjjel. És a folyamat úgy haladt „lefelé-befelé”, hogy nemcsak a nemzetet kívánja széttépetni, hanem a családot, a családot alkotó házasságot, s a házasság alapját jelentő szerelmet. Végül: a Belső Embert. Ebből is következik a legsúlyosabb felismerés, hogy a család újrakomponálása, újratemtése elsősorban az emberen belülről kezdődhet.

16. Ahhoz, hogy ezt a belső „felőrlést” megértsük, értenünk szükséges azt a belső mindenséget, ami a széttépettség tudattalan-tudatos tárgya az elmúlt közel száz évben. A földi ember egyszerre Külső és Belső Ember;¹⁰ a Külső Ember az egyén külső világa, interakciója a környezetével, személyes és közösségi szerepei, viselkedési mintái stb. A Külső Embert is, bármennyire meglepő, a fizikai-biológiai test „mögött” létező egyik komplexuma irányítja, amelynek közepén az Én (a Kis én, avagy hamis Én), az elme, s az ego van. Ez azért van így, mert az Ember belül kettős lény, hiszen egyszerre Külső és Belső Ember. Ezt a különös kettőséget ősidők óta ismerjük, de a tudomány megismerő szándéka egyelőre tehetetlen, mert a normál tudomány racionális mérő és értelmező rendszerével ez a valóság elérhetetlen. A Belső Ember komplexumának a szívében az Önvaló, a Felső Én, vagy többek között a Felső Elme van. (Erről részletes képet rajzolok legutóbbi könyvem több fejezetében.)

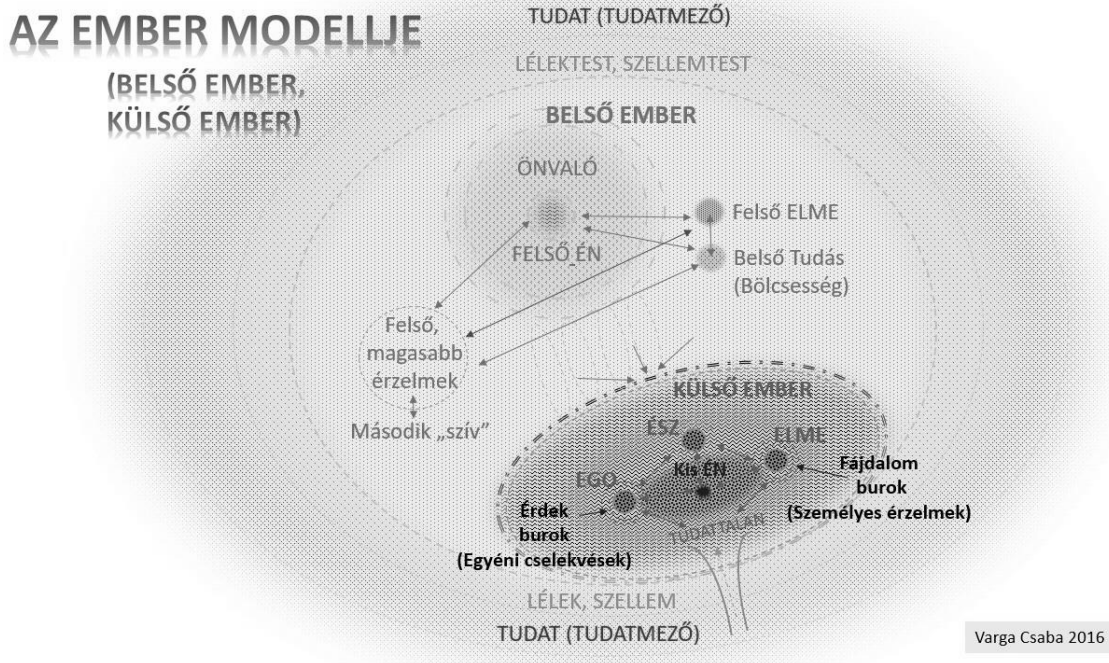
családnak, mint közösségnek a védelmére. Az egyéni biztonságból ugyanis a való világban nem következik automatikusan egy közösség, nevezetesen a család biztonsága.” Ugrin Emese: Platón álma a mi rémuralmunk, Arca 5. szám. <http://www.arcafolyoirat.hu/bent.php?o=c5a>

⁸ <http://tudnodkell.info/bagdy-emoke-nem-kertel-ez-az-oka-depresszionak-es-a-lelki-bajoknak>

⁹ Az anómia „a modern társadalmakban tapasztalható jelenség, amelyben a hagyományos normák és szabályok úgy lazulnak föl, hogy nem képződnek helyettük újak, és a társadalmi élet egy adott területén a szabályok nem világos volta miatt elvesztik a társadalmi normák befolyásukat az egyének viselkedésére.”

<http://www.kislexikon.hu/anomia.html#ixzz4l0CKzWXu>

¹⁰ A Belső Embert hívhatjuk Edmund Husserl által bevezetett fogalommal, a transzcendentális szubjektummal. Csakhogy ennek semmi köze a transzcendentális egóhoz, s egyszerre magas minőségű szubjektum és ugyanilyen magas minőségű tudat. (Semmilyen indokot nem találunk arra, hogy a transzcendentális ego létezik.)

1. ábra Az ember kettős modellje

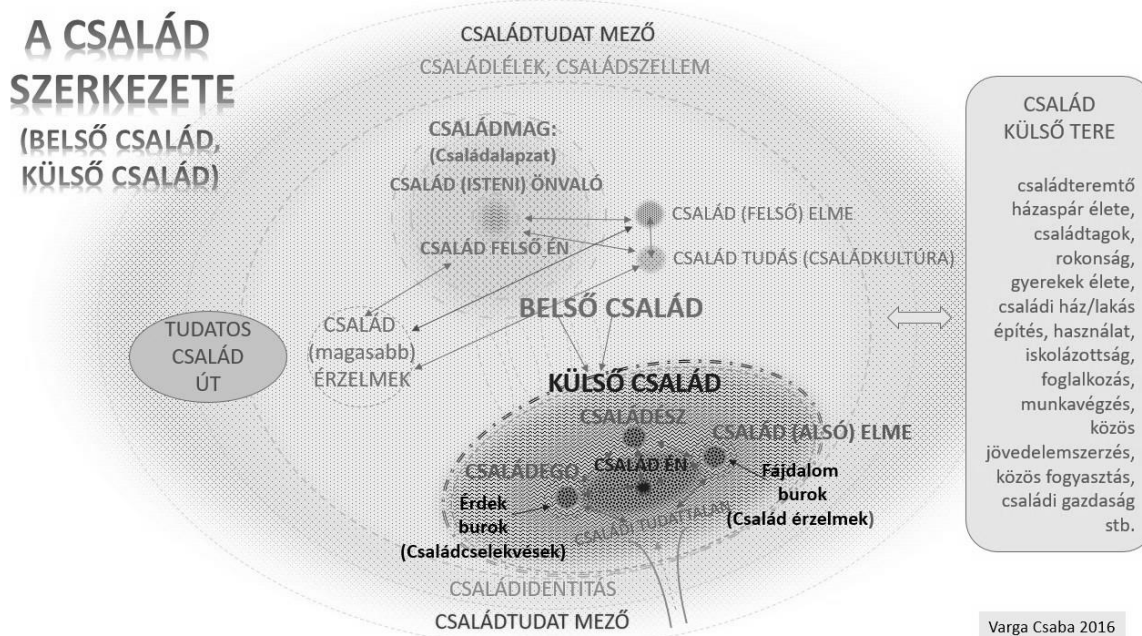
17. Ha valaki esetleg nem értené, hogy ki ez a Belső Ember, s mi az ember Belső útja, azaz milyen a Belső Emberré válás útja, javaslom, hogy vegyük elő újra a Hegyi Beszédet a Máté evangéliumból. Ebben ezeket az igéket olvashatjuk: „Menjetek be a szoros kapun! Mert tágas az a kapu, és széles az az út, amely a kárhozatba visz, és sokan vannak, akik bemennek azon. Mert szoros az a kapu, és keskeny az az út, amely az életre visz, és kevesen vannak, akik megtalálják azt.”¹¹ A széles út a Külső Ember útja, a keskeny út a Belső Ember útja. A szoros kapun belépve indulhatunk el a Belső Úton, amely életre visz.

18. Most jutottunk el talán a legmeghökkenőbb paradigmáig. Ez a világrend nemcsak azért rombol ilyen sikeresen, mert a földbolygó külső gazdasági-társadalmi, sőt politikai és kommunikációs terét nagyon koncentrált és gazdag eszköztárú hatalmi komplexum uralja. A világtörténelmi titok nem ebben keresendő. Az eltorzult, liberálisnak definiált uralkodó szemlélet az egyént arra ösztönözte és kényszerítette, hogy szemben az elmúlt évezredekkel önmagát individuumként értelmezze és „használja”. Avagy tudva vagy tudatlanul, az egyént pusztán Külső Emberként tételezte és istenítette. Ezért a fókuszba a kis Én, az elme és az ego került, s ez a Külső Ember tökéletesen végrehajtotta a Külső Világ „parancsait”. Ez természetesen úgy is felfogható, hogy ma a világrend semmi más, mint a Külső Ember globális-univerzális kivetülése, amit ráadásul az emberiség kollektív tudatának „alsó” szintje, a kollektív ego mintegy „isteni erővel” támogat.¹²

19. Most számunkra nem az érdekes, hogy milyen a jelenlegi civilizáció természete, mert az újradefiniálás – szinte rémületes – tárgya az, hogy a Külső Világ és a Külső Ember az egyes személyeket látszólag tökéletesen „elvágtá”, „elzárta”, „eltépte” az igazi lényüktől a Belső Embertől. Ebből következik, hogy korunk embere szüntelenül fél, szenved, tele van

¹¹ Máté evangéliuma 7:13–14

¹² „Nem születhetnél volna jobb korba, mint épp a mostaniba, amelyben mindent elveszítettünk.” Simone Weil: Jegyzetfüzet II. Emberhalász Könyvek, Hatodik Síp Alapítvány, Új Mandátum Könyvkiadó, 138.o.

2. ábra A család kettős modellje

23. Hogyan is lehetne jellemezni és tapasztalhatóvá tenni a Családlélek legfontosabb elemét, a Belső Családot? Ahogy az új emberkép, az új családkép is abból indul ki, hogy a család egyszerre két valóság, a funkcionális (vagy Külső) és a szubsztanciális (vagy Belső) Család. A Külső Család mindig a család külső, funkcionális komplexuma, amelyben tisztán látható és figyelhető a családén, a családégo, vagy éppen a családélme. Talán nem szükséges jelezni, hogy a családtagok együttes, összefonódott, „mezővé” szerveződött külső „lénye” több és más, mint bármelyik családtag Külső Ember állapota. A külső családén arca természetesen, mint a Külső Emberé is, az adott családközösség külső látványa; lényegében azonos azzal a képpel, amilyenek és ahogy látszik az adott család a társadalomban. A családról alkotott külső kép nyomasztóan tükröződik is a családénben. A Külső Család szükségképpen a család érdekeit követi, a családélme és a családégo uralkodik benne, ami miatt a családot körbe vevő mikro-társadalmi közeget gyakran ellenségesnek ítéli. A Külső Család szintén szenvedés-központú, dominál benne a fájdalomtest, a reménytelenségérzet, vagy éppen a tehetetlenséggel párosuló jövőtlenség állapot. Ezért nagyon is egyértelmű, hogy a Külső Család nem azonos a valódi családdal, azaz a Belső Családdal. Ez a nem azonoság az egyik oka a súlyos széttépettség állapotnak, hiszen a család tudva-tudatlanul felismeri, hogy a Külső Család elszakadt a Belső Családtól. Ez a tartós, erős kettéválasztottság a legdrámaibb elidegenedés okozója.

24. A Belső Család komplexumában a családtagok, még a normális családoknál is, elsősorban a közös családszívet és a családtudást ismerik fel és belső identitásuk jobbra ezekhez kötődik, különösen azért, mert a finom, bensőséges, óvó családszív és családtudás őrzi és tartja fenn a család hagyományokat is. Ma a családokat alapvetően a családérzelmek, a kölcsönös együttérzések és a szeretet megnyilvánulások tartják össze, s fordítva, a családok széttépettségét viszont markánsan jelzik a családérzelmek kiüresedései, az együttérzések elhidegülései, vagy a szeretet megnyilvánulások elmaradásai. Az anómia talán legsúlyosabb mutatója, ha a családok nem tudnak a családmagról és az ebben lévő család-önvalóról és a család felső énről. A családmag körül eredendően belső szeretettér van, amelyet évezredek óta

azokban a családokban is őriztek, amelyek nem szerelemen alapuló házasságból születtek. Ez a szeretettér a Belső Család szubsztanciájának a kivetülése. Talán mondanom sem kell, hogy a Belső Család helye mindig is a családtudat (családi tudatmező) ölében van. Végül pedig nem rejthetjük véka alá, hogy a családokban az életút, a változás pálya a Külső Családból vezet a Belső Családba. Ezt nyugodtan nevezhetjük a családok Belső Útjának.

25. Felvethető az a kérdéscsoport, hogy ez az új emberkép és családkép túlságosan bonyolult, nehéz eligazodni a sokrétű összefüggések között, s a sok új fogalom miatt komoly erőfeszítést követel az elmétől. Pedig ebben az értelmezésben még nem ástunk le további mélységekig. Gondoljuk csak végig, mi lenne akkor, ha az emberi testet alkotó szervekről még nem tudnánk, hogy többek között molekulákból állnak, s a molekulák atomokból, s az atomok szubatomi „elemekből”, s ha idáig eljutottunk, még szintén nem ástunk le a fizikai anyag nem fizikai jellemzőiig. Az új családkép sem törekszik másra, mint a felszín mögötti-alatti „valóságot” kezdi feltérképezni.

26. A legnehezebb definíció a szeretetcsaládot bemutatni, ami nem más, mint a Belső Család megteremtése és folyamatos fenntartása.¹⁵ Minden korlátozott életismereten és családfelfogáson túl szinte csillagként világít az a bizonyosság, hogy a mindenkori család mindenkori központja a családlélek és családtudat, aminek a rejtett közepe a Családi Önvaló, ami nem más, mint az Isten jelenléte. Ezt a családmagot veszi körbe az első „gyűrű”, avagy a családok lényege, talpazata, szubsztanciális értékei. Ebben van a nő és a férfi szerelme, a test és a lélek extázisa, a szerelemházasság, a gyerekek születése és felnevelése, a szeretet központú élet, s például a Család Út tudatos vezetése. Mindezt kívülről övezi a második „gyűrű”, amit szívesen hívunk a család belső szövetének. Ebben legalább tizenkét fontos „szereplő” van, például az, hogy a család érzelmi és szellemi közösség, egyszerre szabadság és elkötelezettség, értékrend őrzés, bölcs konfliktuskezelés, a családi öngyógyítás gyakorlata, a családi írott és íratlan tudástár, a családi hagyomány folytatása és megújítása, vagy a tudatos (és változó) családi munkamegosztás és az ökológiai családi házépítés. A következő „gyűrű” a család körüli szövet, avagy a Külső Család, amely minimum ismét tizenkét elemből tevődik össze. Többek között az élelmiszer és energia önellátás, az ökológiai gazdálkodás, a tervezett családi fogyasztás, a nagycsalád-rokonság-komák, a családok közösségei, a vallási közösség, a családi kultúra és a családi identitás és például a szeretetbeszéd gyakorlata. Nem marad ki az önkéntes településfejlesztés vagy a nemzeti identitás fenntartása. A szeretetcsalád tehát (1) szeretet tanítás, (2) szeretet otthon és (3) szeretet élet.

27. Mi következik ezekből a tézisekből? Milyen kezdeti felismerések is válnak láthatóvá az új antropológia vagy az új családmódel révén? Az új emberkép látszólag nem foglalkozott az emberrel úgy, mint fizikai-biológiai testtel és mint társadalmi-közösségi szereplővel? Csakhogy az ember fizikai teste, sem az ember társadalmi „teste” nem érhető meg önmagában a testből, s önmagában a társadalomból, ráadásul a társadalom lényege szintén nem a társadalom fizikai természete, hanem a társadalmi tudat, a társadalmi lélek, a társadalmi Felső Én, (stb.). Ráadásul a posztmodern társadalomban az egyén „széttépett ember”, s a társadalom szintén „széttépett társadalom”. Ezért is tud az emberben a „Külső Ember”, avagy az elme-ego-hamis én komplexum totálisan uralkodni, hiszen az ember és a társadalom egyaránt elválasztódott a Belső Embertől, s egyúttal a társadalom, valamint a család saját „belső lényegétől”. A

¹⁵ Írásunk második részében részletesebben körbejárjuk a szeretetcsalád minőségét és annak ősi és mai fontosabb ismertető-jegyeit, s a jövő szempontjából kardinális feladatait.

társadalomban így szintén a kollektív-ego és a kollektív hamis én „uralkodik” láthatatlanul.

28. A posztmodern, felületes szellemi önámítás folytatható-e még? A jelenlegi világszemlélet változatlan egyoldalúsága aligha tartható fent továbbra is. A mai valóságvesztő közvélekedésnek szükségképpen oka az is, hogy a posztmodernizáció tovább élteti új „elméleti” ruhában a racionális, materiális valóságképet. Akármennyire is nem látszik evidensnek, a jelenlegi tudományos felfogások és közgondolkodási minták miatt a stratégiai tervezésben is egyoldalú emberképet és többek között egyoldalú családképet használunk. A klasszikus kereszténység ugyan tud az Belső Ember entitásról, noha ennek a minőségnek a részletes kibontása egyelőre töredékes, ám sem a normál tudomány, sem a teológia nincs készen az új antropológiával vagy többek között az új közösségelmélettel. Nem véletlen, hogy a családtudomány nem beszél „Belső Családról”. A jövő világgözüssége alapvetően függ attól a szellemi fordulattól, hogy több változatban szülessen meg az új antropológia, s az új közösségtan részeként is az új családkép.

29. A következő években hogyan indulhat el az újabb szellemi újjászületés? Ennek érdekében milyen szellemi forrásokhoz is nyúlunk? A tudományhoz, a teológiához, vagy együtt a kettőhöz, sőt a magasabb szintű elmélethez, a metafizológiához?¹⁶ Azért (is) vagyunk bajban tehát, mert sem az újragondolt és egyesített embertanunk (antropológiánk), sem az ugyanilyen közösségtanunk nincs készen. Ami elérhető kiindulópont, az a súlyosan racionális, materiális ember- és közösségtan és ennek különböző változatai. Egyelőre a régi szemléletben jórészt csak régi paradigmák vannak, szerencsére azonban az új elméleti fizika vagy az új elméleti biológia már posztnormál tudomány, avagy inkább metafizológia. Szellemileg ezért tartunk ott, hogy elsősorban csak a hagyományos fizikai, pszichológiai, kulturális antropológia, szintén a jórészt egyoldalú biológiai, szociológiai és kulturális közösségkonstrukció van. Így mindnyájan érezzük az alapjaiban új és komplex felfogások hiányát, ám egyelőre a nyilvános gondolkodásban még alig van szellemi változás.¹⁷ Jelenleg továbbra is nincs valódi párbeszéd tudomány és teológia között sem, s ugyanígy nincs igazi dialógus a normál és posztnormál tudomány között sem. Miután nincs érvényes és elfogadott embertan és közösségtan, szükségképpen nem értjük (vagy csak a fizikai szinten véljük érteni) az embert és közösségeit, így a családkomplexumot is. Ez aztán messze nemcsak elméleti krízis. Miután nem, vagy csak részben értjük az összetett, sokrétű valóságot, minden tervezett változtatás, intézkedés csak a fizikai-biológiai síkra (a társadalomnak is csak a fizikai- és intézményi felületére) vonatkozik.

30. Ennek ellenére nincs veszve semmi.¹⁸ Mit értünk boldog családon? A boldog család nem más, mint a Belső Család minőségének realizációja. A Belsővé vált Család valóságosan és potenciálisan szeretettér, amelyben a családmag garantálja a családközösség minőségét. A Külső Család állapotából fokozatosan teremtett Belső Család jelenti a családlétezés

¹⁶ Varga Csaba: A metafizológia gyönyörűsége, Kairosz, 2008; Unified Theories, Edited by Csaba Varga, István Dienes, Richard L. Amoroso, The Noetic Press, Orinda USA, 2008, Metaelméletek és új paradigmák, szerkesztette Garaczi Imre, Varga Csaba, Veszprémi Humán Tudományokért Alapítvány, 2010; stb.

¹⁷ A *Lélekeniklopédia* (Gondolat, 2016) megjelent kötetei, különösen a II. kötet (Filozófia, tudomány, paratudomány) azonban már több mindent megfogalmaznak az érlelődő új paradigmákból.

¹⁸ Már elég biztatásként a magyar családtörténetre gondolni: „A férj hatalmát azonban nemigen érezték az asszonyok, mert azt a kölcsönös szeretet és szerelem elviselhetővé tette, kiegyenlítette. Harag, izetlenség, féltés a ritkaságok közé tartozott. A XVI. és XVII. század levelezéséből láthatjuk, mily bensős igaz vonzalommal és a legkisebb dolgokig kiterjedő figyelemmel voltak egymás iránt a házaspárok.” Radvánszky Béla: *Magyar családelet és háztartás a XVI. és XVII. században*, Helikon, 1986, 152. Hasonlóan fontos könyv és gyönyörű tanítás: Molnár V. József: *Az emberélet szentsége*, Ős-kép Kiadó, 2015.

boldogságát. Ez a meghitt állapot mintegy egyszerre érzelmi-, lelki- és szeretetcsalád, amelyben a családszív szeretete mindenkit boldogsággal tölt el. Ez a legmélyebb és legeragadóbb családidentitás: az egymás iránti elkötelezettség a szabadság öröme. A család változatlanul több generációs lélekcsalád, aminek megtisztulása utáni belső harmóniája végleg láthatatlan közös erőteret hoz létre. A család alapja szintén változatlanul a házasság¹⁹, de a valódi házasság mindig is csak szerelemben, szerelem által köttetik, ezért a szerelem-házasság maradandó szent szövetség.²⁰ A családlét belső-külső csúcsharmóniája, csúcsharmóniája a gyermekek születése és aztán pedig szeretetben való felnevelése. Ma már látható, hogy a család ismét szellemi haza, amely hagyományt tanító és folyamatosan új tudást teremtő. A Család valódi lény a szeretetközösség, így belső lelki otthon és a hazatalálás földi mennyországa is. Ez az, ami a sokszoros széttépettség miatt felfoghatatlan és látszólag elérhetetlen. A létező család ennek ellenére most is szakrális vagy spirituális „intézmény” volt és lesz.

31. A család az élet megóvása és szüntelen újrateemtése. A család ezért a boldog élet kertje, az otthonos nyugalom háza, a feszültségek kezelésének terápia műhelye. A család óvja a házaspár szerelmét, közben a szerelmes szeretet tanítója, ami miatt a család szerelemcsalád is, amelyben a feleség és férj tudatosan osztja meg a családlélek építő, a családközösség teremtő szerepeket. A Belső Család sikeres lelki-tudati ápolása, folyamatos megtartása és állandó újrateemtése szükségképpen belső közösségükben történik, ami a család szüntelen öngyógyítását és lélekerősítését is lehetővé teszi. A család fenntartása persze csak érzelmi, lelki és tudati közösségként történhet (a család-elme, család-ego, család hamis én, stb. leépítésével és a család belső terének tudatos erősítésével, a családi Felső Én irányításával). A család a mindennapi élet fenntartását ötszörös közös önellátással végzi (az élelmiszer, energia, egészség, tudás és szeretet önellátással). A Belső Család „kívül éréstudozatosan édenháza, léleklakást teremt, ami jobb esetben az önellátásra és pihenésre alkalmas kerttel, valamint az etikus gazdálkodáshoz szükséges melléképületekkel egészül ki. Mindebből az is következik, hogy a teremtés fokozatosan, több lépcsőben történik, ezért mondjuk, hogy minden családnak van egyszerre Belső és Külső útja, amelyeken minden családtag egyaránt jár.

32. Összefoglalás helyett igyekszünk megjelölni a család (mindenekelőtt a Belső Család) régi-új kiemelt küldetéseit. Először is a mai, uralkodó világrend belső lélekrombolását tompítja, ellensúlyozza és védi. Közös életük során a család tagjainak magas minőségű emberré válását segíti, erősíti. A fennálló világ értékrendi pusztítása ellen, de a romlástól függetlenül is a valódi értékrend (sőt az erkölcsi törvények) visszatanítója. A mai családok többsége azért zilálódik szét, mert sem a belső, sem a külső kríziseket nem képes megoldani. A szeretetcsalád viszont az elvadult belső feszültségek sikeres kezelője, s ezzel párhuzamosan az öngyógyítás visszatanítója.

33. A család alapvető funkciója, hogy a családtagokkal megismerteti és átélhetővé teszi a szerelem és szeretet minőségi életgyakorlatát. A szeretetcsalád tudatában van annak, hogy

¹⁹ Hegel ezt mondja a házasságról: „A házasság, mint a közvetlen erkölcsi viszony először is természetes elevenség mozzanatát tartalmazza, mégpedig mint szubsztanciális viszonyt az elevenséget a maga totalitásában, nevezetesen, mint a *nem* (Gattung) valóságát és folyamatát. De az öntudatban másodsorban a természetes nemeknek csak *belső*, vagyis *magánvaló* s éppen ezért egzisztenciájában csak külső *egysége szellemi*, öntudatos szeretetté változik át.” Hegel, G.W.F.: *A jogfilozófia alapvonalai*, Akadémiai Kiadó, 1971, 188.

²⁰ A sok lehetséges gyönyörű idézet közül egyet ajánlok: „A szerelemben nem valamit adunk: önmagunkat adjuk oda. Ha csak a testünket adjuk oda, az nem szerelem. Egész lényünket kell odaadnunk mindenestől, végérvényesen, visszavonhatatlanul.” Boulard SJ, Henri: *A halálban ügyis megszületünk, Szeretet, szerelem, feltámadás, örök élet*, Bp. 2017, 87. (A cím az ego halálára utal.)

Istengyermekeként neveli fel a gyermekeket, s család-, nemzet- és Istenszeretetet ad át nekik. A munkavégzés szándékának gyakori hiánya miatt a család ma és holnap újra képessé tesz munkát végezni, felelősséget vállalni, egyúttal az öngondoskodás és az önellátás műhelyévé válik. A normál család is a gazdasági és/vagy szociális bajok esetén életmentő, életvédő szerepet tölt be. Mindebből következik, hogy a tágabb és a közeli külvilág életveszélyes hatásai ellen egyre inkább képes „védővár” lenni. Visszatanítja az ünnepeket, a családi összeborulásokat, a szent élet mindennapjait, az ősi kultúrát ugyanúgy, mint például az Isten-ember kapcsolatot. Az elkötelezett családteremtéssel élővé, fenntarthatóvá teszi a szakrális család minőségét.

34. A családteremtés néhány új iránya már megfigyelhető az új horizonton. A nemzetstratégiai cél természetesen azonos azzal, hogy a család sokrétű küldetésének minden szintű (családi, települési, nemzeti) teljesítése az adott lehetőségeken felül végbe menjen. Ez a célegyüttes a nemzet talán legnagyobb próbája. Logikus, hogy a próbatétel csak akkor sikeres, ha széles körben támogatjuk a szeretetcsaládok létrejöttét. Ám ez elsősorban közösségi feladat, amit a mindenkori állam szeretettel segíthet. A megszólított felelősök a családok és a most családot alapítani szándékozók. A családok belső elkötelezettségéből, önmaguk életminőségének megteremtéséért minden központi akarat vagy ösztönzés nélkül is megteremthetik saját családjuk magasabb létminőségét. Ezt a folyamatot sok tudatos családszervezet ösztönözheti, többek között szép idea a Nemzeti Szeretetszalád Szövetség megalakítása. Minden ötszáz lélek feletti településen jöjjön létre önkormányzati támogatással a közösségi Család Ház, karöltve például a tervezett Öngyógyítás Házakkal.

35. Sokat beszélünk a képzésről, csak az nem világos, hogy milyen tematikájú, milyen módszerű képzés éri el tömegesen a családok lelkét. Azt javasoljuk, minden nagyobb faluban és városban a tervezett lélek- és közösség-fejlesztő felnőttképzési egyetem helyi tagozata működjön, s először is szerelem és szeretet „képzések” induljanak. Kiemelt lecke, hogy falvakként egy, városokban több családgyógyító és családteremtést segítő önkéntes közösség gerjessze a Belső Családok születését. Van persze épeszű állami feladat is, például minimum a védőnők és a családfejlesztő szakemberek megkettőzése minden járásban. Aztán évtizedes (vagy évszázados) hiány a család- és társadalomfejlesztő „közösségi minisztérium” létrehozása. (Hosszan folytathatnánk a javaslatok kimondását.)

36. A Belső Emberré²¹ és a Belső Családdá válás módszertana jól körvonalazódik. A családi-közösségi életút tervezés megjelenítésére is kidolgoztunk egy „hatpár evezős életcsónak” modellt. Az életcsónak szimbólum a tizenkét legfontosabb családteremtési módszercsoportot foglalja össze. A tizenkét módszercsoportból néhány kevésbé ismert vagy elterjedt életgyakorlat: reggeli esti közös imák és/vagy meditációk, a családélet tudatos figyelésének gyakorlása, a családélmé, családégo, családen lecsendesítése, a családeseemények közösségi tükröként való használatának megtanulása, a családi pokoljárások megértése és kezelése, a családi lelki egyensúly megtartásának elsajátítása, a családi öngyógyítás alapos visszatanulása, a tudatos szeretet-életmód technikáinak gyakorlása, a családi szeretet-bölcsesség elérése, a közös szeretetbeszéd megtanulása, a család kommunikálása a spirituális entitásokkal, együttműködés a család önvalóval és felső énnel, a rendszeres családteremtés

²¹ „[...] a belső ember az, aki kellene, hogy legyen, de aki még küszködik a bűnnel, az árnyékkal, az ó-emberi szokásokkal, indulatokkal. A Krisztussal való kapcsolat ereje által azonban naponként van lehetőség a megújulásra.” Kálmánchey Márta: *A belső ember növekedése, az önismeret útján a hit és a pszichológia segítségével*, Kálvin Kiadó, 2016.

módszertárának használata és többek között a napi családi öröm és harmónia elérésének gyakorlása. Leghamarabb hét-tíz éven belül a települések még egészséges családjainak, s válságos „családtörmelékeinek” többsége kölcsönösen taníthatja és fejlesztheti egymást. (Külön kihívás a jórészt elpusztult, vagy félig totálisan tönkre ment, vagy éppen életellenes tevékenységet folytató „családok”, „családtöredékek” már-már reménytelennek látszó gyógyítása.)

37. A megfigyelő szemlélő évtizedek óta eltöprenghet azon, hogy a településeken vagy a városok kerületeiben tömegesen miért nem jöttek létre Család Házak. A családok hosszú évtizedek óta tartó szétszilálása senki előtt nem lehetett titok. Elég lett volna bármikor, akár most megkérdezni húsz-harminc védőnőt és családsegítőt, hogy rendszerezve hozza nyilvánosságra személyes tapasztalatait a családok belső állapotáról. Tartok tőle, hogy ezt a drámai láttelepet aligha merné bármelyik családpárti média is publikálni. Ezért az elmúlt hónapokban kidolgoztuk egy közösségi intézménynek, a Család Háznak a koncepcióját s működési modelljét.²² Ennek alapvetése úgy hangzik, hogy minden településen a legjobb családok (a szeretetcsalád minőséget megközelítő családok) önkéntes képviselői egy közösségi intézményben, a Család Házban a legváltozatosabb módszerekkel családtól családig kezdjék el a családok életének gyógyítását és a családteremtés elveinek és módszereinek gyakorlati visszatanítását. Természetesen a családsegítő önkéntesek felkészítése szisztematikusan elindulhat, ami érthetően az új emberkép és családkép közérthető feltárásával indul. A Család Házban egyaránt lesz a családi krízisek kezelése, a családélet új minőségeinek sokrétű tanítása, a szeretet alapú családfejlesztés minták bemutatása, a szerelem- és szeretet tanítások elkezdése, rendszeresen a családállítások szervezése, a női és férfi szerepek türelmes visszatanítása, vagy akár a családtudat megfigyelése és egyensúlyba hozása – a sort nagyon hosszan folytathatnánk.

38. Miért nincs a földbolygón gyökeres változás? Különösen azok után, hogy ez az önmaga ellen forduló civilizáció elkezdte a földbolygón a maga globális-lokális mélyrepülését. Egyszerűen felfoghatatlan, hogy akár a konzervatív, sőt akár a liberális szellemek miért nem ismerték fel, hogy a többszörös elidegenedés futótűz-szerűen terjed. Micsoda univerzális függöny lebeg a világtársadalom szemén, hogy a globális szereplők, a nemzetközi vállalatok, vagy akár az egyének elszabadult önzése, elvakult önérdeke, ökológiai ártása, vagy éppen lelki pusztítása folytathatatlan! Felfoghatatlan a világrend illúzióinak folyamatos luftballonná dagasztása, miközben az illúziók fenntartása globális megacirkusz keretében látványcivilizációt teremt. Nincs más, mint a nyugalom helyreállítása, visszatérés a szeretetbe, a közharsogások lecsendesítése és visszatérés az élet megbecsüléséhez. Ennek egyik feladata, a széttépett családok „összeragasztása”, elsősorban a családok akaratából. Nyilván ezt szolgálja az is, hogy újra minden családnak lehessen normális életlehetősége.

39. Egyszerű a végső üzenet: aki boldogságra vágyik, az csak családban lehet boldog. Ha valaki szeretetember szeretne lenni, igazán a családban juthat el a szeretet égi minőségéig. A családot lehet szidalmazni, akár nevetve megkérdőjelezni vagy szorongva háritani, csak hogy a törvény az törvény, a zavart elutasítás, a családnak való hátat fordítás egyúttal a Belső Embernek és a Szerelempár boldogságának az elvetése. Nincs boldogság boldog család nélkül. Hamarább dől össze ez a világrend, minthogy a szerelmet végleg sárba tiporja, vagy a családot kiselejtezze. Aludjunk nyugodtan!

²² Lásd a Kristályvölgy Faluközösség szeretetfalva programját: <http://www.kristaly.nhely.hu>; [www.http://strategiakutato.hu/kristalyvolgy-falukozosseg-szeretfalva-program](http://strategiakutato.hu/kristalyvolgy-falukozosseg-szeretfalva-program)

40. A jövő a szeretetcsaládé.

II. A szeretetcsalád rajza

1. A szeretet ok és feltétel nélküli szeretetadás. A szeretet éppen ezért összeköt és körbe ölel.
2. A szeretet az embert belül összeköti Igazi Énjével, a Belső Emberrel és így kiárad belőle.
3. A szeretetcsalád ezért azzal kezdődik, hogy tagjaiból árad a szeretet, s az áradás meg-megszakadása csupán szeretetcsend. Ezért a szeretetcsalád szükségképpen szeretettér, ahol a szeretetotthonban szüntelen a szeretettanulás és szeretetgyakorlás, amely kiterjed a családon túlra is.
4. Ha a szeretet árad a családban, s körbe öleli a család tagjait, attól erősödik belső szeretetállapotuk, s ez a folyamat teremti magát a szeretetcsaládot. A szeretetcsalád magja vagy talpazata a családlélek és a családtudat, ami egységben van Istennel.
5. A szeretetcsalád szíve a házaspár, a nő és a férfi szerelme, így a szeretetcsalád nem lehet más, mint szerelemcsalád. A szerelemházasság egyúttal egyesülés a magasabb, spirituális lényünkkel, ami ugyanakkor házasság a család tagjainak közös Igazi Énjével, avagy Önvalójával és Felsőbb Énjével. Ez a Belső Család.
6. Az egyén spirituális lénye természetesen azonos a személyes Istennel, ami független a személy vallásától, spirituális felfogásától, s nem befolyásolja az ateizmus sem. A családnak is van viszont spirituális belső dimenziója, amit ugyanúgy tekintünk meghatározó lényegként, mint az egyes ember esetében.
7. Ha a szerelmes nőben és férfiban, valamint egyesült lényükben a szerelmes egyetemesség él, szükségképpen egyre mélyebben tapasztalják meg a szeretkezés magasabb dimenzióit, a gyönyör isteni teljességét. A szeretkezés nem csupán testi összeolvadás, hanem határtalan lélekextázis. Ami léttextázis is.
8. A szerelemcsaládban a szerelem testet öltése a gyerekek megszületése és felnevelése. A gyerekek iránti szeretet a legmagasabb minőségű összekötöttség és szüntelen körbe öleltség. A gyerekek alkotják a szerelemcsalád jelképes kupoláját, s minden kupola, a gyerekek magasba emelését szolgálja.
9. A szeretetcsalád belső modellje a családtalapzattól megkülönbözteti a család belső és külső „szövetét”. A családmodell ábrája tisztán mutatja, hogy a családtalapzat és a család belső szövege együtt alkotja a Belső Családot, amely aztán „kivetül a szeretetcsalád külső övezetébe és a külső szeretettérbe. A Belső és a Külső Család között sokrétű, összetett interaktív viszony van.
10. A belső szövet két domináns eleme a nő és férfi szerelme, s a szerelemházasság. A szerelemházasság nyilvánvalóan feltárja, láthatóvá teszi a szerelmesek valódi személyiségét, belső elkötelezettségét, s összehangolt égi-földi életprogramját. Ez a felismerés támogatja az egymásra figyelő tudatosulásukat. Mindez elvezet az örömközpontú életig.
11. A szeretetcsalád nemcsak az édesanya és az édesapa, valamint az édesgyerekek közössége, hanem változatlanul a tágabb nagycsalád, s a rokonsaládok családja is. Ez akkor is igaz, ha az elmúlt száz év gazdasági-társadalmi változások forgatagai szaggatták, sőt szétszakították a családsszöveteket. Az elemi egymásra figyeléseket és a kölcsönös egymás

végletesen, s nem válhat önmaga ellentétévé. Az elvadult szeretetlen állapotok mélyén is jelen van a megszüntethetetlen transzcendens szeretet. A tökéletes szeretetlenség érzete vagy tapasztalása pusztán az elme illúziója, ami szintén orvosolható.

17. A szeretetcsalád erős védőernyő is. A szeretet-, avagy szerelemcsaládot semmilyen külső vagy belső félelem nem teheti tönkre. A család szeretettartalma miatt a normális napi feszültségek mosolyterápiával fokozatosan kezelhetővé válnak. Ezt nevezhetjük bölcs konfliktuskezelésnek.

18. Az egyéni lélek a szeretetcsaládban is olykor a mélybe zuhanhat, hiszen korábbi szeretetsebeinek nagy száma traumagyűjtemény és ezért belső fájdalom sugárzása indokolt és megérthető. A szeretetcsaládban azonban minden belső krízis az odaadó szeretettel, elfogadással, segítő-simogatással gyógyítható. Minden fájdalomkitörés a gyógyulás kezdete.

19. A szeretetcsalád, mint érzelmi és szellemi közösség, hétköznapi életgyakorlatában mindenki folyamatosan jelzi s kifejezi aktuális belső állapotát, ami szorongás, ellenérvés vagy elutasítás nélkül megnyilvánulhat, sőt együttérző fogadtatásra és szeretetgyógyításra számíthat. A körbe öleltségnek ez nagyon fontos jellemzője és eredménye.

20. A szeretetcsalád szükségképpen a szeretetbeszéd és a szeretet-kommunikáció családja, amely a feszültségeket egyre gyakrabban feloldja, kisimítja, kiegyenlíti. Ezért a problémák vagy a félreértések kimondhatók és empátiával összekapcsolva megoldhatók. Már azért is, mert a szeretetcsaládban a tagok eljutnak a Belső Hangjukkal való folyamatos „párbeszédre”. Így érkeznek el a Belső Ember felfedezéséig is.

21. A szeretetcsalád egyúttal a tudás, a bölcsesség közössége. A szeretetcsalád a belső (lelki-szellemi és transzcendens) és a külső (tudományos és tudományon túli) tudások megbecsülése és folyamatos gyarapítása, mert az egyéni, sok életemen át fennmaradt tudatlanságok a türelmes szellemi építkezéssel átfordíthatók életbölcsességgé, létezésstudássá. Ez egyben a valódi kultúra.

22. A belső szeretetcsalád maga is tudásbölcső, ami a személyes és közös életük igazság gyűjteménye. Ennek révén a családtagok tudatállapotának emelése és megtartása is könnyebb. Ezt szolgálja a tudatos értékrend őrzés.

23. A szeretetcsalád is szükségképpen közös, ötvözött családtudat, amely az előző nemzedékek családtudatát is megőrzi, s ez a tudattér észrevétlenül mentális szabályzómezőként funkcionál. A szeretetcsalád azonban egyre inkább megismeri, sőt kiismeri az örökölt családmintákat, a felesleges lelki kötöttségeket, s a szeretetgyógyítással a közös karmákat is oldja.

24. A szeretetcsalád Közösségi Út is, ami a család külső szeretetterében történik. Ha az egyes embernek szükségképpen alapvető feladata végig menni a Belső Út stációján, a szeretetcsalád életét ugyanígy felülírja az a közös élettevékenység, hogy a családi Közösségi Út fejlődési stációján szintén végig haladjon. Ehhez tudnunk kell, hogy a családnak, mint közösségnek szintén van közös elméje, jól megfigyelhető a családi egoja. Azért is léptünk új világkorszakba, mert az egyéni-családi belső és külső utak ismét megismerhetők, s az ezeken való tudatos előre haladás akadályai elháríthatók.

25. A szeretetcsalád és minden szeretetközösség is önálló létező. Ha a földbolygót már Gaiaként fogjuk fel, akkor minden egyes családra is Gaiaként tekinthetünk. Minden egyes

szeretetszalád önálló, saját arcú, lélekkel rendelkező lényként, entitásként létezik, mintha jelképesen egy kedvünk és lelkünk szerint épített szeretetház lenne. Most már tehát felismerhettük, hogy a család „lénynek” szintén van Család Önvalója és Felsőbb Énje, amelynek magját a Családlélek és a Családtudat adja.

26. Elhíhető-e, hogy a család belső lényege, a Belső Család az igazi család? Elhíhető-e, hogy a szeretetszalád Örömpalota? Ha a Belső Család, azaz a szeretetszalád minden jellemzőjét, tulajdonságát, lételvet és létezésgyakorlatát egyben látjuk, akkor az egyedi szeretetszalád saját önfejlődése révén kézzelfogható Égi-Földi Szeretetszalotává válik. Ezt segíti a család szív! Magas rangú nyelvi kódokkal ez úgy fejezhető ki, hogy a Boldogságpalotában Istennőként és Istenfériként boldog életet élnek a földi szeretet-királylányok és -királyfiak.

27. A szeretetszalád így nem csak alvóhely, nem csak fogyasztói csoport, nem pusztán erős védvár, hanem lényegét tekintve valódi szeretetotthon. Egyrészt az egyetlen Otthonhaza családi megtestesítője, másrészt a családtagok belső Szívotthonának kivetülése. Ezért nemcsak lakás vagy családi ház, nemcsak jurta, vagy lakókocsi. A szeretetszalád alapvetően a szeretetet élő családtagok közös szeretettere, s ennek eredményeként a mindennapi életük boldogság-létezésminőség.

28. Még nem tartunk ott, ám lassan felismerhető lesz, hogy a szeretetszaládnak a Család Önvaló és Felső Én által vezetve van Belső (közös lelki-szellemi-érzelmi) Útja. Most széles körben világossá válhat, hogy a boldogtalan (szenvedésekkel teli, félelmekkel zsúfolt, kiszolgáltatott, stb.) szeretetnélküli, s szeretethiányos (akár brutálisan felforgató, megalázó, kétségbeejtő, önzésre alapozott) családokból hogyan válhat szeretetszalád. A családjukat vesztett emberek is megteremthetik új – most már szeretet alapú – családjukat. Ebben segít nekik az új emberkép és az új családtan is.

29. A szeretetszalád hagyományosan ökológiai csoda is. A családi szeretetotthon élethelyként való felépítése az ökológiai és a spirituális elvek szerinti ház- vagy lakásépítés, amely optimális esetben ismét családi (akár nagycsaládi) közös teremtés. A házépítés-lakásépítés és saját édenkertjük létrehozása az együttes önkifejezésük magasiskolája, s ugyanakkor belső világuk külső ellátását és védelmét is szolgáló szeretettér fizikai valóra válása.

30. Ha ma mindent energiaként értelmezzük, kimondhatjuk, hogy a családtagok folyamatosan közös energiateret hoznak létre. A családház ezért ugyanúgy energiasűrítő, energialény, ami szintén ugyanúgy lelki-szellemi létező, mint egy-egy gondozott kert.

31. A szeretetszalád kertje tehát reménybeli édenkert, amely a családi élet alapvető fizikai és lelki életfeltételeit is megteremti. A szeretetszalád természetes módon – függően a lehetőségektől – önellátó, önkiszolgáló és önfenntartó rendszer. Az önellátás egyszerre élelmiszer, energia, szellemi és egészségi önellátás és öngondoskodás. Mindez társul az ökológiai családgazdasággal, a hangsúlyozottan etikus családi vállalkozásokkal.

32. A szeretetszalád együtt él a természettel. A növények, a fák, az ágyások, a kövek, a szerszámok, a pincék vagy a kerti gyalogutak, sőt az eső vagy a hó mind-mind lélektestvérek. A természetben semmi nem halott, így minden él, minden bizalmat és együttérzést, avagy szintén feltétel nélküli szeretetet vár és kaphat.

33. A szeretetszalád tagjait így nem elsősorban az életkor, a foglalkozás, a ruházat, a munkahely vagy a fogyasztás jellemzi és minősíti, hanem családjának és hétköznapi

létmódjának szeretetállapota és szeretettel való működtetése. Ez teremti meg a család kultúráját és identitását. Akármennyire is meglepő és nehezen elhithető: a szeretetcsalád minősége így láthatatlan módon megoldja, javítja, gazdagítja, vagy egyszerre megmenti és megváltja a családtagok külső életét. Ettől lesz jobb és teljesebb a munkája, jövedelme, vagy akár a becsülete.

34. A szomszédos szeretetcsaládok, az együtt élő, vagy egymással viszonyban lévő családok, így az utcaközösségek, a bérházak lakóközösségei, sőt egy-egy település, vagy akár városrész családjai rejtett, láthatatlan családháló. A szeretet tehát tágabb körben is egyre inkább ismét összeköt és körbe ölel. A szeretetcsalád ebben az értelemben is, szimbolikusan nagycsalád, noha a jelenlegi világállapot a közösségi hálók tartóoszlopait is feldöntötte. Az egymásra utalt, egymáshoz kötődni kész családok alkotják majd a lokális családközösségeket.

35. A szeretetcsalád a nemzet talpazata is. A magyar nemzet akkor és annyiban élő szeretetnemzet, ha többségében szeretetcsaládokra épül, s ezek adják a szellemi és közösségi minőségét. Ez a nemzetminőség ráadásul békésen tolerálja, s nem támadja az érdekalapú, a személyes individuum „szabadságára” koncentrált, különböző együtt létezési formákat. A szeretet nem válaszol szeretetlenséggel a család elutasítására sem. A szeretetcsaládok közös, kollektív tudata pedig egyrészt megjeleníti, másrészt viszont erősíti a magyarság téridő feletti kollektív tudatminőségét.

36. A szeretetcsalád tehát, ami elsősorban a Belső Család s az ehhez kötődő azonosság-tudat, mindig szerelemben születik. Ennek következményeként belül és kívül egyaránt szeretetalapú, szeretetet adó családi létezés lesz, amelyből önkéntes, szabad, korlátoktól mentes, érték képviselő és érték-megtartó szerves szeretetközösség születik. Védett mindennemű kiszolgáltatottságtól és ugyanakkor tudatosan nem törekszik mások alávetésére sem.

37. A szeretetcsalád nem a túlra hangolt közösség, noha a teremtő-megtartó múltat becsüli, hanem – ismét jelképesen kifejezve – a kertek alatt érkező aranykorra, új életre készül. Ez az irányultság a valódi újjászületés esélyét adja, már azért is, mert a szeretetet kereső családoknak is önkéntes támogatója.

38. A szeretet nemcsak összeköt és körbe ölel, hanem egyúttal szeretetfény, avagy fénylő szeretet. A szeretetcsalád így világít, oszlatja a sötétséget, láthatóvá és kezelhetővé teszi a gyengeségeket, sőt szereti, elfogadja a kudarokat, amelyek csak az elme szerint kudarcok. Folyamatosan a szenvedések fölé emel, amíg aztán megnyugszik belső mindenségének békéjében.

39. Az élet szépségének és szépsége megújításának teremtője.

40. A szeretetfény-dinamóként működő szeretetcsalád a lokalitás, a nemzet és az emberiség szüntelen fényforrása is.

Irodalomjegyzék

Bagdy Emőke – Mirnics Zsuzsanna – Vargha András: *Egyén – pár – család*, Animula, 2008.

dr. Benda József – Vighné Kulcsár Krisztina (szerk.): *Családi életre nevelés*, 2017.

Bernád Ilona: *Isteni folyamat, Gyermekek, bábáság a magyar néphagyományban.* (Marosvásárhely, 2012.)

Bíró Lajos: *Szerelem: Isten, Magánkiadás*, 2010

A boldogabb családokért!, Magyar Katolikus Püspöki Kara, 1999.

Boulad SJ, Henri: *A halálban úgyis megszületünk, Szeretet, szerelem, feltámadás, örök élet*, Budapest, 2017.

Böjte Csaba: *A szeretet bölcsője*, Helikon Kiadó, 2012,

Cseh-Szombathy László: *Családszociológiai problémák és módszerek*, Budapest, Gondolat, 1979.

Farkas Péter: *A szeretet és az élet bölcsője*, Budapest, L'Harmattan, 2013.

Fichte, Johann Gottlieb: *A boldog élet útmutatója, avagy a vallás tana*, Szent István Társulat, 2010.

Hamp Gábor – Kelemen Gábor (szerk.): *A család*, Balassi Kiadó–Magyar Pax Romana, 2000

Hegel, G. W. F.: *A jogfilozófia alapvonalai*, Budapest, Akadémiai Kiadó, 1971.

Kálmánchey Márta: *A belső ember növekedése, az önismeret útján a hit és a pszichológia segítségével*, Kálvin Kiadó, 2016.

Karácsony Sándor: *A Hegyi beszéd*, A Református Zsinati Iroda Sajtóosztálya, 1991.

Laczkó Sándor (szerk.): *A szerelem, Lábjegyzetek Platónhoz 11.*, Pro Philosophia Szegediensi Alapítvány, 2013.

Manu törvényei (Buchler Pál ford.), Erdélyi Múzeum-Egyesület, 1915.

Molnár V. József: *Az emberélet szentsége, Ős-kép* Kiadó, 2015.

Sík Sándor – Juhász Vilmos (szerk.): *A szeretet breviáriuma*, Christianus Orpheusz, 1991.

Varga Csaba: *Istenemberré válás*, Budapest, Stratégiakutató Intézet, 2016.

Varga Csaba: *Megváltó Szerelem*, Veszprém, VHTA, 2018.

Varga Csaba: *Új Aranykor kapujában*, SKI, 2018.

„A boldog családok jelentik a jövőt”

